

UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA

Cu titlu de manuscris

CZU:315.531632053

ROBU TUDOR

**SPECIFICUL DEZVOLTĂRII ECONOMIEI ÎN
REPUBLICA MOLDOVA**

**SPECIALITATEA 521.01 – TEORIE ECONOMICA ȘI POLITICI
ECONOMICE**

TEZA DE DOCTOR ÎN ȘTIINȚE ECONOMICE

Conducător științific:

RUSU GHEORGHE

dr. hab., prof. univ.

în științe economice

Autor:

Tudor Robu

CHIȘINĂU, 2016

© ROBU TUDOR, 2016

Cuprins

Adnotare	4
Lista abrevierilor	7
Introducere	8
1 Abordările metodologice referitor la creșterea economică reflectate în teoriile economice moderne	16- 65
1.1 Definirea creșterii economice și a conceptelor conexe	17-22
1.2 Evoluția teoriilor economice privind dezechilibrul și echilibrul creșterii economice	22-42
1.3 Conceptele vizând depășirea disproporțiilor crizei și dezvoltarea economică echilibrată	42-65
1.4 Concluzii la capitolul 1	65
2 Caracteristica și specificul depășirii crizei economice și dezvoltării în Republica Moldova	66-108
2.1 Evoluția indicatorilor macroeconomici și necesitatea promovării politicilor anticriză	66-78
2.2 Particularitățile politicii de dezvoltare social-economică în R. Moldova și consecințele lor	78-94
2.3 Specificul mecanismelor de dezvoltare a economiei R. Moldova	94-108
2.4 Concluzii la capitolul 2	108
3 Perfecționarea procesului de dezvoltare a economiei R. Moldova	109-138
3.1 Determinarea și argumentarea teoretică a direcțiilor de dezvoltare a economiei Republicii Moldova	109- 129
3.2 Elaborarea scenariilor de prognozare a dezvoltării social-economice a Republicii Moldova	130-143
3.3 Concluzii la capitolul 3	143
Concluzii generale și recomandări	144-145
Bibliografie	146-153
Anexe	154-156
Anexa 1 Curentul echilibrului general în sistemul economic neo-clasic contemporan	

Anexa 2	Teoria echilibrului general	
Anexa 3	Particularitățile ciclului economic mediu și fazele sale în R.Moldova	
Anexa 4	Fazele de depășire a situațiilor de criză în R.Moldova	
Anexa 5	Specificul crizei social-economice în R.Moldova	
Anexa 6	Veniturile disponibile ale populației	
Anexa 7	Cheltuielile de consum ale populației	
Declarația pe proprie răspundere		157
Curriculum Vitae		158

ADNOTARE

la teza de doctor în științe economice „Specificul dezvoltării economiei în Republica Moldova”, ROBU Tudor. Specialitatea 521.01 –Teorie economică și politici economice; USM , Chișinău, 2016.

Structura tezei: Teza conține următoarele compartimente. Introducere, trei capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie din 108 titluri, 10 anexe, 170 pagini de text de bază, 13 figuri, 24 tabele. Rezultatele obținute sunt publicate în 9 lucrări științifice. Cuvintele-cheie: teoria economică, creștere economică, tendințe și specificul dezvoltării durabile, echilibre și dezechilibre social-economice, implementare, prognozare.

Domeniul de studiu: Teoria economică și implementarea politicilor economice în Republica Moldova bazate pe principiile și legitățile economice.

Scopul și obiectivele lucrării: Analiza evoluției de dezvoltare economică în contextul teoriilor economice moderne, elaborarea și formularea politicilor economice adecvate acestor teorii pentru dezvoltarea echilibrată a economiei naționale.

Noutatea și originalitatea științifică: este constituită prin elaborarea sistemului de creștere economică echilibrată luând în considerație un set de factori endogeni și exogeni după cum urmează. Procesul de dezvoltare economică în condițiile globalizării și integrării europene, extinderea crizei economice și financiare regionale și globale, politicile de echilibru economic, dezvoltare durabila.

Semnificația teoretică și valoarea aplicativă: În teză se propune metodologia analizei științifice multilaterale a dezvoltării eficiente a procesului economic autohton, care poate fi pusă la baza elaborării unor programe, strategii, principii de organizare și promovare eficientă a politicii economice a R. Moldova cât interne, atât și celei externe.

Problema științifică soluționată: constă în determinarea avantajelor formării și funcționării noilor relații economice de tip european în procesul implementării strategiei de dezvoltare economică autohtonă și determinarea efectului economic condiționat de implementarea direcțiilor de promovare a noului sistem de dezvoltare economică. Implementarea rezultatelor științifice ale lucrării au fost aprobate în cadrul proiectelor științifice și practice, fiind publicate în 7 lucrări științifice și 5 lucrări în reviste științifice de specialitate.

ANNOTATION

to the doctoral thesis in economic science “Specifics of the economic development in Moldova”, ROBU Tudor. Specialty 521.01 – Economic Theory and Economic Policies, Moldova State University, Chişinău, 2016.

Structure of the thesis: The doctoral thesis is constituted from introduction, three main chapters, conclusions and recommendations, literature comprising 108 titles, 10 annexes, 170 pages of thesis body text, 13 figures and 24 tables. The obtained results were publishes in about 7 scientific articles. Key words: Economic theory, modern development, tendencies and specificities of the sustainable development, socio-economic equilibrium and disequilibrium, implementation, forecast.

The research area: Economic theories and implementation of the economic policies in Moldova according to the economic principles and provisions.

The scope and goals of the work: Analyse of the economic development in the context of the modern economic theories. Elaborate and formulate adequate economic policies for achieving an efficient and balanced development of the national economy.

The scientific novelty and originality of the work: consists in building of a system of balanced economic growth taking into account the main domestic and external factors. Namely, considering the process of economic development in the context of globalization and European Integration, spread of the regional economic and financial crisis, equilibrium policies, and sustainable development.

Theoretical and practical value of the work: It is proposed to use a methodology based on multilateral scientific analysis of the efficient national economic development which may be taken as a reference for strategic programs, policies and principles for conducting efficiently the economic policies within the country which refers both to internal and foreign policies.

Solved scientific problem: it were identified the advantages of creation and functioning of the new socio-economic relations based on European integration and European values. The effects were described in relation to the implementation of the strategy on economic development and directions for promoting the new economic system. The implementation of the scientific results of the work was approved within scientific events such as conferences and workshops being published in seven scientific articles and five articles in relevant scientific journals.

Аннотация

Докторской диссертации по экономике «Специфика экономического развития в Молдове», Робу Тудор. Специализация 521.01 –Экономическая теория и экономические политики;

ГУМ, г. Кишинев, 2016.

Структура диссертации: Диссертация содержит следующие разделы. Введение, три главы, выводы и рекомендации, библиография состоящая из 108 наименований, 10 приложений, 170 страниц основного текста, 13 фигур, 24 таблицы. Результаты исследования опубликованы в 9 научных работах. Ключевые слова: экономическая теория, экономический рост, тенденции и особенности в области устойчивого развития, социально-экономический баланс и дисбаланс, внедрение, прогнозирование.

Область исследования: Экономическая теория и реализация экономической политики, основанной на принципах и экономических закономерностях.

Цель и задачи работы: Анализ экономического развития в контексте современной экономической теории, разработка и формулирование экономической политики соответствующей этим теориям для сбалансированного развития национальной экономики.

Новизна и научная оригинальность: Состоит в разработке системы сбалансированного экономического роста с учетом набора эндогенных и экзогенных факторов следующим образом. Процесс экономического развития в условиях глобализации и европейской интеграции, расширение регионального и глобального финансово-экономического кризиса, политики в области экономического баланса, устойчивое развитие.

Теоретическое значение и практическая ценность: В диссертации предлагается многосторонняя методология научного анализа для эффективного развития местного экономического процесса, которая может служить базой для разработки программ стратегии, принципов организации и эффективного продвижения как внутренней, так и зарубежной экономической политики Молдовы.

Решение научной проблемы: Состоит в определении преимуществ формирования и функционирования новых экономических отношений европейского типа в реализации местной стратегии экономического развития и определения экономического эффекта обусловленного внедрением направлений продвижения новой системы экономического развития. Внедрение научных результатов работы были утверждены в рамках научно-практических проектов, которые были опубликованы в 7 научных работах и 5 статьях в специализированных научных журналах.

Lista abrevierilor

BEI	Banca Europeană de Investiții
BEM	Banca de Economii din Moldova
BERD	Banca Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare
BM	Banca Mondială
BNM	Banca Națională a Moldovei
BNS	Biroul Național de Statistică
BPN	Bugetul Public Național
CSI	Comunitatea Statelor Independente
FMI	Fondul Monetar Internațional
IPC	Indicele Prețului de Consum
ISD	Investiții străine directe
OMC	Organizația Mondială a Comerțului
ONU	Organizația Națiunilor Unite
PIB	Produs Intern Brut
PNB	Produsul Național Brut
SND	Strategia Națională de Dezvoltare
TVA	Taxa pe Valoarea Adăugată
UE	Uniunea Europeană
USD	Dolari SUA
VMS	Valoare mobilă de stat

Introducere

Teoria economică constituie totalitatea conceptelor și modelelor economice teoretice elaborate ca rezultat al reflecției și analizei economice de către cercetătorii în domeniu. Totodată, teoria economică este un concept polisemantic care reflectă atât ideile economice cât și în general sistemul economic constituit din totalitatea politicilor și modelelor economice la un anumit moment. Analiza elementelor sistemului economic, în dependență de timpul și spațiul alocat, vor constitui baza elaborărilor științifice privind implementarea politicilor social-economice potrivite atât în plan European cât și în contextul evoluțiilor din Republica Moldova. Totodată, construcția sistemului economic se va conduce de principiile teoriei economice care la rândul ei se plasează pe poziția formatorului de aceste sisteme.

Criza economică mondială și regională din anii 2008-2014 a eliminat un număr important de teze tradiționale privind teoria și practica funcționării sistemului economic și a dat un nou impuls pentru revizuirea teoriilor și practicilor economice contemporane. Se notifică apariția unor noi teorii și concepte care stau la baza politicilor economice actuale și tind spre atingerea unei creșteri economice echilibrate. Dat fiind că R.Moldova este parte a sistemului internațional și regional de interacțiuni economice este necesar revizuirea politicilor și practicilor ce ar diminua, în rezultat, riscurile unei crize social-economice la nivel național și regional. Mai mult ca atât, economia națională este vulnerabilă la procesele economice externe ceea ce ne conduce la necesitatea unei abordări riguroase a tendințelor de dezvoltare economică pe termen mediu și lung. În contextul celor expuse, în lucrare se efectuează o incursiune metodologică și conceptuală de dezvoltare economică pentru realizarea obiectivelor de creștere economică conform particularităților politicii adoptate și caracterul rezultatelor obținute.

Actualitatea și importanța temei

Funcționarea sistemului economic contribuie la organizarea vieții social-economice într-un stat sau la nivel regional. Se poate constata un nivel scăzut de predictibilitate a efectelor negative care ar putea să le aibă anumite procese economice din sistem. Din această perspectivă notificăm o perpetuare a crizelor economice și financiare internaționale și regionale, în principal din cauze de funcționalitate sistemică. În acest sens, analiza științifică a subiectului privind abordările metodologice și politicile economice este utilă și semnificativă. Analiza teoriilor economice și a sistemelor economice construite în baza acestor teorii nu poartă doar un caracter pur teoretic, dar implicit susține implementarea unor politici și practici de renovare sau corectare a elementelor negative din sistemul economic existent. Drept efect este implementarea practică ale acțiunilor pentru depășirea proceselor negative din economiile naționale.

Sistemul economic, politicile economice, procesele economice, indicatorii macroeconomici-reprezintă obiectul central a teoriilor economice. În același timp, conceptele

nominalizate sunt subiecții ce determină tendința evoluției economice pe termen mediu și lung. În acest sens, importanța lucrării rezidă în primul rând din calitatea conceptelor economice, obiect și subiect al creșterii economice durabile. Drept obiectiv al cercetării a fost studierea acestor concepte, a efectelor asupra vieții social-economice și identificarea mecanismelor de diminuare a efectelor negative, ținând cont de particularitățile economiilor naționale.

Economia Republicii Moldova face parte din sistemul economic global integrat și de aceea este important ca politicile și practicile economice de creștere economică durabilă să devină un obiect de cercetare a prezentei teze. Mai mult ca atât, datorită progresului ei economic lent în raport cu particularitățile poziției sale geostrategice, stabilitatea economică a țării noastre este permanent supusă riscurilor crizelor economice, financiare, monetare și sociale. Lipsa politicilor și practicilor economice coerente duce la creșterea nivelului de vulnerabilitate și la apariția constrângerilor de ordin social. În acest sens, teza stabilește standardele minime ale prosperității economice și sociale precum și identifică modelul prin care Republica Moldova ar putea atinge obiectivele propuse. Una dintre concluziile cercetării este că obiectivele propuse ce țin de un anumit nivel de prosperitate economică pot fi atinse cu ajutorul unor politici și practici economice implementate în baza unei fundamentări teoretice aplicabile la condițiile contemporane.

Odată cu apariția statului Republica Moldova în calitate de subiect unitar și independent al dreptului internațional a avut loc și schimbări esențiale ale sistemului și proceselor economice. Astfel, a avut loc trecerea la o economie de piață cu toate efectele ei pozitive și negative. Lipsa unor politici și practici economice și reforme constructive a condus la prelungirea excesivă a procesului de tranziție la economia de piață, ceea ce a avut consecințe grave la starea economică și socială a populației din R.Moldova. Statul nu a reușit, pe parcursul a 20 de ani, să cultive o cultură de întreprinzător și să creeze condiții pentru prosperarea afacerilor în diverse domenii.

Specificul reformelor social-economice din R.Moldova este însoțit de lipsa strategiei unice, pe tot parcursul perioadei de tranziție, ce ar fi avut ca scop stabilizarea macroeconomică și dezvoltare durabilă. O strategie integră de dezvoltare pe termen lung ar fi contribuit la dezvoltarea economică, la o creștere a investițiilor și facilitarea procesului de integrare economică Europeană.

Soluționarea deficiențelor din economia națională, diminuarea efectelor negative ale crizei mondiale și regionale solicită identificarea cauzelor, criteriilor și specificului crizei și dezechilibrului economic actual, elaborarea și implementarea unei strategii de dezvoltare economică echilibrată ce ar asigura eficiență și stabilitate în activitatea economică reală și în procesele integraționiste ale Moldovei.

O nouă strategie de dezvoltare economică și integrare Europeană solicită o garanție a

statului în menținerea valorilor și principiilor economiei de piață precum și ajustarea sistemului social-economic la condițiile și standardele sistemului economic European.

De asemenea, menționăm faptul că în cadrul unei situații social-economice complicate, o barieră în dezvoltare o constituie situația tensionată politică și economică a regiunii Transnistriei, aceasta fiind necontrolată de autoritățile de la Chișinău. Pe de altă parte, există necesitatea modificării radicale a sistemului relațiilor social-economice dintre stat, societatea civilă, antreprenariat, reformării esențiale a mediului instituțional și proprietății, formării și dezvoltării organizațiilor non-guvernamentale.

La elaborarea noului sistem de dezvoltare economică în condițiile crizei mondiale și regionale trebuie să se țină cont de situația reală din societate și de sarcinile prioritare ale fiecărui actor, inclusiv statul și societatea civilă, precum și reieșind din faptul că în toți acești ani a fost limitată activitatea businessului mic și mijlociu prin intermediul specificului politicii monetare și fiscale aplicate, suprareglementarea funcționării întreprinderilor.

Construcția unui nou sistem de dezvoltare social-economic echilibrat, conform standardelor europene, în baza investigațiilor efectuate va fi dificilă și de lungă durată, fiindcă aceasta presupune înlăturarea dezechilibrului economic și a deformațiilor relațiilor economice, juridice și sociale dintre indivizi, stimularea inițiativelor de afaceri în diverse domenii, școlarizarea funcționarilor și nu în ultimul rând adaptarea la condițiile tehnice, tehnologice și de concurență din comunitatea europeană.

La moment se reflectă o acutizare a disproporțiilor economice, inclusiv a migrației forței de muncă active din țară, a înrăutățirii situației balanței de plăți, a descreșterii industriilor de producere și prelucrare, a creșterii semnificative a prețurilor la import. Toate acestea sunt condiționate, în mare măsură, de politica promovată, de sistemul regulatoriu ineficient, de lipsa unui sistem legislativ adecvat, inclusiv stimulator, al relațiilor economiei de piață și de lipsa protecției proprietății și afacerilor economice din partea instituțiilor statului.

Depășirea acestor bariere în dezvoltarea economiei naționale poate fi realizată prin elaborarea și implementarea noilor instrumente de dezvoltare social-economică, ce vor facilita și stimula activitatea businessului mic și mijlociu.

Prezentul studiu are ca obiectiv practic identificarea celor mai semnificative bariere ce stau în calea dezvoltării economice durabile și elaborarea soluțiilor necesare de depășire a acestora printr-o incursiune profesională în conceptele și tezele teoriilor economice moderne. Politicile economice elaborate țin cont de specificul economiei naționale și promovează creșterea economică în condițiile unei potențiale integrări ale economiei noastre în Uniunea Europeană.

Noul sistem de dezvoltare economică va fi unul de lungă durată și va stabili practicile și mecanismele necesare de creare a economiei de piață, dezvoltată, bazată pe liberalizare reală

economică și proprietatea privată. Intervenția politicilor monetare și fiscale, indirecte în sistemul economic, vor avea drept scop stimularea business-ului, echilibru indicatorilor macroeconomici și introducerea criteriilor europene de performanță în activitatea instituțiilor statului și a celor din societatea civilă. Un rol important în acest proces i se alocă mediului științific și academic care are rolul de introducere a inovațiilor și perpetuarea setului de valori privind rolul și importanța economiei de piață în R.Moldova.

Tezele propuse în cadrul prezentei lucrări țin să susțină eforturile societății în identificarea, dezvoltarea și implementarea activităților pentru edificarea unui sistem economic de piață sustenabil. Cercetarea are importanță atât teoretică, cât și practică.

Gradul de studiere a temei investigate

Subiectul teoriilor economice moderne și aplicarea lor în practică este cercetată pe larg în cadrul literaturii economice de specialitate din străinătate. Cu toate acestea, se notifică un număr limitat de lucrări științifice autohtone care ar trata acest subiect cu referință la aplicarea teoriilor economice în practica politicilor economice din R.Moldova. Totodată, studiul teoriilor economice, în calitatea de cercetări fundamentale, se regăsesc în unele lucrări ale specialiștilor din R.Moldova.

Cercetătorii străini, preocupați în special de tematica evoluției în baza teoriei economice în contextul atingerii unei dezvoltări economice echilibrate, au considerat premisele dinamicii dezvoltării economice globale, particularitățile și aplicabilitatea principiilor economice pentru sistemele naționale, previziunile de evoluție a sistemului economic național și mondial în contextul dezvoltării principiilor și teoriilor economice, politici macroeconomice de stabilizare economică și/sau reforme structurale necesare pentru creșterea calității vieții. În contextul temei studiate, pot fi nominalizați următorii cercetători care au avut o contribuție semnificativă la studierea subiectului dat: J. Stieglitz, N. Roubini, A.S. Lewis, R. Harrod, E. Domar, P. Solow, F. Perroux, G. Abraham-Frois, S. Kuznets, H.W. Arndt, W.W. Rostow, P.A. Samuelson, R. Prebisch, C. Furtado, P.C. Mahalanobis.

De cealaltă parte economiștii din Republica Moldova care au elaborat lucrări științifice pe acest subiect în cadrul activității lor științifice pot fi nominalizați D.Moldovanu, I.Ulian, A.Cojuhari, V.Umanet, Gh.Belostecinic, V.Capsizu, N.Țîu, V.Zbârciog ș.a.

Scopul și obiectivele cercetării

Obiectul cercetării îl constituie aplicarea teoriilor economice moderne în politicile social-economice de dezvoltare durabilă și echilibrată, cu o atenție deosebită asupra sistemului economic din Moldova.

Scopul principal al cercetării este identificarea particularităților pentru sistemul economic actual din R. Moldova, elaborarea și formularea politicilor economice întru dezvoltarea

echilibrată și eficientă a economiei naționale. Realizarea acestui scop condiționează următoarele obiective ale cercetării:

- Studierea principalelor caracteristici ale teoriilor economice moderne și a politicilor economice propuse de către savanții contemporani ai științei economice.
- Analiza abordărilor metodologice ale dezvoltării social-economice echilibrate.
- Evidențierea particularităților și clasificarea echilibrelor și dezechilibrelor economice.
- Analiza conceptelor vizînd depășirea disproporțiilor economice.
- Aproximarea principalelor teorii economice moderne la realitățile social-economice ale Republicii Moldova.
- Analiza mecanismelor existente de dezvoltare social-economică a țării noastre și definirea principalelor avantaje și dezavantaje ale actualului mecanism.
- Analiza comparativă și caracteristicilor generale și a particularităților sistemelor economice contemporane.
- Recomandări asupra impulsiei procesului de dezvoltare social-economică în R.Moldova
- Stabilirea direcțiilor și acțiunilor de dezvoltare economică în condițiile actuale.
- Analiza specificului prognozei economice și implementării metodelor și practicilor de dezvoltare a economiei naționale.

Noutatea științifică a investigației

Noutatea științifică a cercetării constă în următoarele elemente cheie. Identificarea și analiza specificului evoluției economice din Republica Moldova. În baza analizei, elaborarea unui model de creștere intensivă economică cu utilizarea indicatorilor macro-economiци și sociali și a prognozei pe termen mediu. Introducerea în cadrul modelului de creștere intensivă economică a principiilor teoriilor economice moderne aplicabile pentru Moldova precum și a factorului determinant ce constă în dezvoltarea bazei inovaționale și tehnologice. Implementarea unui sistem durabil de supraveghere a mecanismelor economice din cadrul sistemului economic național precum și introducerea abordărilor integraționiste de dezvoltare economică.

Problema științifică soluționată

În cadrul tezei, au fost soluționate următoarele probleme științifice și anume. Au fost identificate principiile și legitățile elaborate în cadrul teoriilor economice moderne care pot fi aplicate sistemului economic național în vederea dezvoltării socio-economice și obținerii unei creșteri economice intensive. De asemenea, a fost elaborat și demonstrat științific modelul de creștere economică intensivă bazat pe inovație, atragere a investițiilor și promovare a exporturilor. Adicional, au fost analizate și propuse spre aprobare perspectivele de integrare economică europeană a R. Moldova în contextul crizei financiare și economice la nivel global.

Valoarea aplicativă a lucrării

Lucrarea nominalizată denotă o valoare aplicativă susținută reieșind din următoarele elemente și particularități: Posedă o valoare utilitară pentru cercetătorii și profesioniștii în domeniu în vederea elaborării unor analize explicate cu privire la teoriile economice moderne și la evoluția acestora în plan internațional și regional. În cadrul experienței profesionale, au fost utilizate cercetările în următoarele aplicări practice. În cadrul **negocierii Acordului de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător cu UE**, în special ce ține de formarea poziției Republicii Moldova la negocieri privind angajamentele economice, financiare și tarifare. De asemenea, autorul a folosit în practică modelul elaborat în cadrul cercetării pe parcursul **elaborării studiilor de piață în domeniul agricol** în cooperare cu Agenția Națională pentru Dezvoltare Rurală. Este important de menționat că s-a participat activ, în anul 2015, la executarea **proiectului științific instituțional „Elaborarea instrumentului de măsurare a stabilității financiare a statului”** în cooperare cu echipa Institutului Național de Cercetări Economice.

Valoarea practică a lucrării rezidă în:

- creșterea stabilității și efectului social-economic în procesul implementării noului sistem de dezvoltare economică în Republica Moldova;
- determinarea avantajelor formării și funcționării noilor relații social-economice de tip european în procesul implementării strategiei de dezvoltare economică în Republica Moldova;
- determinarea efectului economic condiționat de implementarea direcțiilor de promovare a noului sistem de dezvoltare economică;
- rezultatele studiului pot servi la cursurile didactice „Teoria economică” ”Macroeconomia”, precum și la cursurile de perfecționare a specialiștilor din Ministerul Economiei, din sectorul fiscal, bancar și industrial;
- Materialele studiului pot fi utilizate de Ministerul Economiei în procesul perfecționării programului de dezvoltare social-economică a țării pe perioada 2015-2020.

Suportul teoretico-științific și metodologic al cercetării îl constituie concepțiile neoconservatismului, neokeynesismului și doctrinei naționalismului economic. Din cadrul metodelor teoretico-logice a fost utilizată analiza fundamentelor teoriei economice moderne, precum și un parcurs asupra principalelor concepte și idei științifice. De asemenea, a fost realizată sinteza postulatelor economice cu acoperire științifică, implementate în cadrul politicilor economice ale statelor. O atenție deosebită a fost acordată analizei comparative a teoriilor economice moderne și, de asemenea, a efectului comparativ asupra durabilității sistemelor economice naționale.

Printre metodele noi de cercetare se evidențiază spre exemplu analiza de conținut, analiza

cazurilor/rezultatelor, precum și abordarea unei metodologii euristice. Ca urmare cele mai rezultative s-au calificat în special, analiza cazurilor/rezultatelor privind accepțiunea praxiologică a subiectului, precum și metoda euristică prin imixtiunea socialului și politicului în sistemul de analiză economică. Totodată, s-a pus un accent deosebit asupra metodelor științifice de prognozare, prin intermediul cărora au fost apreciate principalele tendințe în evoluția economiei naționale.

La elaborarea tezei, au fost utilizate lucrări ale savanților autohtoni și străini în conformitate cu nominalizarea acestora în cadrul capitolului bibliografie.

Baza informațională

În cercetare au fost utilizate actele legislative și normative ale Parlamentului și Guvernului R.Moldova, datele Biroului Național de Statistică, monografii, articole, studii realizate de către instituțiile internaționale, surse din internet referitor la tema de investigație.

Volumul și structura lucrării

Obiectivele cercetării au determinat logica structurii tezei, care cuprinde: introducere, trei capitole, concluzii și recomandări, bibliografie și anexe.

Capitolul I **„Abordări metodologice referitor la creșterea economică reflectate în teoriile economice moderne”** cuprinde următoarele segmente de analiză: delinirea creșterii economice și conceptelor conexe, evidențierea particularităților și clasificarea dezechilibrelor economice; conceptele vizînd depășirea disproporțiilor și dezvoltarea economică echilibrată.

În cel de-al doilea capitol intitulat **„Caracteristica și specificul depășirii crizei economice și dezvoltării în Republica Moldova”** am realizat un studiu asupra impactului realizărilor teoriilor economice moderne asupra dezvoltării R.Moldova, particularităților politicilor și procesului de dezvoltare social-economică în RMoldova, analiza mecanismului autohton de dezvoltare economică.

Capitolul III **„Perfecționarea procesului de dezvoltare a economiei Republicii Moldova”** reflectă elaborarea direcțiilor și formelor de dezvoltare eficientă a economiei; căilor și metodelor de implementare a procesului de dezvoltare social-economică. Se analizează specificul estimării și prognozării dezvoltării social-economice în RMoldova. Se elaborează recomandări precum și scenarii posibile de dezvoltare ulterioară a economiei naționale. Se identifică propuneri și recomandări pentru dezvoltarea eficientă a sistemului național în condițiile crizei financiare mondiale și regionale.

În conformitate cu rigorile de elaborare a unei lucrări științifice, structura tezei nominalizate se completează cu introducerea curentă, concluzii și recomandări, anexe adiacente și bibliografie.

Aprobarea tezelor fundamentale ale lucrării

Lucrarea a fost elaborată în cadrul temei de cercetare științifică la Catedra Teoria Economică și Metodologia Cercetării USM: „Probleme ale teoriei și practicii economice”. Conținutul lucrării a fost revizuit, completat și aprobat în cadrul unui set de conferințe interne și internaționale, publicații în reviste de specialitate, precum și la ședința catedrei Teorie Economică și Metodologia Cercetării din 2014. Aprobarea s-a efectuat în cadrul următoarelor conferințe și publicații: A 4-a Conferința științifică internațională cu tema „Creșterea economică în condițiile internaționalizării”, organizată de Institutul de Economie, Finanțe și Statistică (3-4 septembrie 2009); Conferința științifico-practică internațională cu tema „Probleme actuale ale dezvoltării sociale în Republica Moldova și probleme de dezvoltare social-economice în alte țări”, organizată de Universitatea de Stat din Moldova (24-25 noiembrie 2006); Conferința științifico-practică internațională cu tema „Situația social-economică din Republica Moldova în contextul integrării europene” (12-13 octombrie 2005); Seminarul practic cu titlul „Politici de dezvoltare națională și regională” (septembrie 2005), Yokohama, Japonia, Conferința internațională EURINT 2015, 21-25 mai, Iași, România, www.csr.uail.ro. Pe parcursul perioadei de elaborare a tezei de doctor, au fost elaborate și publicate 7 articole științifice în cadrul revistelor științifice naționale și internaționale.

CAPITOLUL I. ABORDĂRI METODOLOGICE REFERITOR LA CREȘTEREA ECONOMICĂ REFLECTATE ÎN TEORIILE ECONOMICE MODERNE

Teoria economică a evoluat pe parcursul istoriei pentru a da o explicație proceselor economice și să organizeze buna funcționare a sistemelor economice. Pentru a distinge etapele de evoluție a teoriei economice este necesar să examinăm termenul propriu-zis și să dăm definiția acestui concept, ce face parte din cadrul științelor umaniste.

Obiectul de studiu al teoriei economice este esența vieții economice cu toate elementele ce le conține. Definiția uzuală a teoriei economice, care derivă de la obiectul de studiu amintit, reprezintă gândirea vieții economice, inclusiv a sistemului economic, proceselor economice și nu în ultimul rând a politicilor economice.

Pe de altă parte, teoria economică este baza cognitivă a științei economice. Plecând de la această premisă, teoria economică este constituită din idei și concepții ce formează o abordare despre caracterul funcționării vieții economice. Aceasta fiind definiția complexă a teoriei economice reflectă excelent rolul acesteia în cadrul formării și dezvoltării sistemului științelor economice. În fapt, teoria economică proiectează evoluția vieții economice pe termen mediu și lung și respectiv construiește viitorul anumitor politici economice.

Exponenții teoriei economice și a evoluției sale sunt gânditorii și cercetătorii din economie care au contribuit la evoluția echilibrată a sistemului economic și a bunăstării generale. Astfel reconstruind calitatea operelor cercetătorilor de marcă obținem studiul asupra istoriei ideilor economice. Istoria teoriei economice reprezintă o distanță parcursă de la gândirea economică a Greciei antice și până la teoriile actuale privind prevenirea crizelor economice de ordin ciclic. În acest interval, se înregistrează și abordarea școlilor mercantiliste și fiziocrate, abordarea liberalismului clasic, soluțiile identificate de școala Keynesistă și nu în ultimul rând propagarea ideilor economiilor de piață definitivitate de școala de la Chicago [1].

Toți acești exponenți a teoriei economice au identificat rolul a doi actori importanți a sistemului economic și anume statul și piața. Acești actori au determinat, în procesele economice moderne, modelele de creștere sau scădere economică, nivelul de dezvoltare și bunăstare a societății. În special este vorba despre modul în care acești doi actori interacționează.

În acest sens, interacțiunea dintre stat și piață au generat subiectul de cercetare științifică privind creșterea economică și modalitățile de a obține. În aceeași ordine de idei, conform teoriei economice, creșterea economică poate fi obținută în dependență de politicile adoptate și implementate rezultante ale cercetărilor economiștilor.

Va trebui să ne amintim că, în materie de politici economice, nu există miracole. Este cunoscut așa-numitul miracol german -- redresarea Germaniei după cel de al doilea război mondial. Cu toate acestea, a fost vorba de aplicarea corectă a *principiilor economiei libere de*

piață, a metodelor capitaliste social orientate. R. Moldova poate genera "miracole" economice asemănătoare, deși trebuie să insistăm asupra faptului că redresarea economică *nu* provine din miracole; ea este consecința -- și provine din adoptarea -- politicilor economice bazate pe teoriile economice actuale îmbinate organic cu specificul și avantajele naționale.

Dorința de bunăstare și obținere a creșterii economice, cu orice preț, a condus la apariția dezechilibrelor și crizei economice. Ele au existat tot timpul, însă în perioada contemporană acestea s-au manifestat mai pregnant având un caracter ciclic. De aceea, este necesar să studiem particularitățile acestora ca să putem distinge politicile economice sănătoase și crearea unui sistem economic durabil, în special pentru R. Moldova.

Studierea și analiza interacțiunilor dintre cei doi actori pentru a atinge un anumit nivel de creștere economică precum și studiarea cauzelor de apariție a dezechilibrelor economice este obiectul de studiu al următorului capitol.

1.1 Definirea creșterii economice și a conceptelor conexe

Cum tratează curentele economice echilibrul și creșterea economică? Ce înseamnă creștere economică? Ce înseamnă creșterea economică, dezechilibrele? Care sunt particularitățile dezechilibrelor în perioada de avânt economic și perioada de declin a sistemului economic? Care este rolul statului și al pieței în atingerea unui echilibru și creșteri economice și asigurarea acestei creșteri pe o perioadă cât mai lungă de timp? Ce politici economice de creștere economică cunoaștem? Care sunt cauzele de apariție a echilibrelor economice? Care sunt indicatorii caracteristici unui dezechilibru economic?

Răspunsul la aceste întrebări necesită analiza abordărilor metodologice ale dezechilibrului, echilibrului optim și creșterii economice oferite de către teoria economică prin intermediul doctrinelor economice, care sunt evidențiate în tab. 1.1. Aceste teorii le vom analiza mai detaliat deoarece sunt relevante și la nivel național, astfel încât punerea lor în practică pot conduce la echilibrarea și dinamizarea creșterii economice pentru R. Moldova. În special în teză se va atrage atenția prioritară teoriei echilibrului economic modern, acesta fiind unul dintre limitele subiectului de analiză.

Pentru clarificarea aspectelor metodologice de cercetare e necesar de subliniat că perioada teoriei economice moderne va fi considerată de la începutul anilor 70 ai secolului XX și până în prezent. Argumentul principal pentru selectarea acestei perioade este notificarea unor tendințe similare de dezvoltare și recesiune economică globale care implică și proliferarea crizelor economice de caracter asemănător ce sunt tratate pe larg de către exponenții teoriei economice din această etapă [2]. De asemenea, un alt factor determinant este că anume în această perioadă constatăm o interdependență crescută, la nivel cognitiv și praxiologic, dintre teoria economică și politicile economice promovate de către state [3].

Tabelul 1.1 Teorii privind echilibrul și creșterea economică

Teoria	Conținutul	Reprezentanții de bază
<i>Teorii privind creșterea economică</i>		
Teoria clasică (sf.sec.XVIII mijl.sec.XIX)	Analizează competitivitatea în condițiile funcționării libere și independente a piețelor și a utilizării raționale și eficiente a resurselor economice disponibile	A.Smith, D.Hume, J.S.Mill, K.Marx
Teoria neoclasică (sf.sec.X-mijl.sec XX)	Studiază competitivitatea sistemului economic național în funcție de contribuția fiecărui factor de producție la creșterea economică. Evidențiază impactul acumulării resurselor asupra creșterii economice	R.Solow, S.Kuznets, M.Abramovitz, H.Chenery, E.Denison
Teoria endogenă (sf.sec.XX)	Recunosc existența „eșecurilor de piață”, acordă statului un rol potential mai mare pentru atenuarea eșecurilor pieței și asigurarea unei creșteri economice durabile	K.Arron, P.Romer, R.Lucas, G.Grossman, E.Helpman
<i>Teorii privind investițiile străine directe</i>		
Teoria avantajelor de proprietate (ownership advantage) (mij. sec.XX)	Determină competitivitatea în funcție de totalitatea avantajelor specific (capacitatea de inovare, și de finanțare eficientă, accesul la materia primă, activele nemateriale disponibile) care permit firmelor să depășească dezavantajele ce survin din concurența internațională	S.Hymer, R.Vernon, R. Coase
Teoria internaționalizării (sf.sec.XX)	Analizează competitivitatea în funcție de avantajele internaționalizării care permit valorificarea imperfecțiunilor pieței prin crearea propriei sale piețe, adică prin internaționalizare	P.J.Buckley, M. Casson
Teoria eclectică a internaționalizării (paradigma OLI) (sf.sec.XX)	Determină competitivitatea în raport proporțional cu avantajele de proprietate, avantajele internaționalizării și avantajele locației	J.Dunning, J.N.Behrman
<i>Teoriile comerțului internațional</i>		
Teoriile tradiționale ale comerțului internațional (sf.sec. XIX-înc. Sec.XX)	Afirmă că bunăstarea economică este în funcție de producția de bunuri și servicii în care o țară are un avantaj comparativ. Competitivitatea economiei naționale se realizează atunci când țara oferă bunuri și servicii, pentru care dispune de avantaje comparative în producere	D.Ricardo, Hecksher, Ohlin, P.Samuelson, W.Stolper, T.Rybczynski
Noile teorii ale comerțului internațional (sf.sec.XX-înc.sec.XXI)	Pornesc de la ipoteza concurenței imperfecte și a economiilor la scară pentru comerțul internațional. Evidențiază factorii determinanți ai competitivității economiei naționale	A.K.Dixit, V.Norman, P.Krugman, E.Helpman

Teoria avantajelor competitive 1990	Competitivitatea economiei naționale este determinată de totalitatea avantajelor competitive disponibile. Prosperitatea unei națiuni nu se poate moșteni, ci se poate crea. Competitivitatea comportă un caracter dinamic. Inovațiile dețin un rol decisiv pentru competitivitatea economiei naționale.	M.Porter
-------------------------------------	---	----------

Sursa: Elaborată de autor

În perioada timpurie a cercetărilor creșterii economice se evidențiază două școli care au stat la baza dezvoltării științei economice contemporane și anume școala fiziocrată și școala mercantilistă.

Școala fiziocrată își datează apariția aproximativ în secolul XVIII prin reprezentanții săi remarcabili François Quesnay și Jacques Turgot fiind unul din primele curente economice care au introdus în sistemul economic importanța proprietății private și libertatea schimbului de mărfuri (1,2). Cât privește subiectul propriu-zis de creștere economică, conform teoriei fiziocrate, aceasta poate fi atinsă prin dezvoltarea sectorului agricol și a producerii agricole, fiind considerată unica ramură productivă din economia națională. Modelul construit plasa agricultura ca element cheie în atingerea creșterii și bunăstării economice.

Școala mercantilistă se dezvoltă ca o consecință a intensificării relațiilor comerciale dintre națiuni, aproximativ sec XV și promovează relațiile de piață și schimb de bunuri. Printre reprezentanții de marcă a școlii sunt Wiliam Petty, Thomas Mun, Jean Babtiste Colbert (3,4). Conform tezelor mercantiliste creșterea economică poate fi atinsă doar cu ajutorul creșterii semnificative a exportului de bunuri și diminuarea importurilor. Reprezentanții mercantiliștilor au observat că majorarea exportului conduce la acumularea de capital atât în formă de bani cât și sub formă de metale prețioase. Această teorie a avut un impact favorabil asupra liberalizării comerțului de bunuri și stabilirea echilibrului de prețuri pentru bunurile comercializate. Ulterior își face loc ideile lui David Ricardo care demonstrează teoria avantajului comparativ în comerț de bunuri și introduce importanța raportului dintre import și capacitățile de producție. Respectiv, conform lui David Ricardo, utilizarea avantajelor comparative în cadrul comerțului cu bunuri conduce la creșterea economică [4].

Un progres semnificativ în analiza subiectului de creștere economică a avut opera lui Adam Smith. Școala liberalismului economic înființată de Smith a condus la explicarea mai multor fenomene ale sistemului economic, dar a și pus mai multe dileme care nu pot fi soluționate și în ziua de astăzi. Lucrarea principală, care rămîne actuală și în prezent este "Avuția națiunilor, cercetare asupra naturii și cauzelor ei" care a pus bazele curentului liberalismului clasic [5]. Tezele elaborate de către Adam Smith sunt numeroase și bine structurate din acest motiv va fi complicat în câteva rînduri de explicat ideile sale privind mecanismele de creștere

economică. Cu toate acestea, răspunsul principal la întrebare poate fi găsit în relațiile dintre cei doi mari actori a sistemului economic amintiți la începutul acestui capitol și anume raportul dintre stat și piață

Bazându-ne pe conceptele liberalismului clasic facem analiza tendințelor generale și evidențierea specificului crizei și dezechilibrelor social-economice în R.Moldova, caracterizarea și clasificarea acestor dezechilibre stau la baza elaborării strategiei de dezvoltare social-economică, reflectării în această strategie a specificului multiplelor tipuri și forme de apariție a dezechilibrului economic în societate.

Categoria de dezechilibru economic ca sistem multiaspectual de relații specifice sociale, politice, economice, juridice, care apar în societate între subiecți speciali, societate, colective, indivizi, a fost studiată de o serie de școli economice, savanți care este generalizată în anexsa 1. În linii generale, noțiunile de "dezechilibru" și "criză" includ momente de abatere de la cerințele legilor economice, de la conceptele de echilibru reflectate în teoriile economice. În primul rând, are loc abaterea de la concepția echilibrului stabil, care în viziunea clasică, este realizat prin și în sistem, adică automat. O caracteristică importantă a acestui fel de stabilitate este ocuparea deplină (full employment), adică fără șomaj.

Dacă schimbul de mai multe mărfuri are loc pe o piață liberă guvernată de concurență (monopolurile fiind neutralizate sau reduse la zero) și dacă prețurile sunt exprimate numai în numerar – concludă Walras – „atunci condiția de echilibru general este împlinită *ipso facto*. În cazul în care presupunem concurența pură ca un dat, ceva static deja realizat, așa cum a făcut Walras, atunci legea este corectă, din punct de vedere logic. Dacă introducem un element dinamic, atunci avem nevoie de un mediu *înconjurător* compatibil cu celelalte două elemente: concurența pură și cantitatea de monedă necesară în numerar. Până în prezent, în economia națională nu numai că nu s-a creat mediul de afaceri compatibil acestor două elemente, dar, din contra, pe măsura dezvoltării are loc distrugerea concurenței și monopolizarea economică, pe de o parte, și abaterea de la cantitatea de monedă necesară economiei reale și consumarea (mai ales în perioada de guvernare comunistă) în scopuri sociale și satisfacerea cerințelor grupului de guvernare și a monopolurilor, pe de altă parte. În al doilea rând, are loc abaterea de la concepția modernă de echilibru stabil care se realizează din exteriorul sistemului, prin intervenția guvernului, cu aplicarea unei politici monetare sau fiscale adecvate. O caracterizare principală a acestui fel de stabilitate este existența „șomajului involuntar”, cum a observat Keynes.

Aceste două concepte de stabilitate sunt legate de două „revoluții” în gândirea economică, caracterizate prin două metode diferite de analiză a fenomenelor economice.

Problemele creșterii economice au fost analizate de școala clasică din punctul de vedere al unui model cu *condiții ideale* de echilibru stabil, potrivit cărora dacă se asigură libertate

economică, atunci sistemul se realizează și funcționează de la sine, fiind guvernat de legi naturale. Economisții clasici nu au observat că între modelul lor de gândire, care era perfect justificat, și condițiile prevalente în viața economică reală există o diferență enormă și nu au studiat cu aceeași grijă și problema dezechilibrului care domina realitățile economice. De asemenea, nu au sesizat necesitatea reformelor structurale, creând un model ideal, unde guvernează legi naturale. Școala clasică a fost supusă, cu trecerea timpului, multor critici din cauza discrepanței între teorie și practică; s-a văzut *realitatea* fizică, socială și economică prin prisma echilibrului stabil. Cu alte cuvinte, evoluția este către unitate, armonie, simetrie, reversibilitate în sensul că dacă facem analiza *ex ante* sau *ex post*, micro- sau macro- nu are nici o importanță, căci rezultatul trebuie să fie același [6].

Aceasta este fundamentarea filozofică a științei clasice deterministe, moștenită de la Newton și folosită apoi în toate științele, inclusiv în economia politică. Deși punctul culminant al școlii clasice a fost atins (formularea Legii echilibrului general de către Léon Walras și alți economiști de seamă ca Menger, Jevons, Wicksell, Marshall, Pareto și Irving Fisher, ea a cedat locul *școlii moderne* în cursul Marii Depresiuni din perioada 1929-1933.

Analiza problemei economice a fost efectuată exclusiv din punctul de vedere al unui model ce presupune condiții de dezechilibru sau abateri de la modelul clasic, dar cu premisa că intervenția guvernului prin aplicarea unei politici monetare și fiscale, așa cum a fost recomandată de J.Keynes, poate promova prosperitatea generală și stabilitatea [7].

Școala modernă a văzut aceeași *realitate* fizică, socială și economică prin prisma dezechilibrului, sau a echilibrului nestabil, cu evoluție către diversitate, conflict, lipsă de simetrie și ireversibilitate. Aceasta este fundamentarea filozofică a științei moderne nedeterministe, moștenită de la Einstein, Niels Bohr, Werner Heisenberg și alții, care s-a transplatat în sistemul cercetării științifice, inclusiv în economia politică.

Școala modernă a început cu mult înainte de Keynes, mergând către Malthus și Sismondi care au notificat, chiar de la începutul secolului al XIX-lea, că realitățile existente nu erau guvernate de legi naturale de echilibru, supoziție care s-a demonstrat a fi corectă. Pe aceeași linie de gândire au mers școala socialistă franceză, școala istorică germană, Karl Marx, care a împins metoda de cerere până la dezechilibrul total și, mai târziu, școala americană instituționalistă. Toate aceste școli ale gândirii social-economice au avut ca numitor comun ideea că problemele economice în cauză pot fi rezolvate prin intervenția statului [8].

Experiența economică și financiară, cu precădere între anii 1931-1991, când s-a aplicat politica propusă de J.Keynes, a demonstrat indubitabil, că intervenția statului – direct cum recomandă adeptii lui K.Marx, sau indirect, cum susțin promotorii ideilor lui J.Keynes – nu poate rezolva pe deplin întregul set de probleme ale societății moderne.

Școala modernă este și ea supusă unui subiect de critică tot de natura metodologică, însă în sens invers, comparat cu cea clasică. Pe câtă vreme școala clasică a studiat echilibrul stabil, dar a neglijat dezechilibrul, școala modernă a studiat dezechilibrul, deși nu totdeauna sistematic, dar a neglijat studiul echilibrului stabil, mai exact legătura dintre ele [9].

Atât școala clasică, cât și cea modernă, atât prima cât și a doua revoluție în gândirea economică nu au acordat și până când nu acordă răspunsuri complete în rezolvarea problemelor practice ale timpului nostru și evitarea crizei economice mondiale și naționale, și astfel s-a creat *dilema* intelectuală și științifică, o dilemă pe care foarte puțini o văd din cauza lipsei unei metodologii complete, care să arate cum se poate ieși din acest impas unic în istoria științei moderne. Este, probabil, necesitatea unei a treia revoluții, care să demonstreze până unde, sau în ce condiții, gândirea clasică e vulnerabilă și în ce condiții gândirea modernă răspunde cerințelor.

Contribuția unei metodologii mai complete poate demonstra că școala modernă nu este în contradicție – cum susțin mulți economiști contemporani – ci mai degrabă completează rezultatele analizei clasice. Pe drept cuvânt, sublinia I. Kant: „de câte ori o teorie nu este aplicabilă în practică, adevărata cauză nu trebuie căutată în teoria respectivă, ci în faptul că nu există destulă teorie pe care omul ar fi trebuit să o învețe din experiență” [10].

Este necesar deci să reflectăm îndelung asupra conceptului de *echilibru economic* și asupra „puterii” sale. Ce este, de fapt, situația de echilibru neoclasic? Cum se stabilește ea? Economia „reală” se află ea oare în echilibru? Atâtea întrebări fundamentale ale căror răspunsuri ar putea valida „discursul” neoclasic care, până în prezent, trebuie recunoscut, apare ca fiind destul de „sărac”, mai ales în sensul definirii unor concepte și al analizei concordanței modelului economic cu realitatea.

În fapt, economia neoclasică are o imperioasă nevoie de a defini conceptul de *echilibru*, căruia îi acordă statutul unei veritabile metodologii, și nu acela de simplu instrument de analiză. Astfel, echilibrul neoclasic „funcționează”, putem afirma, ca o veritabilă *problematică*, ridicând anumite probleme și interzicând ca altele să fie reflectate de orientare keynesistă, în mod special.

1.2 Evoluția teoriilor economice privind dezechilibrul și echilibrul creșterii economice

Echilibrul ia naștere ca o modalitate de „conciliere” a preferințelor și comportamentelor individuale; împiedică apariția (atât de necesară) a conceptelor de, ”putere”, ”dominație”, ”ierarhie”.

Astfel se face ca prin imposibilitatea integrării unei analize satisfăcătoare a timpului, a aspectelor dinamicii (echilibrul agenților economici, optimul consumatorului sau al producătorului în dinamică, modificarea principalilor parametri); se constituie bariere în simpla descriere a proceselor economice în cursul timpului.

Echilibrul și dezechilibrul economic dau coerență anumitor fațete ale analizei neoclasice, rezolvă anumite probleme, dar, prin aceasta, el induce asemenea restricții în analiză, încât putem considera că echilibrul și dezechilibrul constituie o adevărată problemă; ea însăși nu este mai fundamentată decât înseși conceptele cu care se operează și cărora li s-a adus acuzația că nu au fost produse, concepute, de fapt [11].

Există diferite probleme care se pun în momentul de față și care, pentru a fi soluționate, trimit la echilibru; echilibrul însuși, nefundamentat, n-ar fi capabil să trimită decât dincolo de analiza științifică însăși la raportul știință/ideologie, singurul care ar putea permite înțelegerea acestei problematice.

Conceptele fundamentale, cu ajutorul cărora s-a construit analiza creșterii economice contemporane, sunt cele legate de *dezechilibru*, de *echilibru* și de *optim*. Dorința unui demers științific unitar s-a tradus prin demonstrarea unei corespondențe care există între aceste noțiuni. Astfel, analiza microeconomică și-a concentrat atenția asupra demonstrației celor două teoreme de corespondență bine cunoscute:

- în condițiile anumitor ipoteze (divizibilitate perfectă a consumului și abstracția externalităților), echilibrul general concurențial constituie un optim în sens paretian;
- în aceleași ipoteze, la care se adaugă cele legate de randamentele descrescătoare și de convexitatea curbelor de indiferență, este posibilă asocierea la orice optim paretian a unui vector al prețurilor ce asigură echilibrul general în situația de concurență pură și perfectă [12].

Aceste două teoreme de corespondență ar putea fundamenta și justifica anumite intervenții de politică economică, inclusiv în R. Moldova, care:

- trebuie să asigure acțiuni direcționate spre menținerea și dezvoltarea „cadrului” (favorizarea situației de concurență), cât și funcționarea economiei (eliminarea surselor de efecte externe, de randamente crescătoare);
- necesită să promoveze obținerea unei stări de echilibru general, adică pentru realizarea echilibrului pe fiecare piață.

Nu este o exagerare dacă afirmăm că problema dezechilibrului și echilibrului economic preocupă economia politică de la începuturile sale, mai precis de când gândirea economică s-a constituit într-o știință de sine stătătoare. Viziunea clasică privind atingerea echilibrului economic o întâlnim încă în operele lui A. Smith, D. Ricardo și St. Mill, cei mai reprezentativi exponenți ai liberalismului clasic [13].

Mai târziu, neoclasicii au reluat ideea creșterii economice prin obținerea echilibrului economic, pornind de la independența generală a agenților economici, de la conceperea ansamblului economic ca sumă a părților. În optica lor, dezechilibrul sau echilibrul dintre cerere și ofertă se asigură prin lipsa sau găsirea unui preț de echilibru întemeiat pe maximizarea

avantajelor proprii ale agenților economici – producători și consumatori, vânzători și cumpărători. De pe aceste poziții și-a elaborat Léon Walras teoria asupra echilibrului economic care a devenit punct de referință pentru întreaga gândire economică ce l-a succedat [14].

Prima viziune asupra dezechilibrului și echilibrului la nivel macroeconomic, văzut prin prisma raportului dintre anticipările agenților economici și răspunsul realității, o întâlnim la cercetătorul englez John Maynard Keynes [15]. Dar nici această viziune nu a fost considerată suficientă pentru soluționarea unei problemelor de creștere economică atât de complexe și dificile.

În ultimele trei decenii au apărut noi curente mai complexe și sofisticate ale dezechilibrului creșterii economice dezechilibrului și echilibrului economic general. Curentul dezechilibrului și echilibrului în sistemul neoclasic contemporan include diverse curente începînd cu curentul echilibrului general reprezentat de J.Keynes, K.Arow și curentul monetarist reprezentat de M.Friedman și S.Fisher, și finisat cu curentul anticipărilor raționale a lui J.Buchanan și noua macroeconomie a lui R.Coase, M.Friedman, F.Van, Hezek, J.Mineer. Ca să știm doar câțiva, printre toți cei care au fost menționați și care au adus contribuții de seamă în acest domeniu putem evidenția G.Debrey, K.Arow, F.Hahn, M.Allas, M.Friedman, Hayek, F.Van, G.Becker, A.Letter, J.Min și alții (vezi Anexa 1).

De-a lungul anilor s-au adus argumente științifice menite să clarifice problema dezechilibrului și echilibrului economic și din acest punct de vedere contribuția gândirii economice este incontestabilă [16]. Dar sunt cercetători care afirmă că, în pofida valorii lor cognitive, teoriile creșterii dezechilibrului și echilibrului economic „sunt virtual lipsite de putere explicativă”, în sensul că „par să aibă prea puțin de-a face cu economiile reale”.

Având în vedere importanța creșterii dezechilibrului și echilibrului economic, faptul ce preocupă economia politică de la începuturi și până astăzi și, totodată, disputele teoretice actuale am considerat util să întreprindem un demers istoric și logic asupra acestei probleme atât de mult controversată.

În evoluția teoriei economice, s-au înregistrat progrese notabile în ceea ce privește concepția de ansamblu, metodele și instrumentele de lucru. Structurarea lucrării încearcă să surprindă evoluția gândirii economice privind dezechilibrul și echilibrul și creșterea economică și contribuția unor personalități reprezentative la dezvoltarea acestora.

În acest sens, se poate menționa optica walrasiană, caracterizată prin atomicitatea participanților, fluiditatea pieței, mobilitatea factorilor de producție, transparența pieței, omogenitatea produselor. Circulația bunurilor economice determină în sistemul walrasian o dublă realizare a produsului național:

a) prin plata serviciilor productive;

b) prin cheltuirea veniturilor distribuite și cumpărarea produsului de către agenții economici.

Condițiile de creșterea economică necesită realizarea echilibrului schimbului, echilibrului producției și echilibrului capitalului care pun în evidență calitatea modelului walrasian, dar și limitele lui.

Analiza creșterii și reproducerii sistemului economic de către V.Pareto a avut drept consecință introducerea noțiunii de *optim paretian*, care se caracterizează prin următoarea afirmație: „nu se poate ameliora situația unui agent economic, fără a deteriora situația altui agent economic”.

Conceptul de *optimum*, care va avea o mare importanță în teoria creșterii economice, va fi și foarte contestat. El prezintă interes pentru că furnizează un criteriu de referință care ia în calcul non-aditivitatea utilităților diversilor agenți economici, dar conduce frecvent la eludarea problemelor relative la structurile inițiale de repartiție a bogăției [17].

Pareto a integrat funcțiile de indiferență în logica lui Walras. O curbă de indiferență reprezintă ansamblul combinațiilor de bunuri care oferă o satisfacție egală. Acest demers în termenii curbelor de indiferență, prezintă în particular interes, pentru că ia în calcul că utilitatea unui bun în raport cu cea a altui bun nu este cuantificabilă.

Sistemul keynesist a încercat să pună în evidență modelul venituri-cheltuieli elaborat de Hicks și Hansen. Revoluția keynesistă a marcat sfârșitul definitiv al „doctrinei laissez-faire-ului” și luarea în considerație a rolului economiilor și investițiilor în determinarea și creșterea venitului național [18].

Relațiile fundamentale stabilite de Keynes între consum, venit și rata dobânzii prin intermediul funcției de consum, între investiția netă, rata dobânzii și nivelul venitului prin intermediul eficienței marginale a capitalului, între cantitatea de monedă, rata dobânzii și nivelul venitului prin intermediul curbei de preferință pentru lichiditate scot în evidență caracteristicile modelului de creștere keynesist [19].

Formularea grafică și matematică a teoriei keynesiste marchează trei tipuri concrete de echilibre și dezechilibre care conduc la un echilibru sau dezechilibru global:

- Echilibrul monetar prezentat sub forma a două ecuații de comportament al cererii și ofertei și o relație contabilă de echilibru sau dezechilibru;
- Echilibrul sau dezechilibrul care se realizează pe piața bunurilor și serviciilor;
- Echilibrul sau disproporțiile care se realizează pe piața forței de muncă (latura ofertei).

Asocierea echilibrelor parțiale posibile pe cele trei piețe dă naștere echilibrului global care se află la intersecția curbei reprezentând cererea agregată cu curba ce ilustrează oferta agregată. Echilibrul keynesist nu corespunde în mod necesar nivelului de utilizare eficientă a resurselor umane

(forței de muncă), neexistând nici un mecanism care să garanteze utilizarea deplină a forței de muncă [20].

Analiza modelului de creștere a lui Debreu (posibilități de producție, posibilități de consum, preferințele consumatorilor, echilibrul concurențial) evidențiază faptul că există un echilibru concurențial dacă producătorii își maximizează profiturile, prețurile fiind date, iar consumatorii își maximizează funcțiile de utilitate supuse restricției avuției.

Reflectarea sistemului social-economic de către M. Friedman în cadrul școlii monetariste, evidențiază condițiile fundamentale de creștere eficientă pentru o economie de piață: neintervenția statului în economie; proprietatea privată în economie; proprietatea particulară asupra mijloacelor de producție și un sistem monetar stabil. Elementele teoretice fundamentale monetariste stau la baza formulării monetariste a echilibrului sau dezechilibrului monetar și economic. Echilibrul sau dezechilibrul monetar poate fi exprimat prin egalitatea sau inegalitatea cererii de bani cu oferta de bani [21].

Friedman formulează modelul de creștere monetarist așa numit „de ansamblu”, pe care îl contrapune teoriei cantitative clasice și modelului keynesian. Modelul macroeconomic friedmanian este compus dintr-un sector real și unul monetar.

Sectorul real este format din următoarele elemente:

- funcția consumului;
- funcția investiției;
- condiția de echilibru pe piața bunurilor și serviciilor.

Iar sectorul monetar din:

- cererea de bani;
- oferta de bani;
- condiția de echilibru.

Gânditorul monetarist consideră că teoria cantitativă clasică are ecuația suplimentară necesară pentru determinarea venitului real care este dat în afara sistemului de ecuații, conform modelului walrasian care presupune utilizarea deplină a resurselor în economie. Prețurile diverșilor factori de producție sunt flexibile; ajustările se realizează prin intermediul lor în vederea menținerii sistemului în echilibru [22, 23].

În sistemul neoclastic, nivelul prețurilor este determinat de mărimea masei monetare, atunci când viteza de circulație a banilor este constantă.

Referindu-se la modelul keynesian, Friedman consideră că ecuația suplimentară de determinare face ca nivelul prețurilor să fie dat în afara sistemului. Aceste prețuri sunt supuse unei anumite structuri instituționale, care explică rigiditatea lor.

În modelul keynesian variabilele au o determinare simultană, dihotomia neoclastică fiind

depășită. Atât venitul real cât și rata dobânzii se pot modifica datorită schimbării masei monetare și/sau fluctuației cheltuielilor autonome.

Modelul alternativ pe care îl propune Friedman induce o relație de determinare a ratei dobânzii în care el combină elemente teoretice keynesiste și cele provenind de la Irving Fisher. Relația propusă are în vedere că rata nominală este compusă din rata reală anticipată și rata anticipată a inflației [24].

Monetariștii consideră irelevantă preocuparea realizării unui echilibru pe termen scurt în condițiile în care intervențiile pot fi perturbatoare, iar pe termen lung pot reduce intensitatea forțelor care înscriu sistemul economic pe traiectoria de evoluție cea mai convenabilă. Ei sunt adepții ajustărilor „libere”.

Samuelson este fondatorul curentului economic ”sinteza neoclasică” în care identificăm o corelare a ideilor keynesiste și a liberalismului clasic. Acest curent a stat baza politicilor de creștere economică timp de 50 de ani ai secolului XX. În pofida faptului că teoria creșterii economice este o corelare a ideilor keynesiste și a liberalismului clasic, ea pune accent în special pe liberalizarea piețelor, în special cea a capitalului. Keynesismul este considerat util doar în cadrul politicilor de diminuare a riscurilor apariției depresiei economice. Particularitatea dezvoltării sistemului economic actual este că ciclitatea crizelor cunoaște și o perioadă de recesiune și utilizarea sintezei neoclase nu a furnizat rezultate tangibile pentru depășirea recesiunii economice [25].

Atingerea Echilibrului General include rezolvarea unui set de probleme, inclusiv problema multiplicării echilibrelor și menținerea stabilității, problema eliminării ipotezilor restrictive, perfecționarea cadrului legislativ, elaborarea strategiei de supraveghere a dezechilibrelor, utilizarea teoriei jocurilor în procesul de echilibrare a economiei (Vezi Anexa 2).

Raportul dintre Teoria Echilibrului General și Teoria Bunăstării are ca obiectiv să determine în cadrul unui ansamblu de situații economice alternative pe cea mai convenabilă din punct de vedere social.

Un alt contribuitor la dezvoltarea teoriei economice moderne este Malinvaud - prin modelul său care reprezintă o economie monetară de producție închisă, cu două piețe – piața bunurilor și serviciilor și piața muncii; existența a doi agenți: firmele și indivizii; existența a trei tipuri de bunuri – bunurile de consum, forța de muncă și moneda [26].

Noile teorii nonwalrasiene stau la baza unui model de creștere coerent care permite integrarea celor două teorii (contrare) ale șomajului – teoria keynesistă și cea clasică.

Așadar, considerăm că literatura de specialitate folosește noțiunea de creștere saude criză, recesiune utilizându-se în aceeași măsură categoriile de criză, de proporții, de echilibrare a proceselor de dezvoltare, disproporțiilor de ramură, teritoriale, disproporțiilor structurale,

dispropozițiilor macroeconomice, dispropozițiile cu privire la PIB, la masa monetară care servește acest produs, dezechilibrul balanței de plăți, a balanței financiare [27] etc.

Dezechilibrul și criza economică sunt categorii multiaspectuale ce întrunesc o mulțime de dispropoziții în domeniile economic, social, material, financiar etc. Diversitatea acestei categorii este reflectată detaliat în figura 1.1.

Dezechilibrele social-economice, care afectează creșterea economică eficientă, pot fi clasificate după diverse principii și criterii:

1. Dereglarea raportului dintre cererea agregată și ofertă; raportul dintre produsul global și masa monetară care pune în mișcare acest produs, dispropozițiile dintre cheltuielile și veniturile naționale.
2. Criteriul dezechilibrului macroeconomic include dereglarea raportului dintre cererea și oferta agregată față de nivelul de echilibru ($i < s$ sau $i > s$). Dezechilibrul economic general, inclusiv în economia națională reflectă acea situație a economiei R. Moldova caracteristică prin dereglarea optimului dintre cererea și oferta națională în cadrul sistemului de piață. În acest sens, menționăm că cele mai semnificative dezechilibre în economia națională sunt stagnarea producției și contracția sectorului economici, șomajul și migrația din țară a forței de muncă [28].

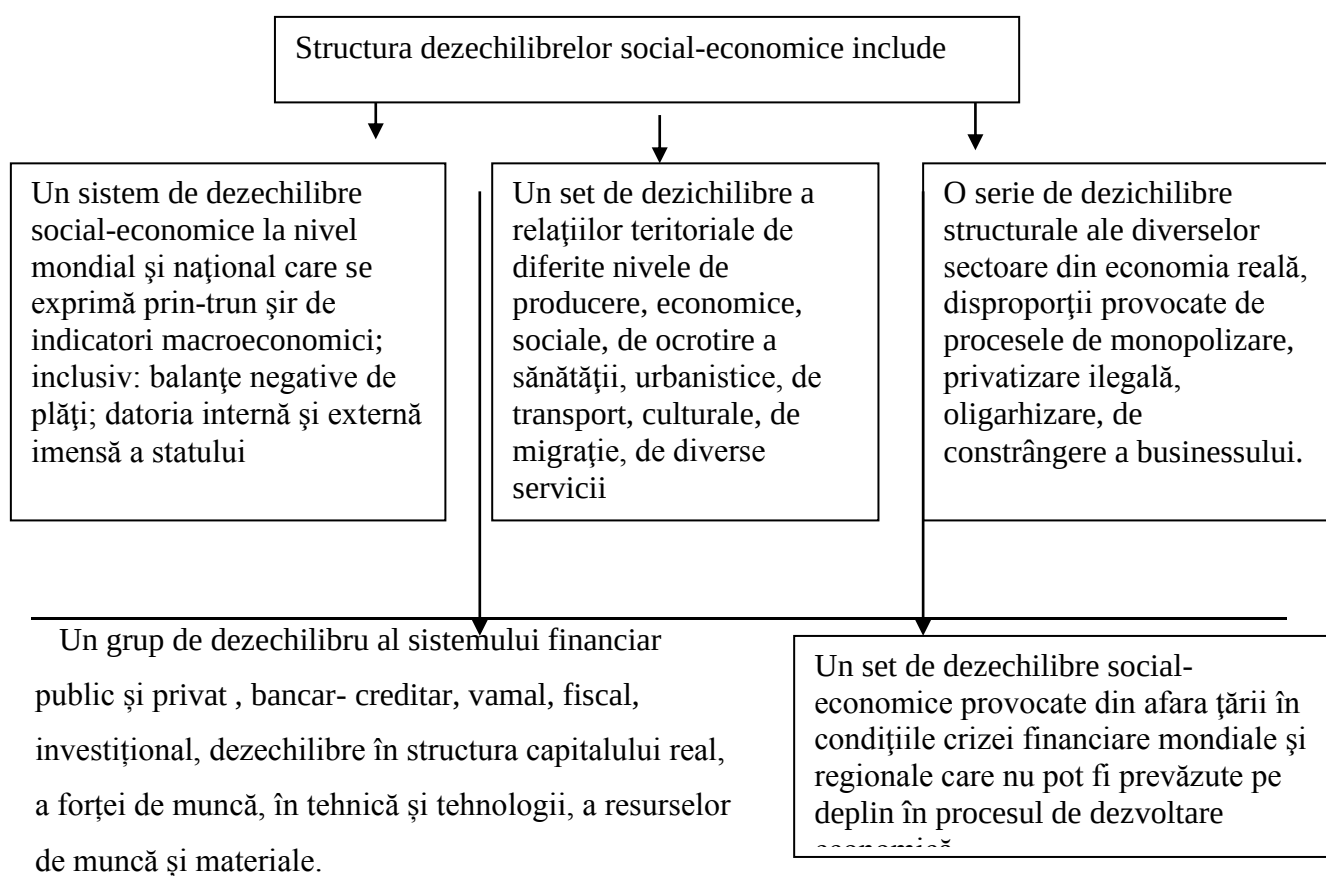

Fig. 1.1 Diversitatea dezechilibrelor economice

Aceste dezechilibre provoacă tensiuni sociale și politice (de exemplu, evenimentele sociale și politice din 7-8 aprilie anul 2009 și din mai-octombrie 2015 din R. Moldova). Totodată aceste dezechilibre se reflectă, de regulă, în schimbarea forțată a puterii de stat, în diminuarea esențială a economiei, creșterea mai rapidă a cheltuielilor bugetare față de nivelul veniturilor bugetare care generează creșterea presiunii sociale asupra populației și agenților economici, extinderea emisiunii monetare fără acoperire, inflația, scăderea puterii de cumpărare a banilor, diminuarea interesului economic etc.(vez tab. 1.2) Cum observăm din aceste anexe veniturile populației sunt mai mici decât cheltueel de consum.

- După criteriul social putem analiza dinamica dezechilibrului pieței muncii, dintre cererea și oferta de muncă.
- Analiza disproporțiilor după criteriul instituțional putem evidenția procesul de generare a dezechilibrului sub formă de supraprofit sau deficit ca rezultat al racket-ului oligarhic și monopolizării sistemului bancar, producerii și comerțului.
- Criteriile ideologice care includ dezechilibrele provocate de monopolizarea mass-mediei în scopul realizării intereselor unor grupuri de interes.

În literatura economică, se analizează și alte criterii de clasificare a dezechilibrelor și echilibrelor economice, inclusiv:

- 1) după modul de manifestare în timp;
- 2) în raport cu nivelurile agregării economiei naționale;
- 3) în funcție de conținutul proceselor economice și de modul de exprimare a rezultatelor economice;
- 4) dezechilibrul sau echilibrul ecologic.

La baza acestor principii de clasificare a dezechilibrelor economice se află sistemul de relații de producție, schimb, circulație și consum, diverse sectoare și ramuri economice care activează în afara sistemului optim de funcționare economic și juridic.

Dezechilibrul economic se prezintă sub o multitudine de forme care pot fi divizate în câteva categorii:

- procedee și acțiuni neprofesionale la nivel macroeconomic care conduc la dezechilibrarea volumului de producție (ofertei globale) și cererea globală, la dezechilibrul pieței monetare;
- primatul politic față de cel economic în procesul de dezvoltare social-economică și teama guvernanților pentru riscul de a pierde puterea în cazul promovării reformelor economice și micșorării cheltuielilor sociale [29, 30].

Toate acestea ascund situația reală în economie – imposibilitatea de a lua decizii corecte pentru optimizarea procesului de dezvoltare economică și socială, deoarece cresc alarmant cazurile de evidențiere incorectă a operațiunilor de conturi și indici fictivi în domeniul social și

economic. Are loc procesul de distrugere intenționată a documentelor, de folosire a unor evidențe duble, de întocmire și prezentare a unor date nereale în balanțe, de disimulare a unor activități comerciale, un exemplu ar fi cazurile recente de la Banca de Economii, Banca Socială și Unibank etc.

Generalizând, am putea conchide că dezechilibrul național conține un fenomen social-economic specific, care include și evidențiază un sistem de relații economice deformate, deosebite, un grup de subiecți speciali și de aspecte care se reflectă la suprafața social-economică în delapidări și deturnări de fonduri, racket al sistemului bancar și al pieței financiare, deformarea sistemului vamal, bugetar și fiscal, exportul capitalului național, al forței de muncă, respingerea investitorilor străini, trecerea businessului mic și mijlociu în sistemul ilegal pentru a supraviețui în condițiile constrângerilor din partea structurilor statale.

Odată cu trecerea la economia de piață, o serie de măsuri care reglementau și mențineau așa-numitul echilibru de stat al procesului unitar de producere și de consum al bunurilor pe ansamblul economiei naționale au suferit numeroase perfecționări cardinale în direcția sporirii dezechilibrului general [31]. Realizarea fragmentară a reformelor economice, pseudo-liberalizarea relațiilor social-economice, pseudo-privatizarea și deformarea procesului de etatizare etc. au dus la adâncirea dezechilibrului social-economic, disproporțiilor economice și sociale care au devenit mult mai vaste și diverse. Aceste dezechilibre și disproporții au generat un set de fenomene negative în sistemul social-economic, inclusiv: diminuarea PIB, creșterea șomajului, scăderea esențială a productivității muncii și a producției, creșterea inflației și scăderea puterii de cumpărare a valutei naționale, deformarea interesului economic și ca rezultat migrarea forței de muncă peste hotare și creșterea deficitului forței de muncă calificată în economie, sporirea abaterilor privind reglementările de drept în toate relațiile și elementele economiei naționale. De exemplu, companiile au contabilitate dublă, altfel ele trebuie să plătească la stat încă o sumă impunătoare din produsul creat.

Diversificarea și adâncirea disproporțiilor și dezechilibrelor social-economice deformează sistemul de relații în sfera de circulație a bunurilor și a factorilor de producere, inclusiv a pământului, care conduc la diverse forme de încălcare a modului de exploatare a stocurilor de mărfuri, a factorilor de producere și serviciilor, afectează relațiile agrare și agro-industriale, inclusiv utilizarea contrar destinației prin scoaterea pământului din circuitul agrar, mai ales a viilor și livezilor, sau exploatarea extensivă a solului fertil, fără respectarea condițiilor agrotehnice și de rotație a culturilor și fără irigarea și introducerea îngrășămintelor respective.

Dezechilibrul social-economic afectează, de asemenea, sistemul de relații de producere a diverselor bunuri fără studierea cererii agregate, a prognozei volumului și calității producției, mai ales a produselor de tutun și vinicole, de mezeluri etc.

Aceste dezechilibre includ un subsistem larg de disproporții și instabilitate, inclusiv: subsistemul bancar-creditar, dezechilibrul bugetar-fiscal, disproporții în domeniul activității vamale, finanțelor publice și private care conduc la utilizarea coruptă a mijloacelor bugetare, extrabugetare și de rezervă, la falimentarea întreprinderilor de stat cu scopul ieftinirii și apoi privatizării acestora la prețuri exagerate, la devalorizarea excesivă a monedei naționale și la creșterea prețurilor, cu scopul îmbogățirii oligarhilor aflați la putere. De exemplu, în rezultatul deprecierei monedei naționale în timp de câteva luni (11.2014-03.2015) oligarhii au înșușit sute de mln. lei în rezultatul cursului de schimb la băncile comerciale.

Dezechilibrele și disproporțiile sociale și economice cuprind și afectează cel mai sensibil și important element al sistemului economic, inclusiv sectorul real al economiei, sistemul de antreprenoriat, businessul mic și mijlociu, sistemul de întreprinderi individuale, de familie și de patentă care conduc în condițiile de monopol și ale pieței cu concurență imperfectă la constrângere și deformarea sectorului real, la dispariția sau trecerea în economia tenebră a businessului mic și mijlociu [32].

Dezechilibrul permanent al relațiilor politice, social-economice și monetare reprezintă pericolul social ce amenință interesele naționale și securitatea statului. Este necesară elaborarea unei strategii de supravegherea statului după modelul UE, privind aceste dezechilibre macroeconomice. Această strategie poate include supravegherea dezechilibrelor prin prevenție și corecție, prin coordonări monetare, fiscale și reforme structurale (vezi figura 1.2).

Este important că pentru comiterea dezechilibrelor persoanele responsabile vor fi sancționate, vor răspunde penal pentru comiterea acestor dezechilibre și vor restitui pagubele comise. Pentru aceasta este necesar de schimbat legislația. Schimbările rapide în anumite domenii, în condițiile economiei de piață, care provoacă adâncirea dezechilibrelor trebuie permanent supravegheată și prevenite prin schimbări accelerate și adecvate în sistemul legislativ, modificarea și perfecționarea în mediul instituțional și a mediului de afaceri.

La baza strategiei de supraveghere a dezechilibrelor pot veghea teoriile economice moderne care cercetează diverse tipuri de echilibre și dezechilibre, inclusiv: doctrina și echilibrul pieței monetare; dezechilibrul și echilibrul pieței factorilor de producție și peței bunurilor; piața muncii și condițiile ei de echilibru etc. O atenție deosebită se acordă teoriei dezechilibrului general și modelelor de echilibru economic. În cadrul teoriei echilibrului general sunt analizate un șir de modele ale echilibrului economic, inclusiv ale lui Walras-Wald și Arrow-Debreu-McKenzie [33].

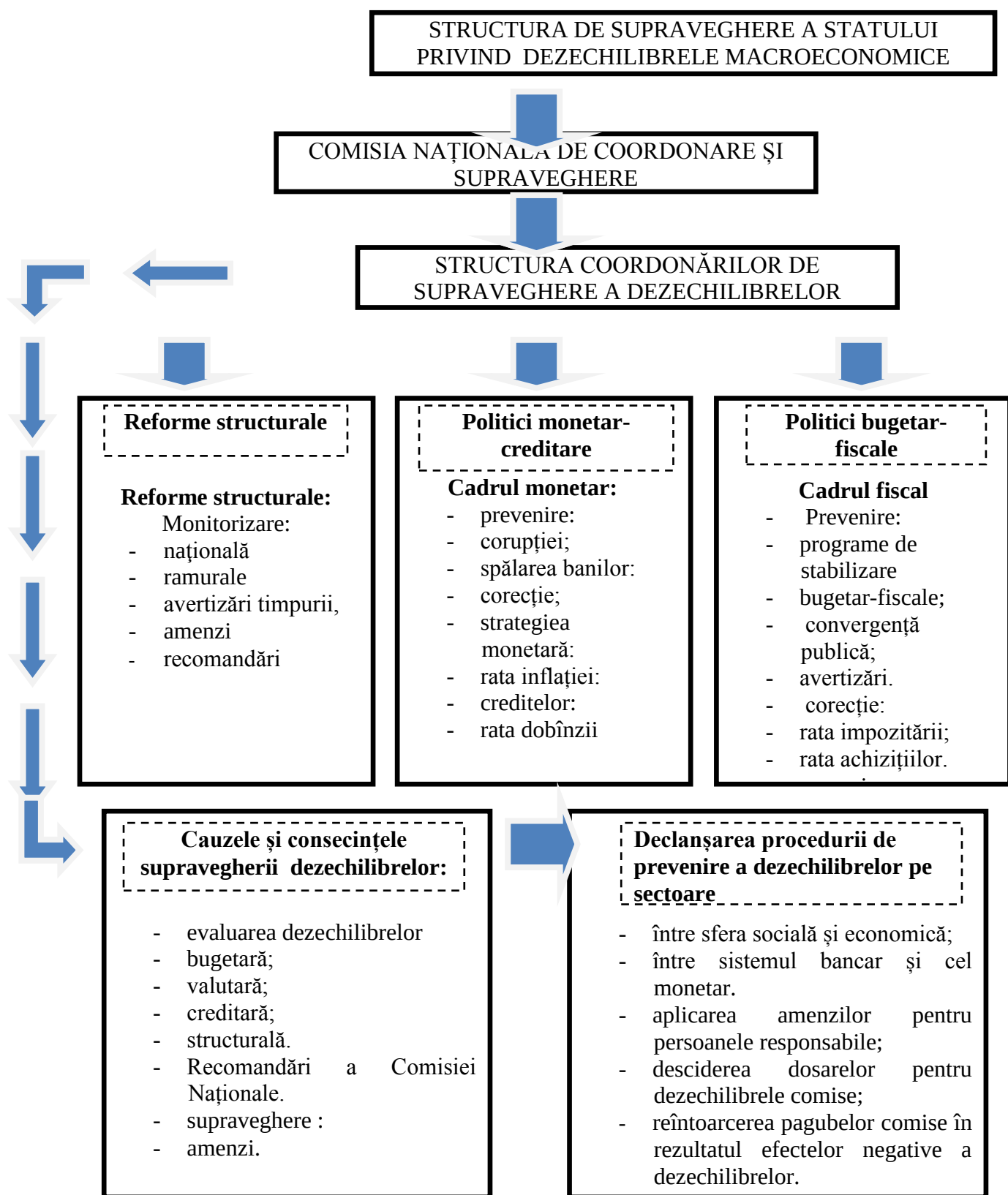
Conform teoriei dezechilibrelor economice aceste dezechilibre în diferite sisteme economice, se manifestă diferit și cu o diferită intensitate și în diferite forme ale dezechilibrului social-economic: excesul sau insuficiența oferită pe piața bunurilor; surplusul sau neajunsul de

cerere pe piața bunurilor economice, monedei și muncii; excesul sau insuficiența de cerere pe piața bunurilor și serviciilor și excesul sau insuficiența de ofertă pe piața muncii.

După părerea economistului francez G. Abraham-Frois, îmbinarea excesului de *ofertă* pe piața bunurilor și excesul de cerere pe piața muncii provoacă o nouă formă de dezechilibru pe cele două piețe. O asemenea formă de dezechilibru corespunde unei situații de supracapitalizare, când erorile de investiții dintr-o perioadă anterioară conduc la capacități de producție în exces, ceea ce antrenează diminuarea investițiilor și ce în economie există lipsă de forță de muncă [34].

Totodată, îmbinarea surplusului de cerere pe piața bunurilor cu excesul de cerere pe piața muncii creează o nouă formă de dezechilibru pe ambele piețe. În cadrul unui asemenea dezechilibru, firmele nu găsesc îndeajuns forță de muncă necesară, cererea de bunuri este nesatisfăcută, pe piață există o inflație stăpânită prin controlul prețurilor și al salariilor, împiedicând creșterea lor.

Un astfel de tip de dezechilibru, cu unele deosebiri există în sistemul economic național.

Sursa: Rusu Gh., Trofimova T. Stabilizarea și creșterea economică; aspecte metodologice, probleme, soluții, Chișinău-2007, CEP USM. pag25-60

Fig. 1.2 Sistemul de supraveghere

Îmbinarea tuturor formelor de dezechilibru reproduce un nou tip de dezechilibre social-economice care se caracterizează prin deformarea mediului instituțional național și încălcarea modului de efectuare a activității de antreprenoriat. Această încălcare se exprimă prin

„permisiunea” birocratilor de a bloca activitățile agenților economici care sunt „impuși” să se abată de la regulile de licențiere și să încalce cerințele de impozitare, de vamare, în special în domeniul produselor monopoliste și cu venit avansat: petroliere, metalelor, gazelor, energiei, medicamentelor, utilajului medical, produselor alimentare, tehnicii militare, alcoolului, tutunului etc. Un exemplu clasic în acest sens poate servi corupția din Ministerul Sănătății, acțiunile căruia sunt monitorizate de procuratura generală a R.Moldova.

Combinarea și interacțiunea diverselor forme de dezechilibru creează un sistem de frânare sau limitare a businessului mic și mijlociu din cauza mediului așa numit „antiafaceri”, inclusiv refuzului trecerii libere dintr-o formă de organizare a proprietății în alta, sau măririi termenului de înregistrare a diverselor forme de întreprinderi, sau înaintarea condițiilor neprevăzute de lege pentru acordare de licențe, limitării drepturilor și intereselor diverșilor investitori, inclusiv ale organizațiilor obștești.

Dezechilibrul pieței monetare și deprecierea esențială a monedei naționale stimulează creditarea afacerilor oligarhice și a unor agenți economici cu o rată a dobânzii mult mai scăzută față de cea optimă pe țară și mărește aceste rate pentru concurenți, sustrage intenționat de la plată sume esențiale de creditare, falimentează fals instituțiile financiare, schimbă rata dobânzii bancare fără acordul creditorului [35] etc.

Dezechilibrul economic și social limitează concurența loială și conduce la monopolizarea și oligarhizarea de mai departe a pieței care se exprimă prin lărgirea acțiunilor de monopol și limitarea concurenței perfecte, constrângerea cu scopul de a efectua anumite operațiuni sau refuzul de la înfăptuirea lor.

Sistemul de dezechilibru economic, în mare măsură, afectează domeniul vamal, având în vedere faptul că cresc importurile în comparație cu exporturile. Ca rezultat crește volumul de contrabandă, are loc manipularea Codului vamal, scutiri nejustificate și amânarea plăților vamale pentru grupuri oligarhice.

Formele de dezechilibre social-economice în Republica Moldova au tendințe generale ca și în alte țări, dar există și unele particularități ce reies din specificul politicilor economice realizate în practică.

În primul rând, dezechilibrele și discordanțele social-economice în R. Moldova sunt mai accentuate în sistemul bancar-financiar, sistemul de creditare, cel valutar etc.

Aceasta are loc, într-o mare măsură, din cauza lipsei controlului asupra economiei Transnistriei. În această ordine de idei, un rol aparte aparține dezechilibrelor și abaterilor economice și valutar-creditare în sistemul vamal mărginit cu hotarele Transnistriei, care se exprimă prin sporirea contrabandei, eschivarea masivă de la plățile vamale, furnizate în mare măsură de politica vamală dublă a Ucrainei, utilizarea de către regimul din Transnistria a taxelor

vamale reduse față de cele din R. Moldova la import: speculația cu codurile vamale privind diversele tipuri de mărfuri și servicii etc. Toate acestea conduc la existența pe malurile stîng și drept ale Nistrului a două tipuri de politici monetare și fiscale, care se exprimă în diverse și contradictorii sisteme bancare, bugetare, vamale etc., ce dezechilibrează și mai mult sistemul politic și social-economic din țară.

O deosebire importantă a dezechilibrelor și necorespunderilor din R. Moldova ce apar în sistemul de relații financiar-bancare ale statului la diverse niveluri este legată de oligarhizarea acestor relații și creșterea gradului de corupție în eşaloanele de vîrf, care se exprimă prin monopolizarea regulilor de creditare, dobîndirea creditului prin metode administrative, falimentarea artificială a băncilor, creșterea afacerilor de raider și reîmpărțire a pachetelor de acțiuni ale băncilor, scutirea de plăți la buget sau amînarea acestor plăți, crearea depozitelor vamale libere, sistemului duty free, folosirea creditelor de stat și ajutoarelor internaționale de către oligarhi contrar destinației.

Autoreproducerea dezechilibrelor economice a schimbat sistemul de relații și proporțiile dintre sectoarele oficiale și neoficiale, s-a monopolizat mediul de afaceri care se reflectă în împiedicarea și limitarea activităților legale ale întreprinzătorului, businessului mic și mijlociu, stimulează trecerea antreprenoriatului în sectorul ilegal din țară. Toate acestea duc la dezvoltarea pseudo-antreprenoriatului sau dispariția micului business și migrarea capitalului. În prezent, mii de agenți economici sunt bancroți, dar nu-și pot închide firma din cauza Legii de insolabilitate foarte anevoioasă și cu o procedură foarte îndelungată și costisitoare.

O deosebire accentuată a dezechilibrului economic național este legată de menținerea concurenței neloiale pentru a obține supraprofit, care apare în urma împiedicării concurenței, susținerii monopolismului, lobby-ismului, neomonopolismului și corporatismului în economia națională.

O distincție aparte în sistemul de dezechilibre și discordanțe economice aparține relațiilor din sfera comerțului și de prestare a serviciilor naționale care se exprimă prin monopolizarea și comercializarea mărfurilor de proastă calitate, falsificarea în masă a lor, înșelarea clienților. Toate acestea creează disproporții și inegalitate față de acei agenți economici care-și onorează afacerile în sistemul de circulație și consum.

Strategia de supraveghere a dezechilibrelor trebuie să țină cont și de existența diverselor , modele și forme de apariție a dezechilibrelor în activitățile economice de piață. Economisții Thomas, Gershuny, Pahe și Cassel au analizat cauzele și particularitățile dezechilibrului care apare în diverse sectoare ilegale unde se tănuiesc valori adăugate neoficiale ca izvor real de adâncire a dezechilibrelor între sectoarele oficiale și tenebre ale economiei [36].

În opinia noastră, specificul disproporțiilor economice și mediul lor de răspândire în sectorul oficial provoacă răspândirea sectoarelor pieței tenebre. Altfel spus, anume existența

disproporțiilor în economia oficială și specificul tănuirii venitului din sectoarele legale au stimulat și diversificat răspândirea pieței tenebre. La rândul lor, piețele subterane au influențat dezechilibrul în întregul sistem social-economic. În acest sens, un exemplu clasic este crearea zonelor libere, inclusiv în R. Moldova, unde apare venit ilegal, care conduce la adâncirea disproporțiilor între sectoarele reale ale economiei naționale.

O formă specifică de dezechilibru este legată de economia serviciilor, cu toate că în gospodăriile casnice majoritatea produsului se utilizează prioritar în cadrul condițiilor de casă. Dezechilibrul economic apare din cauza că valoarea adăugată produsă în acest sistem prin desfășurarea diferitelor genuri de activitate nu poate fi prognozată și inclusă oficial în circuitul economiei naționale [37].

Unele genuri de activități cu caracter național, inclusiv prepararea bucatelor pentru familie, construcția și întreținerea caselor și vilelor proprii, procurarea și menținerea în stare funcțională a utilajului, bazinelor, transportului propriu, îngrijirea bătrânilor, creșterea și educația copiilor, îngrijirea viilor și livezilor și a terenului de lângă casă, sunt efectuate de organizații și persoane fizice neoficiale și pot fi reflectate în sistemul impozitar numai în anumite condiții elaborate de stat. Numai în aceste cazuri, genurile de activitate cu caracter natural pot fi luate în considerație la evaluarea reală a veniturilor naționale și la includerea lor în circuitul național cu scopul evitării disproporțiilor [38].

Includerea valorii sectorului casnic cu caracter natural în circuitul național joacă un rol important în procesul prevenirii disproporțiilor, deoarece valoarea estimată a activității casnice constituie de la 30 la 60 la sută din PIB-ul diferitelor țări. Deoarece volumul sectorului casnic este mai răspândit în țările de tranziție, inclusiv Republica Moldova, putem afirma că „naturalismul” acestui sector este mai accentuat, influența acestor genuri de activitate cu caracter casnic asupra dezechilibrului economic și social este mai avansată. Dacă luăm în considerație prelucrarea pământului parcelat, colectarea și realizarea culturilor agricole, care, de asemenea, are un caracter natural, atunci influența acestor activități asupra caracterului de dezvoltare a sistemului economic național este mai accentuată decât în alte țări. Este necesar ca în politicile de stabilizare și dezvoltare social-economică să se elaboreze și să se implementeze un mecanism și metode specifice față de aceste forme de activitate.

Un grup de dezechilibru economic cuprinde discordanțele din sistemul legislației muncii și a pieței forței de muncă, inegalitățile dintre veniturile și cheltuielile companiilor, care activează în economia formală și ilegală. Diferența dintre nivelul veniturilor și plăților muncii în sectorul oficial și cel neoficial provoacă disproporții și inegalități între sectorul neformal și cel formal [39].

Formele de dezechilibru analizate mai sus implică, în mod necesar, și dezechilibrul pieței

forței de muncă, iar acesta din urmă are mare importanță social-economică și politică. Dezechilibrul pieței muncii se exprimă în mai multe forme:

- a) dezechilibrul între sistemul educațional și cerințele pieței forței de muncă;
- b) dezechilibrul funcțional, care include disproporțiile dintre volumul ocupării forței de muncă și creșterii productivității muncii în condiții strict determinate de producție;
- c) dezechilibrul structural, care exprimă disproporțiile în modul de distribuire a forței de muncă pe ramuri, profesii, calificări, teritorial etc., în condițiile date ale nivelului productivității muncii;
- d) dezechilibrul intern dintre nevoia socială de muncă și resursele forței de muncă, condiționat și acesta de nivelul producției și al productivității.

Dezechilibrul pieței muncii în multe țări este provocat de legislația muncii acestor țări care prevede plata forței de muncă și a impozitelor acestei munci la stat la un nivel mai mare decât productivitatea forței de muncă. Rata de ocupare în economie șicereza pieței muncii. În aceste condiții, agenții economici ocolesc legislația prin diferite forme, inclusiv neînregistrarea oficială a forței de muncă, sau înregistrarea parțială a angajaților, contabilitatea dublă a forței de muncă și a salariilor [40] etc.

În Republica Moldova, deoarece vărsările în fondul social sunt exagerate și costisitoare și depind proporțional de volumul salariilor angajaților, businessul mic și mijlociu este economic impus să tăinuiască plățile în statistica oficială, indicând doar mărimea salariului de muncă de la care pot suporta plăți în fondul social, asigurărilor medicale, în concordanță cu volumul cererii reale la piața forței de muncă.

Totodată este necesar să se aducă regulamentele din sfera de muncă în concordanță cu cerințele obiective ale pieței de capital. Acest proces poate duce la optimizarea procesului de utilizare a forței de muncă în sectorul real și la reducerea disproporțiilor în economie influențate de sectorul ilegal. Dacă statul va „îmbunătăți” administrarea fiscală, prin intensificarea controalelor și înăsprirea măsurilor de constrângere, inclusiv prin creșterea exagerată a amenzilor și sancțiunilor administrative (acestea au crescut în anul 2012 cu 34,7% față de anul 2011, iar în 2013 au atinge suma de 135 mil. lei sau 18,9% din suma veniturilor nefiscale), atunci businessul mic și mijlociu se va bancrotiza mai rapid, ori va trece în sectorul tenebru îmbinându-se cu un sistem birocratic de menținere și conducere. În aceste condiții, dezechilibrul social-economic va crește, se va stimula extinderea pieței tenebre, care constituie până la 51% în diferite țări, din toată piața [41].

Dezechilibrul social-economic este influențat, într-o mare măsură, de răspândirea diverselor forme ale concurenței imperfecte, inclusiv a monopolului, oligopolului, a concurenței monopolistice. Răspândirea monopolismului și creșterea disproporțiilor în sistemul economic se

manifestă prin lărgirea barierelor de intrare în ramură de natură tehnologică, comercială, economică, financiară sau legislativă. Crește rolul firmelor care produc în ramură și comercializează bunuri cu costuri reduse datorită avantajului pe care îl reprezintă economia de scară și stocul de cunoștințe rezultat din propria activitate de inovare [42].

Agenții economici sunt incomplet informați, deoarece piața este lipsită de transparență, crește riscul și incertitudinea afectării deciziilor agenților economici în domeniul cererii și ofertei.

Disproporțiile economice sunt impulsionate de specificul sistemului bugetar-fiscal național. Crește dezechilibrul social-economic din cauza că politica bugetar-fiscală nu este echilibrată din punctul de vedere al intereselor agenților economici și a statului, iar cheltuielile publice și impozitele nu sunt orientate și utilizate în direcția stimulării și creșterii sectorului real, și a micului business echilibrării social-economice, a realizării unei politici de reținere a forței de muncă în țară, diminuării inflației. Multiplicatorul de consum public se reduce la creșterea cheltuielilor publice de consum, care nu stimulează activitatea economică, nu mărește oferta globală, a producției, a nivelului angajării forței de muncă etc. Factorii enumerați adâncesc dezechilibrul sistemului bugetar-social, monetar și în consecință și social. La dezechilibru conduce și tănuirea totală sau parțială a volumului produselor și serviciilor livrate, deoarece agenții economici sunt impuși să plătească impozite înainte de a realiza marfa, sau pornind de la suprafața încăperilor de prestare a serviciilor. Este necesar ca multiplicatorul fiscal să reflecte mărirea producției prin diminuarea impozitelor, a prelevărilor efectuate de către stat, presupunând totalul cheltuielilor nemodificat [43]. Altfel spus, perceperea de impozite mai reduse, degrevarea de unele impozite, va oferi posibilitatea ca agenții economici să-și lărgască activitatea prin investiții, stimulând ocuparea forței de muncă și echilibrarea economică.

O formă de dezechilibre economice constă în eschivarea sau ocolirea legislației prin diferite metode, mai ales prin elaborarea diverselor instrucțiuni și dispoziții departamentale și ministeriale care reduc la net esența legilor economice. Asemenea discordanțe, de regulă, sunt comise de ambele părți – și de stat, și de agenții economici. Funcționarii publici din diferite motive, ocolesc legislația, fapt care duce la dezechilibru și disproporții social-economice.

Adâncirea instabilităților economice pe piață și lărgirea disproporțiilor între diferiți agenți economici, între businessul mic și mijlociu și cel monopolist sunt provocate de schimbarea periodică a regulilor de joc, inclusiv de impozitare a modului de autorizare și licențiere a ratelor de amendare și penalizare [44]. Același lucru se referă la anularea patentelor, introducerea regulilor de funcționare de tip sovietic pentru serviciile sociale. Multe speculații există în sistemul de standardizare a utilajului, obiectelor de măsurat. Aceleași probleme apar în relațiile dintre agenții economici și serviciile de pompieri, de sanitarie, de zootehnie, de solubrizare

ș.a.m.d. Amestecul administrativ direct și indirect în activitatea businessului mic și mijlociu conduce la constrângerea activităților economice, provoacă cheltuieli suplimentare a companiilor, accelerează disproporțiile în sectorul real al economiei.

Pe de altă parte, în condițiile crizei regionale și economice, crește instabilitatea, se înăspresc și se înrăutățesc condițiile de concurență a agenților economici autohtoni în raport cu cei străini, riscurile economice și sociale devin mult mai imprevizibile. În aceste condiții, agenții economici mici și mijlocii pentru a supraviețui sunt impuși să încalce legislația sub diverse forme: plătesc parțial asigurarea socială pentru lucrătorii angajați, folosesc munca angajaților, încălcând regulile foarte birocratice de securitate a muncii, fixându-le o remunerație mai mică decât politica statului în acest domeniu; din cauza migrației permanente a forței de muncă, unii agenți economici nu înregistrează legal numărul total al lucrătorilor angajați [45].

Constrângerea businessului mic și mijlociu, imposibilitatea cetățenilor apti de muncă să obțină un loc adecvat de muncă oficial impun forța de muncă să se angajeze ori în sectorul tenebru, ori să părăsească țara. În Republica Moldova, acest proces a luat o amploare sporită și sa transformat într-o contradicție antagonistă, care a condus la schimbarea forțată a puterii în prezent; această contradicție crește într-o nouă formă de prăpastie. Mii de cetățeni împrumută și plătesc sume mari pentru a putea pleca peste hotare și a se angaja la orice muncă în străinătate. Toate acestea au adâncit dezechilibrul din sistemul financiar autohton deoarece potențialii imigranți sustrag sume enorme pentru redobândirea cetățeniei altor state, pentru captarea pașaportului biometric, transport și supraviețuirea în primele luni peste hotare, asigurarea mijloacelor de transport.

În general, dezechilibrul social-economic în R. Moldova este condiționat și de specificul mecanismului de finanțare a sistemului economic care se caracterizează prin următoarele:

- în primul rând, prin comprimarea potențialului autohton și diminuarea procesului de producere a bunurilor și prestare a serviciilor în sectorul real în urma perceperii unor impozite și taxe exagerate, storcerea de la businessul mic și mijlociu a ultimului venit și resurse financiare;
- în al doilea rând, înzestrarea birocrațiilor ca un sistem de împuterniciri care impun executarea cu orice preț a instrucțiunilor administrative departamentale (în prezent birocrații înarmați cu circa 400 instrucțiuni) cu scopul realizării intereselor structurilor monopoliste, și a grupurilor de partid sau oligarhice aflate la putere.

Este necesar de schimbat radical mediul instituțional și de afaceri în direcția creării unor condiții echitabile, favorabile și optime pentru tot businessul mic și mijlociu din punctul de vedere al mediului de funcționare și sistemelor de impozitări, care ar stimula businessul să renunțe la comiterea abaterilor și încălcării legislației.

Dacă sistemul legislativ și cel executiv, în cadrul crizei, nu vor da dovadă de suficientă voință politică pentru a schimba radical, în complex mediul instrumental mediul de afaceri, mediul investițional, mecanismul de dirijare de stat, atunci dezechilibrul economic și social se va înrădăcina și mai adânc în toate relațiile și sferele social-economice. Aceasta înseamnă că puterea este oligarhă și absolut coruptă și are interes economic să mențină mecanismul de dirijare, manifestând toleranță față de extinderea existentelor „reguli de joc” pentru sectorul monopoliz-oligarhic și cel tenebru, a pieței nereglementate și lărgirea disproporțiilor social-economice [46].

Schimbarea radicală a mediului instituțional și depășirea disproporțiilor economice este dificilă, deoarece oligarhii sunt la putere iar funcționarii posedând licențieri excesive și implicați în procesul de evaziune fiscală, escrocherii, maschează informația și disproporțiile reale, care sunt necesare pentru aprecierea obiectivă a PIB-ului și pentru elaborarea optimizării și echilibrării sistemului economic și social.

Dezechilibrul social-economic este influențat, inclusiv în Republica Moldova, de extinderea afacerilor în sectorul criminal, mai ales cel din Transnistria, unde se produc mărfuri și se prestează servicii neincluse în circuitul economic și în circulație economică legală. Sectorul criminal include businessul subteran de fabricare a băuturilor false de coniac, șampanie, vin, a produselor de tutun, stupefiantelor, armamentului, practicarea prostituției, vinderea copiilor ca material medical, sistemul de distribuire a acestor produse și o serie de alte activități ilegale. Acest tip de activitate și influența lor asupra disproporțiilor este analizat pe larg în literatura de specialitate [47].

În lucrare se analizează cauzele care stimulează aceste fenomene economice, pentru a găsi metodele de minimalizare a acestor afaceri și, respectiv, evitarea disproporțiilor create de acest fenomen. În literatura de specialitate, se propune ca mărimile și parametrii economici care provoacă dezechilibrul economic să fie incluse în produsul național brut (PIB) pentru a prognoza procesul de stabilizare economică și a calcula sumele de neplăți la stat care influențează dezechilibrul bugetar-fiscal și financiar-creditar. Dezechilibrul social-economic influențat de pierderile bugetare cauzate de neplățile sectorului tenebru și cel criminal este mai accentuat în țările în tranziție și, în special, în Republica Moldova [48]. Specificul acestui dezechilibru, ce apare în majoritatea țărilor de tranziție, este condiționată de lipsa de mijloace necesare pentru circulația economică normală în țară, de disproporțiile sociale rămase din vremurile sovietice și actualizate în prezent, de dezechilibrele economice provocate de politica monetară și bugetar-fiscală dură (masa monetară alcătuiește 30-34% din PIB), dezechilibrul provocat de deficitul bugetar real (5% din PIB); dezechilibrul care apare ca rezultat al deschiderii hotarelor și invazia mărfurilor din țările dezvoltate etc. În condițiile Republicii Moldova, dezechilibrul economic se agravează de probleme specifice care sunt provocate de regimul criminal din Transnistria. Particularitatea acestui regim constă în

faptul că disproporțiile social-economice au crescut esențial din cauză că au luat amploare provocările criminale, inclusiv: producerea leului fals, a mărcilor de acciz, a facturilor fiscale etc., comerțul cu stupefiante, armament, producerea și falsificarea băuturilor alcoolice etc. Toate acestea influențează dezechilibrul economic, se stimulează sectorul ilegal transnistrian care reprezintă o îmbinare a sectorului criminal cu puterea frauduloasă și birocratismul care reproduce nu numai dezechilibru social-economic național, dar provoacă destabilizare în întreaga regiune a bazinului Mării Negre, deoarece regimul transnistrian include în orbita sa și structurile tenebre din țările Bazinului Mării Negre și Federația Rusă.

Reformarea concepției de supraveghere a dezechilibrelor și dezvoltare economică echilibrată, în afară de problemele naționale interne, trebuie să țină cont și de specificul dezechilibrului din economia Ucrainei și Transnistriei. Rezolvarea acestei probleme depășește posibilitățile Republicii Moldova și necesită implicarea părților incluse în procesul de negociere pentru rezolvarea acestor probleme. Direcțiile de dezvoltare economică echilibrată trebuie elaborate ținând cont de structurile de resort ale organizațiilor și țărilor implicate în rezolvarea conflictelor și problemelor ucrainene și transnistrene.

Problema includerii activităților sectorului tenebru în circuitul economic național este eficientă din punctul de vedere al utilizării mijloacelor ilegale. Mulți economiști susțin problema dezvoltării economice prin metode de amnistie, inclusiv utilizând „bani murdari” căpătați din sectorul tenebru cu scopuri „curate”, inclusiv: utilizarea acestor bani pentru mărirea masei monetare în circuitul economic, finanțarea deficitului bugetar prin cumpărarea titlurilor de stat, extinderea investițiilor murdare în businessul legal [49]. În opinia noastră, amnistierea (până la o anumită limită și condiții) a rezultatelor căpătate din funcționarea businessului ilegal ar fi una din metodele de rezolvare a problemei stabilizării și optimizării proceselor social-economice, utilizând mijloacele circulante și de reducere a sectorului ilegal. Utilizarea acestor resurse în interesul național nu numai ar reduce sectorul ilegal, dar ar crea condiții pentru diminuarea dezechilibrului economic. În condițiile crizei economice, capitalul obținut pe căi ilegale în Republica Moldova se „legiferează” prin afaceri transparente. În condițiile crizei regionale și financiar-economice, este nevoie de utilizat toate pîrghiile legislative și administrative pentru stoparea „migrației” resurselor financiare din țară, prin legiferarea resurselor ilegale și stimularea afacerilor autohtone. Concepțiile și politicile de supraveghere a dezechilibrelor și dezvoltare economică trebuie să țină cont și să se bazeze pe clasificarea funcțională și structurală a dezechilibrelor economice, pe specificul diverselor tipuri de disproporții social-economice [50]. Totodată, este necesar de ținut cont că disproporțiile monetare și economice din diverse sectoare și ramuri interacționează cu elementele principale ale altor sectoare și le influențează.

Sistemul social-economic din R. Moldova este influențat de economia dezechilibrată, de

criza din F.Rusă și Ucraina și din partea regimului din stângă a Nistrului. Aceste dezechilibre produc impact asupra economiei Republicii Moldova prin diferite metode, inclusiv prin embargo la produsele agricole din partea F.Rusă, prin neplățile gazelor naturale importate din Rusia în Transnistria, livrarea energiei de la Termocentrala Cuciurgan la prețuri exagerate și altele. Aceste prețuri, inclusiv la motorină, folosite de termocentrala de la Cuciurgan se includ în prețul energiei electrice care se utilizează în partea dreaptă a Nistrului și care conduce la creșterea costului de producere și, respectiv, la dezechilibrarea economică. Mari disproporții economice provoacă speculațiile în cadrul structurilor căilor ferate din partea stângă a Nistrului, inclusiv reținerea vagoanelor, blocarea mărfurilor și furtul lor. Influența elementelor pieței tenebre și interacțiunea ei cu dezechilibrul economic este cu mult mai diversă și capătă diferite forme. Dezechilibrul economic și financiar, inclusiv în sistemul bancar, bugetar și monetar, în R.Moldova într-o mare măsură este cauzat și reprodus din cauza diferenței mari dintre taxele vamale și impozitele la mărfurile și serviciile R.Moldova și regiunea transnistriană. Această diferență de impozite a dezechilibrat sistemul de producere și comerț, deoarece cea mai mare parte a băuturilor alcoolice, a țigărilor și a combustibilului trec (oficial sau numai formal) prin Transnistria și apoi, fără plata impozitelor și taxelor, se întorc în partea dreaptă a Nistrului.

Elaborarea strategiei de echilibrare social-economică trebuie să țină cont de faptul că disproporțiile din stânga Nistrului și mai ales din sectorul pieței tenebre, nereglementate și criminale, sunt mai vaste și au o influență mai mare și mai dăunătoare asupra procesului de stabilizare și reîntregire a economiei naționale. Totodată, este necesar de avut în vedere interacțiunea dintre economia Transnistriei și R. Moldova și, în primul rând, de principiile și factorii ce influențează asupra acestei interacțiuni. Deoarece dezechilibrul pieței tenebre în regiunea transnistriană prevalează în economie, influența acestui regim este prioritar negativă.

Strategia de supraveghere a dezechilibrelor și dezvoltare echilibrată a economiei trebuie să reflecte tendințele generale și particulare, multitudinea tipurilor și formelor de disproporții economice și sociale. Această strategie trebuie să includă reformarea cardinală a sistemului de dirijare a economiei naționale și reorganizarea modului instituțional.

1.3 Conceptele vizând depășirea disproporțiilor crizei și dezvoltarea economică echilibrată

Particularitățile teoriilor și concepțiilor metodologice de supraveghere și depășire a disproporțiilor și de dezvoltare economică determină specificul politicilor economice, inclusiv, politicilor de creștere economică, problemele abordării crizelor, dezechilibrului și echilibrului economic. Aceste politici economice se deosebesc și se fundamentează pe diverse criterii și principii de funcționare [51].

Politicile economice, strategiile de supraveghere a dezzechilibrelor și depășire a crizei și de dezvoltare social-economică echilibrată pot fi clasificate după următoarele criterii și principii ilucidate în figura 1.3.

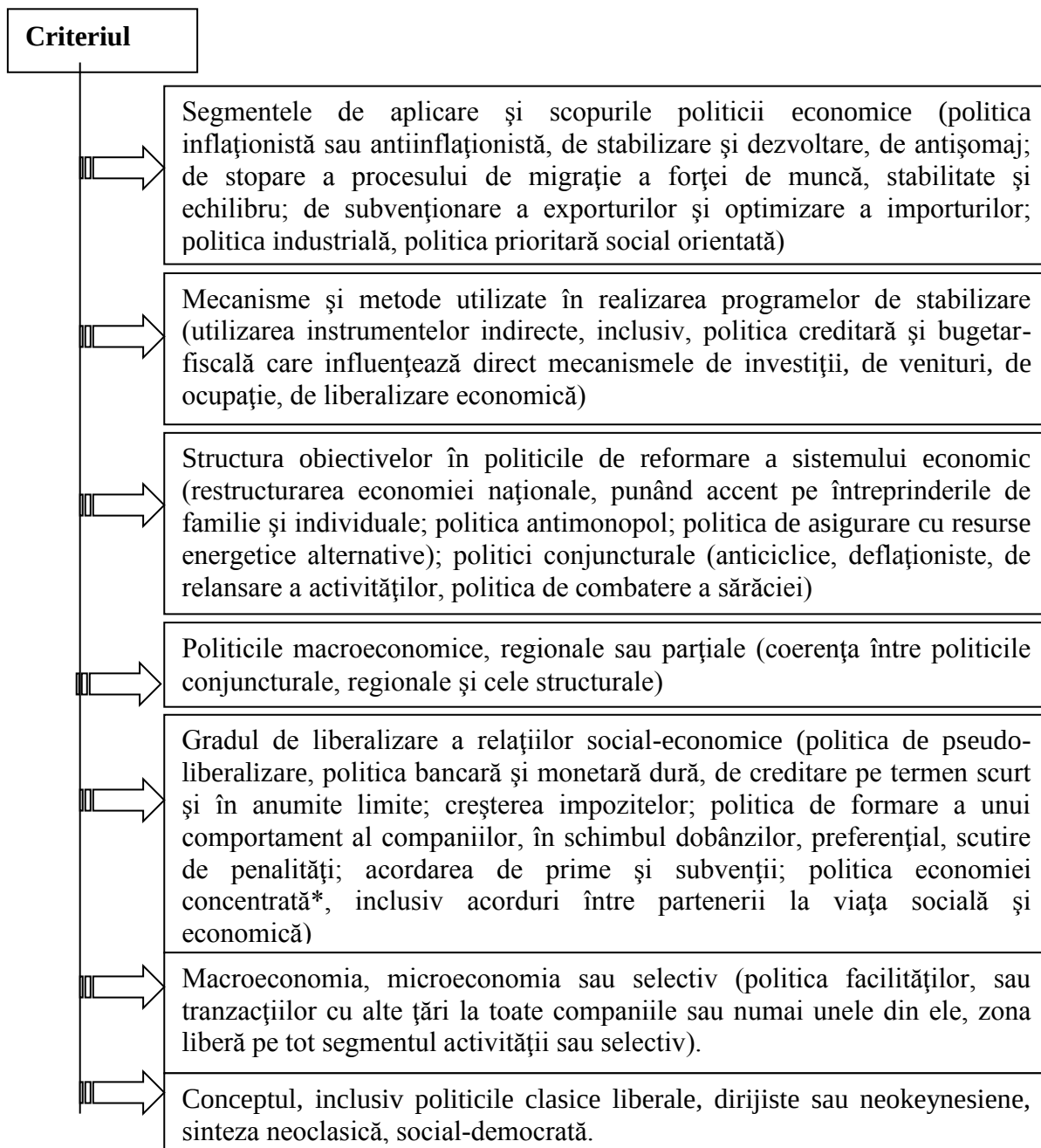

Fig. 1.3 Criteriile de dezvoltare economică echilibrată

Sursa: Rusu Gh. *Stabilizarea și creșterea economică*, Chisinau 2007

Politicile liberale presupun dezvoltarea echilibrată a economiei bazate pe dezvoltarea proprietății private, pe mecanismele liberei concurențe de piață, politici ale ofertei, de neamestec în activitatea economică, de susținere a liberei inițiative [52]. Politicile dirijismului sau politici de echilibrare, bazate pe cereri efective, presupun intervenția indirectă a statului și punerea accentului pe cereri globale. Politica social-democrată de echilibrare economică, de creștere bazată pe consumul social preconizează implementarea directă în sistemul economic a

elementelor de planificare, de reducere a inegalităților sociale prin protecția socială avansată și facilitarea subvențiilor sociale.

O direcție a politicii de dezvoltare echitabilă a sistemului social-economic prin metode social-democratice constă în limitarea activității și libertății agenților economici în perioade de supraîncălzire a economiei, creșterea influenței funcțiilor și rolului statului în viața social-economică, limitarea dezvoltării businessului mic și mijlociu și speculativ al economiei, distribuirea și stimularea după principiile sovietice [53].

O altă direcție a politicii de depășire a crizei și de dezvoltare echitabilă a economiei bazate pe principiile social-democratice constă în activizarea procesului de reglementare de stat a sistemului economic, inclusiv reorganizarea mediului instituțional, centralizarea și organizarea procesului de planificare și control, înăsprirea legislației. Este clar că dezvoltarea echitabilă a sistemului economic trebuie să includă, pe de o parte, implicarea statului, intervenționismul moderat, care include dirijismul keynistic, și prognozarea economică, utilizând mecanismele pieței, inclusiv politica creditar-bancară, politica extinderii ocupației, politica fiscal-bugetară și politica de dezvoltare macroeconomică, pe de altă parte, naționalizarea întreprinderilor particulare, libertatea economică, și protecția tuturor formelor de proprietate care presupune absența intervenției directe din partea statului în viața economică. Aceste diverse teorii, metodologii și criterii determină politica de depășire a crizei, de dezvoltare social-economică ca un sistem echilibrat, care vizează sistemul și relațiile economice în ansamblu.

Concepția și politica de depășire a disproporțiilor crizei din R.Moldova trebuie să țină cont și de specificul crizei naționale care este multispecială. În primul rând criza sistemului economic și social se bazează pe un aparat tehnic și tehnologic învechit, care nu permite fabricarea produselor competitive. În al doilea rând, criza conține un set de contradicții sociale care s-au transformat în contradicții antagoniste. În al treilea rând, criza sistemului financiar R.Moldova a nimerit într-un cerc vicios, din cauza furturilor din bănci, deprecierea monedei naționale, utilizarea nerațională a resurselor. În al 4-lea rând, criza conține elemente ineficiente de organizare, prognoză și informaționale a sistemului economic autohton (vezi anexa5).

Teoriile și modelele în domeniul dezvoltării echilibrului economic autohton trebuie să țină cont de dinamica realității economice și de specificul crizei social-economice din țară. În literatura specializată se evidențiază două tendințe de opinii teoretice și practice privind echilibrul economic și de depășire a disproporțiilor economice. Prima tendință este cercetarea echilibrului pe termen scurt și pe fondul staticii economice. Problemele depășirii disproporțiilor se reduc la dezvoltarea pieței concurențiale, care automat rezolvă problemele echilibrului, iar crizele economice se considerau ca fenomene accidentale [54]. A doua tendință constă în cercetarea fundamentală a problemelor și specificul privind disproporțiile și dezechilibrele

social-economice concrete. Astfel a apărut modelul disproporțiilor și dezechilibrelor social-economice opusă modelului echilibrului economic stabil.

Autorii clasici au studiat prima tendință a modelului dezvoltării echilibrate a economiei. Modelele clasice ale lui A. Smith, Th. Malthus și D. Ricardo au descris evoluția echilibrelor în economie [55]. A. Smith consideră că piața prin legea cererii și ofertei și prin „jocul liber” al prețului, se asigură echilibrarea economică. D. Ricardo consideră că echilibrul economic se menține prin evoluția ofertei care reduce prețul la nivelul său „natural sau necesar”.

Concepția lui J.M. Keynes de dezvoltare echilibrată este un model macroeconomic, potrivit căruia venitul național crește ca răspuns la creșterea cererii agregate. Keynes a folosit modele noi legate de dezvoltarea echilibrată: stimularea consumului și a investițiilor, dirijism. La începutul anilor '40, R.F. Harrod, A.I. Essay și E. Domar au elaborat modele postkeynesiste, ulterior caracterizate de preocuparea pentru stabilitate economică și șomaj. Modelul Harrod-Domar este un model de dezvoltare economică echilibrată care evidențiază rolul investițiilor privite ca acumulare și ca o componentă a echilibrului agregat; încorporează o funcție simplă de accelerare a investițiilor bazată pe veniturile reale așteptate. După acest model de echilibru, coeficientul așteptat al capitalului (V) este constant, ca urmare a unei rate a dobânzii presupusă constantă pe termen lung; economiile au o pondere (s) constantă în venitul real; forța de muncă crește cu o rată exponențială (n) determinată exogen; rata de creștere a productivității muncii, ce poate fi sporită efectiv prin progres tehnic (λ) [56], Modelul definește rata garantată a creșterii (G_w), unde $G_w = s/v$, și rata naturală a creșterii (G_n), unde $G_n = n + \lambda$. Dacă $G_w = G$, ar fi posibil să existe o creștere echilibrată, în condiții de ocupare deplină sau de rată a șomajului constantă. Dezechilibrul poate să apară dacă $G_w \neq G_n$. Un element important de dezechilibru economic este rata așteptată a creșterii venitului național (G), unde $G = \Delta Y/Y$. Economia se află la echilibru dacă $G_w = G$, iar dacă $G_w \neq G$, modelul indică devierea venitului de la traiectoria creșterii garantate prin tendința de boom ($G > G_w$) sau cea de recesiune ($G < G_w$). Modelul Harrod-Domar evidențiază trei probleme: posibilitatea unui echilibru stabil; probabilitatea unei creșteri susținute în condiții de dezechilibru, dar a ocupării depline și existența stabilității sau instabilității în situația ratei garantate de creștere.

La mijlocul anilor '40, s-a realizat în plan teoretic sinteza propriu-zisă dintre abordarea echilibrului static pe termen scurt și abordarea dinamică pe termen lung. Astfel s-a conturat modelul echilibrului economic ca o componentă a științei economice contemporane. S-a confirmat modelul neoclasice al dezvoltării stabile, care explică modul în care acumularea de capital și schimbările tehnologice influențează echilibrul.

O nouă abordare de depășire a disproporțiilor și a crizei economice a fost concepută de R. Solow. Modelul lui Solow se bazează pe o funcție de producție și atingere a echilibrului

macroeconomic, ce exprimă producția (Y) în funcție de capital (K) și muncă (L). Astfel, economia echilibrată se exprimă prin funcția de tipul $Y = f(K, L)$, în cadrul căreia factorii de producție sunt substituibili. Fiecare factor de producție privit în mod separat prezintă productivitate marginală descrescătoare. Se presupune însă că funcția de producție reflectă randamente de echilibru constant, ceea ce înseamnă că, de exemplu, la o dublare a cantității de capital și de muncă, se dublează și producția, în aceste condiții, producția și, implicit, venitul pe ora de muncă (Y/L) depind numai de raportul capital/muncă (K/L), respectiv $Y/L = f(K/L)$. Potrivit acestui model de echilibru economic, forța de muncă sporește în funcție de factori non-economici (creșteri demografice, emigrare, creșterea ratei de activitate), în timp ce capitalul se acumulează ca răspuns la rata profitului [59, 60].

Odată cu echilibrarea raportului capital/muncă, are loc și un proces de înnoire tehnică și tehnologică. Astfel, progresul științific și tehnic constituie a treia sursă de dezvoltare echitabilă, iar funcția de producție echilibrată la nivel macroeconomic devine $Y = Af(K, L)$, unde A reprezintă productivitatea globală a factorilor, ce cuprinde în sine ideea de progres tehnologic. Acesta determină un salt al productivității. R. Solow a determinat contribuția la procesul de echilibru a factorilor după formula: $\Delta Y/Y = \theta \Delta L/L + (1 - \theta) \Delta K/K + \Delta A/A$.

Un studiu cunoscut al lui Robert Solow cuprinde o analiză a depășirii crizei economice și a dezvoltării echilibrate a economiei în perioada 1909-1949 în SUA. Concluzia surprinzătoare a lui Solow a fost aceea că echilibrarea sistemului de producție cu cererea s-a datorat progresului științific și tehnologic. Concret, R. Solow a estimat pentru SUA o ecuație de determinare a contribuției factorilor la procesul de echilibrare economic. La creșterea medie anuală de 2,9% a PNB total, acumularea de capital a contribuit cu 0,32%, creșterea consumului de muncă cu 1,09%, iar progresul tehnico-științific cu restul de 1,49%. Contribuția ridicată a progresului tehnico-științific, așa cum a rezultat din calcule, a atras atenția asupra faptului că acesta este un factor rezidual, ce reunește de fapt toți factorii care influențează echilibrul economic în afara acumulării de capital și a forței de muncă [61].

În aceeași perioadă, N. Kaldor prezintă un nou model de depășire a disproporțiilor și crizei economice, potrivit căreia este posibilă o dezvoltare echilibrată pentru o economie în creștere, dacă rata economiilor se modifică printr-o redistribuire a veniturilor, astfel încât să se atingă rata de echilibru a creșterii. Pornind de la lucrările lui R. Solow și N. Kaldor, au fost dezvoltate un număr impresionant de modele econometrice și variante ale lor, în care s-a inclus progresul tehnico-științific în diferitele sale forme, fiind considerat însă exogen în majoritatea cazurilor [62].

Modelul neoclasic a adus numeroase idei importante, ce au stat și la baza unor recomandări de creștere și echilibrare economică. La mijlocul anilor '80, a apărut noul model de

depășire a disproporțiilor și a crizei și dezvoltare stabilă, promovată de Paul Romer și Robert Lucas după modelul de dezvoltare neoclasic tradițional. Premisa acestei teorii constă în ipoteza că o acumulare de capital se asociază, de regulă, cu o acumulare de cunoștințe [63].

Noul model consideră că productivitatea unei activități este mai ridicată, atunci când se desfășoară în cadrul echilibrului sau alături de alte activități echilibrate. Astfel, randamentul social este superior randamentului privat, ceea ce explică apariția unor externalități pozitive, concretizate în creșterea productivității și echilibrarea ofertei și cererii globale. Externalitățile utilizării capitalului fizic apar datorită complementarității dintre firme și activități, iar externalitățile cunoștințelor sunt o consecință a difuzării cunoștințelor, de care beneficiază toate firmele, în virtutea circulației informației [64].

Cercetarea empirică a fenomenelor de depășire a crizei și de dezvoltare echilibrată și transformare a fost începută în anii '60 de Simon Kuznets, care s-a ocupat de procesele de dezvoltare echilibrată pe termen lung într-o analiză comparativă a experienței națiunilor. Kuznets a introdus conceptul de dezvoltare economică echilibrată modernă, care are sens mai larg decât cel definit de alți specialiști, întrucât sunt luate în considerație și schimbările instituționale care favorizează schimbările structurale și echilibrul general. Analiza comparativă permite stabilirea unor trăsături comune și a unui model, precum și identificarea deviațiilor de la model [65, 66].

Mai recent, P. Romer susține că pentru depășirea disproporțiilor și crizei, și dezvoltarea echilibrată a economiei, acțiunea colectivă este foarte importantă și că toate componentele sale, inclusiv instituțiile, trebuie reformate. În acest sens, un important obiectiv de politică de stabilizare economică este crearea unui mediu instituțional care să sprijine schimbările în sistemul științific, tehnic și tehnologic. De asemenea, Douglas North susține rolul mediului instituțional în formarea traiectoriei de dezvoltare economică echilibrată. Aceste instituții sunt definite în sens larg și cuprind Guvernul, justiția, organizațiile non-guvernamentale și societatea civilă [67,68].

Dezvoltarea economică echitabilă îmbină, într-o sinteză superioară, păstrarea și ameliorarea sănătății natural-umane, justiția și asigurarea democrației în toate relațiile societății. Echilibrul unui indicator agregat numit *indicele dezvoltării umane stabile*, în structura căruia intră echilibrarea economică cantitativă a dezvoltării, și valoarea capitalului natural, a celui uman și social [69].

În condițiile globalizării vieții economice, există pericolul de a deveni dependenți de oligarhii, de monopolii conjugate cu puterea de stat, situate în afara controlului democratic, societății civile, ceea ce va marca un pas important în direcția eșecului economiilor de piață, dezechilibrului sistemului social-economic asemănător cu eșecul regimurilor economiilor de comandă ale fostei Uniuni Sovietice.

Cauzele dezechilibrelor natural-umane în dezvoltarea social-economică constau în faptul că societatea civilă este lipsită de mecanisme de contracarare a abuzurilor, fie ale statului, fie ale pieței, fie ale oligarhiei, precum și a coroziei capitalului natural, social și moral [70]. Această situație este caracteristică și pentru economia R.Moldova. Societatea civilă a organizat două manifestări enorme împotriva abuzurilor de putere, furturilor de mijloace din sistemul bancar, dar neavând mecanismele corespunzătoare de contracarare ale oligarhiei aceasta a consolidat și mai mult statul cu oligarhismul de la putere. Ca rezultat s-au efectuat niște măsuri de „fasadă” pentru a liniști „spiritele” maselor și societății civile.

Există diferite opinii în problema conținutului criteriilor de definire a categoriilor procesului de depășire a crizei și de dezvoltare economică echilibrată. Uneori, dezvoltarea social-economică echilibrată este sinonimă cu expansiunea produsului național, cu utilizarea deplină a factorului de producere și cu creșterea ratei anuale medii a ofertei și a cererii globale. O altă părere considerată în modelul depășirii crizei și dezvoltării economice echilibrate ca o tendință fermă este politica creșterii pe termen lung a venitului național total și pe locuitor, care este însoțită și de transformări structurale avansate, de particularitățile generate de tranziția la economia de piață cu concurență perfectă și posibilităților și instrumentelor de dirijare și de echilibrare a statului. O altă abordare constă în asigurarea continuității dezvoltării social-economice echilibrate, însoțită de reformarea cardinală a mediului instituțional și modelului de afaceri. Uneori, dezvoltarea social-economică stabilă este considerată drept capacitatea economiei naționale de a furniza cantități și a realiza aceste cantități de bunuri în creștere, într-o perioadă anumită de timp, fapt care reflectă creșterea simultană a indicatorilor macroeconomici, inclusiv a ofertei și cererii agregate, cât și a populației producătoare și consumatoare a bunurilor și a serviciilor [71].

În literatura economică dezvoltarea economică proporțională și echilibrată este definită ca un proces global ce exprimă evoluția ascendentă de producere și realizare a PIB (sau a altor indicatori economici, în special cererea și oferta agregată) pe total și pe cap de locuitor, și a transformărilor echilibrate cantitative, structurale și calitative ce se produc în cadrul vieții social-economice, într-o perioadă îndelungată [72].

Depășirea disproporțiilor, crizei și dezvoltarea economică echilibrată se află în dependență de un set de condiții și factori economici, sociali, juridici, politici externi și interni, dintre care unii cu acțiune directă, iar alții cu influență indirectă. Această dezvoltare proporțională apare ca rezultat al modificărilor nu numai cantitative, ci și al celor calitative care duc la optimizarea și echilibrarea economiei și a compartimentelor ei. Prin sistemul economic echilibrat se subînțelege acela care funcționează la parametrii optimali și echilibrați din cei posibili și de care au nevoie oamenii.

Reformele în țările în tranziție, inclusiv trecerea la economia dezvoltată și liberă de piață, în Republica Moldova, trebuie să țină cont de compatibilitatea reformelor și echilibrarea efectelor economice cu cele social-umane. Altfel spus, este necesar de avut în vedere nu numai criteriul transformărilor radicale și echilibrate în sistemul economic de piață și dezvoltarea eficientă a relațiilor economice, ci și echilibrul social, cultural, demografice acestor transformări.

În literatura de specialitate, se fac referințe la parametrii creșterii și dezvoltării economice echilibrate, forma neliniară a creșterii, la tipurile de dezvoltare economică echitabilă. Totodată, se subliniază că influența și consecințele creșterii asupra dezvoltării economice dezechilibrate în diferite țări sunt diferite și sunt influențate de specificul ratei de creștere a populației și de creștere a migrației din țară [73].

În țările sărace creșterea și dezvoltarea economică echilibrată, sau mai bine spus creșterea fără echilibru în perspectivă și cu comprimarea esențială a potențialului autohton este bazată prioritar pe exportul de materii prime ce deteriorează raporturile de schimb ale acestora, îndepărtându-le de industrializarea proceselor de prelucrare. În lumea țărilor industrializate, creșterea și dezvoltarea economică echitabilă este polarizată spre import de materii prime care duce la îmbogățirea dezvoltării, iar în țările polarizate spre exportul de materii prime are loc o creștere care sărăcește țara și conduce la dezechilibrul ireversibil [74]. În Republica Moldova, procesul de „creștere” care sărăcește populațiile, dezechilibrul economic este mai accentuat decât în multe alte țări ale tranziției, deoarece exportul de materii prime a crescut de 5,3 ori, de la 56 mil. USD în 1992 până la circa 300 mil. USD în 2014 și alcătuiesc circa o pătrime din volumul mărfurilor exportate.

Creșterea sărăciei conduce la migrația forței de muncă activă din țară, (circa 6,14% anual din toată populația activă), la căderea potențialului demografic. Numărul populației a scăzut cu circa 20 la sută și a constituit 3557 mii persoane în anul 2014. Este necesar ca politica social-economică a statului să influențeze creșterea populației și menținerea ei în țară. Însă aceste tendințe negative, inclusiv dezechilibrul pieței forței de muncă s-a accelerat în ultimii 5 ani impulsionând procesul de depopulație condiționat nu doar de diminuarea naturală, dar și de accelerarea migrației masive a oamenilor apti de muncă din țară.

Particularitățile mediului investițional în economie, caracterul potențialului capitalului real, inclusiv fizic, uman și material determină specificul dezvoltării echilibrate a economiei. Politica de realizare a dezvoltării economice, ritmului de re tehnologizare a capitalului productiv, compatibilității efectelor economice cu cele sociale, determină modul și forma de dezvoltare economică echilibrată, intensivă, negativă, consolidată etc.

Dezvoltarea economică stabilă se bazează pe tendința evolutivă pozitivă într-un anumit timp și spațiu care generează evitarea disproporțiilor social-economice și sporirea dimensiunilor de proporționalitate a rezultatelor macroeconomice. Depășirea disproporțiilor și dezvoltarea social-economică echilibrată se exprimă nu numai în ritmul sporului PNB sau PIB pe locuitor dar în primul rând, în repartizarea eficientă și echitabilă a veniturilor diferitelor categorii ale populației, în optimizarea costurilor sociale, creșterii permanente și ameliorarea calității vieții pe termen lung etc.

Dezvoltarea economică în procesul depășirii disproporțiilor trebuie analizată nu numai din punct de vedere cantitativ, inclusiv a creșterii indicilor macroeconomici, dar și sub aspect calitativ, având în vedere sectorul social, cultural, politic, reflectând nivelul de trai al populației, democratizarea societății, creșterii rolului societății civile echității sociale. Influența distribuției veniturilor asupra depășirii disproporțiilor este diferită în diferite țări. Există diverse opinii în acest sens. Unele viziuni accentuează raportul invers proporțional dintre echitatea social-economică și dezvoltarea economică echilibrată, altele accentuează complementaritatea dintre acestea.

Particularitățile dezvoltării economiei naționale au fost determinate de așa-numita „terapie de șoc”, politici bugetar-fiscale, bancar-creditare dure, pseudo-liberalizarea totală a relațiilor social-economice, cu efect imediat, sperând că aplicarea acestora va stimula reforma și se vor obține rezultatele așteptate în termen scurt, însă realizarea acestor politici au deformat și mai mult relațiile social-economice, a adâncit disproporțiile social-economice. Reformarea fragmentară a sistemului bancar-creditar, schimbarea procesului bugetar-fiscal, formarea unui nou sistem vamal, de producere și comerț, toate acestea s-au efectuat fără ajustări structurale corespunzătoare. Problema reformelor structurale și depășire a disproporțiilor social-economice include factorul obiectiv și factorul subiectiv. Factorul subiectiv constă în faptul că structura economică a fostei republici a Uniunii Sovietice era monopolizată și, în mare măsură, militarizată, care făcea imposibilă reformarea acestei structuri, necesară relațiilor economice de piață. Factorul subiectiv constă în frica clasei politice de a pierde puterea, de a face schimbarea cardinală a structurii complexului național într-o structură adecvată economiei de piață care necesită închiderea întreprinderilor, eliberarea muncitorilor și agravarea situației sociale. De aceea, problema reformelor structurale constituie una dintre cele mai acute și mai complicate probleme, rezolvarea căreia poate conduce la depășirea disproporțiilor și declinului economic. Restructurarea lentă, fragmentară și ineficientă a întreprinderilor în condițiile unei politici bugetar-fiscale relaxate și promovarea politicii deschise a economiei au adâncit disproporțiile social-economice în perioada tranziției. La aceasta a condus și politica selectivă de creditare a Guvernului agrarian oferind credite „ieftine” întreprinderilor agricole, nerentabile și gigante,

ceea ce a contribuit la „tocarea” resurselor limitate, la deprecierea monedei naționale și la adâncirea disproporțiilor în sistemul financiar-bancar. În cele din urmă, politica monetar-creditară a fost din nou înăsprită, cu costuri mari în termene de credibilitate, deoarece strategia de menținere a dezvoltării echilibrate era posibilă doar în condițiile unei inflații relativ reduse.

În perioada guvernării comuniste s-a pus accentul pe electoratul de pensionari, politică care din ce în ce mai mult agrava problema compatibilității efectelor dezvoltării cu cele social-umane și ale creșterii. Astfel politica esențială de dezvoltare social-economică a comuniștilor s-a bazat, în mare parte, pe egalarea șanselor generațiilor care în final a adâncit disproporțiile social-economice ca rezultat al creșterii inflației, dezvoltării bazate pe consum și reducerii interesului economic al forței de muncă.

În condițiile crizei financiare mondiale și regionale și aderării la OMC este necesar de schimbat politica de stabilizare și creștere economică, trecând de la dezvoltarea bazată pe principiile comparative la sistemul avantajelor competitive, deoarece avantajele comparative (în privința factorilor clasici) s-au diminuat, comerțul internațional deosebit de activ contribuind la o dotare aproximativ similară a țărilor cu factori tradiționali. Elaborarea programelor de dezvoltare bazate pe avantajele competitive va conduce la depășirea treptată a disproporțiilor nu numai în interiorul țării, dar și în comparație cu țările similare din regiune.

Politica economică bazată pe prioritățile competitive, pe competitivitatea reală, care joacă rolul de acceleratori ai activității întreprinderilor, va direcționa capitalul autohton în sferele mai eficiente din punctul de vedere al utilizării. În condițiile de competiție dură, companiile autohtone vor renunța la inerție și vor stimula inovația ce va conduce la creșterea venitului ca sursă principală de depășire a disproporțiilor social-economice.

Totodată, pentru Republica Moldova, depășirea disproporțiilor și dezvoltarea economică echilibrată includ nu numai modificările cantitative ale parametrilor social-economici selectați, dar și aspectele structural-calitative și creșterea calității vieții. O altă concepție a depășirii disproporțiilor și echilibrării economice este așa-numita „noua dezvoltare economică stabilă” și „dezvoltarea economică sustenabilă”. Conceptul „noua dezvoltare economică stabilă” se bazează pe realizările progresului științific, pe schimbarea permanentă a aparatului de producție tehnic și tehnologic, pe avantajele competitive care conduc la „noi posibilități de echilibru economic”.

Abordarea teoretică a concepției depășirii dezechilibrului economic include simbioza dintre progresul tehnico-științific și informațional, principiilor comparative, modelului avantajelor competiției și acumulării de cunoștințe și de capital, care devine factor endogen.

Această teorie de dezvoltare economică echilibrată ca mijloc de depășire a disproporțiilor include trei modele. Unul constă în conceptul de „învățare prin practică”, al doilea de „inovație”, al treilea „avantajele competiției”. Primul a pornit de la cercetarea și interacțiunea cunoștințelor

persoanelor pregătite diversificat, și care prin agregare conduc la schimbări radicale, la efecte de dezvoltare echilibrată ale economiei. Cel de-al doilea constă în inovarea încontinuu și în complex și realizarea simbiozei dintre știință, informație, tehnologie și producție. Ca rezultat, creșterea productivității este datorată nu numai marilor creații științifice, ci și micilor inovații în sistemul businessului mic și mijlociu care constituie baza și sursa principală de depășire a disproporțiilor și menținere a echilibrului social-economic. Cel de-al treilea model de depășire a disproporțiilor și crizei economice constă în dezvoltarea activităților care au avantaje comparative și competitive în comerțul internațional și regional. Guvernul trebuie să faciliteze aceste activități și să elaboreze programe cu scop final de tipul: „livezi-fructe-sucuri”, „vița-de-vie-vin-coniac-șampanie”, „tutun-țigări”, „sfecă de zahăr-dulciuri” etc. Aceste programe trebuie să se bazeze pe modelele de depășire a disproporțiilor examinate mai sus. Agenții economici care se încadrează în astfel de programe trebuie să fie scutiți de impozite pe toate fazele de activitate (rata de creditare trebuie să fie minimală (0,25%), ca avantajele comparative și competitive în comerțul exterior să crească și mai mult.

Altfel spus, baza noii teorii de depășire a disproporțiilor, crizei și a dezvoltării economice echilibrate o constituie nu doar cercetarea și aplicarea rezultatelor științifice și tehnologice în practică, dar și schimbările instituționale și structurale în sistemul economic, susținerea avantajelor comparative și competiționale.

Problema inovațiilor instituționale adecvate economiei de piață în R.Moldova, cum ar fi reformarea mediului instituțional și de afaceri, protecția economică și socială, protejarea businessului mic și mijlociu și a tuturor formelor de proprietate, este o problemă-cheie în prezent, nesoluționarea căreia face imposibilă depășirea disproporțiilor și a crizei economice și dezvoltarea țării noastre pe calea unei economii europene.

Conceptul de depășire a disproporțiilor și a crizei economice analizează nu numai cauzele procesului, care practic coincid cu teoria de „nouă dezvoltare social-economică stabilă”, ci și consecințele sale. Aici, se are în vedere problema compatibilității efectelor economice ale depășirii crizei cu cele sociale, îndeosebi pentru țara noastră, efectele depășirii crizei economice și combaterii sărăciei și asigurarea echității generațiilor care ar permite asigurarea bunăstării generale. Trecerea la economia de piață nu s-a bazat pe menținerea egalității șanselor pentru toți membrii societății. Aceasta a condus la diferențierea societății, la adâncirea disproporțiilor economice și social-umane. Particularitățile depășirii crizei economice în țara noastră constau în trecerea centrului de greutate de la disproporții și diferențierile sociale și macroeconomice la aspectul structural-calitativ, inclusiv la echilibrarea calității vieții, la avantajele comparabile în comerțul internațional. Aspectul cel mai important de care depinde depășirea disproporțiilor și crizei economice constă în schimbările structurale și susținerea activităților comparativ

avantajoase în economie și în sistemul instituțional, în schimbarea esențială a calității vieții, diminuarea șomajului și a inflației, creșterea eficienței intensive cu care sunt utilizați factorii de producere, în primul rând, a inteligenței și a forței de muncă activă, care în prezent migrează masiv peste hotare.

În contextul fenomenului globalizării, mulți economiști susțin că unii dintre factorii care determină depășirea crizei economice sunt comuni tuturor economiilor naționale. Acestea se referă la sistemul industrial, la dorințele și aspirațiile umane, la sistemul politico-organizatoric [75]. Direcțiile de depășire a disproporțiilor economice, care au creat această criză în R. Moldova, presupun elaborarea strategiei de anticriză bazată pe sinteza concepției neoclasice și keynesiană care ar reflecta specificul economiei naționale; evidențierea unui sistem de valori sociale și economice pe care să se bazeze politicile de depășire a disproporțiilor și crizei economice; evidențierea proceselor critice și a modului în care acestea trebuie transformate pentru a realiza valorile fundamentale ale dezvoltării economice și sociale.

Concepția de depășire a crizei economice include obiectivele principale finale și căile de realizare prin aplicarea politicii de evitare a disproporțiilor și dezvoltarea echilibrată. Trebuie să ținem cont că procesul de depășire a disproporțiilor economice va fi realizat în țara noastră în condițiile de criză economico-financiară mondială, și regională de piață deschisă, racordată la economia UE și la nivelul european de valori. Aceasta complică realizarea obiectivelor, deoarece dezvoltarea economică în R. Moldova trebuie să fie cu ritmuri mai avansate decât în UE, întrucât numai în așa mod poate să se reducă decalajele care ne separă de țările europene. Aceasta necesită o creștere economică de 7% pe an, ca rezultat al cărei PIB-ul național va putea fi dublat în circa zece ani.

Elaborarea strategiei de supraveghere și depășire a disproporțiilor și crizei economice trebuie să se bazeze pe un sistem de concepții și valori care vor defini fundamentele politicilor social-economice. Aceste politici trebuie să fie flexibile și să țină cont de condițiile teritoriale concrete, de particularitățile ciclului economic autohton și a fazelor sale (vezi fig.3 din anexă). Se are în vedere o strategie concepută de supraveghere de lungă durată care va conține 6 faze de bază de depășire situațiilor de dezechilibru și criză. Începând cu declinul și reducerea rezultatelor activității economice, trecând la înrăutățirea în continuare a acestor rezultate și terminând cu depășirea declinului prin acomodarea businessului la noile condiții de gospodărire, inovarea producției prin restabilirea echilibrului financiar și accelerarea dezvoltării, și majorarea volumului de producere și atungerea noului nivel de creștere economică (vezi anexa 4) va schimba în perspectivă, indiferent de culoarea politică care va veni la putere și greutățile care vor apărea pe parcurs. Orice propunere de politică economică este judecată numai prin raportare la sistemul de valori considerate fundamentale. Acest sistem de valori poate fi realizat bazându-ne

pe: garantarea inamobilității proprietății private, garanții, libertatea și liberalizarea reală a activității economice, competitivitate pe piață cu concurență perfectă, demonopolizare și stimularea economică a businessului mic și mijlociu, stabilitatea bancar-creditară pe baza unei inflații moderate și o monedă stabilă, accesul egal la educație și cultură, protecția socială, pensii și asigurarea medicală, activizarea rolului statului în calitate de catalizator și participant la dezvoltarea echilibrată a economiei.

Posibilitatea realizării strategiei de anticriză și dezvoltării stabile presupune evidențierea și transformarea radicală a elementelor critice din sistemul economic național, realizarea completă și ducerea până la capăt a obiectivelor tranziției și asigurarea unui sistem viabil, funcțional și ireversibil al economiei de piață, care să asigure ridicarea calității vieții cetățenilor. Unul din aceste elemente critice este transformarea rolului statului și întărirea autorității instituțiilor de care direct depinde schimbarea radicală a funcțiilor și rolului instituțiilor de stat, ceea ce va conduce la o dezvoltare economică rapidă și stabilă. Neglijarea momentelor și proceselor critice va afecta dezechilibrul economic și va adânci disproporțiile sociale și economice. În prezent, agenții economici nu pot să dezvolte o afacere eficientă și n-au posibilitate să lărgescă câmpul de muncă din cauza că sunt striviți de o birocrăție excesivă, corupție și din cauza că câștigul său este spulberat de inflație, taxare cu amenzi și penalități excesive.

Practica țărilor Baltice care au avut succes în depășirea disproporțiilor sistemului ex-sovietic, subdezvoltării, și exemplul multor țări din Europa de Est, care în mod continuu au performanțe de vîrf în competiția europeană, demonstrează că intervenția statului poate avea un rol catalizator și facilitator în dezvoltarea economică echilibrată [76, 77]. Strategia politicii de depășire a crizei, de dezvoltare economică echilibrată și stabilă include diferite aspecte și direcții:

- restructurarea sistemului industrial și încurajarea investitorilor de a reinvesti în potențialul de producție existent, crearea de către stat a infrastructurii necesare;
- organizarea de clustere agroindustriale care să efectueze conexiunile tuturor participanților la realizarea unui produs final avantajos competitiv. Faptul că în prezent, de exemplu, valoarea exportului de fructe și legume este mai mare decât valoarea exportului de sucuri concentrate și legume sublimat este și o consecință a lipsei culturii de tip cluster agroindustrial;
- creșterea și stimularea investițiilor străine prioritar în infrastructură: sistem de drumuri, căi de acces, locurile de recoltare și prelucrare a produselor agricole. Este necesar în acest domeniu o colaborare între sectorul public și cel privat;
- încurajarea și menținerea cercetărilor tehnico-științifice, îndeosebi a celor teoretico-aplicative, participând împreună cu sectorul privat la stabilirea priorităților de cercetare, mai

ales prioritățile legate de întărirea securității național-economice, energetice, dezvoltarea agenților economici autohtoni etc. și atragerea businessului mic și mijlociu în sectorul agrar, încurajarea și crearea întreprinderilor agro-industriale cu dimensiuni optime, introducerea tehnologiilor noi în procesul de producere și prelucrare, dezvoltarea sistemului bancar rural, sistemului de aprovizionare cu tehnică, crearea și dirijarea piețelor de realizare a produselor agricole de către producătorii acestor produse.

În baza direcțiilor și concepțiilor de depășire a disproporțiilor și crizei economice, este necesar de stabilit obiectivele și politicile asigurării unei dezvoltări economice stabile, precum și rolul instituțiilor guvernamentale și nonguvernamentale care să le îndeplinească și să asigure echilibrul economic și social și să amelioreze calitatea pe termen lung, dând posibilitatea pentru ca și generațiile viitoare să poată avea aceleași beneficii.

Pentru aceasta, strategia politicii economice și politica de dezvoltare economică stabilă trebuie să urmărească câteva obiective: oficial sistemul birocratic a prognozat în anul 2014 respectarea strictă a regulilor privind protecția și crearea condițiilor de dezvoltare a tuturor formelor proprietății private, asigurarea socială și creșterea calității vieții, combaterea corupției și inflației; reformarea cardinală a structurii și a activității economice existente, care trebuie să se redrezeze într-un interval scurt de timp pe baza unui program finanțat prioritar din resursele publice interne și investiții private, iar protecția socială și creșterea calității vieții, în acest timp de reformare, trebuie să fie susținută din afară, cu sprijinul FMI, BM, BERD, BEI; crearea unor structuri flexibile în instituțiile publice care să poată acționa pentru susținerea capacității permanente de adaptare a agenților economici la cerințele societății, concurența din exterior, inclusiv compatibilitatea efectelor economice cu cele social-umane, combaterea sărăciei.

Ca obiectiv al politicii macroeconomice, politica de depășire a disproporțiilor și a crizei economice trebuie să acorde o importanță majoră modului de concentrare și acumulare a economiilor și resurselor naționale existente și viitoare și focusarea lor spre investiții, care în produceri pe baza programelor cu scop final să asigure ridicarea efectelor economice și calității vieții, gestionarea noilor surse de regenerare a resurselor, garantarea unei bunăstări materiale și spirituale și asigurarea securității economice a țării.

Acumularea și concentrarea economiilor și resurselor umane, materiale, financiare, informaționale existente în direcțiile cele mai „slabe” ale economiei presupune evidențierea priorităților și programelor, sporirea permanentă a capacităților de producție, a tehnicilor informaționale cele mai noi, obținerea rezultatelor social-economice cât mai eficiente utilizând minimum de resurse în scopul măririi concurenței producției autohtone. Politica de depășire a disproporțiilor și de dezvoltare economică stabilă vizează toate componentele sociale și economice. Strategiile și programele de acțiune la nivel național și stabilirea Țintelor de

dezvoltare care au fost analizate mai sus trebuie să fie elaborate pe termen lung și să pornească de la interesele majore ale națiunii, indiferent de ce culoare are partidul care vine la putere.

Este foarte important ca această strategie să asigure pe cât posibil echilibrul dintre efectele imediate și cele pe termen lung ale dezvoltării economice, să evite treptat disproporțiile și criza socială și economică, inclusiv să promoveze o astfel de politică de mărire a salariilor, pensiilor, facilităților în prezent, care să nu provoace o inflație de spirală în viitor și să nu adâncească o criză, mai ales agrară, de lungă durată.

Elaborarea politicii de depășire a disproporțiilor și anticriză ca parte componentă a politicii de dezvoltare economică pe termen lung în baza principiilor și normelor, obiectivelor strategiei și acțiuni de promovare a dezvoltării stabile la nivel național și teritorial este foarte problematic de realizat. Aceasta se explică prin faptul că elaborarea acestei politici trebuie să țină cont de tendințele generale și specificul problemelor moștenite ex-sovietice și actual apărute în economia națională în procesul tranziției. Printre aceste probleme se are în vedere agravarea disproporțiilor economice, care capătă un caracter tot mai amplu și mai variat. Sfera de influență a acestora se extinde asupra noilor ramuri ale economiei naționale și mondiale. Aceste fenomene negative generează diminuarea sectorului economic, amplifică disproporțiile social-economice, creșterea inflației și migrarea activă a populației din țările în tranziție în cele dezvoltate. Odată cu progresul tehnic și evoluțiile economice în baza inovației și perfecționării aparatului de producție, se schimbă structura și se mărește gradul de impact al crizei economico-financiare mondiale și disproporțiile economice, influențând corelația inflației și a șomajului, businessul mic și mijlociu și sectorul social.

Totodată, depășirea influenței crizei economico-financiare mondiale și a dezechilibrului economic necesită a lua în considerație condițiile și cauzele apariției și reproducerii acestor dezechilibre și crize. Există câteva elemente esențiale pentru a echilibra sistemul economic:

1. Evidențierea vulnerabilității și a factorilor care influențează dezechilibrul economic.
2. Evaluarea riscurilor de dezechilibru și elaborarea unor politici economice de stabilizare clare.
3. Instituirea unui mediu investițional și de afaceri și facilitarea procesului de implementare a strategiei de stabilizare.
4. Elaborarea programelor de prevenire și stopare a disproporțiilor economice și sociale.
5. Cointeresarea businessului mic și mijlociu și societății civile în procesul de elaborare și implementare a programelor de anticriză și stabilizare economică.

Pentru realizarea acestor aspecte și probleme de depășire a crizei economice, este necesar de evidențiat și apreciat teoriile și concepțiile metodologice de abordare a problemelor privind evitarea disproporțiilor social-economice.

Tendențele de globalizare, integrare și liberalizare rapidă a sistemelor economice, influența crizei economico-financiare mondiale și regionale au extins considerabil disproporțiile și criza economică în țările în tranziție.

Iar aceasta a condus și mediul instituțional al statului, inclusiv al Republicii Moldova, care nu creează condiții adecvate pentru depășirea disproporțiilor economice, nu stimulează sectorul real al economiei, nu diminuează inflația și șomajul.

De nivelul eficacității mediului instituțional și al caracterului de integrare europeană depinde menținerea echilibrului macroeconomic, caracterul pozitiv al balanței comerciale de plăți, menținerea forței de muncă activă în țară. Rolul primordial al forurilor de stat constă în crearea condițiilor de minimalizare a disproporțiilor în economie, a inflației, a șomajului, a migrației forței de muncă activă din țară și, respectiv, creșterea influenței statului și rolului sectorului statal în economia națională.

Din cauza globalizării economiei, accelerării procesului de liberalizare și aderării la Organizația Mondială a Comerțului, de integrare în economia europeană, a crizei financiare mondiale, statul nu reușește să reformeze din timp mediul instituțional, să preîntâmpine unele posibilități de disproporție și dezechilibru în domeniile respective. Tendențele de dezvoltare globală care influențează în mod cert dezvoltarea economică stabilă, constau în evaluarea orientării sociale și promovarea politicii bunăstării, pe de o parte, și micșorarea părții produsului național necesar pentru acumulare, pentru lărgirea reproductivă și pentru perfecționarea aparatului tehnic și tehnologiei de producție, ca fundament al depășirii dezechilibrului economic, pe de altă parte. Aceste tendințe au atras după sine creșterea considerabilă a cheltuielilor publice, a taxelor fiscale, amenzilor și sancțiunilor administrative și a consumului în detrimentul acumulării și lărgirii producerii.

Țările în curs de dezvoltare sub presiunea democrației au fost nevoite să accepte strategia de dezvoltare, punând accentul pe dezvoltarea consumului social, să adopte multe decizii avansate cu privire la servicii și facilități sociale, indexarea veniturilor al căror rol revine „statului, dar pe care nu-l ține buzunarele”.

Această strategie de menținere a priorităților creșterii consumului social față de dezvoltarea economică investițională a provocat, în mod firesc, cheltuieli avansate suportate de stat. Ponderea cheltuielilor statului în PIB în țările dezvoltate constituie cca 50 la sută din PIB-ul acestor țări. Totodată, cheltuielile țărilor în tranziție, orientate spre necesitățile sociale, inclusiv Republica Moldova, au crescut mai lent decât în cele dezvoltate și alcătuiesc circa 25% din PIB față de 50% în țările dezvoltate, cu toate că ritmul creșterii cheltuielilor publice din țările în tranziție este de 2,3 ori mai mare decât în țările dezvoltate. De aceea sporirea mai rapidă a cheltuielilor provocate de necesitățile social-umane ale țărilor în tranziție a condus la creșterea

mai esențială a ponderii impozitelor, taxelor și amenzilor decât în țările dezvoltate. Dar politica bugetar-fiscală în Republica Moldova, ținând cont de datoriile ei externe și de problema Transnistriei este cu mult mai dură chiar și față de cele cu alte economii tranzitorii. Spre exemplu, dacă PIB, producția industrială și agricolă a crescut în 2014, respectiv, de cca 8.7, 1.9, și 3.3 ori față de anul 2000, atunci cheltuielile de stat în această perioadă au crescut de cca 13.5 ori (vezi tab.1.1). În această perioadă, decalajul de creștere a cheltuielilor sociale și a PIB-ului este și mai mare.

Drept rezultat, creșterea mai rapidă în R.Moldova a cheltuielilor, inclusiv sociale, suportate de stat și a poverii fiscale, față de creșterea economică, a producției reale, a agravat și mai mult problema dezechilibrului economic și social. Sporirea cheltuielilor sociale și a presiunii fiscale și de credit, extinderea pieței tenebre – toate acestea au atins apogeul critic al disproporțiilor și al crizei economice. Acest apogeu al crizei și dezechilibrului economic a condus la prăbușirea regimului agrarian și la căderea puterii comuniste, care a pledat pentru o „orientare și mai accentuată socială” și pentru un „stat al bunăstării generale”. Realizarea acestei tendințe prin creșterea economică bazată pe consum, mărirea considerabilă a cheltuielilor sociale, a pensiilor, introducerea unui șir de facilități sociale și implicarea rolului statului în economia reală, a condus la micșorarea acumulărilor și investițiilor în economia reală, la creșterea inflației și la epuizarea veniturilor deja obținute, la adâncirea disproporțiilor economice, crizei și creșterea sărăciei, la avansarea contradicțiilor sociale care au explodat în revoluție socială. Căderea regimului comunist la toate alegerile anticipate a fost inevitabilă, cu toate că comuniștii au pledat la alegeri pentru o politică și mai mult social accentuată. Societatea a înțeles că politica socială comunistă conduce la adâncirea crizei și a dezechilibrului economic și la adâncirea sărăciei, inclusiv pauperizare.

În asemenea condiții, în economia națională a apărut o situație specifică care a creat disproporții și o criză vicioasă. Ca răspuns la epuizarea resurselor financiare a businessului mic și mijlociu în urma majorării volumului de impozitare fiscal și celui nefiscal și a costurilor sociale, cetățenii și agenții economici își diminuează veniturile și respectiv posibilitățile publice de acumulare și investire, ca rezultat apar condiții de agravare a disproporțiilor și a crizei economice totale. Acestea, la rândul lor, generează diminuarea suportului financiar al viitoarelor servicii sociale acordate de stat și a calității vieții, și toate acestea, ca o reacție la adâncirea sărăciei, conduc la situația când disproporțiile și dezechilibrul economic general și cel social capătă un caracter ireversibil. Nimerind într-o astfel de criză vicioasă, statul cu cât mai mult se străduiește să suprimă fenomenul crizei și să depășească disproporțiile economice și cele sociale și să rezolve problemele necesităților sociale prin creșterea cheltuielilor sociale, impozitelor și inflației, cu atât mai mult iau amploare aceste fenomene.

În literatură sunt evidențiate câteva abordări și direcții de ieșire din aceste disproporții și criză vicioasă. Una din ele constă în considerarea crizei și disproporțiilor economice ca atribute indispensabile ale sistemului social-economic în perioada de trecere la economia de piață și ca element integrat al relațiilor tranzitorii (J. B. Say, L. Walras). Ulterior, pe măsură creării unui sistem economic de piață dezvoltat, disproporțiile social-economice vor scădea, încheindu-se acest proces cu stabilirea economiei de piață echilibrată [78, 79].

O altă abordare de ieșire din criza economică și depășirea incompatibilităților efectelor economice și sociale constă în reducerea influenței statului în procesul de implicare în activitatea economică și în relațiile și afacerile businessului mic și mijlociu. În opinia adeptilor acestei concepții (F. Hayek), funcția statului se reduce la menținerea securității și ordinii publice, controlul asupra executării cadrului constituțional [80, 81]. În toate celelalte privințe, funcția statului constă în crearea condițiilor egale și acordarea pentru cetățeni și agenți economici a libertății ocupațiilor, care presupune absența intervenției directe din partea funcționarilor publici în viața economică. Realizarea în practică a acestei concepții va stimula investițiile și economia, iar statul își va îndeplini funcțiile în mod destoinic, protejând proprietatea cetățenilor și companiilor de furturile camuflate, exprimate prin creșterea rapidă a cheltuielilor în stat și evident prin creșterea considerabilă a impozitelor și a inflației ca rezultat al implicării directe și indirecte a statului în activitatea economică [82].

Însă aceste tendințe de dezvoltare ale unui stat nu se realizează în țările în tranziție, inclusiv Republica Moldova. Din contra, statul în ultimii ani nu a creat condiții pentru protejarea proprietății private a agenților economici și cetățenilor. Odată cu acestea, au crescut încasările din avutul businessului mic și mijlociu și cetățenilor de către stat, manifestate prin sporire, în perioada 2000-2014 a cheltuielilor sociale, a impozitelor fiscale și nefiscale și inflației absolute și relative în raport cu PIB [83] (vezi tab. 1.2). Rata reală de creștere a cheltuielilor, în perioada 2000-2014 este cu mult mai înaltă decât rata de creștere a PIB. Partea de cheltuieli în PIB sporește în 2014, veniturile în raport cu PIB sunt preconizate în 2015 la nivel de 36%, iar cheltuielile - 39% [83].

Una din direcțiile de depășire a influenței crizei economico-financiare mondiale și a dezechilibrului economic, care influențează criza vicioasă, constă în extinderea participării statului la înlăturarea disproporțiilor actuale și echilibrarea economică și la rezolvarea problemelor sociale. Această direcție se realizează în procesul amplificării influenței statului în direcția cercetării disproporțiilor social-economice, în procesul implicării lui în relațiile economice, concentrarea tuturor resurselor și forțelor sale pentru realizarea programelor cu scop final, schimbarea aparatului tehnic și tehnologic în ramurile prioritare care vor permite statului în viitor să extindă diapazonul de facilități sociale și de diverse subvenții.

Totodată, asemenea politică de creștere și de dezvoltare pe bază de datorii și de consum duce la creșterea de mai departe a disproporțiilor economice, exprimându-se în creșterea deficitului bugetar, a datoriilor externe și interne, diminuarea investițiilor necesare ale agenților economici autohtoni și străini și dezvoltarea economiei reale în favoarea creșterii cheltuielilor pentru rezolvarea problemelor sociale. Toate acestea, în ultimă instanță, au drept rezultat adâncirea de mai departe a disproporțiilor economice, a sărăciei, incapacitatea statului de a asigura condiții de ieșire din criză, amenințarea securității economice, în paralel cu aceasta, continuă să crească volumul creditelor dubioase și datoriile creditare ale bugetului de stat și cel local.

Gradul de influență a statului și în cazul minimalizării participării statului la viața economică, și în cazul extinderii și amplificării rolului său în acest domeniu, și în cazul neamestecului, trebuie să fie flexibil în funcție de conjunctura social-economică externă și internă, și de nivelul de adâncire a crizei și disproporțiilor economice [84].

Tendențele de diminuare a influenței crizei economico-financiare mondiale și a disproporțiilor economice diferă în funcție de concepția și de politica statului asupra sistemului social-economic din diferite țări. Pentru crearea condițiilor de minimalizare a disproporțiilor și crizei economice, statul urmează să-și îndeplinească funcția de protecție și stimulare a businessului mic și mijlociu și tuturor formelor de proprietate, ținând cont de optimizarea redistribuirii bunurilor în baza ocrotirii și asigurării echilibrului dintre interesele economice ale tuturor părților. Pe măsura avansării democrației și dezvoltării economiei și îmbogățirii societății, interesele economice ale businessului mic și mijlociu și de diminuare esențială a șomajului și inflației devin prioritare. În funcție de concepțiile și condițiile economice, sociale și politice create de stat în societate, depind posibilitățile și direcțiile de dezvoltare social-economice. Dacă concepția de dezvoltare și toate aceste condiții sunt favorabile stimulării activității agenților economici, are loc procesul de diminuare a crizei și disproporțiilor economice și sociale, de extindere a acumulărilor de capital, a investițiilor și crearea bazei tehnico-materiale de ieșire din criza economică.

După părerea noastră, diminuarea crizei și depășirea disproporțiilor economice este posibilă odată cu micșorarea presiunii fiscale și micșorarea tuturor impozitelor și taxelor fiscale și nefiscale aplicabile pentru businessul mic și mijlociu la nivelul de 8-10% din veniturile întreprinderilor, în funcție de ramura de activitate. Evitarea crizei și sărăciei se va produce, atunci când statul va proteja în mod constituțional și real drepturile proprietarilor asupra proprietății și când va fi exclus amestecul, sub orice formă, al funcționarilor în activitatea agenților economici, inflația nu va depăși 5% anual, iar rata dobânzii nu va fi mai mare de 1-2% anual în perioada de criză. Totodată este necesar de stimulat și de eliberat de impozitare la export

activitățile relativ avantajoase comparabile și competitive în comerțul internațional [85]. Toate aceste și alte condiții vor favoriza reducerea esențială a crizei și a disproporțiilor social-economice. Dacă concepțiile realizate în politica statului și condițiile de ordin economic contravin intereselor businessului mic și mijlociu, au loc substituiri negative și începe procesul ireversibil ca rezultat al insuficienței de resurse financiar-creditare și bugetare necesare pentru funcționarea optimală a sistemului economic și depășirea crizei și disproporțiilor social-economice. În cazul în care o astfel de tendință se menține un timp relativ îndelungat, apar procese ireversibile în societate, care, în ultimă instanță, conduc la reducerea esențială a economiei naționale, la procesul de falimentare a statului ca subiect economic independent.

În țările baltice reformele economice se bazează pe diferite modalități de rezolvare a compatibilităților eficienței dezvoltării economice echilibrate și celei sociale. De exemplu, în aceste țări statul creează condiții reale pentru protecția drepturilor „sfinte” la proprietate, indiferent de forma organizatorică, asigură realizarea relațiilor și intereselor economice și de gospodărire, efectuează schimbări structurale progresiste, stimulează activitatea companiilor și susține formarea businessului mic și mijlociu, combate monopolismul și oligarhismul. În același timp, mediul instituțional și de afaceri, inclusiv instituțiile statului și societatea civilă combat escrocheriile și corupția. Toate acestea au condus la crearea unei structuri economice adecvate economiei de piață, la înviorarea activității economice și la depășirea disproporțiilor și crizei economice [86].

O concepție de reformare similară cu cea a țărilor est-baltice a fost realizată în Polonia, Slovenia, Cehia, Ungaria, unde mediul instituțional și de afaceri, inclusiv statul a acționat ca un arbitru între agenții economici competitivi, protejând și dezvoltând proprietatea și relațiile economice, stimulând orice gen de activitate, reprimând orice amestec a funcționarilor în procesul economic, sporind rata economiilor agenților economici. O astfel de concepție de reformare economică a contribuit la depășirea disproporțiilor și crizei economice, la creșterea ratei economiilor în scopul unei sporiri a resurselor de investiții în aceste țări. Toate aceste acțiuni au mărit productivitatea, care a contribuit la rândul său la dezvoltarea economică [87-88].

O concepție economică și o politică de reformare social-economică diametral opusă a fost realizată în unele țări din Asia, CSI, inclusiv Republica Moldova, unde statul n-a apreciat adecvat posibilitățile sale, n-a realizat în practică recomandările științifice ale teoriei economice, n-a optimizat necesitățile populației și acordul acestuia cu agenții economici de a micșora presiunea fiscală dură și de a redistribui eficient resursele impozitate și serviciile acordate. În aceste țări s-a înregistrat o disproporție masivă a sistemului economic, au scăzut esențial toți parametrii macroeconomici și s-a mărit distanța dintre politica monetar-creditară dură și

conservarea structurii economice ex-sovietice [89]. Toate acestea au creat condiții de extindere a corupției și a birocratismului în toate structurile și instituțiile puterii de stat. Lipsa concepției teoretice de transformare reală a economiei pe termen lung (cinci puteri care au fost la cârma țării au avut cinci strategii de trecere la economia de piață diametral opuse, începând cu comuniști, agrarieni și terminând cu liberali, liberal-democrați și democrați), limitării prin metoda de constrângere intenționată a sectorului economic care reprezintă principala bază a ocupării forței de muncă – micul business și cel mijlociu, acumulării bugetului de stat doar prin taxe vamale și înăsprirea fiscalității, reducerea bazei fiscale ca rezultat al diminuării numărului agenților economici, „impunerea” afacerilor de a activa prioritar în sectorul tenebru al economiei, ca răspuns la măsurile de amestec direct al statului în activitatea agenților economici, toate acestea au condus la apariția pericolului distrugerii sistemului social-economic național și pierderii statalității.

Abaterea de la strategia de dezvoltare de lungă durată, bazată pe concepțiile științifice a teoriilor economice, nu numai că a condus la adâncirea crizei și disproporțiilor social-economice, dar cel mai dramatic a influențat negativ asupra imaginii țării în lume și asupra moralului angajaților și dăunează procesului de atragere a investițiilor străine. În linii mari, tendința de abatere de la concepțiile științifice a teoriei economice în politicile de reformare a sistemului economic a agravat criza economică, a afectat valoarea economiei naționale pe plan internațional pe un termen relativ îndelungat.

În prezent Alianța pentru Integrare Europeană se străduie să reabiliteze imaginea R. Moldova pe plan european și internațional, realizând reforme coordonate cu FMI și BM. Pentru a analiza tendințele de dezechilibru al economiei și pentru a elabora și aplica măsuri de depășire a disproporțiilor și crizei economiei trebuie să se ia în vedere specificul național, cauzele și condițiile acestui fenomen. Spectrul acestora este destul de variat.

Una din cauzele și condițiile amplificării disproporțiilor și crizei economice rezidă în sistemul legislativ imperfect și complicat care are mari lacune, imprecizii și chiar ambiguități, dând posibilitate manevrării și implicării funcționarilor în activitatea businessului și, în așa mod, respingerea investitorilor „neloiali”. Lacunele esențiale vizează lipsa mecanismului juridic eficient de asigurare a neamestecului statului în activitatea economică și de garantare a proprietății cetățenilor și companiilor, a concurenței loiale. Acest mecanism include sistemul restrictiv și selectiv de eliberare a diverselor certificate. Mecanismul juridic nu include și lipsa răspunderii materiale și penale a funcționarilor de stat pentru amestecul în activitatea companiilor, pentru controalele ilegale nenumărate, pentru amenzile exagerate etc. Aplicarea unui sistem legislativ imperfect, a metodelor eronate, precum și al impreviziunii și incompetenței

legiutorului a determinat specificul politicii de dezvoltare social-economică în R.Moldova.

O altă cauză a disproporțiilor economice constă în faptul că în sistemul economic lipsesc unele elemente importante ale pieței sau sunt slab dezvoltate (bursa titlurilor financiare derivate, bursa de mărfuri etc.), iar relațiile de piață (cerere și ofertă) și relațiile de concurență sunt deformate și, prin urmare, diverse forme de proprietate privată și de gospodărie nu pot concura eficient între ele [50]. Mecanismul pieței în asemenea situație nu selectează și nu impulsionează în direcția progresului tehnic și inovației pe cei mai eficienți și ordonați agenți economici din punctul de vedere al economisirii resurselor și investițiilor în producere.

Segmentul sistemului economic, bazat pe proprietatea de stat, și al administrației publice locale, dirijată în mare măsură de mecanismul administrativ și nu de cel economic, provoacă și reproduce disproporții în relațiile social-economice. Mecanismul administrativ ineficient în acest sector de gospodărire stă la baza descreșterii economice [91]. Aceste procese și mecanisme sunt mai deformate și mai pronunțate în domeniul monopolurilor și sistemelor de aprovizionare cu gaze naturale, electricitate, de încălzire a locuințelor, apă potabilă, sistemul de piețe centrale și locale de mărfuri angro și cu amănuntul, de întreținere a fondului locativ, sistemul de achiziții, rețeaua căilor ferate, sistemul „Moldtelecom” etc.

O altă cauză care determină disproporțiile și criza economică rezidă în faptul că relațiile și structurile economice, bazate pe diferite forme de proprietate, nu funcționează în condițiile liberalizării și deetimizării acestor relații. Există o serie de reglementări ale relațiilor de circulație, schimb, consum, producție și control, inclusiv sistemul prea complicat de înregistrare a companiilor, a autorizațiilor de funcționare care contravine standardelor internaționale și reprezintă o bază legală favorabilă apariției noilor forme de stagnare economică. Centralizarea procesului de eliberare a licențelor de un singur organ conduce la monopolizarea activității în acest domeniu și, respectiv, la implicarea birocraților în activitatea economică. Procesul selectiv de eliberare a patentelor, de supraveghere a activității economice de multiple organizații, prin practicarea diverselor controale, iarăși provoacă și lărgeste formele de stagnare a activității economice [92].

O cauză majoră a răspândirii disproporțiilor și crizei economice constă în promovarea unei politici bugetar-fiscale dure aplicată businessului mic și mijlociu, care deformează interesul economic și conduce la diminuarea investițiilor și inovației în sistemul de producție. Politica bugetar-fiscală este foarte sofisticată, conținând în același timp, elemente din sistemul sovietic componente de tranziție și elemente din economia de piață dezvoltată. Drept rezultat, atât investitorii străini, cât și cei autohtoni nu-și pot acomoda sistemul de producere și servicii la politica bugetar-fiscală care permanent își schimbă regulile de joc [93, 94].

În concordanță cu așa politică bugetară și fiscală, agenții economici ar fi nevoiți conform legilor să transfere tot venitul acumulat în procesul activității. După politica unor economiști, țările sărace trebuie să încaseze până la 25% din veniturile agenților economici [94]. Guvernul Republicii Moldova încearcă să încaseze circa 50% din resursele totale ale companiilor. Reducerea presiunii fiscale nu va micșora veniturile la buget și nu va reduce cheltuielile sociale, deoarece această reducere ar mări baza fiscalității și ar atrage capitalul „subteran înstrăinat sau repatriat” (după exemplul țărilor off-shore din America Latină și Asia) în circuitul economic [96]. Totodată, această reducere fiscală va întări sistemul bancar-creditar din R.Moldova, care, deși se dezvoltă rapid, nu a devenit o adevărată ramură internațională competitivă și va reabilita imaginea țării pe plan regional și internațional.

Un factor cert care favorizează menținerea disproporțiilor economice și dezechilibrul pieței constă în îmbinarea businessului cu puterea de stat la diverse niveluri, monopolizarea și oligarhizarea acestui proces. Această tendință conduce la deformarea relațiilor politice și economice, la monopolizarea puterii în stat de câteva grupe oligarhice și la răspândirea diverselor forme și modalități de dezechilibru. De exemplu, în locul stagnării economice condiționate pe monopolismul clasic, apar diverse stagnări economice „născute” de oligarhism și racket-ul răspândit în sistemul bancar bazat, în mare măsură, pe puterea coruptă executivă și legislativă, îmbinată cu cea criminală. Facilitățile, zonele libere și Transnistria sunt locurile de bază ale politicii oligarhismului, unde are loc circuitul necontrolat ale produselor petroliere, de tutun, băuturi alcoolice, valutei etc. Drept rezultat, bugetul suportă pierderi considerabile și se adâncesc disproporțiile și criza social-economică. În linii generale, cauzele ineficienței politicii de depășire a disproporțiilor și crizei economice, în mare măsură, reies din situația social-economică din țară, din imperfecția mediului instituțional și a metodelor de realizare a transformărilor social-economice [97].

Dezechilibrul economic a pătruns în majoritatea aspectelor sistemului economic național și relațiilor social-economice care au condus la adâncirea contradicțiilor dintre sfera economică și cea socială, prevederile legislației, politicile statului și acțiunile agenților economici. Funcționarii de stat nu sunt cointeresați să lichideze aceste contradicții. Imperfecțiunea legislației existente nu creează mediu favorabil pentru stimularea interesului agenților economiei și protejarea proprietății economiilor și veniturilor.

1.4 Concluzii la capitolul I

Stabilirea raporturilor între teoria economică și tendințele de dezvoltare economică a susținut ideea interdependențelor dintre știința economică și politicile economice implementate la nivel național, regional și internațional. Curente economice construite pe parcursul istoriei a apreciat dinamica dezvoltării economice globale. Astfel încât criza economică din anii ‘70 ai

secolului XX și cele ulterioare din anii '90, 2008-2014 necesită cercetare și modificării în sistemul economic existent.

Scopul principal al cercetării este identificarea particularităților pentru sistemul economic actual din R. Moldova, elaborarea și formularea politicilor economice întru dezvoltarea echilibrată și eficientă a economiei naționale.

Cercetările bibliografice ale autorului conduc la concluzia pertinentă despre necesitatea de a se conforma principiilor economiei de piață care adjudecă supremația proprietății private, libertății afacerilor economice și a schimburilor comerciale. Forma și calitatea acestor relații din sistemul economic de piață determina caracteristicile și fundamentul politicilor economice de dezvoltare pe termen mediu și lung.

Republica Moldova face parte componentă din sistemul economic mondial și respectiv are datoria de a se conforma la rigorile științifice a teoriei economice și a condițiilor sistemului economic global și cel european prin implementarea politicilor social-economice adecvate cerințelor și principiilor economice curente.

Abaterea politicii economice naționale de la cerințele legilor economice, teoriei echilibrului, condițiilor concrete și a specificului național au condus la aprofundarea dezechilibrelor și extinderea crizei social-economice.

Dezechilibrul social-economic în R. Moldova în anii 2001-2014 a generat un cerc vicios în economia reală și 2001-2014 s-a transformat într-un sistem ireversibil multiaspectual de relații specifice sociale, politice, economice, financiare, monetare.

Elaborarea strategiei naționale de supraveghere a dezechilibrelor și de dezvoltare social-economică echilibrată trebuie să țină cont de caracterul și particularitățile acestui dezechilibru, de specificul crizei vicioase, reflectând în această strategie specificul și formele de manifestare a acestui viciu din cadrul sistemului economic autohton.

Obiectul cercetării îl constituie aplicarea teoriilor economice moderne în politicile social-economice de dezvoltare durabilă și echilibrată, cu o atenție deosebită asupra sistemului economic din Moldova.

Scopul principal al cercetării este identificarea particularităților pentru sistemul economic actual din R. Moldova, elaborarea și formularea politicilor economice întru dezvoltarea echilibrată și eficientă a economiei naționale. Realizarea acestui scop condiționează următoarele obiective ale cercetării:

- Studierea principalelor caracteristici ale teoriilor economice moderne și a politicilor economice propuse de către savanții contemporani ai științei economice.
- Analiza abordărilor metodologice ale dezvoltării social-economice echilibrate.
- Evidențierea particularităților și clasificarea echilibrelor și dezechilibrelor economice.

- Analiza conceptelor vizînd depășirea disproporțiilor economice.
- Aproximarea principalelor teorii economice moderne la realitățile social-economice ale Republicii Moldova.
- Analiza mecanismelor existente de dezvoltare social-economică a țării noastre și definirea principalelor avantaje și dezavantaje ale actualului mecanism.
- Analiza comparativă și caracteristicilor generale și a particularităților sistemelor economice contemporane.
- Recomandări asupra impulsionării procesului de dezvoltare social-economică în R.Moldova
- Stabilirea direcțiilor și acțiunilor de dezvoltare economică în condițiile actuale.
- Analiza specificului prognozărilor economice și implementării metodelor și practicilor de dezvoltare a economiei naționale.

Capitolul II. CARACTERISTICA ȘI SPECIFICUL DEPĂȘIRII CRIZEI ECONOMICE ȘI DEZVOLTĂRII ÎN REBLICA MOLDOVA

În prezentul capitol, se vor examina factorii, condițiile, indicatorii și specificul procesului de dezvoltare și depășire a crizei economice la nivel național și influența factorilor internaționali și regionali asupra sistemului economic național. Totodată, se va analiza și evidenția schimbările structurale și particularitățile dezvoltării social-economice la nivel de indicatori macroeconomici și sectoare ale sistemului economic național.

2.1. Evoluția indicatorilor macroeconomici și necesitatea promovării politicilor anticriză

Conținutul și eficacitatea politicilor de dezvoltare economică constă în reacția privind acceptarea sau neacceptarea acestor politici de către societatea civilă, agenții economici, potențialii investitori străini și a intervenției statului în activitatea concretă. Particularitățile și tendința generală a acestei acceptări sau neacceptări și spectrul procesului de dezvoltare economică la nivel național depind și, totodată, alcătuiesc politica statului. Această politică include, pe de o parte, elementele social-democratice și administrative de dezvoltare, îmbinate, pe de altă parte, cu elementele economiei de piață liberă.

Politica de depășire a crizei economice trebuie să reprezinte tendințele de relansare a sectorului real al economiei ca expresie concentrată a științei economice și teoriilor economice. Elaborarea și realizarea politicii de dezvoltare a sectorului economic real, a structurii sistemului economic și celui social necesită realizarea următoarelor acțiuni: evidențierea și realizarea unei politici liberale de dezvoltare a sectorului economic real ca parte componentă a politicii social-democratice de dezvoltare; stimularea inovațiilor, progresului tehnico-științific și factorului uman în genurile de activitate care sunt relativ cele mai avantajoase în economia deschisă; accelerarea procesului de privatizare a sectorului economic de stat și administrației locale, urmărind scopul de demonopolizare și de decentralizare a acestui sector; accelerarea schimbărilor structurale în sectorul real al economiei adecvate unei economii de piață liberă și dezvoltată. În structura acestei economii, businessul mic și mijlociu trebuie să alcătuiască circa 60-70% în structura economică; evidențierea ramurilor de activitate mai avantajoase pentru R. Moldova în comerțul internațional și care au costuri de producere comparativ avantajoase și implementarea în aceste activități a politicii stimulative de dirijism (politicile monetară, bugetară, fiscală, vamală) care va permite intensificarea și dezvoltarea sectorului economic real.

Caracterul, particularitățile și eficacitatea politicii de dezvoltare social-economică se reflectă și se exprimă printr-un sistem de indici macroeconomici și sociali. Printre acestea un rol important au următorii parametri: dinamica nominală și reală a PIB-ului țării și a PIB-ului pe cap

de locuitor, impactul PIB-ului asupra depășirii disproporțiilor economice și creșterii reale a bunăstării populației; starea de echilibru sau dezechilibru a sistemului bugetar-fiscal care se exprimă în deficitul sau proficitul acestui sistem; structura acoperirii deficitului și datoriei țării și consecințele de neacoperire a cerințelor sociale strict necesare: corelațiile cantitative dintre indicii macroeconomici nominali și cei reali și impactul lor asupra dinamicii inflației structurii și indicilor de prețuri [98, 99].

Un rol important în sistemul de parametri social-economici are: politica bugetar-fiscală și procesul de optimizare a acestei politici, care reflectă nivelul impozitelor și volumul mijloacelor bănești percepute de la cetățeni și companii, rata marginală de impunere fiscală ca pârghie de stopare ori de stimulare a dezvoltării social-economice.

Un alt grup de parametri îl constituie: dinamica, echilibrul sau dezechilibrul cererii și ofertei agregate a piețelor interne: structura și volumul exportului și importului cu cuantumul lor în PIB; caracterul concurenței și capacitatea companiilor autohtone de a rezista în economia și concurența pieței deschise; gradului de liberalizare ori de monopolizare al economiei, și influența lor asupra costului de producere și progresului inovațional.

Un alt grup de indici include: gradul de monitorizare a sistemului economic exprimat în cantitatea monetară în circulație; volumul și structura creditelor, viteza de rotație a banilor și impactul ei asupra dezvoltării economice; structura și specificul balanței de plăți și a operațiunilor financiare; structura și coraportul exportului și al importului care influențează creșterea economică [100].

În sfârșit, un grup aparte de parametri îl constituie: specificul balanței de plăți a țării care influențează dezvoltarea economică; structura și volumul datoriei interne și externe de stat și a companiilor private; dinamica și structura investițiilor și influența lor asupra economiei, a locurilor de muncă și a ratei șomajului [101].

Reieșind din analiza indicilor macroeconomici și funcției de producție dintre factorul „muncă”, și „capital”, calculată în ultimul deceniu constatăm că eforturile în economia națională au fost mai mari decât efectele obținute. În această perioadă capitalul productiv fix a crescut de 3,8 ori, productivitatea muncii și a capitalului s-a marit de 3,6 ori, salariile medii au crescut de 3,8 ori, iar PIB-ul nominal s-a mărit cu ritmuri mai lente și a crescut de 3,3 ori (a se vedea fig.2.1).

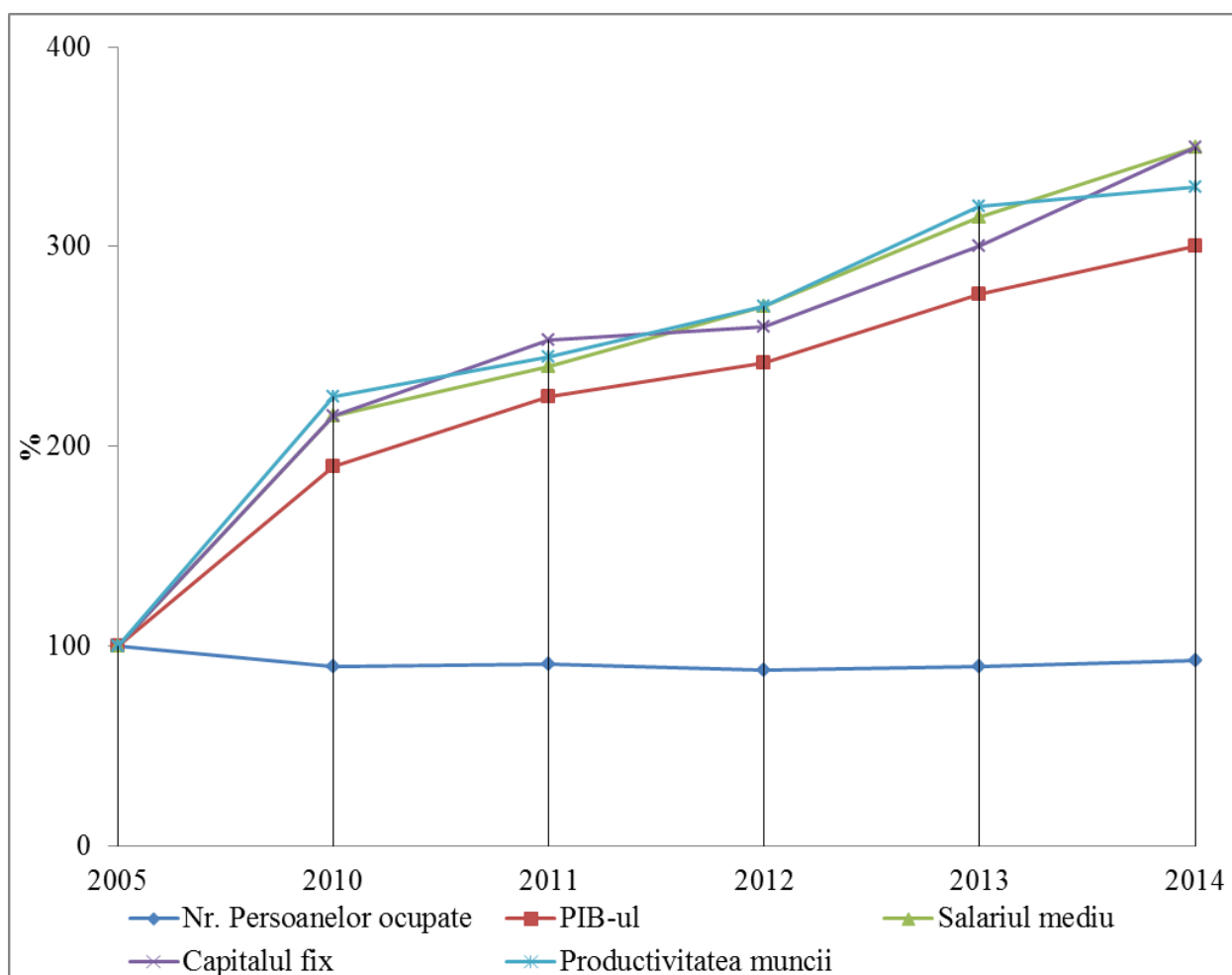

Fig.2.1 Funcția de producție în R.Moldova în anii 2005 -2014 Sursa: Elaborată de autor in baza datelor BNS al R.Moldova

Diminuarea forței de muncă efective în anii 2000-2014 s-a micșorat cu 329 mii persoane,sau in medie cu 2,44% anual a influențat esențial scăderea eficacității de dezvoltare economică. Tendințele migraționiste negative, scăderea ratei de activitate în economie de la 60 % la 40% a „erodat,, creșterea PIB-lui din partea muncii și creșterii capitalului și a productivității, deoarece această creștere prioritar extensivă este insuficientă pentru a asigura pe viitor o dezvoltare dinamică durabilă ,echilibrată și convergentă spre integrarea europeană. Conform rezultatelor analizei autorul a constatat că specificul politicii de dezvoltare bazată pe consum a provocat în ultimul deceniu o creștere ineficientă a PIB-lui de 4,5-5% mediu anual ,utilizînduse și modificînduse cantitativ capitalul productiv existent,care posedă o uzură fizică și morală esențială.Creșterea mai accelerată a salariilor medii și a capitalului fix decât a productivității muncii(salariul mediu și capitalul productiv a cescut respectiv cu 7,1% și 10% mediu anual,iar productivitatea muncii numai cu 5%) a constrâns potențialul economic autohton,a „erodat,,resursele financiare și acumulările agenților economici și a populației,a mărit disproporțiile în sectorul economic și cel social, (a se vedea fig.2.2).

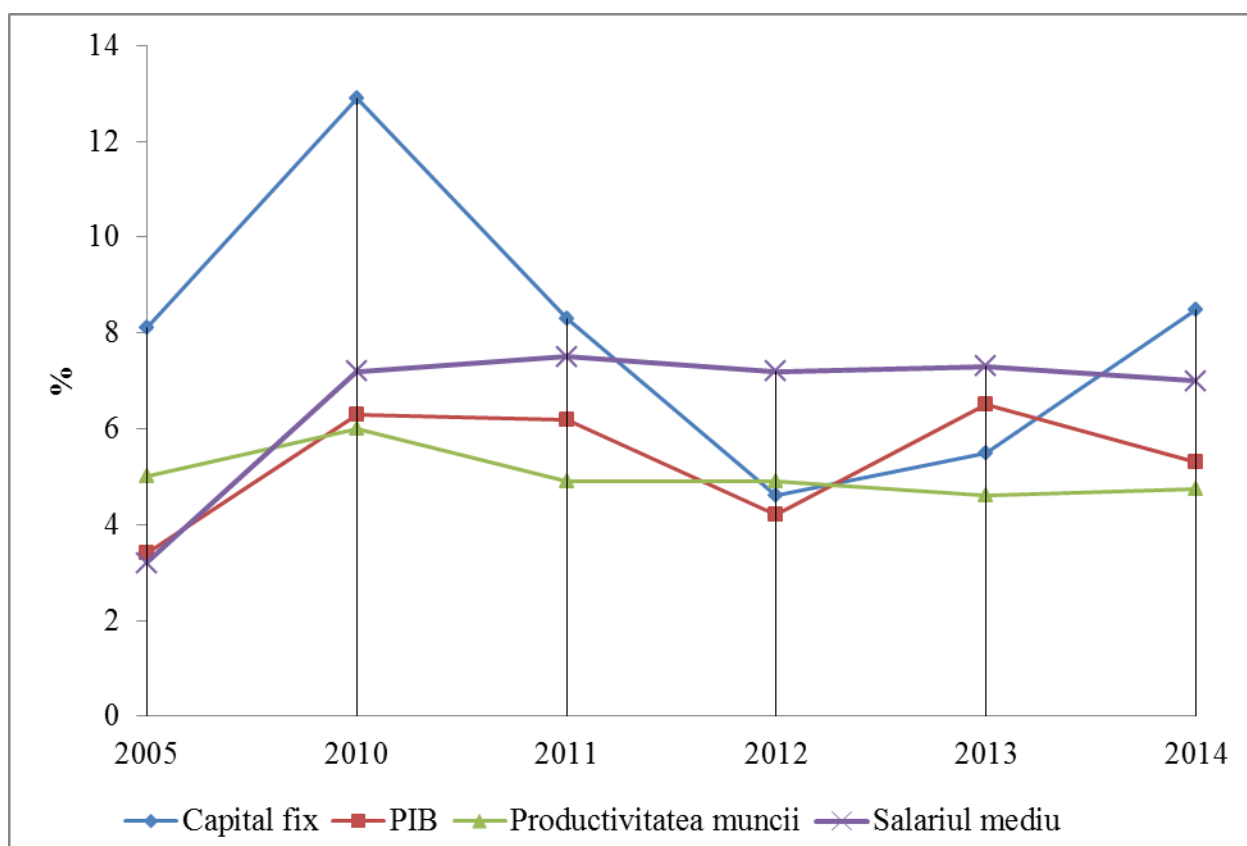

Fig.2.2 Evaluarea factorilor principali ai funcției de producție în R.Moldova în anii 2005-2014,medie anual,% Sursa: Elaborată de autor în baza datelor statistice ale BNS al R. Moldova

Dimensiunile acestor disproporții și dezechilibre s-au exprimat în creșterea cu un ritm lent și insuficient din punct de vedere a necesităților sociale a PIB-lui în prețuri comparabile, a exportului, a numărului angajaților în economie, pe de o parte, și micșorarea productivității muncii, volumului de investiții în economia reală, al producției industriale și agricole, pe de altă parte. În același timp, constatăm că sporesc esențial datoriile de stat interne și externe, rata șomajului și a sărăciei, crește indicele prețurilor la produsele de prima necesitate, sporește inflația și coșul minimum de consum, scade puterea de cumpărare a leului. (a se vedea tab.2.1).

În condițiile „eroziunii” PIB-lui și a resurselor agenților economici, diminuării exporturilor și a remiterilor, și a investițiilor, monetarizării insuficiente a economiei reale, devalorizării leului este imposibil de reînviat tot sistemul economic și de realizat schimbări social-economice radicale. Ca rezultat, cresc disproporțiile economice majore și dificultățile în realizarea reformelor structurale.

Pentru evitarea de mai departe a situației critice, caracteristice sectorului economic autohton, autorul propune de a schimba radical politica investițională, monetar-creditară, structurală, de comerț exterior pentru sectorul prioritar al economiei, inclusiv a prevedea pentru sectorul agricol și agroindustrial o rată a dobânzii minimală, iar diferența de rată să fie

compensată parțial din cadrul programului de subvenționare agricolă și fondurile de asistență externă.

Caracteristica, tendințele și contradicțiile dezvoltării și dinamica inefficientă a indicatori determină specificul procesului și modul de depășire a crizei și dezvoltării economice, precum și particularitățile politicii economice de dezvoltare în perspectivă.(102).

Tabelul 2.1 Dinamica dezvoltării social economice a R.Moldova

	2005	2010	2011	2012	2013	2014	2014 în % 2010
PIB,mlrd.lei	34,3	71,9	82,3	88,2	100,5	111,5	156
Producție mld.lei: industrială	21,1	9,53	11,5	12,3	14,3	15,7	165
Agricolă	11,9	8,7	70,1	9,9	12,4	14,3	16,4
Veniturile BPN mld.lei	14,5	27,6	30,1	33,5	36,9	42,5	154
Cheltuielile mld. Lei	13,9	29,3	32,1	35,4	38,7	44,4	152
Veniturile populației mld. Lei	0,63	1,27	1,4	1,58	1,68	1,77	139
Cheltuielile populației mld. Lei	0,7	1,37	1,53	1,60	1,77	1,82	133
Deficitul bugetar mld. Lei	+0,6	-1,7	-2,0	-1,9	-1,8	-1,9	112
Capital fix, mld. Lei	7,2	16,3	19,2	20,9	23,1	27,4	168
Influxul de remitențe, USD mld.	-	1,36	1,61	1,81	2,0	1,9	140
Investiții în active, % (an.preced.)	11,2	16,7	9,3	0,93	2,3	1,8	-
Persoanelor ocupate: mii.	1318	1143	1173	1147	1173	1185	3,67
Agregatul monetar MO mlrd.lei	4,6	10,1	10,9	13,2	17,5	15,4*	152
Total credite,mlrd .lei	1,4	23,4	30,9	35,9	42,6	40,08*	174
Dătoria de stat externă,mlrdUSD	----	1,41	1,44	1,51	1,68	2,04	145
Salariul mediu,lei	1319	2972	3194	3889	4275	4865	145
Rata dobânzilor la credite, %	-	16,5	14,37	13,34	12,26	16,57*	
Cursul nominal de schimb, l/eur	16,1	16,4	16,3	15,6	16,7	20,3*	113
Întreprinderi înregistrate,mii	-	6,5	6,7	6,3	6,2	6,3	97
Intreprinderi,radiete.mii	-	3,2	3,4	3,2	2,8	2,8	87
Export, mld USD	1,5	2,27	3,14	3,13	3,45	3,31	146
Importul mld USD	2,72	4,51	5,98	6,1	6,42	6,25	139
Balanța comercială mld. USD	-1,21	-2,31	-2,97	-3,05	-3,09	-3,0	130
Datorii de stat: internă, mld.lei	3,8	5,3	5,8	6,1	6,7	7,1	
Ritmurile de creștere al IPC:	5,2	7,4	7,6	4,6	4,6	6,1*	

Sursa: Elaborata de autor conform datelor Biroului National de Statistica

Specificul procesului de dezvoltare se caracterizează prin dereglarea raportului dintre cererea

agregată și ofertă; proporțiilor dintre produsul global și masa monetară care pune în mișcare acest produs, disproporțiile dintre cheltuielile și veniturile naționale, etc.

Caracterul extensiv și inefficient a politicii de reformare a sistemului economic a afectat mai puternic dinamica de dezvoltare a sectorului economic real (a se vedea tab, 2,3). În aceste tabele, observăm că, pe de o parte, ritmul de creștere anual al PIB-ului, producției agricole și industriale în 2000-2014 este mai scăzut decât ritmul de creștere a investițiilor în activitățile productive pe termen lung, decât indicele prețurilor la produsele alimentare și nealimentare, a ratei dobânzilor la credite, a impozitelor colectate la buget din sectorul real și, respectiv, veniturile. De exemplu: în 2014 față de anul precedent tempoul de creștere a PIB-ului real a scăzut de la 7% la 0,7%, investițiile în active materiale pe termen lung au diminuat cu 0,7%, volumul producției industriale s-a diminuat cu 1,8%, volumul serviciilor de transport a scăzut cu 2,5%, producția agricolă a scăzut cu 21,6%, veniturile la buget cu 19,5%. Totodată, Bugetul Public Național a crescut cu 13,3%, cheltuielile – cu 9,9%, indicele prețurilor mărfurilor nealimentare – cu 2,9%, alimentare cu 3,3%, la serviciile prestate populației – 2,7%, rata medie a dobânzii la credite în 2014 a constituit 17,9%. Acest indicator demonstrează că în perioada 2000-2014 a avut loc o descreștere a potențialului economic autohton. [102]. Creșterea căpătată pe baza factorului extensiv a fost „mâncată” anterior de creșterea prețurilor mijloacelor de producție și a inflației și a ratei dobânzii la credite ce se află la un nivel mai ridicat decât ritmul creșterii producției, capitalului și a PIB-ului.

O particularitate deosebită a sistemului economic național constă în transformarea acestui sistem într-o economie de piață fără resurse de bani necesare, adică în lipsa unei cantități suficiente de „sânge economic”. Volumul mijloacelor circulante sau banii în circulație în anul 2014 au alcătuit cca 17.5 mld. sau 15,74% din PIB [103]. Dacă avem în vedere că moneda națională în anii 2014-2015 s-a depreciat esențial de 1.6 ori, atunci este evident că masa monetară deservește circuitul economic inefficient. În condițiile când monetizarea sistemului economic este insuficientă, și putere de cumpărare a monedei este redusă esențial, iar rata dobânzii este exagerată, este imposibil a realiza transformări eficiente în sistemul economic. Ca rezultat, apar colosale disproporții economice, iar schimbările structurale necesare sunt problematice de efectuat. Pentru evitarea de mai departe a situației critice, caracteristice sectorului economic autohton, este necesar de a schimba radical politica de dezvoltare pentru sector real al economiei.

Una dintre caracteristicile politicii economice și particularitățile dezvoltării economice în condițiile și crizei economico-financiare mondiale și regionale este determinată de specificul politicii bugetar-fiscale. Particularitățile acestei politici definesc specificul mecanismului de dezvoltare în condițiile crizei economice, prin care se reglementează factorii ce influențează

cererea globală, schimbările structurale în sistemul economic, volumul producției și nivelul prețurilor, veniturilor și cheltuielilor statului, dezvoltarea activităților care au avantaje competitive în exportul internațional [104].

Tabelul 2.2 Produsul Intern Brut al Republicii Moldova, 2009-2014

	2009	2010	2011	2012	2013	2014*
PIB (mil. MDL)	60430	71885	82174	86495	93998	111.500
PIB per capita (MDL)	16939	20171	23079	24299	26442	28680
PIB F.A.P. (%)	100	120	114	105	109	108
PIB per capita F.A.P. (%)	100	119	114	105	109	108

Sursa: BNS

Specificul politicii bugetar-fiscale realizată în Republica Moldova în perioada de tranziție se manifestă printr-un caracter politic inconsecvent, contradictoriu, ineficient.

În anii 2000-2014, deficitul BNP a crescut esențial atingând în 2014 în volum de 1946,7 mil. lei, ceea ce alcătuia 1,8% din PIB. Ca rezultat al „bumului economic” în țările dezvoltate și reducerii cheltuielilor pentru dezvoltarea economică, în anii 2000-2005 s-a realizat o politică bugetară excedentă. Însă în 2006 deficitul s-a dublat față de anul 2000 și a atins volumul de cca 375 mil. lei. În anii 2010-2014, deficitul bugetar a crescut mai mult de 10 ori (a se vedea tab. 2.2) față de anul 2000. În 2015 deficitul bugetar va atinge cifra de 4 mlrd. de lei.

Dezvoltarea bugetară excedentă bazată pe consum, în anii 2001-2008 a agravat și mai mult problema dezvoltării economice, ulterior, exprimându-se în creșterea negativă a balanței de plăți și stoparea ritmului de dezvoltare economică autohtonă. Politica bugetară și monetară excedentă în acești ani promovată de regimul comunist, a condus la creșterea esențială a inflației (prețurile nominale la bunuri au crescut de 3-6 ori mai mult decât cele reale) datorită creșterii datoriei interne și masei monetare [105].

Creșterea veniturilor și cheltuielilor statului n-a fost determinată de imperativele dezvoltării intensive a sectorului real, inovației și susținerii micului business. Acest tip de dezvoltare a sporit fluctuațiile și instabilitatea economică. Totodată, politica excedentă bugetară n-a protejat veniturile consumatorilor și producătorilor, n-a format rezerve în procesul supraîncălzirii economiei mondiale și naționale. Din contra, aceste rezerve au fost cheltuite la creșterea pensiilor, subvențiilor, facilităților etc. Este necesar ca politica bugetară să stimuleze și să asigure o dezvoltare echilibrată, inclusiv la dezvoltarea care ar permite creșterea nivelului activității și eficacității economice, în raport cu dinamica acumulărilor bugetare. Problema realizării politicii bugetare care ar crea condiții de echilibrare a sistemului economic autohton se complică, deoarece în perioada tranziției s-au utilizat instrumente financiare, vamale, de credit, monetare și de creștere a rolului statului în redistribuirea PIB-lui în scopul reducerii inegalității

în venituri între membrii societății [106]. Pe de altă parte, s-au efectuat impuneri diferențiate între agenții economici în scopul încurajării dezvoltării unor anumite activități economice (de ex. partidul agrar a „înghețat” și apoi a anulat datoriile de 0,5 mld. lei a colhozurilor, complexurilor, sovhozurilor și a facilitat aceste structuri ineficiente în anii 1995-1998, iar comuniștii au stimulat dezvoltarea întreprinderilor mari în anii 2001-2008, cum ar fi uzinele de tractoare, de televizoare. Guvernarea comunistă în 2001-2005 au monopolizat în mâinile unui partid economia (de ex. au reîntors la stat BEM și au impus ca toate plățile comunal, pensiile, granturile etc. să se efectueze prin această bancă punând în condiții inegale celelalte bănci. Aceasta s-a făcut cu scopul ca prin intermediul acestei bănci să fie introduse diverse scheme de corupție. Cu toate că BEM-ul a dat faliment, puterea politică actuală susține ideea de a crea o nouă bancă cu acțiuni majoritare deținute de stat pentru continuarea schemelor de corupere a sistemului financiar-bancar.

Toate aceste acțiuni și politici au condus la adâncirea disproporțiilor și la dereglarea mecanismului economic de piață, la descurajarea investițiilor autohtone și străine în economie, la „conservarea” reformelor structurale, la creșterea dezechilibrului dintre sfera economică și cea sociale.

Tabel 2.3

Dinamica PIB, a deficitului bugetar și a datoriei publice interne
a Republicii Moldova (2000-2014)

Indicatori (mil lei)	2000	2005	2010	2011	2012	2013	2014
PIB real	12,58	34,506	71,904	82,300	88,200	100,500	111,500
Proficitul (deficitul bugetar)	-166,4	+578,4	1786,2	-1958,5	-906,2*	- 1764,6	-1946,7
Datoria publică internă	2022	3787	5305	5820	6096*	6675	7075
Datoria de stat externă	10597	8280	13566	13385	15088	16846	20395

Sursa: Datele Ministerului Finanțelor al Republicii Moldova și ale BNM

Particularitățile politicii de dezvoltare social-economică sunt condiționate și de specificul, structura și dinamica formării și utilizării finanțelor publice, inclusiv de caracterul și modul de acumulare și utilizare a veniturilor, cheltuielilor și deficitului în economia națională [107]. Specificul formării și utilizării veniturilor, cheltuielilor și deficitului bugetar în anii de tranziție a influențat și interacționat direct și dominant caracterul dezvoltării sectorului real al economiei naționale. Sporirea venitului și cheltuielilor și a deficitului în condițiile creșterii extensive a economiei a favorizat și facilitat dezechilibrul și instabilitatea nu numai economică dar și socială pe termen relativ îndelungat (anii 1995-1999). Creșterea deficitului bugetar la un nivel mai înalt decât deficitul „optimal” contractarea potențialului sectorului real, sporirea

balanței de plăți negative au creat situația când în orice activitate economică au predominat relații cu caracter dezechilibrat social-economic [108]. Cu alte cuvinte, s-a creat un sistem economic cu o balanță comercială negativă, cu un deficit bugetar considerabil și cu o inflație avansată, unde orice activitate economică conține, potențial sau real, elemente dezechilibrate economic și social și de relații „de criză”.

Particularitățile politicii de dezvoltare social-economică în R. Moldova sunt determinate și de politica fiscală promovată pe parcursul tranziției. Specificul politicii fiscale constă în contradicția acestei politici, care, pe de o parte, tindea la asigurarea echității, proporțional egale între agenții economici în raport cu capacitatea posedată de fiecare, iar pe de altă parte, creșterea presiunii fiscale și maximizarea impozitelor, amenzilor și sancțiunilor administrative [109]. Această politică a lărgit geografia disproporțiilor economice și a adâncit dezechilibrul bugetar și social-economic. Acest dezechilibru și instabilitate economică în sectorul real depinde de modalitățile de finanțare a deficitului bugetar. Dacă deficitul bugetar și soldul balanței de plăți negative este acoperit, în mai mare măsură, din contul împrumuturilor interne acordate de Banca Națională nu de împrumuturile externe, atunci instabilitatea social-economică crește și se diminuează ritmul de creștere a sectorului economic real. Anume această tendință a micșorat volumul de creditare a sectorului real [110].

Creditarea sporită a Guvernului de către sistemul bancar național în 2001-2014 s-a realizat începând cu guvernarea comunistă. Totodată, au fost comercializate hârtii de valoare de stat, care au atins cifra de circa 3 mld. lei în anii 2012-2014. Finanțarea deficitului bugetar și a balanței de plăți din resursele financiare interne ale țării a micșorat masa monetară necesară pentru dezvoltarea sectorului real. Toate acestea au condus la micșorarea veniturilor agenților economici și la diminuarea ritmului de dezvoltare economică. În același timp, are loc creșterea inflației și sporirea economică pe bază de consum final. În asemenea cazuri, se creează condiții pentru creșterea instabilității economice. Această instabilitate a crescut esențial în anul 2015 și este provocată, pe de o parte, de către stat, prin devalorizarea monedei naționale și reducerea veniturilor reale ale majorității populației, pe de altă parte, ca răspuns la scăderea puterii de cumpărare a monedei, agenții economici micșorează și ascund veniturile până la acel nivel care să le permită să existe în condițiile concurenței deschise pe piață. Trecerea capitalului din sectorul legal în sfera tenebră și mai mult dezechilibrează sistemul economic și diferențiază societatea.

Specificul modalităților de finanțare a deficitului bugetar, creșterea inflației și instabilității macroeconomice dezorientează și descurajează agenții economici. Această tendință se lărgeste pe măsura extinderii cheltuielilor statului, acoperite de creditele acordate de Banca Națională a Moldovei sub garanția Guvernului [110]. Aceste credite sunt utilizate ineficient, sunt

nerambursabile și ce de obicei trec la datoria internă a statului. Datoriile de stat interne în anul 2014 au crescut față de anul 2005 de circa 1,5 ori și au atins suma de 7,1 mld. lei (a se vedea tab.2.3). În anii 2009-2014 Guvernul a împrumutat de la BNM mai mult de 20 mld.lei, cu scopul acoperirii furtului de la BEM, BS și Unibanc. Acest fenomen reflectă procesul de reducere esențială a resurselor pentru sectorul real care sunt foarte necesare în circuitul economic și sustragerea exagerată a lor spre consum. Furtul miliarde de lei extrem de necesare sectorului real a diminuat capacitatea de servire ca mijloace circulante a sectorului real (mai ales sectorului agrar, când se seamănă primăvara și peste jumătate de an aceste mijloace se întorc în circuitul economic). Ținând cont de faptul că nivelul volumului mijloacelor circulante este și așa foarte scăzut (el alcătuia cca 18,7% din PIB în anul 2014), reducerea și „tocarea lor” în urma creditării cheltuielilor sociale de stat și finanțarea balanței de plăți negative agravează problema asigurării economiei cu mijloace circulante a sectorului real și diminuează potențialul de creștere a economiei în întregime. Se mărește instabilitatea economico-financiară a sistemului național.

Problema optimizării volumului mijloacelor circulante în economie se agravează și mai mult, dacă avem în vedere că în structura economiei predomină sectorul agrar, alcătuit din fermieri, și cel agroindustrial, unde rotația mijloacelor circulante este mult mai lentă (e vorba de două rotații pe an) decât în industrie și comerț. Specifică structurii economiei naționale, insuficiența mijloacelor circulante, sustragerea resurselor financiare din economie, sporirea datoriei publice interne, a inflației – toate acestea conduc la creșterea numerarului în circulația tenebră în raport cu depozitele bancare. Acest proces favorizează instabilitatea economică și migrația capitalului din țară, diminuează posibilitatea de extindere a sectorului real, deoarece reducerea mijloacelor circulante în economie creează condiții care stopează scăderea până la nivelul eficient a ratei dobânzilor la resursele creditare. Totodată, crește sectorul economiei tenebre și se diminuează ritmul de creștere economic oficial.

Una din particularitățile politicii de dezvoltare social-economică este determinată de lansarea unui volum sporit de hârtii de valoare pe piața națională și obligarea BNM să re-emită bonurile de trezorerie de stat. Volumul valorilor mobiliare de stat (VMS), comercializate în anii 2000-2014, a crescut mai mult de 20 de ori, atingând suma de circa 14,4 mld lei. Volumul VMS în circulație în anul 2014 a constituit circa 6,2 mld. lei, iar cheltuielile pentru rambursarea lor a crescut esențial, odată cu creșterea rata dobânzii la VMS realizate care a alcătuit 6,2%. Creșterea cheltuielilor pentru răscumpărarea VMS în anii 2009-2012 cu 12,8% a condus la sustragerea finanțelor din economia de piață și la creșterea cheltuielilor publice [111]. Toate acestea conduc și la diminuarea ritmului de dezvoltare economică (a se vedea tabelul 2.2).

Particularitățile dezvoltării economice se caracterizează prin promovarea unei politici economice ineficiente și un management de influență și stimulare ineficient, care se exprimă prin

creșterea mai rapidă a deficitului bugetar și a inflației decât a PIB-ului pe cap de locuitor (a se vedea tab. 2.3). Astfel de politică ineficientă de dezvoltare social-economică este caracteristică pentru majoritatea țărilor aflate în tranziție. Cel mai mare nivel de creștere a deficitului bugetar s-a remarcat în Ucraina, în legătură cu criza financiară mondială și regională, instabilitatea economică a crescut în Spania, Portugalia, Grecia, Țările Baltice, Bulgaria, Republica Moldova [113]. Această tendință vorbește nu numai despre un grad înalt de extindere a instabilității social-economice, de diminuare a sectorului real, de ineficiență a mediului instituțional și a infrastructurii în utilizarea ineficientă a fondurilor rămase în proprietatea publică, de iresponsabilitatea politicii macroeconomice promovată în aceste țări, dar și de o tendință generală în economia țărilor în tranziție în procesul globalizării mondiale și regionale.

Caracteristicile politicii economice în perioada de tranziție au determinat cota mare de instabilitate economică și de diminuare a sectorului real și creșterea esențială a sărăciei față de țările cu o economie de piață dezvoltată. Această tendință negativă se agravează în condițiile și sub influența crizei economico-financiare mondiale și regionale. Specificul dezvoltării social-economice în procesul tranziției este influențat de politica inflaționistă a statului, promovată în această perioadă. Procesele inflaționiste și impactul lor asupra echilibrului economic și de dezvoltare a sectorului real au fost diverse în diferite perioade ale tranziției. Dar există o legătură directă între dinamica creșterii sau descreșterii inflației și dezvoltării sau stagnării economice. Dacă inflația crește, are loc procesul de stimulare a disproporțiilor economice în sectorul real [114]. Reducerea ratei inflației stimulează interesul economic, lărgeste reproducția și conduce la creșterea investițiilor și acumulărilor în sectorul real. Țările în tranziție au înregistrat o creștere esențială a procesului de inflație și, respectiv, o extindere considerabilă a instabilității economice [115]. Republica Moldova, în acest sens, deține un loc de frunte.

Particularitățile dezvoltării social-economice în R. Moldova au și un caracter general care sunt determinate de specificul politicii economice din a doua jumătate a secolului XX și primul deceniu al secolului XXI, în majoritatea țărilor, inclusiv din UE, care a reflectat o creștere esențială a cheltuielilor de stat neproductive/armată, securitate, etc./ o inflație în creștere, o scădere a ritmurilor economiei și a PIB-ului și o creștere a deficitului bugetar al acestor țări (de ex. deficitul bugetar al Ucrainei în 2000-2005 a constituit -9,1%, al Ungariei -8,2%, al Bulgariei -7,0%, al Greciei -12,5%, al Spaniei -6,6%, al Italiei -9,0%, al Suediei -13,45%). Tendințele nominalizate au cauzat o răspândire largă a instabilităților economice și o constrângere catastrofală a sectorului oficial nu numai din aceste țări, dar și din majoritatea țărilor în tranziție, inclusiv R. Moldova (vezi fig 2.3)

Cum observăm din fig.3 în anii 2005-2015 PIB-ul real a crescut în mediu anual cu 1%, iar în 2008 a fost înregistrată o descreștere a PIB-ului din cauza crizei economice. Această situație alarmantă a clasat R.Moldova pe penultimul loc în clasamentul țărilor din regiune cu un volum de PIB-per capita la paritatea puterii de cumpărare în 2010-2015 de 3,7 mii dolari SUA care a provocat o rată a sărăciei de 20% (Strategia Națională de Dezvoltare, Moldova 2020, p.3).

De constatat că o particularitățile deosebită a sistemului economic național constă în transformarea acestui sistem într-o economie de piață cu deficit esențial de resurse financiare (ponderea medie a creditelor bancare în economie pe anii 2005-2014 a constituit circa o treime din PIB.) și cu o scădere considerabilă a veniturilor agenților economici și a populației. Situația este și mai alarmantă dacă avem în vedere creșterea considerabilă a ratei dobânzei și scăderea esențială și bruscă a puterii de cumpărare a acestor resurse în 2014-2015 (a se vedea tab.2.3, Strategia Națională Strategia Națională de Dezvoltare Moldova 2020). Situația cu intermedierea financiară este și mai alarmantă în 2014-2015 deoarece odată cu creșterea ratei dobânziei scade esențial volumul masei monetare în economie (mai ales în sistemul micului bussines) și banii nu „reușesc” să servească circuitul economic real.

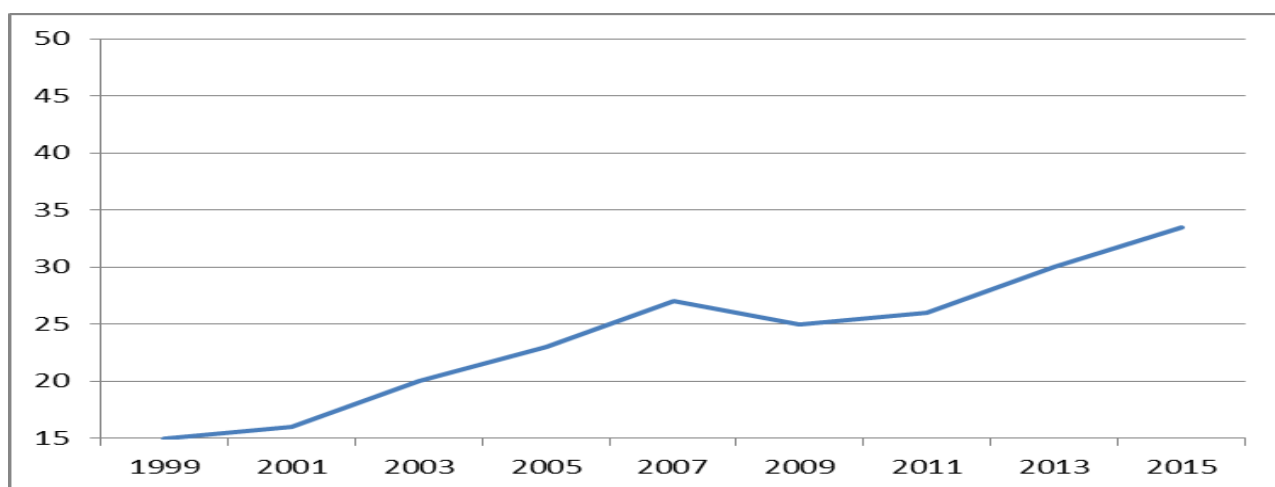

Fig 2.3. Evoluția PIB mil. Lei în perioada 2000-2015

Sursa: *Strategia Nationala de Dezvoltare” Moldova 2020”*.

Ca rezultat falimentează micul bussines (în 2010-2014 au falimentat 15,4 mii. întreprinderi (vezi tab.2.3). Concomitent, crește și volumul economiei tenebre, apărând condiții favorabile pentru extinderea instabilității economice și reducerea sectorului real legal. Situația în economie se va alarma, dacă avem în vedere, că viteza de circulație a banilor crește, că ponderea banilor în circulație este insuficientă (rata medie a banilor în circulație în anii 2005-2014 a constituit 13,4% în PIB), care în 2015 are tendința de scădere esențială. Numai din iulie 2014 până în aprilie 2015 banii în circulație au scăzut cu 2,7 mld. lei și au alcătuit 15,4 mld.lei, baza

monetară a scăzut cu 3,7 mlrd.lei, iar rata rezervelor obligatorii a crescut cu 4% (datele BNM). Pentru normalizarea situației financiare în economie propune schimbarea politicii economice, inclusiv monetare, creșterea volumului de credite în prioritati într-o perioadă relativ scurtă, de 2,5-3,0 ori, scaderii ratei dobânzii de la 20% la 5% ceea ce va permite mărirea volumului mijloacelor circulante la nivelul necesar pentru dezvoltarea intensivă a ramurilor prioritare și creșterea eficienței economiei și, respectiv, sporirea PIB-ului real. Dacă acest volum de credite a priorităților va fi acoperit de o creștere respectivă a rezervelor valutare, atunci nu se va înregistra o creștere esențială a inflației și o majorare considerabilă a prețurilor. Creșterea ratei de creditare a economiei, scăderea vitezei de rotație a banilor și sporirea esențială a investițiilor și a remiterilor în ramurile prioritare-toate acestea în concordanță cu reformarea politicii bugetar-fiscale și a mediului de afaceri și a cel instituțional vor crea condiții de stopare a recesiunii economice.

2.2 Particularitățile politicii de dezvoltare social-economică în R. Moldova și consecințele lor

Problema de bază identificată în prezentul capitol constă în faptul, că în R.Moldova nu s-a reușit introducerea definitivă a criteriilor de funcționare a unui sistem economic de piață bazat pe principiile și particularitățile propuse de teoria neokeynesiană cu toate că sunt carențe legislative și normative în domeniul proprietății private, în special referitor la distribuția acesteia, în domeniul financiar-bancar, activității întreprinderilor mici și mijlocii, distribuția mijloacelor financiare sub formă de cheltuieli și investiții.

Generalizând, am putea concluda că, în ultima jumătate a secolului XX și mai ales în primul deceniu al secolului XXI, a crescut instabilitatea în economia națională fiind provocată de criza economico-financiară atât mondială, cât și regională. Aceasta a influențat specificul gestionării și a creat un șir de probleme în dezvoltarea economiei naționale. Totodată, procesul de agravare a instabilității macroeconomice este influențat nu numai de criza economico-financiară mondială și cea regională, dar și de politicile și managementul „curatorilor” internaționali, care constituie unul dintre cei mai esențiali factori în destabilizarea sistemului economic național și influența negativă asupra instituțiilor financiare naționale. Aceasta se exprimă prin promovarea de către FMI a unor politici bugetar-fiscale monetare și valutare dure în dezvoltarea economiei R. Moldova. Duritatea politicilor economice și financiare și metodele care urmează a fi utilizate pentru evaluarea performanțelor Memorandumului tehnic de înțelegere promovate de FMI pentru R. Moldova, constă în restricționarea și limitarea condițiilor de dezvoltare a economiei naționale prin introducerea unui sistem de plafonare a indicilor macroeconomici și a controlului riguros din partea FMI. Sistemul de plafonare include: a) plafonul privind deficitul de casă total; b) plafonul privind activele nete ale BNM; c) nivelul

minim al stocului rezervelor internaționale nete ale BNM; d) plafonul privind contractarea sau garantarea datoriilor externe neconcesionale de către Guvernul R. Moldova; e) plafonul privind acumularea arieratelor la plăți externe; f) plafonul privind baza monetară; g) plafonul cheltuielilor interne; h) plafonul privind fondul de salarizare; i) nivelul privind cheltuielile sociale; j) plafonarea deficitului bugetar în procente din PIB; k) plafonarea nivelului de inflație. Aceste restricții au determinat politica bugetar-fiscală dură promovată de FMI, care a influențat dezvoltarea economică și au înrăutățit condițiile de dezvoltare a economiei naționale.

Plafonarea de către FMI a deficitului bugetar de 1,9% din PIB în anii 2010 - 2014, a mărit rata de impozitare a agenților economici, a îngustat baza de creștere economică și de impozitare. Aceasta a condus la micșorarea veniturilor în PIB, la reducerea investițiilor în sectorul real. Situația se va complica pe viitor, deoarece politica bugetar-fiscală va fi mai drastică în anii 2015-2020. În această perioadă, se prognozează reducerea deficitului bugetar până la 0,75% din PIB și creșterea rata de impozitare cu 0,3% din PIB. Această creștere a impozitelor și mai mult va îngusta baza impozitării, practic va falimenta businessul mic, ori va fi impus să treacă la sectorul tenebru. Totodată, micșorarea cheltuielilor sociale cu 1,5% din PIB și plafonarea fondului de salarizare la 12% din PIB va tensiona și mai mult problemele sociale și va accelera migrația forței de muncă din țară. Însăsprirea politicii monetare și valutare nu a condus la diminuarea riscurilor inflaționiste. Creșterea plafonului ratei rezervelor obligatorii în anul 2015 cu 4 % va micșora esențial volumul mijloacelor circulante și, respectiv, a investițiilor în sectorul real.

Specificul politicii de dezvoltare social-economică în Republica Moldova, în perioada de tranziție se caracterizează prin existența unui aparat de stat gigant, birocratizat, neprofesionist și politizat [116]. O particularitate a politicii de dezvoltare social-economică constă în faptul că în mecanismul de dirijare a sistemului economic lipsește un submecanism de stimulare, de reglementare eficientă a circuitului resurselor materiale și financiare pe baza unor normative progresiste ale economiei de piață. Elaborarea și implementarea unui sistem de normative de stimulare a „economiiilor” în producere, de orientare a activității economice la produsul final, ar crea condiții pentru creșterea competitivității în sectorul real al economiei în R. Moldova. Una din particularitățile politicii de dezvoltare economică îl constituie specificul formării și gestionării veniturilor și cheltuielilor publice [117, 118]. Tendința de creștere a poverii fiscale, a veniturilor și cheltuielilor publice a cauzat dezechilibrul în economie și societate în anii 2000-2014. Creșterea poverii fiscale a impus colectarea slabă a impozitelor, în special TVA și impozitelor pe veniturile salariale (insuficiența de venituri în anul 2014 de 500 mil. lei, iar în 2015 de circa 4 miliard lei) reduce cheltuielile reale pentru consum și investiții. Drept rezultat în 2014 PIB-ul real s-a redus cu 0,7% față de anul 2011, iar în 2015 reducerea va constitui 1,2%,

față de cel planificat. Această reducere conduce mai departe la scăderea veniturilor și a volumului de realizare a mărfurilor de consum. Totodată, scade volumul de investiții și volumul de procurare a bunurilor fixe. De exemplu, în 2014 cheltuielile capitale planificate au scăzut cu 0,3% iar în 2015 cu 1% din PIB. Micșorarea veniturilor companiilor și a volumului de producție autohton, pe de o parte, și creșterea salariilor, pensiilor și, în general, a cheltuielilor, începând cu perioada guvernării comuniste, și terminând cu cea oligarhă pe de altă parte, a condus la destabilizarea catastrofală a sistemului social-economic, exprimată prin creșterea esențială a prețurilor inclusiv la energie electrică și gaze și a inflației, diminuarea reală a investițiilor, și a puterii de cumpărare a leului, a productivității muncii și la distrugerea interesului economic, ce a condus la deformarea relațiilor și legăturilor economice.

Agenții economici, în condițiile acestui tip de politică fiscală și de redistribuire a veniturilor, orientate spre creșterea impozitelor și amenzilor dau faliment. Numai în anii 2010-2014 au falimentat 15,4 mii de întreprinderi, iar în 2015 practic tot bussinesul mic este falimentat, iar cei care mai rămân viabili părăsesc sectorul real și exportă capitalul peste hotare, ori se eschivează de la plățile impuse, trecând în sectorul tenebru [96]. Drept urmare, descrește volumul producției, se reduce sectorul real și volumul produsului autohton și crește esențial volumul necesităților sociale nesatisfăcute. Noua paradigmă de dezvoltare trebuie să includă elemente de percepere de impozite mai reduse, de diminuare a poverii fiscale, de creare a condițiilor pentru lărgirea bazei fiscale pe contul diminuării sectorului tenebru. Aceasta va permite ca agenții economici să-și lărgască activitatea prin investiții, să stimuleze ocuparea forței de muncă, să crească producția și veniturile.

Cu părere de rău, politica de dezvoltare în perioada de tranziție a optat pentru mărirea cheltuielilor, creșterea impozitelor. În realitate, Guvernul în anii 2000-2014 a modificat simultan în proporții diferite și în sensuri diferite atât cheltuielile, cât și impozitele. Veniturile fiscale au crescut din 2000 până în 2014 de 10 ori și alcătuiesc 42,5 mld. lei în anul 2014. Cheltuielile au crescut în această perioadă de 10,3 ori și alcătuiesc 44,4 mld. lei. Creșterea considerabilă a impozitelor, veniturilor și cheltuielilor a influențat negativ creșterea producției autohtone și a dezechilibrat și mai mult sistemul social-economic.

O particularitate importantă a politicii de dezvoltare economică autohtonă constituie caracterul și dinamica volumului achizițiilor de stat de produse ale ramurilor prioritare. Rolul politicii de achiziționare crește în condițiile crizei economico-financiare mondiale și regionale, când inegalitatea $C+I < V$ atinge apogeul, iar încasările sunt cu mult mai mici decât producția oferită, cererea globală de bunuri finale (C) și bunuri pentru investiție (I) este cu mult mai mică decât oferta (V și Z). În această perioadă, este necesar ca volumul de achiziții să se egaleze cu volumul economiilor din venitul global (S) și cu volumul investițiilor. Cauzele principale ale

dezechilibrului economic se pot înlătura prin compensare de către stat, efectuând achiziții în venitul global și creșterea cheltuielilor pentru cumpărare de bunuri finale și investiționale. Însă în structura achizițiilor autohtone cresc plățile vamale de la bunurile importate, ceea ce reflectă sporirea vânzărilor de companiile străine și, respectiv, diminuarea vânzării mărfurilor și serviciilor companiilor autohtone, ceea ce duce la micșorarea veniturilor agenților economici autohtoni. Ca rezultat, scad investițiile locale și numărul de angajați în sfera productivă. Este necesar de direcționat politica de achiziții de stat în sferele prioritare ale economiei naționale. Aceasta va permite creșterea volumului de vânzări și, respectiv, a volumului producției din ramurile prioritare, apoi, indirect, creșterea sectorului real al economiei.

Specificul politicii bugetar-fiscale a influențat încasările veniturilor în buget în anii 2000-2014, care au avut un caracter neuniform. O mărire substanțială a ponderii veniturilor în PIB s-a înregistrat în anii 2000-2014, când s-a produs o creștere a PIB-ului. În această perioadă, ponderea venitului în PIB a crescut de la 25,6% în anul 2000 până la 38,1% în anul 2014 (a se vedea 4). Acest fenomen explică, în mare măsură, creșterea nominală a PIB-lui cauzată de fenomenele inflaționiste. Această politică bugetar-fiscală a condus la diminuarea activității economice, la scăderea volumului de vânzări, iar odată cu ele s-a diminuat și volumul TVA, ale accizelor etc. În anii 2000-2014, accizele de import au crescut de circa 17 ori și au atins cifra de 3007 mil. lei. Din toată suma accizelor din anul 2014 numai 20,3 la sută constituie accizele de la mărfurile produse pe teritoriul republicii. Aceasta confirmă că politica bugetar-fiscală conduce la limitarea capacităților de producție autohtone și satisfacerea cererii, în mare măsură, de importurile de mărfuri și servicii. Bugetul public național a beneficiat de pe urma acestei politici, însă creșterea sectorului de producție autohton evoluează în direcția unei reduceri alarmante.

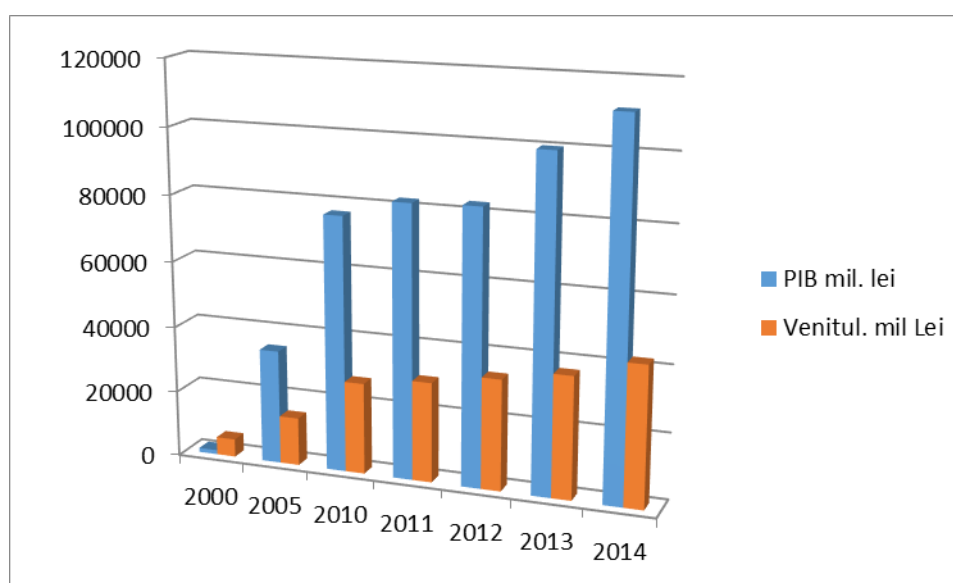

Fig.2.4. Evoluția PIB și a veniturilor în Republica Moldova, 2000-2014*

*Sursa: Banca Națională a Republicii Moldova

Această politică bugetar-fiscală a condus și la decalajul dintre TVA la mărfurile produse în țară și cele importate. Încasările de la TVA la produsele importate au crescut în anii 1995-2014 de 18,6 ori, iar la mărfurile autohtone – de 12,4 ori (a se vedea tab. 2.4). Ponderea TVA în veniturile bugetul public național a crescut cu 30,6% în 1995. Specificul politicii bugetar-fiscale a condus la creșterea TVA la mărfurile importate cu 27,2% în anul 2015, față de anul 2010, iar încasările de la mărfurile produse și de la serviciile prestate pe teritoriul țării au scăzut cu 3,1%. În anul 2014, din cauza slăbirii cererii interne, TVA de la mărfurile importate a crescut numai cu 3,8%. Totodată, înăsprirea măsurilor de constrângere și a creșterii presiunii fiscale, a amenzilor și sancțiunilor administrative, TVA la produsele autohtone în anul 2014 a crescut față de anul 2010 cu 13,5%. În anul 2015 se prognozează aceeași politică de creștere mai rapidă a TVA la produsele importate decât de la cele autohtone. Particularitățile politicii bugetar-fiscală nu numai că provoacă descreșterea catastrofală a capacității de producție autohtonă, dar și mărește instabilitatea social-economică întreteritorii deoarece ultimele recuperează TVA doar de la mărfurile produse în țară, care descresc în pondere totală din suma TVA.

Specificul politicii de dezvoltare economică sunt determinate și de particularitățile politicii creditar-monetare promovată în perioada de tranziție. Această politică care include acțiunile Guvernului și Băncii Naționale este reflectată în dinamica indicatorilor monetari,

Tabelu 2.4 Dinamica și structura TVA în bugetul de stat al Republicii Moldova (mil. lei)

	1995	2005	2010	2011	2012	2013	2014
TVA inclusiv:	938	4623	10211	11680	12666	14260	13023,6
- La mărfurile autohtone	348	572	3222	3132	3362	3668	4332,7
- La produsele importate	590	4052	6989	8548	9304	10592	11001,9
Ponderea TVA în venituri, %	30,6	31,8	59,4	62,7	60,2	62,7	38

*Sursa: Datele Ministerului Finanțelor R.Moldova.

inclusiv inflația, rata dobânzii, volumul rezervelor valutare, rata rezervelor obligatorii de monedă, cursul de schimb și cantitatea de bani în circulație. Specificul politicii monetar-creditare constă în incapacitatea BNM în dirijarea acestei politici în monopolizarea acestui proces(trei bănci mențin 70 % din volumul creditelor naționale), în intermedierea insuficientă financiară a sectorului bancar cu sectorul real al economiei. Ponderea medie a creditelor bancare în PIB în anii 2005-2014 a constituit cca 36,9% (a se vedea tab. 2.5).

Specificul politicii monetare autohtone se caracterizează de o pondere scăzută a depozitelor bancare în PIB de 36,1% (a se vedea tab. 2.3) care este cu mult mai mică decât în Lituania, Serbia, România și Belarus, rămânând poziționată sub media de regiune. Această

pondere relativ scăzută a depozitelor în PIB este determinată de disproporție și ineficiența sistemului bancar care provoacă neîncrederea în bănci a populației și a businessului. Este necesar de mărit considerabil suma garantată a depozitelor, pentru ca sistemul bancar să concentreze economiile populației și ale companiilor și să direcționeze spre cei care au nevoie de lichidități. Aceasta va permite sporirea masei monetare oficiale în circulație. Acest nivel de creditare a economiei reale este devansat de majoritatea țărilor din Europa Centrală și de Est. De exemplu, în Letonia, Slovenia și Estonia ponderea medie a creditelor în PIB variază între 80% și 115% [119].

Situația cu intermedierea financiară a economiei se agravează, dacă luăm în considerație că rata creditelor în PIB este insuficientă, iar rata donzilor în 2014-2015 este exagerată și constituie până la 20% anual. În condițiile crizei, această rată constituie 0,75-1,5% anual în țările UE și SUA [120].

Această situație cu intermedierea financiară este și mai alarmantă dacă avem în vedere monopolizarea acestui sistem. În asemenea caz banii „reușesc” să servească circuitul economic prioritar al monopolizatorilor și oligarhilor.

Tabelul 2.5 Dinamica indicatorilor monetari în R.Moldova

	2010	2011	2012	2013	2014
Rata inflației % (decembrie)	8,1	7,8	4,1	5,2	4,7
Active valutare de rezervă a BNM, mil. USD	1717,7	1965,3	2515	2820,6	2156,6
Masa monetară MO, mil. MDL	10107	10864	13241	17550	17505
Soldul depozitelor în monedă națională, mil. MDL	14661,9	17400,4	21673,7	27566,7	25711,2
Rata dobânzii la credite în moneda națională, %	14,76	14,0	11,98	12,51	14,0
Soldul creditelor în economie, mil. MDL	26915,5	30244,8	35948,3	42690,7	40848
Ponderea creditelor în PIB (%)	34,9	36,7	43,4	42,7	36,6

* Sursa: BNM

Concomitent se stimulează și crește volumul economiei tenebre, creând condiții favorabile pentru extinderea instabilității economice și reducerea sectorului real legal. Creșterea volumului de credite într-o perioadă relativ scurtă, de 2,5-3,0 ori și demonopolizarea lor va crea condiții pentru mărirea volumului mijloacelor circulante la nivelul necesar pentru dezvoltarea normală și eficientă a economiei de piață cu o concurență perfectă va spori PIB-ul real. Dacă

acest volum de credite va fi acoperit de o creștere respectivă a rezervelor valutare, nu se va înregistra o creștere esențială a inflației și o majorare considerabilă a prețurilor. Creșterea ratei de creditare a economiei concurențiale conduce la scăderea vitezei de rotație a banilor și la sporirea esențială a investițiilor capitale în economie. Drept urmare, se creează condiții de stabilizare a sistemului economic.

Sporirea masei monetare oficiale în circulație, este posibilă și în rezultatul creării condițiilor de atragere în priorități și micul bussines a câștigurilor din munca moldovenilor aflați peste hotarele țării. Majorarea ratei de economisire, atragerea remitențelor în afacerile prioritare, creșterea eficienței utilizării resurselor disponibile și a eficienței managementului riscurilor, micșorarea ratei dobânzii, toate acestea vor conduce la o stabilizare adecvată a echilibrului monetar, care vor asigura stabilitatea prețurilor, înviorarea activității economice, scăderea de mai departe a ratei dobânzilor și, în final, creșterea PIB-ului real și scăderea vitezei de rotație a banilor, precum și sporirea volumului investițiilor. Acest proces și politica de priorități influențează pozitiv raportul dintre creșterea sectorului industrial, agroindustrial, industriei exportului și celorlalte sectoare. Totodată, este necesar de schimbat politica utilizării resurselor și politica managementului riscurilor creând competiții veritabile pe segmentul bancar al pieței financiare și crearea unor alternative viabile de finanțare prin intermediul sectorului financiar nebanca.

Una din particularitățile politicii este strâns legată de fluxul de remitențe și consumul generat de acestea. Veniturile din munca cetățenilor aflați peste hotare au alimentat gospodăriile casnice, conducând la majorarea cererii agregate de consum [121, 122]. Această cerere a fost satisfăcută cu circa 80% din importurile de bunuri și servicii, deoarece potențialul de producție autohton este limitat. De pe urma acestei situații a beneficiat bugetul național, însă a crescut alarmant deficitul balanței comerciale. Gradul de acoperire a importului constituie 44% din PIB (a se vedea tab. 2.6). Tendințele și caracterul procesului de sporire a volumelor importului și exportului, creșterea alarmantă a deficitului comercial, satisfacerea cererii, în mare măsură, de importurile de bunuri și servicii conduc la constrângerea producției autohtone și așa limitată, la creșterea economică bazată pe consum și pe remitențe în condițiile crizei economico-financiare mondiale și regionale. Aceste tendințe conduc la adâncirea instabilității social-economice, expun economia autohtonă la o serie de vulnerabilități. Acest model de creștere economică conduce la o criza de proporții, deoarece volumul remitențelor în 2014 față de 2013 a scăzut cu 5% [123]. Remitențele care constituie acea pernă de oxigen și acea pipetă care menține sistemul economic al țării vorbind la figurat în „comă”, încep să se epuizeze. Dacă resursele acestei pipete se vor epuiza esențial, atunci există pericolul că sistemul economic autohton nu va mai avea posibilitatea să iese din comă. Aceasta se poate întâmpla dacă guvernarea nu va efectua acțiuni

urgente și cardinale de atragere a investițiilor și remitențelor în economia prioritară de creare a condițiilor adecvate de muncă și de trai în țară. În caz contrar, migrația va crește, iar fenomenul negativ de scindare a familiilor moldovenilor de migranți se va transforma într-un proces de reîntregire a lor, dar, cu părere de rău, aceasta se va produce în afara hotarelor țării, moment care va declanșa declinul remitențelor ceea ce va conduce la diminuarea dramatică a consumului.

Tabelul 2.6 Dinamica comerțului exterior în Republica Moldova (mil. \$ SUA)

	2000	2005	2010	2011	2012	2013	2014
Export, mil. USD	641	1503	1541	2271	3137	3454	3311
Import, mil. USD	972	2746	4514	5977	6046	6421	6254
Balanța comercială, mil. USD	-330	-1215	-2314	-2970	-3051	-3093,7	-3000,1
Gradul de acoperire a importului prin exporturi, %	66,0	55,7	40,0	42,7	41,6	44,2	44,0

Sursa: Datele BNM

Specificul politicii de dezvoltare economică se caracterizează și prin promovarea unei politici ineficiente la piața de capital, inclusiv a operațiunilor financiare și a titlurilor financiare derivate și care a influențat esențial instabilitatea financiar-bancară și a economiei în întregime și a modificat structura produsului național. Volumul valorilor mobiliare tranzacționale în anii 2004-2014 raportat la PIB este cel mai mic din regiune – 1,28% (media regională în această perioadă a fost de 5,32%, în UE constituind 92,4%). Acest volum de tranzacții au o tendință de declin în ultimii ani. Aceste procese sunt influențate și de intervenția oligarhilor, utilizând grupurile de agenți economici străini și de guvernele altor țări, care, la rândul lor spală volume esențiale de valută forte din țară, schimbă proporțiile dintre volumul total al producției și serviciilor în expresia bănească și volumul global al veniturilor bănești nu în favoarea agenților economici naționali.

Gestionarea proastă a relațiilor externe, utilizarea instrumentelor economice ineficiente, inclusiv majorarea taxelor vamale și complicarea procedurilor de import-export (creșterea termenului de devamare cu 24 ore reduce PIB-ul cu 1%) diminuează dezvoltarea economică. Ca răspuns la politica inadecvată privind exportul-importul, agenții economici se eschivează de la plata taxelor vamale, utilizând pe larg hotarele necontrolate cu Transnistria, ceea ce conduce la instabilitate economică [129]. Totodată, crearea zonei duty free ilegală la produsele petroliere de către guvernele precedente funcționarea zonelor antreprenoriale libere în Chișinău și în Sudul Moldovei au condus la eschivarea a sumelor enorme de la plățile vamale și la creșterea instabilității.

Tendințele alarmante în evoluția deficitului balanței comerciale și a datoriei de stat, reducerea drastică a încasărilor în buget, neacceptarea politicii fiscale din această perioadă de agenții economici, a tensionat instabilitatea economică și socială în țară. Pseudoliberalizarea și pseudo-demonopolizarea relațiilor economice, în special a comerțului intern și extern

(monopolizare exportului și importului la metale feroase, produselor vinicole, alimentare, aprovizionare cu erbicide alte produse chimice, etc.) au pricinuit țării o stagnare structurală și o dezechilibrare economică esențială. Dirijarea inefficientă în anii 1989-1994 a schimbului produselor complexului agroindustrial către Federația Rusă pe metale, produse petroliere, forestiere care aveau prețuri mult mai joase în acei ani decât cele mondiale și apoi direcționarea lor la reexport pentru crearea rezervelor valutare ale țării a provocat pierderi colosale ale statului care alcătuise 5,5 mlrd dolari SUA la momentul destrămării URSS. Politica de comerț inefficientă limitează exportul produse agroindustriale în F.Rusă a condus la dezechilibrarea balanței de plăți a țării.(vezi tab. 2.7)

Tabelul 2.7 Evoluția principalelor agregate ale balanței de plăți, mln. dolari SUA

	2010	2011	2012	2013	2014
Contul curent	-449,0	-784,5	-495,3	-384,7	-451,1
Balanța bunurilor și serviciilor	-2283,0	-2872,0	2945,1	-2981,1	-2147,8
Balanța comercială	-2219,5	-2869,4	2924,0	-2978,6	-2911,9
Balanța serviciilor	-63,5	-2,6	-21,1	-2,6	-31,6
Venituri (nete)	507,1	571,5	839,8	884,7	795,7
inclusiv: veniturile rezidenților din munca peste hotare (intrări)	743,0	899,0	1012,5	1114,8	
Transferuri curente (nete)	1326,9	1516,1	1610,0	1711,8	1696,7
inclusiv: transferuri de peste hotare ale angajaților (intrări)	608,5	701,4	773,8	861,0	
Contul de capital și financiar	420,8	697,8	420,2	296,2	518,9
Transferuri de capital (nete)	-28,4	-37,5	-33,8	-44,7	-62,5
Investiții directe (nete)	193,9	242,6	155,4	203,1	166,2
inclusiv: în economia națională	197,4	263,2	175,1	231,3	
Investiții de portofoliu (nete)	5,6	0,0	21,3	9,7	13,2
Alte investiții (nete)	544,6	762,6	775,2	411,9	-137,2
Active de rezervă ale statului, (-) majorare, (+) micșorare	-294,4	-278,1	-497,6	-283,8	538,5
Erori și omisiuni	28,21	86,7	75,1	88,5	

Sursa: Ministerul Economiei

Instabilitatea și disproporțiile economice au fost promovate de politica economică coruptă prin diverse forme, inclusiv spălarea banilor prin firme-fantomă și companii favorizate. Este vorba de prima etapă de instabilitate și criză după obținerea independenței. Ca rezultat al politicii economice nechibzuite, în anii 1989-1992 economia națională s-a prăbușit și s-a dezvoltat economia subterană (ea alcătuiește cca 40% din PIB-ul oficial) cauzând pierderi și instabilități considerabile sistemului economic. Toate acestea au condus la micșorarea de două ori a PIB-ului și a subvențiilor pentru acoperirea pierderilor provocate de politica antisocială. Ca rezultat au crescut concomitent cheltuielile publice. La rândul său, necesitatea creșterii cheltuielilor sociale a provocat o altă etapă de instabilitate și dezechilibru între sectorul social și

cel economic. În această etapă (anii 1992-1995) practic, criza economică s-a răspândit în tot sistemul economic, afectând majoritatea agenților economici. Din cauza crizei totale și a instabilității economice, agenți economici mici și mijlocii nu au suportat presiunea fiscală și au fost „impuși” să supraviețuiască în sectorul tenebru.

Particularitățile politicii partidului agrar, aflat la putere în anii 1994-1998, au condiționat a treia etapă de instabilitate economică. Această etapă se caracterizează prin creșterea considerabilă a disproporțiilor dintre sat și oraș, accelerarea procesului de distrugere a satelor condiționată de conservarea relațiilor agrare sovietice și crizei social-economice la nivel de stat, care a afectat masiv activitatea economică. Specificul acestui dezechilibru în această etapă s-a exprimat prin creșterea considerabilă a garanțiilor de stat care au depășit un miliard de USD, creșterea esențială a datoriei publice, subvenționarea și creditarea la o rată scăzută a sectorului agrar. Partidul agrar, conservând și deformând relațiile agrare timp de patru ani de guvernare (refuz la privatizarea pământului, la vânzarea și cumpărarea factorilor de producție din agricultură, menținerea întreprinderilor agrare gigante etc.) a provocat o disproporție social-economică dintre sat și oraș de cca 50 ori. Practic, în această perioadă baza materială a sistemului agrar a fost distrusă, iar colhozurile, sovhozurile, întreprinderile intergospodărești de prelucrare, de aprovizionare cu tehnică și chimicale au falimentat, neavând posibilitatea să plătească impozitele la stat.

Specificul politicii de dezvoltare în anii 1998-2000 a creat o nouă etapă de instabilitate economică, provocată de criza puterii politice și guvernarea proastă de către patru puteri politice, dezmembrarea puterii legislative și politizarea puterii executive. În acești ani, a crescut instabilitatea economică, exprimându-se prin diminuarea absolută și relativă a capacității de producție autohtone și așa limitată, s-a agravat criza agrară, deoarece s-au anulat facilitățile la producția de lapte și cereale și s-a permis exportul rezervelor de grâu „ieftin”, create de guvernul Sangheli, inclusiv formate pe baza ajutoarelor umanitare și creditelor tehnice. În asemenea condiții, instabilitatea economică și diminuarea sectorului real au atins proporții maxime. PIB-ul în 1998 a scăzut cu 6,5%, în 1999 cu 3,4%, iar deficitul bugetar a atins apogeul în 1997 – 7,8% din PIB.

În anii 2000-2008, s-a evidențiat a cincea etapă de instabilitate economică. Particularitățile politicii de dezvoltare social-economică în această perioadă au fost bazate pe monopolizarea puterii în stat de un singur lider al unui partid politic, promovând o politică de dezvoltare bazată pe stimularea creșterii agregate de consum, inclusiv pe creșterea salariilor, pensiilor, diversificarea facilităților și extinderea subvențiilor [111]. Această politică a constrâns esențial capacitatea de producție autohtonă, a limitat câmpul de afaceri al micului business, a accelerat migrația forței de muncă peste hotare și a satisfăcut cererea de consum pe baza creșterii

volumului remitențelor și a importului de bunuri și servicii. În această perioadă, s-a monopolizat majoritatea activităților economice eficiente, procesul de privatizare, de licențiere, mass-media, sistemul de justiție. Toate acestea au accelerat procesele inflaționiste (în această perioadă prețurile au crescut de 5-10 ori) și de sărăcire a păturilor vulnerabile, și a reprezentanților micului business.

Drept rezultat, instabilitatea și disproporțiile economice au căpătat un caracter general și ireversibil. Dar situația s-a agravat și mai mult în urma promovării unei politici externe ambițioase și neprofesioniste. Esența acestei politici consta în pseudoschimbarea vectorului de dezvoltare care a balansat neechilibrat între CSI și Uniunea Europeană. Pseudoorientarea vectorului de dezvoltare a sistemului economic autohton în punerea așa-numitului accent pe cel european a provocat blocada economică a țării din partea Federației Ruse, exprimându-se prin limitarea considerabilă a pieței ruse pentru produsele agricole și agroindustriale, majorarea prețurilor la gazele naturale, blocarea transportului, transferurilor bancare, susținerea deschisă a regimului separatist financiar și politic din Transnistria etc. Toate acestea au agravat și mai mult instabilitatea economică și au tensionat rezolvarea problemelor sociale.

Particularitățile politicii de dezvoltare social-economică din anul 2009 până în prezent s-au exprimat în adâncirea instabilității economice, care a fost influențată de criza financiară mondială și, în primul rând, de criza politică și constituțională. Aceste crize au provocat în timp de un an și jumătate trei alegeri Parlamentare și un referendum. Instabilitatea politică a adâncit dezechilibrul social-economic și a „tocat” tot potențialul și resursele de dezvoltare. Ca rezultat, mai mult de o pătrime de cheltuieli bugetare sunt acoperite și finanțate din exterior. Totodată, dezvoltarea economică după inerția politicii implementată de regimul comunist a diminuat și mai mult indicii macroeconomici și a accelerat exportul forței de muncă active peste hotare. În anii 2010-2014, cererea de consum a fost satisfăcută de volumul remitențelor, constrângerile capacităților de producție au atins limita de jos, iar deficitul balanței comerciale a devenit alarmant. Începând cu anul 2014 până în prezent instabilitatea economică s-a transformat într-o criză generalizată afectând preponderent situația politică și socială din R.Moldova. S-a extins criza valutară prin deprecierea esențială a monedei naționale, a crescut inflația de două ori și s-a majorat rata sărăciei în mediu urban și rural.

Toate aceste politici și etape de dezvoltare au fost intercon condiționate și în anumite proporții au persistat și persistă în politica generală de dezvoltare social-economică autohtonă. Politicile de dezvoltare au fost influențate și conectate la politicile dure ale FMI și ale BM care au susținut și susțin finanțarea țării, dar limitându-ne și plafonându-ne câmpul de activitate, cum am accentuat anterior impunându-ne unele condiții foarte dure [125]. Guvernele R. Moldova, neavând altă ieșire, manevrează prin câmpul acestor politici dure, utilizând pe larg creditele

BNM și trecându-ne la datoria internă în detrimentul diminuării catastrofale a creditelor în economie. După cum s-a remarcat mai sus, pentru acoperirea deficitului bugetar, Guvernul folosește tot mai larg creditele Băncii Naționale în detrimentul diminuării creditelor în economie. Dinamica și proporțiile creditării activității economice și Guvernului sunt diferite (vezi tab. 2.8). Lipsește o tendință stabilă de utilizare a creditelor. În perioada anilor 1995-2014, s-a observat o creștere a mijloacelor creditare în economia națională de la 1,1 la 40,8 mld. lei. Însă aceste credite sunt nesatisfăcătoare și alcătuiesc în medie doar 36,6% din PIB (tab.2.2).

Tabelul 2.8 Dinamica datoriei externe și internă a R. Moldova

Indicatori	Unități de măsură	2005	2010	2011	2012	2013	2014
1. Datoria de stat internă	Mil. Lei	3787	5305	5820	6136	6678	7075
2. Datoria de stat externă.	Mil. USD	1400	1116	1142	1246	1290	2039
3. Datoria de stat externă în PIB	%	49	19	17	16	23,6	20,0
4. Datoria de stat externă raportată la export	%	92	182,4	51,4	63,2	52,2	87,2
5. Datoria de stat internă raportată la venit.	%	26,2	19,2	19,2	18,2	18,2	16,7

Sursa: BNM

În această perioadă s-a produs, o susținere considerabilă a creditelor din economia națională legată de creșterea împrumuturilor de la BNM acordate Guvernului, care a crescut de 3,3 ori și a atins nivelul de 7,1 mld lei. Însă situația este alarmantă, dacă ținem comt ca BNM ar acorda credite BEM în valoare de circa 18 mlrd lei sub garanție Guvernului. Creditarea din aceste împrumuturi a deficitului bugetar și a furtului din BEM, BS și Unibanc a influențat esențial creșterea dezechilibrului financiar și a inflației. Totodată, emisia obligațiunilor realizate cu o dobândă mare, a redus resursele interne și așa insuficiente. În rezultat s-a accelerat constrângerea potențialului de producție autohtonă și a crescut absolut deficit bugetar și s-a înrăutățit soldul balanței comerciale a țării. Din această cauză, s-a recurs la injectarea unor credite din exteriorul țării (de ex.creditul de 150 mil. Euro de la Guvernul României).

Particularitățile de dezvoltare economică sunt determinate de instabilitatea sistemului financiar al statului exprimată în dinamica împrumuturilor guvernamentale, evoluția datoriei de stat internă și externă, și volumelor de export și import, și raportarea acestora la PIB (a se vedea tab. 8, 9). În perioada anilor 2000-2014 datoria de stat externă a crescut cu 61 la sută și a atins suma de 2,0 mld. USD în 2014. Din tabelul 8 observăm că raporturile datoriei de stat față de PIB în 2010-2013 a crescut de la 19% la 23,6%. Agravarea instabilității financiare o denotă și înrăutățirea altor indicatori. De exemplu, raportul dintre datoria de stat externă și volumul exporturilor a depășit 87,2% în anul 2014. Corespunzător, a crescut considerabil și povara datoriei de stat externă și internă asupra bugetului național. Specificul politicii datoriei externe și

interne și destinația creditelor contractate în scopuri de consum și delapidări și, nu pentru investiții, și mai mult constrâng capacitatea de producție și agravează instabilitatea financiară și economică.

Politica de majorare a datoriei publice nu este eficientă, deoarece împrumuturile externe n-au condus la creșterea reală a veniturilor din investițiile făcute din aceste credite, dat fiind că statul n-a stimulat procesul de creștere economică în anumite priorități relativ avantajoase. Ca rezultat, resursele interne și externe au fost „tocate”, ceea ce a condus la creșterea impozitelor pentru acoperirea lor și a generat un dezechilibru financiar și economic enorm în 2015.

Particularitățile politicii de dezvoltare economică sunt determinate și de specificul politicii investiționale. Problema constă în utilizarea ineficientă a creditelor acordate cu garanția Guvernului. În perioada valorificării investițiilor, are loc procesul delapidărilor și mituirilor și, respectiv, se micșorează rezultatele activității economice. Creditele garantate nu devin un factor de creștere a fondurilor fixe și a productivității acestor fonduri. În urma promovării unei politici investiționale iraționale, eficacitatea utilizării creditelor guvernamentale directe și garantate scade, iar proporția dintre venitul preconizat și obligațiunile de plată a dobânzilor este minimală, profitul fiind practic în limitele obligațiunilor de plată a dobânzilor, împrumuturile - folosite ineficient [126]. Deoarece investițiile nu dau profitul așteptat (ceea ce se întâmplă actualmente în economia națională), are loc creșterea dezechilibrelor și a inflației. Totodată, se micșorează încasările la buget și, respectiv, scad mijloacele necesare pentru deservirea împrumuturilor. Lipsa unei politici investiționale eficiente conduce la „erodarea” creditelor prioritare în sectoarele monopoliste și oligarhice. Toate acestea, în îmbinare cu creșterea datoriei interne și externe, și diminuarea puterii de cumpărare a leului au condus la adâncirea crizei și instabilității financiare, social-economice și politice. Structura și dinamica investițiilor în Republica Moldova reflectată în tab. 2.9 denotă, că în anii 2000-2014, investițiile directe în economia națională au scăzut considerabil.

Tabelul 2.9 Structura și dinamica investițiilor în R. Moldova, mil. USD

	2000	2005	2010	2011	2012	2013	2014
Investiții străine directe în economia națională	449	1060	207,9	288,2	195,1	286,3	207,4
Investiții de portofoliu	201	46	5,6	4,7	21,3	9,7	13,2
Alte investiții	1460	1701	544,6	762,6	775,2	411,9	-137,2
Active de rezervă a statului			-294,4	-278,1	-497,6	-283,8	538,5

Sursa: Datele BNM

În țările dezvoltate diminuarea fluxului investițiilor sunt cauzate, în primul rând, de supraîncălzirea economiei, de apariția dificultăților în realizarea mărfurilor și de predominarea dezechilibrului în economie, unde cererea agravată de bunuri finale (C) și bunuri pentru investiții (I) este mai mică decât oferta venitului (V) și prețul de ofertă a producției (Z).

În R. Moldova, cauza principală constă nu în surplusul de mărfuri, ci invers, în deficitul de mărfuri cauzat de constrângerea capacităților de producție autohtonă cauzată de politicile economice nechibzuite și n-au valorificat principiile promovate de teoriile economice. Dezechilibrul economic în R. Moldova predomină sub forma $\text{Suma M} < \text{Suma B}$, de unde reiese că suma de bani (B) în circulație, veniturile populației și volumul remitențelor este cu mult mai mare decât stocul mărfurilor (M) autohtone. Apogeul acestui dezechilibru a fost atins în timpul guvernării regimului comunist, care a reprodus, în linii mari, sistemul sovietic de dirijare, unde predomina deficitul de mărfuri și surplusul de bani. Acest dezechilibru a fost compensat de importul imens al mărfurilor, iar 70% din buget a fost format din impozitele și tarifele vamale. Această tendință se manifestă până în prezent. Ritmul creșterii cheltuielilor bugetare în R. Moldova este de 3-5 ori mai mare decât în țările dezvoltate, iar ritmul creșterii investițiilor – de 3,5 ori mai mic decât în aceste țări [127, 128].

Specificul dezvoltării în perioada comunistă a influențat, în mod cert, deficitul de investiții în economia reală datorită orientării sociale și promovării politicii „economiei bunăstării”, pe de o parte, și creșterii imense a deficitului de investiții în sectorul real, constrângerea businessului mic și mijlociu (regimul comunist a ajuns chiar la stoparea patentelor) și stimularea monopolurilor, pe de altă parte. Aceste tendințe au atras după sine creșterea considerabilă a deficitului de investiții în sectorul mic și mijlociu, a dezechilibrelor macroeconomice.

De aceea, sporirea mai rapidă în perioada 2005-2014 a cheltuielilor în țările în tranziție, inclusiv în R. Moldova, a provocat un deficit mai mare de investiții decât în țările dezvoltate. Dar rezolvarea problemei deficitului de investiții, ținând cont de datoriile externe și deficitul balanței comerciale ale R. Moldova și de problema Transnistriei, este cu mult mai complicată nu numai față de țările dezvoltate, ci chiar și față de cele cu o economie tranzitorie [129].

Totodată, criza economico-financiară mondială și cea din Ucraina a agravat și mai mult situația investițională, exprimându-se prin extinderea presiunii financiare, ceea ce a condus în anul 2014 și mai mult la creșterea imensă a deficitului de investiții, (vezi anexa 8) la multiplicarea falimentului companiilor și firmelor private, favorizând astfel creșterea șomajului. Aceste tendințe au agravat și mai mult deficitul investițional în legătură cu furtul miliardelor de la BEM și devalorizarea considerabilă a monedei naționale, În rezultat micul bussiness este bancrot favorizând monopolismul și oligarhizmul în sistemul investițional ce a condus la creșterea migrației din țară și a șomajului.

Instabilități economico-financiare și creșterea inflației, au condus la formarea brută de capital fix, cum am accentuat anterior, cu o uzură morală avansată și la scăderea eficienței de utilizare a fondurilor fixe. Pe parcursul întregii perioade de tranziție, randamentul de utilizare a fondurilor fixe a scăzut de cca 5 ori față de anul 2000. O diminuare radicală a randamentului utilizării fondurilor fixe a avut loc în perioada 1991-1996 (de la 98,6% la 15,4%). Reducerea considerabilă a randamentului a fost cauzată și de majorarea artificială a valorii capitalului fix, și de reevaluarea lui în 1996. Rentabilitatea utilizării capitalului fix constituie doar 0,1%. Este necesar ca politica investițională și fiscală să țină cont de caracterul uzurii fondurilor (uzura fondurilor fixe depășește 80% din toate fondurile) și de aplicat investițiile și impozitarea diferențiată, în funcție de eficacitate și nivelul de uzură a acestor fonduri. Totodată, este important de schimbat managementul investițional care în combinație cu sistemul fiscal flexibil și în dependență de uzura fondurilor să conducă la schimbarea aparatului tehnic și tehnologic al potențialului economic, la creșterea productivității muncii și la stabilirea prețurilor de echilibru.

Cum observăm din fig. 2.1 în anii 2000-2014, stocul productiv de capital s-a majorat în medie cu 8,2% anual, iar creșterea PIB condiționată de sporirea productivității muncii și a capitalului a crescut numai cu 4,5%. Aceasta confirmă utilizarea inefficientă a capitalului și o dezvoltare mai mult extensivă decât intensivă. Totodată are loc trecerea slabă a activității economice din ramura producției agricole, unde productivitatea este minoră în sfera agroindustrii de prelucrare și exportatoare.

Particularitățile politicii de dezvoltare națională sunt determinate de specificul politicii ocupării și utilizării forței de muncă active, care a afectat negativ dezvoltarea social-economică ca factor determinant al funcției de producție, în rezultatul diminuării acesteia pe parcursul ultimilor 14 ani de la 1,5 mil de persoane la doar circa 1,18 mil în 2014 sau cu descreșterea în medie cu 6,1% anual. Tendințele migraționiste s-au conturat în această perioadă, au influențat diminuarea ratei de activitate în economia națională de la 60% la 42%. Această descreștere a forței de muncă a afectat direct creșterea productivității muncii agregate și eficacitatea capitalului. Problema productivității și descreșterii forței de muncă autohtone sa agravat odată cu creșterea mobilității forței de muncă oferită de integrarea europeană și redobândirea cetățeniei române. Schimbarea concepției dezvoltării economice, perfecționarea mecanismului de atragere a forței de muncă migrante în business poate menține volumul fizic al forței de muncă în țară.

Particularitățile de dezvoltare social-economică sunt determinate și de specificul proceselor inflaționiste. Dezvoltarea social-economică echilibrată este posibilă în condițiile unei inflații anuale de pînă la 10%. În literatură există diverse abordări referitoare la fenomenele „plafoanelor inflaționiste” [134]. Practica afirmă că dezvoltarea economică este real posibilă și în

cazul menținerii inflației la nivelul de 4% anual. În condițiile depășirii acestui nivel de inflație pe un termen îndelungat au loc procesele de instabilitate și descreștere economică [135]și [112]

În perioada de tranziție la economia de piață rata inflației în economia națională a crescut odată cu creșterea datoriei interne și externe a statului și cu sporirea consumului (cea mai înaltă – de 143,7% în anul 1999). Procesul de inflație care a influențat instabilitatea sistemului economic în R. Moldova a inclus câteva etape. Prima etapă a inflației (1991-1993) a inclus etapa de creștere esențială a prețurilor de consum ca rezultat al liberalizării comerțului centralizat și lichidării rublei sovietice, cursul de schimb al căreia depășea de 40 de ori cursul oficial (vezi 111, 112). Aceasta a caracterizat specificul dezvoltării economiei care a accelerat destrămarea potențialului sovietic centralizat și a diminuat sectorul autohton real. Etapa a doua (1994-1995) a inclus procesul de refacerea a sistemului economic, liberalizarea prețurilor prețurilor, limitarea sistemului de susținere a ramurilor vitale din cauza deficienței monetare, expansiunii inflației în această perioadă. Etapa a treia (1996-2000) include procesul de restructurare inefficientă a sistemului economic, pseudoliberalizarea diferențiată a diverselor genuri de activitate, subvenționarea masivă a sectorului agrar, creșterea deficitului bugetar care au condus la creșterea inflației până la 43,7%.

Etapa a patra (2001 - 2009) se caracterizează prin creșterea economică bazată pe consum alimentată de remitențe, constrângerea capacității de producție, majorarea considerabilă a pensiilor și indemnizațiilor, creșterea importurilor de bunuri și a impozitelor de la aceste importuri [111, 112]. Etapa a 5-a (2009 –2014) se caracterizează prin creșterea esențială a inflației în legătură cu monopolizarea sistemului economic și a comerțului. Ultima etapă este influențată de furtul mlrd de la BEM și depreciere cu 60 la sută a monedei naționale. În această perioadă, datoriile statului, deficitul bugetar au crescut esențial. Creditarea guvernului a BEM în suma 14 mlrd de lei și transformarea lor în valută forte și exportarea acestora din țară de rând cu criza și disproporțiile financiare au cauzat o inflație de natură monetaristă. La creșterea inflației a contribuit și majorarea esențială a salariului mediu nominal (a se vedea tab.2.9). Creșterea mai rapidă a salariilor (în comparație cu creșterea IPC) a avut loc în condițiile constrângerii, deficitului de bunuri și servicii autohtone pe piața care a fost acoperită prin creșterea importurilor. La creșterea importurilor a contribuit și menținerea artificială până în noiembrie 2014 a leului care a defavorizat exporturile, ceea ce a dus la creșterea deficitului alarmant a balanței de plăți.

Depășirea crizei economico-financiare va surveni odată cu echilibrarea sistemului economic și a excedentului balanței de plăți a statului. Modalitatea optimă de realizare a acestui obiectiv constă în creșterea capacității de producție autohtonă și creșterea volumului

exporturilor. Din punctul de vedere al statului, accelerarea inflației acordă posibilitate de a se debarasa de datoriile acumulate la salarii și pensii, în special, de piramida datoriei interne.

2.3 Specificul mecanismelor de dezvoltare a economiei R. Moldova

Caracteristica mecanismului de dezvoltare economică determină specificul de creștere, particularitățile și modalitățile procesului de schimbare structurală, de stimulare sau constrângere a capacităților de producție autohtone. Structura și funcțiile acestui mecanism sunt reflectate în diverse politici guvernamentale în perioada de tranziție printre care menționăm Strategia Națională de dezvoltare „Moldova 2020”.

Particularitățile și structura mecanismului de dezvoltare și relansare economică a țărilor în tranziție demonstrează că acest mecanism este destul de contradictoriu și inefficient.

Specificul mecanismului de reformare a economiei R.Moldova a fost direcționat unilateral, extrem de dependent de factorii externi, și avînd o flexibilitate scăzută față de politica externă a F.Ruse și crizele internaționale și regionale. În acest sens, R. Moldova a avut și până în prezent are o economie, în mare măsură, dependentă de factorii exteriori, inclusiv de politica externă, de importul și exportul din alte țări. Produsele principale exportate de R. Moldova reprezintă materia primă, produsele agricole, ale industriei ușoare, industriei producătoare și producția textilă. Exporturile și importurile către CSI și UE sunt practic egale [136]. Dar mecanismul și relațiile economice cu aceste două structuri regionale sunt diametral opuse. Ca rezultat, influența acestor două structuri asupra caracterului de creștere economică și schimbării structurii este diferită.

Scopul principal al mecanismului de dezvoltare și integrare europeană constă în asigurarea tranziției la un stat bazat pe standardele europene cu economie liberă de piață și societate civilă avansată. Pe parcursul transformărilor, țara s-a confruntat cu un șir de dificultăți, obiective și subiective, avînd în această perioadă un succes parțial.

În această ordine de idei, realizarea elementelor principale ale mecanismului de dezvoltare, privind transformările radicale, inclusiv crearea mecanismului liberal al economiei de piață competitivă, liberalizarea sistemului politic – deschiderea țării, democratizarea vieții publice liberalizarea activității businessului, comerțului intern și extern, aderarea la organizațiile internaționale etc. s-a efectuat nereușit, asinhron, fragmentar în lipsa strategiei unice pe toată perioada tranziției de dezvoltare bazată pe o paradigmă științifică.

Implementarea târăgănată și utilizarea mecanismului de dezvoltare nechibzuit, lipsit de baza științifică a teoriilor economice moderne, a condus la creșterea considerabilă a costurilor sociale ale tranziției, precum: reducerea resurselor țării pentru educație și servicii medicale, o creștere mare a discrepanței în venituri, răspândirea sărăciei, sporirea corupției și crimei organizate. Într-o asemenea situație, tranziția a cauzat o dezamăgire totală în rândurile populației

și aceasta a contribuit la îngustarea bazei sociale de susținere a reformelor, și o integrării europene.

Rezultatele realizării mecanismului de dezvoltare demonstrează o implementare neuniformă a principiilor economiei de piață și o deviere de la tendințele strategice propuse de principalele teorii economice moderne. Oricum prin crearea bazei juridice și instituționale a economiei de piață și intenția de a realiza stabilitate macroeconomică (inflația redusă, valuta națională stabilă, deficitul bugetar sub control) în R Moldova, nu numai că nu a reușit să intre într-o perioadă de dezvoltare economică sustenabilă dar din contra a crescut dezechilibrul social-economic, sa admis criza economică, sa destabilizat sistemul bancar-creditor și a crescut sărăcia. Pauza și trăgănarea procesului de implementare și incomplexă și nu la timp a reformelor a avut un impact negativ – împrumuturile externe și interne și volumul remitențelor au fost utilizate pentru consum, reformele structurale au fost deformate sau amânate, iar problemele politice și sociale au predominat asupra celor economice. Mai bine spus, nu mecanismul de dezvoltare a stimulat creșterea economică, ci condițiile în care Guvernele și companiile au avut așa-numitele „scopuri ușoare”, sau oportunități de reformă și de inovații apărute ca rezultat al tranziției. Dar odată cu realizarea mecanismelor de reformare și schimbare structurală de „vitrină”, s-a consumat efectul benefic, capacitatea de dezvoltare în baza productivității multifactoriale s-a epuizat.

Realizarea unui mecanism de dezvoltare și a politicii social-economice pseudo-științifice, nerezolvarea problemelor teoretice generale a creat o multitudine de bariere în dezvoltarea economiei atât la nivel național, cât și local. Printre acestea menționăm următoarele:

1. Mecanismul de dezvoltare durabilă și reformele au fost implementate sub influența puternică a „ciclurilor politice” și, în același timp, fără o strategie națională de dezvoltare. Astfel, continuitatea doctrinală și a acțiunilor celor 10 guverne în perioada 1991-2014 nu a fost asigurată. Mecanismele de dezvoltare nu au avut o susținere socială și politică stabilă, resursele financiare au fost utilizate irațional și activitatea puterilor executive și legislative în perioada alegerilor frecvente a devenit mult mai ineficientă. Trei campanii electorale anticipate au avut loc în timp de cca 2 ani, toate în condițiile unei statalități neconsolidate și într-o economie cu mulți factori de risc. În anul 2015 au fost demisionate trei guverne, iar sistemul economic practic n-a fost dirijat.
2. Mediul instituțional și mediul de afaceri ineficient și subdezvoltat n-a asigurat o cooperare eficientă atât între puterile statului, cât și între ministerele de resort și instituțiile locale. Lipsa unui mecanism și pârghii dezvoltate de executare și comunicare a condus în consecință la rezultate slabe și neuniforme din prisma implementării precondițiilor pentru dezvoltarea social-economică.

3. Fragmentarea legislației și a mecanismului contradictoriu de dezvoltare, inclusiv economic, trăgănarea cu implementarea Codului civil, orientat spre economia concurentă, de piață, reglementarea activității sectorului financiar (sectorul bancar, piața bursieră, codul fiscal etc.) bazat pe modelul anglo-saxon, iar legislația cu privire la falimentul întreprinderilor, investițiilor străine bazate pe cel al continentului european au condus la mari contradicții și la nerespectarea, într-o măsură mare, a legislației și actelor normative. Legile, până în prezent, au un caracter general și o capacitate mare de interpretare, ceea ce îngreunează procesul de implementare a acestora și realizarea procesului de justiție și lasă loc pentru sistemul birocrat și corupt deși se implică în activitatea economică.
4. Mecanismul de dezvoltare n-a inclus „elementul de coordonare” și supraveghere în ce privește menținerea stabilității macroeconomice și reformelor structurale în sectoarele principale – agro-industria exportatoare, agricultura și sfera socială. Eficiența scăzută socială și economică a privatizării în masă contra bonuri patrimoniale, lipsa proprietarilor adevărați în majoritatea întreprinderilor după privatizare și lipsa condițiilor de atragere a investitorilor străini, lipsa suportului real al businessului mic și mijlociu au condus la dezvoltarea economică tenebră, care asigură cel puțin 30% din locurile de muncă și aproximativ 40-45% din veniturile populației, ceea ce compensează mecanismul social-economic deformat al statului.
5. Mecanismul de dezvoltare n-a soluționat conflictul transnistrian în baza standardelor europene de autoadministrare locală; statutul cultural al Găgăuziei a fost determinat (autonomie teritorială), cu toate acestea, sub aspect social-economic regiunea nu este viabilă, subvențiile și garanțiile la creditare din partea Guvernului central sunt utilizate ineficient și corupt.
6. În mecanismul de dezvoltare lipsește „caracterul constructiv al politicii sociale”, care de mai mult timp a fost limitat la reducerea cheltuielilor bugetului; reținerea reformelor în ramurile principale ale sferei sociale, precum și implementarea lentă a reformei în sistemul de pensii.

Cea mai evidentă concluzie a deceniului recent este că mecanismul de dezvoltare, care include o combinație a proceselor politice, instituționale, economice și sociale, a fost realizat într-un mod necoordonat, inconsecvent și lipsit de bază științifică, și care reține considerabil procesul de reforme și a avut un impact negativ asupra dezvoltării umane și condițiilor de trai ale populației. Totodată, mecanismul de dezvoltare a fost lipsit: de o strategie unică de dezvoltare a Republicii Moldova pe termen lung, de o analiză și evidențiere științifică a domeniilor prioritare, de un set unic de pârghii pentru gestionarea și coordonarea reformelor în domeniile prioritare ale

resurselor publice, ale donatorilor și a acțiunilor tuturor ministerelor și autorităților locale pentru asigurarea și realizarea priorităților de dezvoltare.

Așadar, mecanismul de dezvoltare nu numai că n-a stopat declinul și n-a stimulat creșterea economiei naționale ci, dimpotrivă, a provocat o descreștere economică pe parcursul tranziției și o instabilitate economică și socială care a clasat Republica Moldova, cum s-a menționat pe ultima treaptă a sărăciei din Europa. Evident că acest declin a fost condiționat și de condițiile nefavorabile climaterice, de războiul din Transnistria, de lipsa de resurse financiare suficiente, dar principala cauză a acestor tendințe negative constă în ineficiența mecanismului de dezvoltare în procesul de tranziție la economia de piață și stabilizării economice și sociale. Ineficiența mecanismului de dezvoltare social-economică, acțiunilor de guvernare proastă a fost condiționată de următoarele cauze și factori:

- Mecanismul n-a inclus „elementele esențiale” și priorități de dezvoltare social-economică de piață sustenabilă, pârgii de coordonare, monitorizare, evaluare a reformelor de sincronizare a procesului de transformare în complex în domeniile prioritare.
- Realizarea mecanismului de dezvoltare economică s-a produs în condițiile lipsei statalității, experienței și competenței profesionale, ajustării și adaptării neadecvate, după mediul inert și mecanic, lipsei pârgiilor de supraveghere și dezvoltare în condițiile economiei de piață.
- Lipsa voinței politice de a efectua reforme cardinale, frica clanurilor politice de a pierde puterea, în combinare cu schimbările politice permanente, criza economică financiară internațională și regională și dezmembrarea financiară și teritorială a țării.
- Ineficiența monitorizării și evaluării reformelor de către structurile nonstatale și slaba dezvoltare a organizațiilor democratice caracteristice societății civile avansate, necesare pentru susținerea în masă a schimbărilor radicale în economie și societate, neînțelegerea și neadaptarea de către societate a importanței proceselor de dezvoltare a economiei de piață competitivă.
- Criza politică și constituțională în combinare cu teama liderilor de a efectua schimbări radicale, iar a opoziției de a susține aceste schimbări, într-un timp scurt, necesare pentru funcționarea normală și dezvoltarea economică de piață competitivă.
- Cointeresarea guvernanților de a trăgăna efectuarea modificărilor esențiale și imediate în pârgiile de dezvoltare de piață cu o concurență loială, cauzate de corupția liderilor oligarhici pentru a face rost de resurse necesare la viitoarele alegeri.

Toate aceste condiții și factori interacționează, influențează și se suprapun unul asupra altuia, însă impactul cel mai dezastruos asupra situației social-economice naționale l-a avut ineficiența mecanismului antiștiințific de dezvoltare social-economică în îmbinare cu lipsa

experienței, profesionalismului și guvernării proaste. În consecință, rolul și funcțiile statului în procesul schimbărilor radicale ale sistemului de comandă au fost înlocuite, de regulă, cu pârgarii incomplete de gestionare și formarea unui mecanism economic de piață, în mare măsură, monopolizat și oligarhist.

Structura mecanismului de dezvoltare economică a inclus, și până în prezent include, elemente de instabilitate și de corupție fiind influențată de clanurile și oligarhii aflați la putere care beneficiază până în prezent de accesul privilegiat la bunuri, finanțe, informație, servicii. Aceasta a generat proliferarea considerabilă a instabilității economice și desfășurarea pe larg a procesului de redistribuire a resurselor și de împărțire a sferelor de influență economică și politică.

Structura și aspectele principale ale mecanismului de dezvoltare economică conținând elemente de instabilitate sunt foarte diverse. Un element esențial de instabilitate al mecanismului de reformare și dezvoltare economică îl constituie specificul comenzilor de stat, achizițiilor, subvențiilor, obiectelor preferențiale de privatizare. Prin realizarea acestor acțiuni, clanurile aflate la putere își realizează scopurile meschine, ocolind interesul național al acestor acțiuni.

Alt aspect și element important al mecanismului de dezvoltare economică, care este integrat cu elemente de dezechilibru și instabilitate, îl alcătuiesc garanțiile și beneficiile acordate de puterea de stat și locală. Prin diverse pârgarii, inclusiv transferuri pentru teritorii, arendarea și privatizarea privilegiată a bunurilor publice, utilizarea coruptă a fondurilor de rezervă extrabugetare, specularea cu pozițiile privilegiate pe piață, crearea pentru clanuri a zonelor libere etc. – toate acestea creează condiții de menținere a clanurilor corupte la putere.

Unul dintre cele mai importante elemente în tergiversarea dezvoltării sustenabile și de instabilitate este legat de mecanismul de realizare a concepției monetare în condițiile insuficienței mijloacelor creditare, care se reflectă prin acordarea diferențiată a creditelor pentru unii cu o rată înaltă, iar pentru alții cu o rată mult mai joasă decât cea de piață, sau utilizarea creditelor tehnice și a resurselor prevăzute în programele de susținere a reformelor. În legătură cu criza valutară și deprecierea monedei naționale rata anuală cum s-a menționat a crescut până la 20%.

Conform teoriei economice moderne, mecanismul de dezvoltare și de depășire a influenței crizei mondiale, etapele de criză pot fi realizate prin stabilirea unor rate ale dobânzii minimale în vederea stimulării consumului și prestațiilor. În ciuda acestui fapt, R. Moldova a stabilit rate mari ale dobânzii în sistemul bancar ce au fost determinate de cerințele mari de împrumut ale guvernului, combinate cu asigurarea scăzută a economiilor interne. O rată cu un grad mare de risc pentru R. Moldova a rezultat în premii și rate ale dobânzii semnificative cu un grad de risc semnificativ deasupra nivelului mondial și regional. Ratele mari ale dobânzii la

hârțiile de valoare au generat o sporire în cheltuielile de împrumut, aglomerând investițiile de credite în sectorul privat. Mai mult, riscul sistematic înalt, generat de incapacitatea judecătorească și cadrul juridic (spre exemplu, lipsa unei baze juridice pentru gajarea terenurilor și împrumuturile ipotecare) au continuat să reducă stimulenții de căutare a unor posibilități profitabile de împrumut.

Analiza activității de creditare a băncilor reflectă o problemă a disponibilității și cheltuielilor creditelor, parțial rezultând din dezvoltarea insuficientă și concurența limitată în sectorul bancar comercial, subcapitalizarea. În același timp, cei care împrumută nu pot împrumuta din străinătate din cauza restricției conturilor de capital, impuse de banca centrală. Din cauza riscurilor mari (instabilitatea economică și imperfecțiunea mecanismelor de gaj), băncile comerciale refuză să efectueze investiții de lungă durată în economia națională și nu pot acorda împrumuturi pe termen lung, dispunând de un depozit pe termen scurt. Portofoliul multor bănci a constat din hârții de valoare profitabile și relativ fără risc ale Guvernului. Pe de altă parte, lipsa proiectelor eficiente de investiții și numărul mic de întreprinderi economice solvabile, care ar putea utiliza eficient credite și rambursa la timp, cauzează o lipsă de credite.

Un aspect esențial al mecanismului de dezvoltare economică este politica fiscală care conține elemente de instabilitate financiară. Acest mecanism politic include beneficii de stat acordate agenților economici de „elită”, prin micșorarea sumelor impozabile, înghețarea datoriilor ori anularea plăților la stat sau reducerea încasărilor directe în buget. Altfel spus, mecanismul politicii fiscale deviază de la principiile și conceptele mecanismului de dezvoltare sustenabilă și anume aceasta poate fi caracterizată de inerția și presiunile din partea grupurilor de interes plus desfășurarea lentă a reformelor structurale și incapacitatea generală a statului. Mecanismul politicii fiscale distorsioniste a diminuat procesul reformării structurilor statale. Datoriile și activitățile de încasare au dus la dezvoltarea unei culturi de neachitare. La nivel macro-economic mecanismul politicii fiscale expansive a generat un nivel înalt de absorbție în economie, stimularea împrumuturilor și deteriorarea echilibrului comercial.

În același timp, aflusul de capital necesar pentru finanțarea deficitului bugetar, combinat cu politica monetară internă restrictivă a dus la deprecierea valutei. Rezultatul final al acestei politici, ca element esențial al mecanismului de dezvoltare economică stabilă a fost acumularea rapidă a datoriei externe și datoriilor la cheltuieli. Inconsistența poziției interne și celei externe a statului a dus la o criză financiară inevitabilă.

Componentele mecanismului social-economic de dezvoltare, realizate în R. Moldova, denotă anumite contraste uluitoare între mecanismul și politica monetară consecventă și rigidă și o politică fiscală relaxă. În timp ce inflația și mecanismele monetare reflectă o dinamică impresionantă, care nu a fost obținută nici chiar de unele țări în tranziție avansată, mecanismul

procesului bugetar a condus la mărirea deficitului bugetar care a constituit o valoare considerabilă. Echilibrul nefinanciar al sectorului neguvernamental a depășit cele 15% negative din PIB, constituind cca 40% negative din Produsul Național Brut.

Prevalarea cererii asupra asigurării cu bunuri nu a generat o inflație galopantă, deoarece necesitatea a fost satisfăcută prin intermediul importurilor. Deficitul bugetar și deficitul creditelor în economie a fost finanțat fără monetizare prin intermediul aflurilor de capital străin și prin împrumuturi de la BNM care au fost trecute la datoria internă.

Cota consumului final în PIB a crescut constant și a sporit de la 80% din PIB în 1995 la 112% din PIB în 2014 (tab.2.2). Cu toate acestea, rata investițiilor în economie a constituit aproximativ 25% din PIB. Aceasta a fost posibil doar prin intermediul împrumuturilor externe considerabile de la BNM, care au generat reducerea economiilor interne. Partenerii comerciali au creditat R. Moldova semnificativ, deficitul comercial sporind de la 8% în 1995 la 35% în 2014. Un asemenea mecanism a dezechilibrat comerțul și a condus la un risc extrem pentru poziția externă a R. Moldova și a făcut-o vulnerabilă la schimbările fluxurilor de capital. Consumul privat a crescut rapid și a constituit 85% din PIB în 2014. Consumul public a rămas relativ stabil, 27% din PIB până în 1997, însă s-a redus brusc în 2014.

Mecanismul politicilor monetar-creditare și financiar-bugetare, ca parte componentă a mecanismului de dezvoltare social-economică, a condus la deformarea valorilor monetare și financiare, la aprofundarea crizei economice și valutare, micșorarea volumului de creditare a sectorului real etc. Ca rezultat, creditele directe ale BNM acordate Guvernului au constituit sursa principală a deficitului de finanțare în 1992 și 1993 – cca 6% din PIB, însă s-a redus ușor după aceasta. În 1998-1999, Legea cu privire la buget a interzis clar această procedură, dar în realitate BNM a continuat să acorde credite directe Guvernului prin acoperirea pe termen scurt a necesităților financiare, însă asemenea credite trebuiau să fie acordate în formă de hârtii de valoare, procurate de BNM. BNM a fost forțată să crediteze Guvernul pentru a evita falimentul hârtiilor de valoare, care a rezultat într-o rată mai mare a creditelor în PIB (9,3%). BNM a acordat sute de mil. de lei sectorului agrar. În general, rolul creditelor directe ale BNM pentru finanțarea deficitului a fost determinat de disponibilitatea finanțării internaționale ieftine. Mecanismul sectorului financiar este imperfect, primele de risc sunt cele mai mari din regiune [101, 102].

Realitățile mecanismului de dezvoltare economică promovate s-au rasfrânt și asupra mecanismului de creștere a datoriilor interne și externe nefavorabile. Deoarece consumul alimentat de remitențe, accesul agenților economiei la resurse este limitat, nu sunt birouri de istorii de creditare și onorare la termen a obligațiunilor creditare, sunt complicate condițiile de garanție a creditelor, lipsește alternativa de finanțare ce a constituit cauza principală a acumulării

datoriilor, cota IDS în afluxul de capital este nesemnificativă. Totodată R.Moldova se confruntă cu o structură nefavorabilă a datoriilor.

Mecanismul de dezvoltare este dependent de finanțarea externă, care a subminat dezvoltarea social-economică din cauza creșterii vulnerabilității față de schimbările în utilitatea percepută a creditelor. Riscul deprecierii este extrem de mare, atunci când datoria externă este considerabilă, generând o explozie a datoriei publice. Astfel povara ajustărilor financiare pentru Republica Moldova a crescut tot mai mult și mai mult.

Mecanismul de dezvoltare social-economică nu a fortificat potențialul economic autohton, dar, din contra, a constrâns capacitatea de producție limitată, deoarece fondurile nu au fost orientate spre investiții productive, ci spre cheltuieli ineficiente în sfera socială. Banii împrumutați nu au fost direcționați pentru reforme structurale, care ar fi putut limita deficitul primar al bugetului dar au fost furați de oligarhi prin BEM. Fiind finanțat din exterior, posibilitățile de consum ale Guvernului au subminat stimulenții pentru implementarea reformei. Un asemenea mecanism a dus la sporirea dificultăților de servire a datoriei. Cheltuielile pentru servirea datoriei au crescut esențial.

Realizarea mecanismului de dezvoltare intensivă a sectorului real de reformare structurală, de susținere a întreprinderilor mici și mijlocii și de stimulare a investițiilor externe și interne în sectorul real au venit în contradicție cu orientarea politicii comuniste spre un stat al „bunăstării totale”. Ca rezultat, mecanismul de dezvoltare a creat un cerc vicios în care se denotă vulnerabilitatea atât a eforturilor de dezvoltare a sectorului real, cât și a acțiunilor direcționale spre satisfacerea necesităților sociale. În acest sens, trebuie de menționat că un astfel de mecanism economic de dezvoltare generează bariere în calea activității productivității autohtone prin cheltuieli mari pentru necesități sociale și, în același timp, limitează capacitățile investițiilor private de a susține procesele de producție și de dezvoltare a mediului de afaceri [137].

Relansarea mecanismului de dezvoltare economică a fost însoțită de sporirea vulnerabilității externe a economiei și accentuarea unor dezechilibre la nivel macro- și ramural. În consecință, acest mecanism a stimulat creșterea rapidă a importurilor și performanța modestă a exporturilor, situație care a determinat o majorare continuă a deficitului balanței comerciale de la 23% din PIB în 2000 până la 44% în 2014. Totodată deficitul contului curent a fost în creștere, dar cu ritmuri mai mici, din cauza fluxurilor masive de remitențe. Vulnerabilitatea externă este amplificată de gradul înalt de concentrare a exporturilor pe țară și produs. Cu toate că în ultimii ani mecanismul de dezvoltare a stimulat reorientarea exporturilor, în special în direcția piețelor Uniunii Europene, oricum, jumătate din exporturi continuă să aibă ca destinație țările CSI și, în special, Federația Rusă. Drept rezultat, crește vulnerabilitatea țării din punct de vedere politic. În

același timp, circa 45% din exporturile autohtone sunt în formă de produse agricole (inclusiv din industria de prelucrare), predominând băuturile alcoolice [136].

Dimensiunea adevărată a vulnerabilității mecanismului de comerț extern a economiei țării a fost relevată de evoluțiile după anul 2006. Dublarea prețurilor la gazele naturale și restricționarea exportului pentru unele categorii de produse a provocat un lanț de evoluții negative – diminuarea economică reală, s-au intensificat procesele inflaționiste (14,1% anual), iar deficitul comercial și cel al contului curent au crescut semnificativ (cu 34% și 65%, respectiv). Aceste evoluții reprezintă un pericol pentru dezvoltarea durabilă și constituie o dovadă a ineficienței mecanismului și politicii de dezvoltare economică sustenabilă pe viitor.

Acest mecanism se caracterizează printr-o dezvoltare slabă a ofertei interne și grad scăzut de competitivitate pe piața internă și cea externă, în special a businessului mic și mijlociu. Mecanismul de dezvoltare economică a țării s-a bazat mai mult pe creșterea utilizării capacităților existente decât pe lărgirea intensivă a acestora. Sporirea productivității a avut loc și în contextul reducerii forței de muncă, în special, datorată migrației. Mecanismul de dezvoltare a condus la epuizarea acestor resurse de creștere a productivității. Nivelul scăzut de investiții interne și străine, pentru suplimentarea și reabilitarea stocului de capital fix al economiei, reprezintă un impediment serios pentru dezvoltarea durabilă a sectorului productiv al țării, pentru susținerea businessului mic și mijlociu, pentru realizarea eficientă și rapidă a reformelor structurale.

Totodată, mecanismul de dezvoltare a stimulat adâncirea disproporțiilor în domeniile economic, financiar și social. În acest sens, putem evidenția următoarele disproporții în mecanismul de dezvoltare a economiei naționale influențat de sporirea crizei economico-financiare mondiale și regionale.

În primul rând, specificul mecanismului de dezvoltare a adâncit disproporțiile economice la nivel național care se exprimă printr-un șir de indicatori macroeconomici, precum deficitul bugetar, balanțe negative de piață, datoria internă și cea externă a statului. Acest mecanism de dezvoltare a adâncit disproporțiile administrative-teritoriale, inclusiv a deformat și a dezvoltat în măsuri diferite relațiile teritoriale de producere, sociale, de transport, de migrație. Totodată, mecanismul de dezvoltare a adâncit disproporțiile structurale de ramură și în diverse sectoare ale economiei legate de privatizare, deetizare, dezvoltarea businessului mic și mijlociu. Îndeosebi acest mecanism a adâncit până la apogeu dezechilibrul financiar, vamal, creditar, investițional, a mărit disproporțiile dintre cererea pieței de tehnică și tehnologii și oferta acestora, dintre cererea forței de muncă și oferta educațională, dintre dezvoltarea sectorului energetic și asigurarea securității energetice a statului și spoiririi eficienței energetice.

Specificul mecanismului de dezvoltare economică birocrat și extensiv, în condițiile crizei economico-financiare mondiale, a condus la dezvoltarea industriei exportatoare cu ritmuri robuste (creșterea cumulativă în anul 2014 a alcătuit cca 69%, în comparație cu anul 2000), pierzând însă din ritm în ultimii ani. În anul 2014, volumul producției industriale s-a micșorat cu 25,6%, în comparație cu anul 2005, situație explicată în special de introducerea restricțiilor la importul vinurilor autohtone în Federația Rusă și, respectiv, a contrângerii sectorului vitivinicol. Pe perioada de recuperare economică, ponderea întreprinderilor care au înregistrat pierderi a rămas a fi înaltă (50%), iar ponderea companiilor care au generat profit a crescut neesențial (doar cu 4 puncte procentuale) (tab.2).

Implementarea mecanismului de dezvoltare inefficient și fragmentată, necomplexă, a condus la dezvoltarea economică cu caracter geografic puternic pronunțat, amplificându-se disproporțiilor în dezvoltarea social-economică, disproporții teritoriale, sociale, urbanistice, în sistemele de locuințe și drumuri. Mecanismul de dezvoltare teritorială s-a redus practic la dezvoltarea câtorva orașe și a capitalei. În 2014, mun. Chișinău îi revenea o jumătate din producția industrială și 56% din investițiile în capital fix. Companiile înregistrate în mun. Chișinău au contribuit cu aproape 94% la rezultatul financiar net obținut pe economie în 2014, cele din Bălți cu 7,3%, iar cele înregistrate în raioane – cu numai 1,2%. Respectiv, în 2014, nivelul cel mai înalt al salariului mediu lunar în mun. Chișinău înregistrează o valoare de 5.680 lei și pentru mun. Bălți- 3.890 lei. În unele raioane ale țării, acesta era în jur de numai 1.000 lei.

Acest mecanism a determinat specificul dezvoltării în spațiul rural care a continuat să fie deprimat, explicându-se prin distrugerea sectorului agricol și a activităților neagricole în satele mici și mijlocii. Agricultură a continuat să înregistreze niveluri scăzute de productivitate și remunerare a muncii.

Veniturile mici ale producătorilor agricoli rezultă din caracterul comercial limitat al activității economice în majoritatea gospodăriilor (jumătate din venit este în natură), prețurile înalte la resurse investite (input-uri), în special la resursele energetice, și prețurile foarte mici de desfacere a produselor finale. De asemenea, la performanța scăzută a sectorului agricol contribuie accesul redus la finanțe, nivelul scăzut al investițiilor, infrastructura deteriorată, managementul slab și vulnerabilitatea înaltă la calamități naturale. Dată fiind ponderea agriculturii în PIB a scăzut de la 34,7% în 2005 la 12,4% în 2014. Performanța scăzută a acesteia reduce perspectivele de dezvoltare pentru restul economiei și subminează eforturile de reducere a sărăciei.

Mecanismul de dezvoltare social-economică nu asigură reducerea vulnerabilității Republicii Moldova la șocurile provocate de prețurile externe la energie prin diversificarea surselor și sporirea eficienței utilizării acesteia. Creșterile permanente ale prețurilor la resursele

energetice au un impact serios atât asupra eficacității economiei, cât și asupra bunăstării populației. Acest efect negativ, (prețurile mondiale la țiței în 2015 a scăzut de 2,8 ori, iar benzina și motorina în R Moldova a scăzut cu 5,9%) se reflectă în dinamica deficitului comercial și celui bugetar. Majorarea prețurilor de achiziție din cauza oligahizării acestui proces, contribuie direct la creșterea costului electricității, gazelor naturale și produselor petroliere procurate de instituțiile publice de toate nivelurile controlate de clanurile politice (majorând cheltuielile bugetului cu 0,5% anual din PIB). Creșterea prețurilor la energie în lipsa unui mecanism eficient de asistență socială, a sporit și va spori pe viitor considerabil necesitățile de finanțe publice pentru susținerea sistemului și contradicțiile în societate.

Mecanismul de dezvoltare social-economică a menținut un nivel scăzut al investițiilor publice pe parcursul întregii perioade de tranziție care a condus la deteriorarea infrastructurii, reducând și mai mult perspectivele de dezvoltare a ofertei interne. Mecanismul de investiții n-a fost flexibil și n-a reacționat pozitiv la o serie de factori de conjunctură externi și interni. Pe plan extern, expansiunea economică globală favorizează investițiile din țările dezvoltate, în timp ce pe plan intern, creșterea investițiilor depinde de lărgirea procesului de privatizare. Investițiile străine directe au atins cota maximă de 713 mil. USD în 2008, dar s-au diminuat brusc (de 3,5 ori în 2014) în urma crizei economice mondiale (a se vedea anexa 8). În 2010-2014, ritmurile de creștere au fost recuperate, însă nu pe deplin. Infrastructura subdezvoltată a drumurilor și a transportului au un impact important asupra implementării unui model nou de dezvoltare, bazat pe export, pe investiții și inovații, mobilității bunurilor și oamenilor, în special în spațiul rural [139]. Mecanismul de dezvoltare a dus la degradarea drumurilor (a se vedea anexa 9). Degradarea intensivă a drumurilor reprezintă, de asemenea, un impediment pentru comerț prin impunerea unor costuri adiționale exportatorilor și importatorilor. Mecanismul de dezvoltare a infrastructurii de aprovizionare cu apă și canalizare a deteriorat pe întreg teritoriul țării această infrastructură, iar majoritatea acestor utilități se confruntă cu probleme financiare majore, determinate de nivelul scăzut al colectărilor, tarife mai mici decât costurile reale de producție și pierderi mari de apă în rețele. Mai mult, aproape 40% din apa transportată prin aceste sisteme nu corespunde criteriilor sanitare.

În acest sens, mecanismul de dezvoltare economică n-a atins un nivel calitativ nou. Aceasta a generat oportunități limitate de angajare în țară și, astfel, nu a temperat suficient procesul de emigrare. Dimpotrivă, acest mecanism de dezvoltare a condus la scăderea standardelor scăzute de viață, la lipsa locurilor de muncă bine plătite, la deprimarea economică în zonele rurale, la șomajul înalt în rândul tinerilor care continuă să susțină procesul de emigrare. Dacă se va menține așa tip de mecanism de dezvoltare, cel mai probabil (chiar dacă pe termen scurt fluxurile de remitențe vor continua să susțină creșterea robustă a consumului), pe termen

mediu și lung, modelul actual de dezvoltare se va epuiza în lipsa unui răspuns puternic al ofertei interne.

Specificul mecanismului de dezvoltare economică deformează sistemul economic, modifică și destabilizează procesele economice reale, îmbogățește oligarhii, generând creșterea șomajului, micșorarea veniturilor și cheltuielilor populației, reducând esențial nivelul de viață.

Structura și pârghiile mecanismului de dirijare s-au modificat în procesul tranziției la economia de piață, dar, în esență, acest mecanism menține și astăzi dezechilibrul relațiilor economice și sociale. Treptat, aceste disproporții se integrează în pârghiile mecanismului economiei de piață. Interacțiunea dintre componentele mecanismului administrativ cu cel economic de piață creează un sistem de metode și strategii de dirijare economice care mențin disproporțiile și relațiile economice precedente și, totodată, creează condiții de reproducere a acestui dezechilibru și haos în economie. Clanurile de la guvernare beneficiază de „privilegiile dezechilibrului” la bunuri, finanțe, informație, servicii. Structura și elementele principale ale acestui mecanism sunt diverse și flexibile, în dependență de conjunctura politică, economică, socială și juridică. Specificul și eficacitatea sistemului de dirijare sunt influențate și influențează un șir de aspecte și factori: instituționali, de integrare europeană, regimul Transnistrian, specificul relațiilor cu Federația Rusă.

Schimbarea paradigmei, respectiv, a mecanismului de dezvoltare sustenabilă s-a dovedit a fi un proces complex și de durată, care poate avea loc doar în condițiile unui efort susținut atât de toate clasele politice, cât și de întreaga societate. Noul mecanism trebuie să soluționeze lacunele și contradicțiile care frânează dezvoltarea economică pe creșterea investițiilor în capitalul fix și intensifică utilizarea acestora. Noul mecanism al dezvoltării economice va presupune atragerea investițiilor, dezvoltarea industriilor exportatoare, dezvoltarea societății bazate pe cunoștințe, inclusiv inovarea și orientarea tehnologiilor spre eficiență și competitivitate.

Schimbarea mecanismului de dezvoltare economică poate fi realizată în condițiile asigurării unei distribuii în raport cu productivitatea și calitatea muncii. Anume specificul și interacțiunea acestor elemente ale mecanismului de dezvoltare, gradul de fuzionare a lor determină particularitățile progresului și instabilității economice într-un domeniu sau altul.

Reformele promovate și eficacitatea acestui mecanism de dezvoltare economică reprezintă primul pas în stabilirea unor factori noi instituționali, economici, sociali, politici, morali. Un element al mecanismului de dezvoltare economică, care stimulează relațiile de dezechilibru economic, constă în eliminarea elementelor contradictorii și diverselor instrucțiuni cu interes departamental în sistemul legislativ și în mecanismul de dirijare și control.

O particularitate a mecanismului de dezvoltare o constituie schimbarea mediului investitional. Asigurarea legală a drepturilor și libertăților de bază ale proprietății private și a mediului de afaceri, inclusiv legea privind companiile, necesită a schimba cadrul regulator în ansamblu, inclusiv cadrul legal care este, în prezent, nedezvoltat și lipsit de oportunități în atragerea investițiilor masive în sectorul privat [140]. Mediul de afaceri se caracterizează prin costuri financiare și de timp nejustificate, care depășesc esențial nivelul celor din țările reformatoare din regiune cum ar fi Georgia (a se vedea Strategia Moldova 2020). O influență pozitivă, în acest sens, a mediului investițional o poate juca implementarea reglementării privind simplificarea falimentării întreprinderii, unui program lent și discriminatoriu de privatizare, unui cadru normativ suficient și necomplicat al protecției și atragerii investițiilor străine [141].

Substanța mecanismului de dezvoltare economică trebuie să fie alimentată de mediul instituțional, care să mențină transparența proceselor de adoptare a hotărârilor și deciziilor, să stimuleze discreția înaltă în executarea funcțiilor aparatului public și politic, implementarea eficientă a mecanismului de stabilizare și creștere economică.

Particularitățile aspectului social-economic al mecanismului de dezvoltare (nivelul ridicat al remunerației funcționarilor publici) condiționează profesionalismul funcționarilor și accelerarea procesului de realizare a mecanismului de dezvoltare economică sustenabilă.

Elementul politic al mecanismului de dezvoltare economică durabilă constă în excluderea unor grupuri politice de a reinstaura regimul economic administrativ monopolist. Aspectul socio-moral al mecanismului de dezvoltare economică sustenabilă trebuie să excludă deprecierea și degradarea valorilor morale ale societății, ineficacitatea procesului de informare în masă și de educare a societății civile în spiritul toleranței față de instabilitatea și dezechilibrul economic, politic, social, moral în societate.

Particularitățile și specificul noului mecanism de dezvoltare economică constă în transformarea intereselor departamentale oligopole de grup în interesele tuturor cetățenilor. Aceste fenomene trebuie să atingă un diapazon destul de mare, în urma implicării societății civile și a partidelor politice de guvernământ nou-create. Specificul mecanismului de dezvoltare economică include prioritar instrumente speciale de optimizare a poverii fiscale, de absorbire și de consum al surselor financiare acumulate și reproducție largită.

Principalul aspect al mecanismului de reformare și dezvoltare rezidă în eliminarea instrumentelor ce măresc costurile de producere și de comercializare și, respectiv, descreșterii instabilității economice și extinderii sărăciei, creșterii inflației și migrației populației active din țară. Mecanismul de dezvoltare a economiei presupune creșterea esențială a competitivității, acumulărilor și investițiilor și încurajarea inovațiilor în ramurile strategice, ca rezultat căderea pozițiilor monopoliste de pe piața autohtonă.

2.4 Concluzii la capitolul II

Un component apartine în structura noului mecanism de dezvoltare a economiei naționale îl constituie excluderea din acest mecanism a sistemului monopolist, oligarhic și politic care agravează rezolvarea problemelor creșterii, impunând societății ambițiile politice și pretențiile sale, și contribuie la extinderea datoriilor statului. Excluderea sistemului de oligopol și oligarhic de sub masca mecanismului de democratizare și dezvoltare economică va conduce la stimularea businessului mic și mijlociu și la restabilirea încrederii populației în structurile acestui mecanism. Drept rezultat, societatea civilă își va activa acțiunile, influențând nu numai politic dar și economic față de ceea ce se petrece în jur. Totodată, se va consolida structura națională a sistemului economic stimulând și reînviind activitățile micului business, se va combate monopolismul și se va exclude utilizarea potențialului social-economic în interesele unui grup oligarhic, politic și economic.

Un element al direcției de schimbare a paradigmei și a mecanismului de dezvoltare îl constituie elaborarea programelor cu „țintă finală”. Un astfel de program de „țintă finală” poate fi programul de dezvoltare a agro-industriei de prelucrare aprofundată exportatoare care include creșterea producerii de fructe și prelucrarea lor.

Un element important al noului mecanism de dezvoltare constă în sporirea transparenței sistemului de achiziții și comenzilor de stat, a subvențiilor publice, a procesului preferențial de privatizare și excluderea manipulărilor de prețuri de tranzacție import-export, în care valoarea bunurilor exportate se subestimează, iar cea a bunurilor importate se supraestimează.

Capitolul III. PERFECȚIONAREA PROCESULUI DE DEZVOLTARE A ECONOMIEI REPUBLICII MOLDOVA

Reglementarea și reformarea eficientă a procesului de dezvoltare social-economică, bazată pe consum și pe remitențe, presupune studierea minuțioasă a principalelor direcții, căi și moduri de manifestare a dezechilibrului economic și a constrângerilor capacităților de producție autohtone limitate, principiilor strategice ale mecanismului și mediului de afaceri, de dezvoltare economică durabilă; analiza prognozelor și sistematizarea căilor, programelor și relevarea metodelor de înlocuire a modelului de creștere bazat pe consumul alimentat de remitențe cu modelul dinamic bazat pe atragerea de investiții, inovații și dezvoltarea industriilor exportatoare de mărfuri.

Evidențierea specificului prognozării caracterului și particularităților domeniilor, căilor și metodelor de dezvoltare economică, bazat pe modelul dinamic, este condiționat, în mare măsură, de gradul și specificul vulnerabilității sistemului și relațiilor economice și disproporțiilor structurale, financiare, teritoriale etc. Gradul vulnerabilității și nivelul de deformare a relațiilor economice și a dezechilibrului macroeconomic, realizarea reformelor inconsecventă, fragmentară, cu pierderi de timp din primii ani ai perioadei de tranziție determină specificul procesului de perfecționare și de implementare a Strategiei Naționale de Dezvoltare „Moldova 2020”.

3.1. Determinarea și argumentarea teoretică a direcțiilor de dezvoltare a economiei Republicii Moldova

Definițiile generale ce țin de dezvoltarea economică sustenabilă se realizează într-un ansamblu de priorități, direcții, căi și forme menite să evidențieze raportul optimal și stabil dintre o unitate din sporul de produs național brut (sau de venit național) din perioada curentă (ΔY) și volumul corespunzător de produs național brut (sau de venit național) din perioada de bază (Y). Prin direcțiile și modelele dezvoltării economice se urmărește conjugarea unor factori ai dezvoltării în diverse modele care, prin acțiunea lor, adesea cu concursul larg al statului, se asigură o dezvoltare cât de cât stabilă a produsului național brut.

Sunt constituite, astfel, diferite priorități, direcții și modele ale dezvoltării economice care se bazează pe diverse elemente ale societății, fie de natură economică, fie de natură socială, politică sau psihologică. Cel mai frecvent, inclusiv în Strategia Națională de Dezvoltare „Moldova 2020” sunt luați drept factori ai dezvoltării economice: acumularea de capital și populația ocupată, incluse în model sub forma sumei acumulate S sau a ratei acumulării $s = S/y$; investiții, inovații, progresul tehnic și eficiența utilizării lor incluse în model sub forma coeficientului capitalului (K/Y), rezultanta căruia este rata creșterii [142].

La baza Strategiei Naționale de Dezvoltare „Moldova 2020” se află teoria neoclasică care nominalizează trei direcții și elemente esențiale necesare pentru o dezvoltare economică continuă și sustenabilă. Aceasta include acumularea de capital, forța de muncă, gradul de productivitate al lor și alți parametri, cum ar fi: tehnologii, guvernarea eficientă, abilități etc. Este evident faptul că neoclasicii considerau diferit gradul de influență a fiecăruia dintre acești factori asupra dezvoltării economice.

Una din direcțiile de dezvoltare economică (în condițiile crizei mondiale) include următoarele componente: reducerea ratei dobânzii, micșorarea ratei de impozitare, creșterea consumului guvernamental, creșterea esențială a masei monetare pentru susținerea consumului public și stimularea investițiilor. Drept exemplu, administrația SUA, în condițiile crizei economico-financiare, au micșorat esențial ratele dobânzii de la 6% la 0,25% anual și, totodată, au mărit esențial masa monetară cu speranța că formula $V > C + I + G$ se va echilibra până la următoarea ecuație $V = C + I + G$ [143]. Ca reacție la această strategie, în SUA, stocurile de mărfuri au început să se diminueze esențial.

Aceleași direcții de dezvoltare, în condițiile crizei economico-financiare mondiale, au stat la baza programului anticriză în UE. Drept exemplu, rata dobânzii în statele-membre ale UE a scăzut în ultima perioadă, de la 2,5 până la 0,75%, concomitent implementând acțiunea de creștere a masei monetare. Volumul resurselor monetare a fost direcționat de către statele UE, spre consum productiv și investiții. Considerăm că direcțiile de dezvoltare economică în UE sunt mai complexe decât în SUA, luând în considerație diferențele existente în cadrul sistemelor fiscale dintre țări.

Caracterul acțiunilor pentru depășirea crizei și direcțiile de dezvoltare economică în țările CSI, inclusiv Federația Rusă sunt diferite de cele din SUA și UE. În economia Federației Ruse, are loc menținerea unei rate a dobânzii ridicate în paralel cu creșterea masei monetare și devalorizarea esențială a acestei mase. Aceste măsuri au efecte contradictorii, deoarece are loc procesul rapid de transformare a masei monetare în valută forte și, respectiv, ieșirea acesteia din țară. De exemplu din bancile F. Ruse prin intermediul bancilor comerciale au fost spalate miliarde de dolari SUA, inclusiv prin băncile autohtone. Alt specific de dezvoltare constă în faptul că o mare parte din investițiile publice sunt direcționate spre sectoarele tradiționale ale economiei în dauna inovațiilor tehnologice și utilizarea unor mijloace mai eficiente a producției. De asemenea, costurile mari din ramura constructoare de mașini și din complexul militar are un impact negativ considerabil asupra direcționării eficiente a investițiilor bugetare pornind de la faptul că întreprinderile producătoare din cadrul acestor sectoare ale economiei au fost subvenționate continuu de către Guvernul F. Ruse.

Specificul dezvoltării social-economice și a politicii monetare și fiscale din Republica Moldova în ultimii ani a complicat situația financiară într-o măsură considerabilă în contextul menținerii unei valori supraapreciate a monedei naționale, ceea ce a dus la bariere în cadrul dezvoltării industriei exportatoare, inclusiv sectorul agro-industrial și intensificării exporturilor. Acest motiv, de asemenea, a influențat negativ și asupra competitivității produselor autohtone pe piețele străine.

Particularitățile și direcțiile de dezvoltare a economiei autohtone constau în punerea accentului deosebit pe dezvoltarea sectorului agro-industrial prin diverse mecanisme de inecții de capital în companiile ce activează în agricultură. Direcțiile și formele de investiție financiară în agricultura Republicii Moldova au loc prin acordarea subvențiilor directe și indirecte producătorilor și întreprinderilor de prelucrare a produselor industriei alimentare, facilitățile fiscale de care au beneficiat întreprinderile din sector, protecția prin intermediul instrumentelor vamale a producției în cauză. În pofida susținerii financiare din partea statului a acestei ramuri a economiei, putem constata că sectorul agrico-industrial în R. Moldova este mai puțin dezvoltat decât în alte state care investesc mai puțin în această ramură și totodată au un potențial mai slab de dezvoltare în domeniu. Rațiunea principală care a impus autoritățile de a susține aceste sectoare a fost faptul că țara noastră este preponderent agrară și a fost identificată ca o sursă de dezvoltare a economiei naționale. Este adevărat și că în timpul URSS, spre deosebire de perioada actuală, se evidențiază importanța industriei contrar agriculturii și industriei alimentare, ceea ce la fel nu a produs rezultatele scontate de creștere economică, ci, dimpotrivă, a segmentat situația în diverse ramuri ale economiei.

O direcție importantă de dezvoltare economică sustenabilă constituie impactul forței de muncă asupra proceselor de dezvoltare economică. Pentru dezvoltarea businessului mic și mijlociu și a statului în întregime, este necesară nu numai creșterea cantității forței de muncă, implicată direct în procesul de producere, dar și nivelul de calificare a ei într-un anumit sector al economiei naționale. Prin urmare, elementul important și direcțiile principale în veriga eficienței forței de muncă asupra proceselor de producție îl constituie sistemul de educație, de organizare și training pentru viitorii și actualii specialiști în diverse domenii [144]. În acest sens, din nou putem cuantifica afirmația precum că creșterea numărului persoanelor care activează în sistemul businessului poate doar cantitativ să mărească performanțele companiilor. Astfel, importanța profesionalismului și educației pentru stat, care tinde să atingă un anumit grad de solvabilitate pentru minimum 10 ani, este dezvoltarea sistemului educațional.

Sistemul educațional din țară, cum s-a menționat deja, nu a cunoscut evoluții impresionante precum și nu se prezintă ca un sistem matur în care se formează viitoarea conștiință a specialiștilor. Este necesar a dezvolta sistemul educațional într-un potențial de

dezvoltare productiv și competitiv a statului pornind de la racordarea acestui sistem la cerințele pieței forței de muncă, în scopul sporirii productivității forței de muncă și majorării ratei în economie. Corelarea dintre cererea pieței forței de muncă și oferta educațională va avea un impact esențial asupra creșterii economice în condițiile crizei economice. Problema rezidă în faptul că statul nu a reușit utilizarea mecanismelor democratice disponibile pentru planificarea, monitorizarea și controlul specialităților necesare economiei naționale. Aici se înscrie abundența specialiștilor cu studii superioare în domeniul dreptului și relațiilor internaționale. Mai nou, o tendință a demarat în crearea cadrelor cu specialități economice. Inadvertența politicilor statului a creat precedentul că absolvenții universităților din R.Moldova se încadrează foarte dificil în câmpul de muncă și, prin urmare, se mărește rata șomajului. Specialiștii formați sunt implicați în activități neproductive care nu influențează sursele de creștere economică durabilă. De asemenea, politicile statului au dus la micșorarea nivelului de calificare în economia națională prin promovarea deseori a unor curriculumuri în care nu există specialiști competenți capabili să acorde cunoștințe și abilități în domeniu. În lucrările sale, economistul Barro pune accent în special pe educația profesională, deoarece în acest sector educațional se formează principalele instrumente de eficiență și muncă. Cu toate acestea, cercetătorul în economie Soto menționează că în procesul extinderii și dezvoltării diverselor forme de tehnologii, educația universitară și crearea specialiștilor înalt calificați vine în prim-plan și ocupă primul loc în impactul pe care-l comportă și importanța sa.

Analiza sistemului educațional din RMoldova ne relevă și impactul celui de-al treilea factor în creșterea durabilă a economiei noastre. Se prezumă aici factorul cunoștințelor care ar trebui să le posede forța de muncă din sectorul economic. În conformitate cu explicația lui Barro, unul dintre principalii economiști care a identificat și analizat factorii de creștere economică, cunoștințele reprezintă unicul factor care nuanțează avantajele relative și absolute în cadrul concurenței economice dintre două companii, comunități sau țări [56]. În acest sens, Sala i Martin se exprimă asupra faptului că unul dintre puținele state care a atins creșterea economică sustenabilă – SUA, care de la 1889 pînă în prezent a avut parte doar de ritmuri de creștere pozitive, cu excepția crizelor din 1933 și 2008. Autorul ne sugerează că sustenabilitatea economică se datorează, în mare parte, faptului că întreprinderile americane au investit foarte mult în inovații și tehnologiile noi care să faciliteze și să perfecționeze producția.

În contextul celor expuse mai sus, trebuie să evidențiem că un anumit efort al statului a fost depus în sectorul agrar, după cum am mai menționat anterior, este considerat ca unul strategic. Astfel în cadrul analizei unui caz concret putem să ne referim la investițiile publice ce urmăresc dezvoltarea stațiilor tehnologice din cadrul întreprinderilor agricole mari din R. Moldova. În acest sens, pentru anul 2008 au fost create aproximativ 35 de stațiuni tehnologice de

mașini în care s-a investit o parte din resursele bugetare și de care întreprinderile autohtone mari agricole neproductive nu pot beneficia pentru extinderea producției lor finite spre alte piețe decât cea a R.Moldova.

O formă importantă în dezvoltarea și creșterea economică o constituie materializarea cunoștințelor în sistemul de producție prin intermediul elaborării și transferului noilor tehnologii și inovații. Investițiile în inovație și tehnologiile informaționale constituie în R. Moldova sursa de bază pentru dezvoltarea economică durabilă. O altă direcție în dezvoltarea economică o constituie dezvoltarea sistemului de protecție a drepturilor de autor. De exemplu, SUA și alte state dezvoltate au fortificat impecabil sistemul de protecție a drepturilor de autor, în particular, și statul de drept, în general. Rațiunea care a condus la dezvoltarea sistemului de protecție a inovațiilor a fost necesitatea de a acorda companiilor dreptul de a deține proprietatea asupra tehnologiilor elaborate și utilizate. Protecția drepturilor de autor, de asemenea, a acordat posibilitatea de comercializare a inovațiilor și ceea ce este cel mai important, transferul contra plată a acelor tehnologii la alte companii și economii naționale [145].

În comparație cu statele dezvoltate, Republica Moldova a depus eforturi minime în ceea ce ține de dezvoltarea tehnologiilor noi și a inovațiilor, în primul rând, statul nu a stimulat nici companiile private și nici centrele de cercetare în elaborarea și implementarea noilor tehnologii. Respectiv, vorbim, în acest sens, despre o direcție greșită în domeniul culturii antreprenoriatului de la noi din țară. În consecință, companiile producătoare moldovenești au rămas în afara concurenței pe piața internațională dat fiind faptul că bunurile produse în R. Moldova nu reflectă o formulă inovativă și competitivă cu produsele altor țări. Ca rezultat, exportul înregistrat de companiile autohtone este minim și este reflectat în deficitul comercial care la etapa actuală constituie peste 3 mld. dolari USD.

O formă importantă de dezvoltare economică constă în importul de noi sisteme tehnice și tehnologice, inclusiv în sistemul agro-industrial din țările dezvoltate. Republica Moldova nu a stimulat suficient transferul noilor tehnologii de peste hotare în vederea schimbării radicale a producției autohtone. Această problemă este acută având în vedere că transferul tehnologiilor noi nu a fost protejat de sistemul de autor și al inovațiilor. Luând în considerație faptul că acest sistem este subdezvoltat în țara noastră, investițiile străine care ar aduce cu sine inovații și tehnologii noi sunt minime și investitorii se ciocnesc de bariere instituționale în ceea ce privește investițiile în noile tehnologii.

Modernizarea permanentă a factorilor de producție, inclusiv schimbarea sistemului tehnic și tehnologic învechit, a procesului de producere autohtonă și înlocuirea lui cu cel mai modern necesită eliberare de impozite și taxe vamale, utilaj și tehnologii noi pentru agenții economici care sunt incluși în programele de dezvoltare economică. O altă direcție a procesului

de dezvoltare economică este perfecționarea și menținerea forței de muncă activă în țară. Este necesar de elaborat un program de dezvoltare a ramurilor prioritare și stimularea procesului de menținere a forței de muncă, necesară pentru realizarea acestor programe.

Un alt element al direcției de dezvoltare economică rezidă în faptul că investițiile în noile tehnologii și inovații trebuie să fie efectuate nu de către stat, dar direct de către companiile private în vederea atingerii unui impact semnificativ asupra dezvoltării economice. În acest sens, implicația statului ar trebui să fie una indirectă, rezumându-se la stimularea companiilor pentru a investi în noile tehnologii și protejarea drepturilor asupra acestor inovații. Ceea ce însă este caracteristic statelor în dezvoltare, inclusiv Republicii Moldova, este că are loc creșterea semnificativă a cheltuielilor de la bugetul auster pentru finanțarea procesului de reutilizare și re tehnologizare a întreprinderilor autohtone. Consecința acestor acțiuni este diminuarea climatului concurențial în afaceri, prin protejarea unui număr mic de agenți economici de comun cu crearea unui sistem vulnerabil de protecție a inovațiilor elaborate sau importate de către agenții economici.

O altă direcție și formă de dezvoltare social-economică constă în elaborarea unui program de integrare a instituțiilor de cercetări cu sectorul privat. În Republica Moldova, cooperarea dintre centrele de cercetare și companiile private constituie veriga cea mai slabă. Este evident faptul că tehnologiile noi și inovațiile într-un stat dezvoltat se plasează în centrele de cercetare. În acest sens, lipsa unei cooperări eficiente și lipsa unui cadru instituțional de colaborare și de integrare între instituțiile de cercetare și businessul mic și mijlociu duce la imposibilitatea transferului noilor tehnologii în producție și, respectiv, la dezvoltarea durabilă a unor sectoare puternice ale economiilor naționale [146].

Un aspect al dezvoltării economice, bazat pe teorie neoclasică, constă în faptul că statele în dezvoltare, pe parcursul evoluțiilor lor, vor avea o creștere economică mai rapidă decât țările dezvoltate, ceea ce, în ultimă instanță, va duce la convergența indicatorilor de dezvoltare economică dintre aceste două grupuri de țări. Practica însă demonstrează că atât R. Moldova, cât și alte țări în dezvoltare, într-adevăr, au înregistrat în anumite perioade ritmuri de creștere intensive ale economiei lor. Însă vulnerabilitatea sistemică și subdezvoltarea instituțională a dus la faptul că trendurile negative ale evoluției economice internaționale au avut și au un impact negativ asupra dezvoltării mai rapide și a redus șansele de convergență social-economică. În contextul evidențiat mai sus, este necesar de răspuns la întrebarea: Care sunt elementele determinante după care se poate clasifica dezvoltarea economică durabilă? În primul rând, literatura de specialitate ne relevă două grupuri de țări cu caracteristici de dezvoltare diferite, și anume: țările dezvoltate și țările în dezvoltare din care face parte și Republica Moldova. Această segmentare a fost pentru prima dată elaborată și realizată de către instituțiile financiare create

după cel de-al doilea război mondial și anume Banca Mondială și Fondul Monetar Internațional. La baza acestei stratificări economice se plasează venitul mediu pe cap de locuitor. În pofida faptului că aceasta este un indicator de care se conduc aceste instituții financiare, ne permitem totuși să îl considerăm ca fiind unul mai mult de natură socială decât unul de natură economică. Concluzia se fundamentează pe faptul că venitul mediu pe cap de locuitor arată mai mult nivelul sărăciei dintr-un anumit teritoriu, dar nu și nivelul de dezvoltare a instituțiilor și indicatorilor din sfera economică a unui stat. Cu toate acestea, este necesar să menționăm că pentru R. Moldova venitul minim pe cap de locuitor constituie 2342 lei/lună, ceea ce constituie un indicator foarte jos, în comparație cu venitul minim stabilit de către ONU în cadrul obiectivelor de dezvoltare a mileniului (a se vedea tab.2).

Unul din elementele care determină gradul de dezvoltare social-economică îl constituie ritmurile de creștere economică, evoluția surselor de dezvoltare economică pentru țara noastră, perfecționarea instituțională și stimularea inovatională a mediului de afaceri. Totodată, gradul de dezvoltare economică, dinamica ratei sărăciei în țara noastră depinde, în mare parte, de specificul și formele de realizare a politicilor inovationale elaborate de către Guvern, de activitatea instituțiilor de reglementare a sistemului economic și de competitivitatea producției autohtone pe plan intern și extern.

Particularitățile direcțiilor de dezvoltare inovatională, specificul formelor de realizare a politicilor economice de re tehnologizare au determinat o tendință negativă în dezvoltarea social-economică. Cauzele acestei tendințe negative au fost expuse deja și pot fi sintetizate în următoarele direcții și forme: a) micșorarea resurselor disponibile pentru inovatii tehnologice și utilizarea neeficientă a lor; b) pierderea timpului de reforme structurale a ramurilor prioritare relativ avantajoase; c) grija excesivă a statului față de proprietatea publică și neglijența față de cea privată, inclusiv a inovatiilor și inventiilor private; d) impedimente în crearea și desfășurarea afacerilor inovationale; e) intensificarea fenomenului corupției și birocratizarea procesului inovational; f) sistem fiscal distorsionat; g) vulnerabilitatea economiei naționale față de crizele economice internaționale și regionale; h) instabilitate politică și social-economică; i) efecte dezechilibrate în sistemul inovational ale tranziției la o economie de piață concurentă; j) contopirea oligarhismului cu puterea de stat.

Începând cu anul 2000, această tendință negativă s-a transformat treptat într-una nominal-pozitivă și a atins un indice de creștere nominală al PIB-ului de 7,2% în anul 2006. Insa daca luam in considerare ca PIB-ul real in preturile din 1999 a crescut in 2006 cu 2%, iar preturile, in aceasta perioada s-au marit de citeva ori atunci efectul real de la aceasta crestere este negativ care a condus la distrugerea interesului economic si migratiei masive a fortei de munca. Este evident că această creștere este una vizibilă, în comparație cu creșterea economică de la

începutul anilor 90, însă aceasta direcție de dezvoltare economică constituie o creștere bazată pe consum, alimentată de remitențe, dar nu pe inovații sau dezvoltarea producătorului autohton și creșterea exportului în anumite sectoare prioritare.

În acest sens, trebuie de evidențiat faptul că pentru R. Moldova sunt caracteristice direcții și surse de antidezvoltare economică. Printre acestea specificăm dezvoltarea bazată pe consum și pe remitențe. Luând în considerație acest specific, este posibil ușor de argumentat că actuala așa-numită creștere economică din R. Moldova este vremelnică, dar nicidecum durabilă. Începând cu anul 2000, în Republica Moldova a avut loc o dezvoltare bazată pe consum, ca rezultat al măririi salariilor și pensiilor, pe remiteri din alte țări. Astfel de tip și direcție de dezvoltare în perioada anilor 2000-2010 a atins creșterea nominal și inflaționistă a PIB în medie cu 5,1% anual. În anii 2000-2004 rata nominal de creștere a fost de 7,1%, iar în 2005-2006 de 5,2%. Dar aceste rate de creștere înaltă din acești ani mai favorabili reprezintă efectele nominale de creștere și de revenire din criza anilor 1998 și 2008 unde au fost înregistrate crize economice regionale și globale. Pe parcursul anilor 2000-2014 au fost înregistrate și rate anuale mai mari în special pe termen scurt și rate anuale mai mici în perioadele de corecție sau de eventuale crize (a se vede strategia de dezvoltare Moldova-2020). În general acest tip și direcție de creștere a condus la „tocarea”, „mâncarea” resurselor, la creșterea sărăciei, la adâncirea crizei social-economice și politice. Creșterea economică durabilă, bazată pe consumul statului și a populației, se explică prin incapacitatea populației de a realiza economii și, respectiv, incapacitatea statului de a dispune de resurse financiare și operaționale suficiente pentru realizarea unor investiții publice eficiente. De asemenea, consumul este factor temporar în posibilitatea de a menține un nivel ridicat al serviciilor și produselor efectuate în stat. Productivitatea și calitatea produselor fiind în incapacitate de a fi stimulată încontinuu de consumul populației.

Analizând cel de-al doilea element și direcție de dezvoltare economică, necesită un studiu adițional al vulnerabilității acestei direcții față de procesele economice interne și externe. Este evident faptul că economia națională nu-și poate menține o dezvoltare economică durabilă bazată doar pe sursele remitențelor, pentru că de asemenea acesta, în primul rând, este un fenomen temporar și, în al doilea rând, aceste transferuri constituie soluția temporară pentru „economia bolnavă a țării”. Cu toate acestea, trebuie să menționăm că ponderea transferurilor din străinătate în PIB-ul moldovenesc este de 38%, R. Moldova fiind pe primul loc în lume ce se dezvoltă pe baza remitențelor transferate de peste hotare.

O altă direcție și element important de dezvoltare economică îl constituie instituțiile care au atribuții de reglementare a activității economice din Republica Moldova. Este vorba în primul rând de Ministerul Economiei care este autorul principalelor direcții și reforme ce se referă la activitatea agenților economici, precum și elaboratorul principalelor acte legislative și

normative în domeniu. În acest context, trebuie să subliniem efortul minim al instituției vizate în facilitarea afacerilor și cu atât mai puțin în stimularea transferului bunelor practici ale statelor CSI și UE în R.Moldova.

Evidențiem că unul din cele mai mari impedimente în realizarea activității de întreprinzător este suprareglementarea cadrului juridic din acest domeniu. Pierderile se echivalează în durata de timp și valoarea mijloacelor financiare pe care agentul economic trebuie să le investească pentru inițierea și dezvoltarea afacerilor. Este adevărat că Guvernul a depus anumite eforturi în facilitarea procedurilor de înregistrare a întreprinderilor, însă licențierea, taxarea distorsionată, precum și lipsa unor reglementări clare ce țin de lichidarea afacerilor rămâne a fi un obiectiv de neatins. De asemenea, se poate menționa despre incluziunea instituțiilor statului în anumite sectoare ale economiei naționale și, în consecință, realizarea unor politici protecționiste nemotivate viz-a-vi de un număr mic de agenți economici. Acest fapt distorsionează libera concurență de pe piața autohtonă și lipsa unui teren de dezvoltare pentru întreprinderile mici și mijlocii. Totodată, businessul mic și mijlociu constituie unul din motoarele principale de dezvoltare social-economică.

Această direcție de perfecționare a condițiilor și mediului de activitate include promovarea consecventă și în complex a tuturor metodelor eficiente de inovatie a relațiilor tehnologice, social-economice, printre care putem evidenția: perfecționarea mediului inovational și crearea condițiilor și intereselor egale pentru toți agenții economici în procesul implementării tehnologiilor noi și inovațiilor; deetimizarea, depolitizarea, deoligarhizarea relațiilor economice și instituționale și elaborarea programelor de renovare concomitent cu creșterea obligațiilor și responsabilității deținătorilor de proprietate în dezvoltarea tehnologiilor noi; crearea condițiilor pentru apariție și transformare liberă a unei forme de proprietate și de gospodărire în alte forme reiesind din necesitățile inovationale; optimizarea metodelor administrative și economice a activității de modernizare tehnologică și inovatională; perfecționarea procesului de privatizare și re tehnologizare și creșterea eficienței acestor procese și optimizarea cheltuielilor sociale și de stat și a veniturilor companiilor și cetățenilor; menținerea echilibrului social-economic, a politicii bugetar-financiare, vamale și a sistemului juridic care ar oferi condiții favorabile pentru stabilitatea și dezvoltarea noilor tehnologii și inovații; monitorizarea programelor „țintă” de dezvoltare a tehnologiilor noi de către societatea civilă și structurilor nonstatale; optimizarea politicilor fiscale, vamale, protecției sociale, adecvate situației și necesităților agenților economici pentru implementarea tehnologiilor noi; dezvoltarea transparentă a proceselor inovationale și aplicarea legii în efectuarea schimbărilor structurale în ramurile prioritare.

Realizarea acestor direcții și forme de dezvoltare este foarte dificil de efectuat, deoarece acest proces se confruntă cu necesitatea rezolvării unui șir de probleme. Printre aceste probleme,

putem remarca faptul că, în procesul punerii în practică a metodelor, căilor și direcțiilor de dezvoltare a tehnologiilor noi și a inovațiilor, trebuie neapărat de ținut cont de performanțele și deformațiile tehnologice, economice și sociale deja realizate și de mediul de afaceri și instituțional existent.

O direcție importantă și formă de dezvoltare și implementare a inovațiilor include politica flexibilă și echilibrată în procesul de dirijare a cursului valutar. Menținerea unui curs exagerat a monedei naționale conduce la micșorarea prin acest instrument a capacității exportatorilor de a-și desfășura activitățile și implementa tehnologii noi. O tendință în cauză negativă este explicată prin faptul că în Republica Moldova se atrage o atenție deosebită nu asupra inovațiilor și tehnologiilor private și proprietății intelectuale, dar proprietății publice, ceea ce înseamnă grija față de paturile neproductive care necesită o susținere financiară din partea statului. În acest fel, cu ajutorul constrângerii mediului privat, îndeosebi businessul mic și mijlociu, statul își execută obligațiile față de aceste pături ale populației. Totodată, Guvernul nu depune eforturi suficiente în susținerea mediului privat de afaceri, fără care este imposibilă dezvoltarea tehnologiilor moderne și a inovațiilor, pe de o parte. Devalorizarea peste noapte a monedei naționale, conduce la distrugerea afacerilor mici și mijlocii și constringe importul tehnologiilor noi, la sărăcirea populației și la îmbogățirea monopolistilor și oligarhilor.

Un rol important și performant îl are climatul investitional de afaceri în RMoldova, inclusiv inițierea afacerii de renovare care include un șir de etape, începând cu deschiderea firmei, darea în exploatare a încăperii de afaceri, dobândirea autorizației sanitare-de la pompieri, salubritate, prețură, primărie, poliție și terminând cu departamentul care curează activitatea inovatională respectivă.

O direcție importantă pentru dezvoltarea tehnologiilor noi și inovationale o constituie factorii instituționali și structurali ai dezvoltării economice. Rolul acestora este de a aprecia și perfecționa structura și mecanismul de organizare a sistemului tehnologiilor noi și inovational. Într-o mare măsură, statul în comun cu instituțiile academice are cel mai mare impact asupra acestor factori, dar în același timp subliniem că politicile statului până în prezent nu-și ating efectul dorit și, în consecință, impactul asupra dezvoltării tehnologiilor noi și inovațiilor este minor.

Dezvoltarea tehnologiilor noi și inovațiilor presupune elaborarea și implementarea unui set de direcții clare de anticriză și re tehnologizare în Republica Moldova, precum ar fi menținerea ratei inflației la o singură cifră, asigurarea unui deficit suportabil al contului curent și, de asemenea, menținerea unui volum determinat de rezerve monetare, care impune elaborarea unor politici restrictive față de banul public și investițiile publice în scopul de creștere a economiei statului.

O importanță deosebită o constituie accelerarea reformelor tehnologice și structurale, inclusiv reabilitarea drumurilor, a rețelilor energetice, reforma administrației publice centrale, revizuirea și completarea actelor legislative și normative în concordanță cu rigorile europene, realizarea activităților de armonizare a standardelor tehnice și tehnologice autohtone la cele europene, creșterea ponderii instrumentelor economiei de piață etc.

Una din căile importante de dezvoltare a tehnologiilor noi și inovațiilor constă în îmbunătățirea climatului concurențial, investițional și inovational, condițiilor de afaceri, perfecționarea sistemului de achiziții de stat. Deficiențele în domeniul protecției investițiilor inovationale și creării unui mediu de afaceri concurențial sunt accentuate de către pierderile mari la buget de către Guvernul RMoldova în cadrul proceselor pierdute la Curtea Europeană pentru Drepturile Omului. Are loc creșterea proceselor care se desfășoară viz-a-viz de încălcările grave ale administrației în domeniul protecției investițiilor inovationale și a diverselor forme de proprietate privată în R. Moldova.

Dezvoltarea tehnologiilor noi și inovațiilor în prioritati presupune încurajarea procesului de tranzacție a sistemului financiar, și optimizarea politicii fiscale. Problema „presiunii fiscale”, „politicii fiscale optime” este una dintre cele mai dificile pentru economia națională. Nu există o soluție standard pentru această problemă, ci doar una în dinamică, care trebuie identificată și mereu revizuită. În literatura de specialitate, există mari diferențe în estimarea presiunii fiscale. Conform datelor Ministerului Finanțelor, presiunea fiscală în R. Moldova constituie 30%. Centrul de studiere a problemelor pieței considera presiunea egală cu 40-50%, iar companiile susțin că această depășește cu mult 50% din venitul lor. Această divergență de păreri necesită elaborarea unei strategii și metodologii de optimizare a politicii fiscale. Optimizarea sistemului fiscal urmează a fi efectuată prin stabilirea nivelului taxelor și impozitelor pe baza metodelor științifice elaborate și implementate în țările cu o dezvoltare durabilă, dând preferință modelului care corespunde în mai mare măsură situației financiare și nevoilor agenților economici reali la momentul actual și care maximal va stimula dezvoltarea tehnologiilor noi.

Procesul dezvoltării tehnologiilor noi și inovațiilor reprezintă și optimizarea și descentralizarea poverii fiscale sub aspect teritorial. Una din cauzele răspândirii instabilității care împiedică renovarea sistemului economic constă în deformările existente în procesul de distribuire a poverii fiscale și de favorizare nefundamentată a unor regiuni. Pentru co-interesarea autorităților locale în maximizarea acumulărilor impozabile de stat și în dezvoltarea tehnologiilor noi în localități, este necesar schimbarea criteriilor de percepere a impozitelor și de distribuire a cheltuielilor din bugetul de stat. În baza plăților și a cheltuielilor de la buget, trebuie utilizat același criteriu – eficacitatea activității economice a agenților economici și a teritoriului dat. În prezent, plățile la buget se efectuează după criteriul nivelului de activitate economică a

teritoriului respectiv, iar cheltuielile – după alt criteriu, după numărul și structura populației, care este foarte diversă în diferite teritorii. Drept rezultat, raportul plăților în buget și subvențiilor de la bugetul de stat variază considerabil de la un teritoriu la altul. Acest principiu de acumulare a venitorilor și de subvenționare a necesităților teritoriilor de la bugetul de stat nu stimulează administrațiile locale să combată fraudele economice, inclusiv evaziunile fiscale și să maximizeze încasările impozitelor la bugetul de stat. E rațional să se treacă la o bază stimulatorie de colectare a impozitelor din teritoriu. Dacă localitatea își onorează datoriile în baza normativelor prognozate față de stat, este oportun ca, de exemplu, 50% din surplusul colectărilor față de normativ să rămână în teritoriu pentru dezvoltarea tehnologiilor noi și a inovațiilor. Aceasta ar rezolva problemele cointerесării administrațiilor locale față de încasările fiscale și de implementare a tehnologiilor noi.

Una din cele mai importante direcții de dezvoltare social-economică constă în restructurarea, demonopolizarea și cointerесarea sistemului bancar în dezvoltarea tehnologiilor noi și a inovațiilor, în creșterea responsabilității băncilor comerciale în dezvoltarea progresului tehnic în sistemul economic național. În primul rând, este necesar să se aducă volumul masei monetare în corelație cu necesitățile de retehnologizare a priorităților în economia națională. După părerea noastră trebuie dublate rezervele valutare în depozitele bancare și extinderea controlului asupra masei monetare aflate în circulație. De asemenea, este necesar a mări responsabilitatea băncilor pentru banii populației depuși la depozite. În condițiile crizei actuale, trebuie de micșorat rata dobânzilor băncilor comerciale pentru prioritati, scăzând-o la 1-2% anual pentru creditarea proiectelor prioritare de retehnologizare și inovatii. Este util ca BNM să efectueze un control mai eficient de supraveghere a utilizării creditelor ale depunerilor populației, în special a resurselor remitențelor pentru proiectele și programele de dezvoltare a tehnologiilor noi și să urgenteze procedura falimentului și de rambursare, în primul rând, a banilor deponenților și apoi ale celorlalți agenți și, în ultimul rând, ai BNM în cazul falimentării băncii comerciale, inclusiv prin atragerea banilor în numerar.

O formă de dezvoltare a tehnologiilor noi și a inovațiilor include un sistem de măsuri de minimalizare și neutralizare a sistemului birocratizat la diverse niveluri. Birocratismul administrativ și forțele politice care susțin „politica de bunăstare a statului” constituie substanța și mediul fertil, care alimentează instabilitatea economică și uzura morala a capitalului fix. Birocratismul și oligarhismul nu numai că împiedică elaborarea cadrului legislativ de dezvoltare a tehnologiilor noi și a inovațiilor eficient, dar și, în fond, permite funcționarilor publici să frâneze procesul de perfecționare și eficientizare a aparatului tehnologic și inovational, legislația în vigoare, contribuie la conservarea capitalului fix învechit, la extinderea instabilităților

economice, precum și la apariția și consolidarea unui sistem specific de relații tehnico-tehnologice, economice și sociale de tensionare a situației în țară.

Schimbarea mediului politic în țară este necesară pentru stimularea procesului de dezvoltarea tehnologiilor noi și a inovațiilor. Aceasta ar consolida forțele naționale pentru optimizarea vectorului de dezvoltare și de stabilizare a situației sociale și economice. Nici până în prezent nu sunt soluționate problemele stabilizării situației politice, în ansamblu, pe țară și ale politicii social-economice, în special. Situația politică actuală se caracterizează printr-un monopolism contradictoriu și printr-o luptă antagonistă în interiorul forțelor liberal-democratice și între acestea și forțele de stânga care agravează criza politică, dispersează societatea, generează politizarea procesului de dezvoltare și reformare. În această ordine de idei, este evident faptul că forțele politice în ultimii ani nu au avut suficientă fermitate și interes național, pentru a rezolva problemele cele mai acute și a crea un climat social-politic favorabil pentru re tehnologizarea sistemului economic și dezvoltarea sustenabilă a tehnologiilor noi și a inovațiilor.

O direcție de dezvoltare a tehnologiilor noi și a inovațiilor eficiente include reformarea radicală a managementului reglementării politicii inovationale de către stat. Caracterul și specificul managementului inovational al statului până în prezent a condus la restrângerea procesului de dezvoltare și implementare a tehnologiilor noi în prioritățile sectorului real al economiei. Ineficiența acestui management statal se manifestă prin diminuarea sistemului inovational în sectorul real prioritar al economiei, a businessului mic și mijlociu, prin creșterea mai rapidă a inflației decât a PIB-ului, prin sporirea ratei șomajului, prin creșterea cheltuielilor publice și a deficitului bugetar, prin adâncirea disproporțiilor în diverse stadii tehnologice, prin creșterea enormă a deficitului balanței de plăți, prin distrugerea producătorului autohton necompetitiv etc.

Din cauza ineficienței gestionării macroeconomice a crizei politice și provocării alegerilor Parlamentare anticipate (3 alegeri timp de 2 ani) s-a intensificat procesul de instabilitate economică, a avansat dezechilibrul tehnologic în sectorul real autohton și cel european. Creșterea taxelor și a cotelor de impozitare, controlul statului asupra hârtiilor de valoare, inflația ridicată, birocratizarea reglementărilor de stat au „împins” majoritatea businessului mic și mijlociu din sectorul real să se refugieze pe „piața off shore”, ori să treacă în sectorul tenebru și să-și tăinuiască veniturile.

Disproporțiile și instabilitatea tehnologica și degradată în R. Moldova au atins un grad atât de mare, încât această tendință în economie se poate aprecia ca fiind cea mai periculoasă dintre toate celelalte tendințe negative. Asemenea tendințe existau și în țările din Occident și din Orient. S-au intensificat disproporțiile în forțele de producție, în progresul tehnico-economic și

în fostele republici sovietice, îndeosebi după obținerea independenței. La începutul secolului XXI și mai ales în perioada crizei financiare mondiale și regionale, capitalul tehnic a degradat fizic și moral și s-a diminuat enorm și a început procesul de influență contradictoriu, instabilitatea sectoarelor reale în diverse țări. În aceste condiții, a apărut necesitatea elaborării direcțiilor și metodelor practice ale managementului tehnico-economic național, care avea menirea să stopeze distrugerea completă a aparatului industrial și răspândirea instabilității economice și să asigure dezvoltarea tehnologiilor noi și inovațiilor eficiente. Treptat, s-au format și au crescut influența și integrarea tehnico-economică regională și a politicilor economice naționale în diverse țări. A apărut și s-a cristalizat politica managementului inovațional a macroeconomiei mondiale, practică de FMI, BM, de UE și de alte organisme internaționale și regionale.

În diverse politici social-economice, se utilizează diferite metode de gestionare de stat a procesului de dezvoltare a tehnologiilor noi și inovaționale care acționează diferit asupra creșterii economice. Una dintre aceste metode necesară a fi implementată constă în „limitarea radicală” a rolului economic al statului în liberalizarea maximală a activităților agenților economici și a procesului de re tehnologizare și inovare, „lăsarea” unui volum cât mai mare de venituri la dispoziția întreprinderii în scopul creșterii stimulului economic, reducerii elementelor regulatorii în tehnico-economie și diminuării controalelor de stat ale sectorului real. Realizarea acestor metode de dirijare a politicii de inovare poate conduce la diminuarea instabilității economice.

Direcțiile principale și caracteristicile acestei politici manageriale includ:

- reducerea considerabilă a cotelor la impozite și taxe, acordarea unor facilități fiscale (facilități la dezvoltarea tehnologiilor noi și inovațiilor);
- orientarea companiilor prioritar spre acumularea investițiilor de capital și stimularea de către stat a implementării tehnologiilor noi;
- reducerea cheltuielilor guvernamentale pentru necesitățile sociale și limitarea acestor necesități din fondurile centrale odată cu sporirea considerabilă a cheltuielilor pentru realizarea programelor de re tehnologizare cu „scop final relativ avantajoase” și crearea unor locuri suplimentare de muncă;
- limitarea reglementării administrative de către stat a activității antreprenoriale și acordarea unor facilități pentru dezvoltarea tehnologiilor noi;
- promovarea unei politici creditar-monetare moderate prin manipularea ofertei de mijloace bănești și ratei bancare;
- orientarea spre menținerea ratei inflației mai jos de rata creșterii PIB.

Totodată, această politică managerială de dezvoltarea tehnologiilor noi și inovațiilor nu va influența masiv și esențial, în prima etapă, scăderea instabilității economice și reducerea

disproporțiilor dintre sectoarele economiei reale. Din contra, la început poate crește deficitul bugetar, condiționat nu numai de majorarea cheltuielilor de stat pentru rezolvarea problemelor sociale, dar și de faptul că vor crește neplățile la buget din cauza facilităților fiscale și creșterea cheltuielilor pentru dezvoltarea tehnologiilor noi și inovațiilor cu scopul realizării programelor cu „țintă” finală. Retehnologizarea și inovarea sectorului real al economiei va beneficia de toate facilitățile fiscale, fără a se achita pentru ele. Ca rezultat, nu se vor încasa la prima etapă impozitele pe venit.

Altă direcție de stimulare și dezvoltare a tehnologiilor noi constă în schimbarea metodelor de gestionare managerială tehnico-economică de stat, utilizate în anii 2001-2008 de partidul de guvernare care prin extinderea procesului de implicare directă a statului în sfera social-economică, inclusiv prin reglementarea activității agenților economici, în creșterea substanțială a cheltuielilor sociale, în acordarea de facilități păturilor vulnerabile din contul direct celor ce muncesc au influențat extrem de negativ economia națională, făcând să crească instabilitatea economico-socială și diminuarea reală a investițiilor și a inovațiilor. În asemenea condiții, agenții economici au părăsit sectorul real transferând activitatea peste hotare, ori în sectorul tenebru. Aplicând asemenea metode de gestionare, nici o politică economică de anticriză nu este în stare să retehnologizeze sistemul de producție și să stopeze tendința generală de instabilitate social-economică. Problema constă în faptul că agenții economici, în această situație, sunt lipsiți de stimulentele economice pentru a inova producția și a funcționa transparent, respectând legea.

O altă direcție de dezvoltare a tehnologiilor noi și inovațiilor constă în reflectarea în programele cu „țintă finală” a specificului ramurilor și teritorial al Republicii Moldova. Problema constă în faptul că amplasarea geografică a țării noastre este destul de specifică și poate stimula extinderea disproporțiilor macroeconomice, întrucât teritoriul Republicii Moldova servește drept pod de legătură economică și socială între Occident și Orient. În această situație, Republica Moldova trebuie să devină o regiune de elaborare și realizare a unui sistem amplu de măsuri eficiente de îmbinare a intereselor tehnico-economice și sociale nu numai a celor naționale, ci și a celor regionale și chiar internaționale.

În prezent, realizarea direcțiilor de retehnologizare și inovaționale reflectate în Strategia Națională de Dezvoltare „Moldova 2020” este practic imposibil, deoarece acest proces are loc în condițiile de izolare a componentelor sale sociale (Guvern, sector privat, societate civilă, partide politice și departamente.) Pentru realizarea Strategiei Naționale de Dezvoltare „Moldova 2020” și dezvoltarea tehnologiilor noi este necesară includerea integrală a intereselor societății civile, businessului, statului în procesul realizării acestei strategii. Totodată, este foarte important de elaborat un mecanism efektiv de supraveghere, gestionare, prevenire, diminuare și acoperire a

riscurilor specifice, legate de securitatea economică a statului, în cazul influenței semnificative a crizei economico-financiare mondiale și extinderii masive a instabilității și disproporțiilor economice. Trebuie să se analizeze evoluția reformelor economice, cauzele, specificul și eficacitatea funcționării și gestionării programelor de dezvoltare tehnico-economică deja implementate. Paralel cu aceasta, trebuie de estimat principalele riscuri economice și posibilele pagube financiare din cauza influenței negative a crizei economice mondiale și regionale și din pricina guvernării proaste și de elaborat măsurile de minimalizare a riscurilor în procesul implementării strategiei de dezvoltare.

Este nevoie de estimat potențialul profesional autohton necesar pentru implementarea proiectelor de dezvoltare a tehnologiilor noi și inovațiilor și de evidențiat instrumentele de promovare a proceselor necesare. De asemenea, este necesar a evalua potențialul tehnic, financiar și profesional al structurilor și instituțiilor respective (sectorul privat, structurile nonstatale, mass-media, structurile guvernului etc.), care ar putea asigura procesul de organizare și gestionare a programelor de dezvoltare a inovațiilor. O altă direcție și formă de dezvoltare a tehnologiilor noi constă în necesitatea de a consolida tendința de reducere a inflației în fața presiunilor crescânde din exterior. Este adecvat de a consolida stabilitatea prețurilor în calitate de obiectiv primar al Băncii Naționale a Moldovei, de a admite o mai mare flexibilitate a ratei de schimb, și a înăspri mai mult politica monetară, dacă se mizează pe atingerea unei inflații sub zece la sută. Totodată, este necesar a obține în procesul realizării politicii tehnico-economice un echilibru adecvat între susținerea tendinței de reducere a inflației și necesitățile de dezvoltare a tehnologiilor noi și inovațiilor. În acest sens, perspectivele fiscale îmbunătățite vor crea o oportunitate în vederea accelerării reformelor pentru a crea posibilități suplimentare de cheltuieli bugetare orientate spre dezvoltarea tehnologiilor noi și spre reducerea sărăciei, și de a moderniza administrația publică pentru a atinge o gestionare mai bună a resurselor investiționale.

Măsurile structurale, ce sunt în derulare, trebuie focusate în direcția perfecționării climatului de afaceri, avansării procesului de privatizare și deetatzare, în special a întreprinderilor de stat, simplificării mediului regulatoriu. O nouă modalitate de dezvoltarea tehnologiilor noi și inovațiilor în condițiile crizei financiare mondiale și regionale constă în liberalizarea proceselor de retechnologizare prin intermediul creării zonei economice libere după modelul Taiwanului sau Hong-Kongului. Desigur că subiectul nominalizat este unul contradictoriu, însă luând în considerație necesitățile pieței economice moldovenești, scenariul în cauză ar putea juca un rol pozitiv în acumularea de economii pentru direcționarea ulterioară la finanțarea retechnologizării producției, competitivității, stabilității unor indicatori, precum rezervele monetare și deficitul balanței de plăți. Politica social-economică promovată în această

direcție ar avea contribuție majoră, de asemenea, asupra creșterii volumului investițiilor interne și externe în sectorul economiei reale pentru dezvoltarea tehnologiilor noi și inovațiilor.

Realizarea Strategiei Naționale de Dezvoltare „Moldova 2020” trebuie să țină cont de impactul crizei economico-financiare mondiale și regionale care afectează Republica Moldova. În primul rând, sunt afectați exportatorii, iar reducerea remitențelor contribuie la scăderea cererii interne și a consumului intern. De asemenea, posibilitățile reduse de creditare a companiilor autohtone vor influența negativ asupra investițiilor și inovațiilor în economie.

În al doilea rând, criza economico-financiară nu a afectat direct sectorul financiar din Republica Moldova, aceasta afectează dezvoltarea durabilă, deoarece se reduc posibilitățile de creditare de peste hotare a băncilor comerciale. Rata medie a dobânzii la depozitele atrase și creditele acordate de către băncile comerciale a crescut chiar și după reducerea ratei de bază a BNM și a normelor rezervelor obligatorii pentru mijloacele atrase de băncile comerciale.

În opinia noastră una dintre direcțiile importante de dezvoltare a tehnologiilor noi și inovațiilor eficiente în R. Moldova constă în susținerea sectorului real și stimularea exportului, micșorarea deficitului comercial. Actualmente, economia națională se află într-o situație foarte dificilă, creată de creșterea deficitului comercial (acest deficit alcătuiește cca 3,0 mld. USD), sau altfel spus, incapacitatea de a promova exporturile în dauna volumului mare de import. Acesta este un exemplu în plus privind incapacitatea țării noastre de a dezvolta tehnologii noi și de a asigura competitivitatea produselor autohtone pe piețele europene și internaționale, completate cu utilizarea unor instrumente ineficiente în promovarea bunurilor și serviciilor moldovenești peste hotare. În cazul în care analiza atinge subiectul nivelului inflației, trebuie de menționat că în conformitate cu ideile economiștilor contemporani (Summers și Heston), indicatorul dat are un impact semnificativ asupra proceselor de inovație și de creștere economică, fiind un factor important în gradul de fluctuație a prețurilor, a credibilității investitorilor autohtoni și străini și a nivelului de trai al populației. Pentru R. Moldova, în anul 2010 a fost un progres ce ține de micșorarea nivelului de inflație, aceasta înregistrând un proces de diminuare cu 0,4 puncte procentuale, însă cu toate acestea, inflația nu a atins nivelul de o singură cifră, o prevedere care este recomandată nu doar de instituția FMI, dar și de reprezentanții teoriilor economice moderne. Încă după furtul din 2009-2015 mld de la BEM inflația și prețurile au crescut esențial care a condus, cum de-a s-a menționat, la distrugerea businessului mic și mijlociu. De aceea, o direcție importantă de dezvoltare a tehnologiilor noi și inovațiilor constă în supravegherea echilibrului monetar și combaterea furturilor din sistemul bancar.

O altă direcție de dezvoltare a tehnologiilor noi și inovațiilor constă în promovarea politicii de stabilizare macroeconomică, echilibrarea sistemului financiar-monetar, acordarea împrumuturilor financiare în condiții avantajoase, atingerea unui nivel al indicatorilor economici,

financiari și monetari care vor schimba condițiile macroeconomice, elaborarea și implementarea politicilor de re tehnologizare și financiare bazate pe priorități și criteriile de liberalizare și stabilizare macroeconomică. Printre concluziile organizației financiare internaționale, putem evidenția faptul că un impact semnificativ asupra nerealizării politicilor prevăzute îl are factorul alegerilor anticipate și cadrul politic intern. La prima vedere, situația în parte evoluează bine. Guvernul a atins un anumit nivel de stabilitate economică, în pofida șocurilor crizei politice și alegerilor anticipate. Dezvoltarea ia avânt, investițiile înlocuiesc remitențele în calitate de motor principal al creșterii, performanțele exportului se ameliorează. Exporturile în UE își mențin trendul ascendent (+30,3%), în mare parte datorită exporturilor în România. Aceasta deține 21,3% din totalul exporturilor autohtone.

Totodată, perspectiva dezvoltării tehnologiilor noi și inovaționale este provocată de intrările de capital care au fost însoțite de presiuni puternice de apreciere a monedei naționale, și un deficit în creștere al balanței comerciale. R.Moldova are câteva pârghii la nivel de politici pentru a rezista acestor presiuni, în timp ce politica fiscală este constrânsă de necesitățile de dezvoltare, iar politica monetară este limitată de mecanismele de transmisie slabe.

Un rol important în evoluția economică a țării noastre deține elaborarea și implementarea unor priorități clare și progresiste de dezvoltare a tehnologiilor noi și inovațiilor. Este necesar de ținut cont că această dezvoltare poate fi influențată de apariția și amplificarea unor perturbări generate de factori interni sau externi. În prezent, unii dintre acești factori pot fi prevăzuți, dar impactul lor este dificil de evaluat și prognozat, cantitativ sau ca eșalonare în timp. Obiectivele economice propuse pe termen mediu depind, într-o mare măsură, de disponibilitățile resurselor și de conjuncturile mondiale și regionale. Căile și metodele de implementare a sistemului de dezvoltare a tehnologiilor noi și inovațiilor includ:

- Ajustarea conjuncturală a politicilor tehnico-economice ca urmare a crizei mondiale financiare și regionale, în funcție de impactul negativ al crizei în statele partenere, care ar limita cererea externă la produsele autohtone destinate exportului.
- Implementarea unui sistem de acțiuni și măsuri anticriză de către administrația publică centrală la elaborarea unor studii profunde de evaluare a consecințelor potențialului impact și utilizării tehnicilor de monitorizare sistematică și activă a fenomenelor de criză în context regional.
- Diminuarea fenomenului migrației externe și micșorarea deficitului forței de muncă în sectoarele prioritare, îmbunătățirea dimensiunii socio-demografice, creșterea natalității și a procesului de îmbătrânire a populației.
- Schimbarea actualelor tendințe demografice negative, stoparea declinului demografic și echilibrarea structurală cu profunde implicații de natură economică și socială.

- Cooperarea largă și eficientă a administrației publice centrale cu sectorul privat (patronatele), partenerii sociali, mediul academic în elaborarea și implementarea politicilor inovatoare și a măsurilor pentru creșterea competitivității bazate pe sporirea productivității resurselor materiale consumate și a muncii, precum și pe promovarea prioritară a exportului și asigurarea stabilității macroeconomice.
- Descentralizarea sistemului vertical și creșterea potențialului măsurilor administrative, a potențialului de generare a proiectelor eligibile pentru finanțare din punctul de vedere al eficienței tehnico-economice prin studiile de fezabilitate economice.
- Creșterea eficienței și influenței politicilor monetare orientate spre creditarea pe termen lung și continuarea procesului de dezinflație, ceea ce poate avea o influență favorabilă asupra creșterii economice sustenabile.
- Continuarea și stimularea tendințelor de creștere a consumului inovator privat și a importurilor pentru consumul productiv în baza remitențelor externe.
- Creșterea veniturilor în concordanță cu evoluția procesului de re tehnologizare și productivității muncii în condițiile deficitului de angajați cu experiență în anumite sectoare productive.
- Implementarea imediată a politicilor adecvate reducerii intensității energetice și a măsurilor orientate spre diminuarea impactului factorului energetic pentru o mai bună funcționare a sectorului real al economiei.
- Alocarea suficientă a fondurilor publice, destinate formării inițiale și continue a resurselor umane și stimulării activităților de cercetare-dezvoltare-inovare, care formează domeniile de importanță strategică pentru o dezvoltare economică sustenabilă.

Totodată, direcțiile și căile de implementare a sistemului de dezvoltare social-economică sustenabilă includ următoarele măsuri și acțiuni:

- Luarea în considerație a tendințelor de criză în sistemul financiar mondial și regional, deprecierea monedei naționale și fluctuațiilor prețurilor la produsele petroliere, gaze naturale, materie primă, ceea ce poate genera efecte majore asupra inflației și securității energetice naționale.
- Este necesar a ține cont de incertitudinile cu privire la atitudinile investitorilor străini față de piețele statelor emergente, inclusiv și a Republicii Moldova, care ar putea fi cauzate, în principal, de creșterea deficitului extern, cu efecte negative asupra volumului și calității inovațiilor și investițiilor străine directe în sectorul real al economiei.
- Luarea în considerație a crizei economice în statele în primul rând F.Rusă, din care provin remitențele externe ale lucrătorilor moldoveni, care ar avea impact negativ asupra

nivelului de trai al populației și gradului de acoperire din această sursă a deficitului de cont curent, implicit asupra ratei de schimb a monedei naționale.

- În procesul de implementare a sistemului de dezvoltare a tehnologiilor noi este necesar să se țină seamă de creșterea costurilor finanțării externe, ca urmare a turbulențelor financiare internaționale și regionale și a scăderii posibile a rating-ului de țară, ceea ce poate cauza un impact negativ asupra cursului monedei naționale și asupra ratei inflației pe termen mediu.

O direcție importantă de dezvoltare economică durabilă în R. Moldova rezidă în susținerea tehnologiilor noi și inovațiilor în sectorul real și stimularea exportului, micșorarea deficitului comercial.

R. Moldova a prognozat o performanță cu privire la menținerea plafonului deficitului bugetar care va înregistra – 4 mlrd. lei în 2015. Totodată, țintele indicative privind plafonul activelor interne nete ale BNM nu sunt respectate, atingând suma de – 4116 mil. lei pentru anul 2010, de asemenea, autoritățile nu au reușit să mențină plafonul bazei monetare. Incapacitatea Guvernului de respectare a plafoanelor propuse de FMI, impune necesitatea racordării acestor indicatori de performanță pentru anii ulteriori, întrucât ei au o consecință directă asupra debursării împrumuturilor de către fond și asupra dezvoltării durabile în R. Moldova.

O altă direcție de dezvoltare durabilă include elaborarea și implementarea politicilor tehnico-economice și financiare, bazate pe principiile și criteriile de liberalizare și stabilizare macroeconomică. Printre concluziile organizației financiare internaționale și a Uniunii Europene, putem evidenția faptul că un impact semnificativ asupra nerealizării politicilor prevăzute de asociere îl are factorul alegerilor anticipate și cadrul politic nestabil intern.

În general, exporturile autohtone au crescut în direcția tuturor partenerilor comerciali importanți (pentru Moldova), cu excepția Germaniei și Bulgariei [136]. Creșterea exporturilor moldovenești în România este în mare parte susținută de acordul de asociere cât și de aderarea acestei țări la UE. În același timp, aderarea României la UE a rezultat în transferul unor investiții din România spre R. Moldova. Direcțiile de dezvoltare economică trebuie să țină cont de simptomele de înrăutățire a perspectivelor pentru exporturile băuturilor alcoolice, îndeosebi în direcția estică. Livrările pe piața cazăhă (unde criza economică a început mai devreme) au scăzut semnificativ, pe alte piețe estice importante diminuarea ar putea urma. Mai mult decât atât, în Ucraina unele companii s-au ciocnit deja cu arierate în achitarea din partea importatorilor, iar comenzile au început să scadă dramatic. Riscurile majore pentru comerțul extern sunt influențate de conjunctura externă negativă pe fundalul propagării crizei economice globale și regionale. În viitorul apropiat, poate fi anticipată decelerarea ritmurilor de creștere a schimburilor comerciale. Exporturile sunt afectate de cererea anemică pe piețele partenerilor comerciali principali ce

rezultă din aplatizarea creșterii economice în aceste țări. Pe de altă parte, importurile sunt afectate negativ, în primul rând, de reducerea influxului de remitențe, dar și de aversiunea față de risc a investitorilor actuali și potențiali, ce activează sau ar putea iniția afaceri în Republica Moldova.

În concluzie privind analiza ultimelor evoluții în domeniul tehnico-economic, ne exprimăm pentru necesitatea implementării unor acțiuni majore în vederea diminuării efectelor negative ale crizei mondiale și regionale. Cele mai importante efecte negative sunt recesiunea economică, scăderea capacităților de procurare ale populației, diminuarea exporturilor și, respectiv, majorarea deficitului comercial, instabilitatea pe piața financiară care a afectat grav situația din sfera bancară și a indicatorilor reprezentați de rata dobânzii, posibilitatea băncilor de a acorda împrumuturi populației, scăderea volumului remitențelor de peste hotare etc. În acest context, aplicabilitatea teoriei neokeynisiste de intervenție a statului în procesele de stimulare a consumului, de facilitare fiscală prin micșorarea impozitelor și taxelor, de reglare a piețelor financiare prin suplinirea rezervelor monetare și a lichidităților pentru băncile comerciale, de investiții publice masive pentru re tehnologizarea sectoarelor structurale, dezvoltarea infrastructurii drumurilor și sectorul energetic, se consideră a fi oportune pentru redresarea economiei naționale. Totodată, nu trebuie să renunțăm definitiv la politicile social-economice neoconservatoare prin continuitatea programului de privatizări și de etatizare eficiente ale întreprinderilor de stat aflate în incapacitate de administrare eficientă, abținerea de la practicile administrației din R.Moldova de a se implica în reglarea prețului la produse de pe piața autohtonă, ci, dimpotrivă, să investească în stimularea producției pentru a fi comercializată atât în interiorul, cât și în exteriorul țării. Pentru atingerea acestor obiective, este necesară modificarea priorităților actuale și direcționarea lor spre activități de depășire a crizei, ceea ce, în ultimă instanță, ne va permite atragerea resurselor financiare adiționale străine atât sub formă de investiții străine în economia reală, cât și sub formă de asistență externă din partea organismelor financiare internaționale și donatorilor bilaterali.

3.2. Elaborarea scenariilor de prognozare a dezvoltării social-economice a Republicii Moldova

Particularitățile gestionării și prognosticării procesului de dezvoltare a tehnologiilor noi și inovațiilor în perspectivă în R.Moldova este determinat și influențat de specificul dezvoltării și situației social-economice în perioada anilor 2005-2014, de criza monetar-creditară și deprecierea leului moldovenesc, de influența crizei globale și regionale, de noua conjunctură externă, de prevalarea riscurilor care ar putea afecta negativ dezvoltarea, de caracterul, strategiile și politicile economice elaborate și implementate.

Specificul dezvoltării și prognozării în R. Moldova bazat pe consum, alimentat de remitențe și import și social orientată în perioada 2000-2014 a condus la o creștere economică nominală, însoțită de creșterea esențială a inflației, de constrângerea capacității de producție autohtone, de sporirea vulnerabilităților macroeconomice, de adâncirea dezechilibrelor social-economice și de deformarea relațiilor economiei de piață și a interesului economic.

Cererea agregată internă, susținută și finanțată de remitențele în plină expansiune, monopolizarea economiei și a sistemului creditar (3 bănci deservesc 70% din creditele contemporane), creditele și investițiile nesustenabile, bancrotizarea mai multor bănci a dus la o creștere economică nominală de până 5 la sută în condițiile creșterii inflației de 30 de ori mai ridicată. Toate acestea au contribuit la majorarea deficitului contului curent și au generat presiuni inflaționiste. Cursul de schimb real efectiv s-a devalorizat substanțial, ceea ce, alături de șocurile exogene, a descurajat și a bancrotizat micul business.

Specificul prognozării sistemului economic autohton trebuie să țină cont și de faptul că până în prezent s-au promovat politici de dezvoltare în interesele grupurilor monopoliste și oligarhice, în condițiile când reformele structurale și privatizarea au condus la reglementarea și constrângerea economiei și la distorsiuni relative ale prețurilor.

Limitarea considerabilă a accesului și competitivitatea scăzută în domeniile de creștere a circuitului economic, de telecomunicații, comerț și de prelucrare a produselor alimentare au menținut prețurile de pe piața internă la multe din produsele de consum la un nivel semnificativ mai înalt față de prețurile regionale și internaționale. În schimb, tarifele la serviciile comunale au rămas, în general, cu mult sub nivelurile de recuperare a costurilor, determinând acumularea unor datorii substanțiale și investiții insuficiente. Toate acestea au condus la demontarea regimului comunist și aducerea la putere a liberalilor și democraților în condițiile când criza globală a provocat o recesiune profundă în anii 2008-2014.

La prognozarea sistemului economic trebuie să se ia în considerație declinul puternic al exporturilor, remitențelor și investițiilor străine directe, de cererea internă și importurile care s-au prăbușit, în rezultatul deprecierei esențiale a monedei naționale, de diminuarea PIB-ului real cu 6,5 la sută. Deși leul s-a depreciat semnificativ, presiunile deflaționiste au persistat. Trebuie să se ia în considerație că deficitul contului curent aproape s-a înjumătățit, ajungând la 9,5% din PIB; că țara se confruntă cu dificultăți în eforturile de a-și acoperi necesitățile de finanțare externă. Acoperirile deficitului din contul rezervelor Băncii Naționale a Moldovei, și menținerea din aceste rezerve a cursului leului precum și amânarea finanțării din partea instituțiilor financiare internaționale și mai mult au agravat condițiile de prognoză și dezvoltare. În aceste condiții volumul creditelor în economie are tendințe de scădere, deoarece pentru menținerea cursului de schimb au crescut rezervele obligatorii a băncilor la BNM și a crescut esențial rata dobânzilor.

Ponderea creditelor neperformante în sectorul bancar s-a triplat în 2014 până în prezent; o bancă de mărime mijlocie a falimentat, iar la rând se află Banca de Economii, Banca Socială și Unibanc.

Particularitățile prognozei și dezvoltării economiei trebuie să țină cont și de riscurile ce se mențin și de factorii de risc exogeni. Deocamdată, prevalează riscurile ce afectează negativ prognozele de dezvoltare și re tehnologizare economică. Se are în vedere că recuperarea slabă din statele-membre ale UE, și CSI constrânge remitențele și exporturile, războiul din Ucraina și sancționarea F.Ruse au adâncit crizele regionale, inclusiv criza creditar-bancară din țară. Deteriorarea calității portofoliilor de credite, oligarhizarea sistemului bancar au restricționat creditarea bancară, împiedicând astfel procesul de relansare economică. Riscurile de dezvoltare vor crește, deoarece reformele reale s-au împotmolit, totodată s-a diminuat sprijinul din partea donatorilor și s-a creat din nou mari deficite de finanțare ale balanței de plăți. În aceste condiții oligarhii au monopolizat sistemul de reglementare a economiei.

Adâncirea crizei regionale și războiul din Ucraina vor determina o scădere a remitențelor și o creștere a inflației în viitor. Creșterea prețurilor la import în legătură cu deprecierea esențială a leului, precum și restabilirea treptată a cererii pe piața internă au extins deficitul contului curent până la 10,5% din PIB în 2013-2014, deoarece volumul tot mai mare al importurilor a depășit valoarea exporturilor și remitențelor. Totodată, în procesul prognozei, trebuie să se țină cont de noua conjunctură externă, care este o piedică esențială în calea creșterii potențiale a volumului producției [149].

Prognozarea menținerii stabilității și susținerea procesului de creștere economică necesită restabilirea durabilității bugetar-fiscale, argumentarea echilibrului corect între obiectivele politicii economice, limitarea și stabilirea priorităților pentru cheltuielile curente.

În anii 2009-2015, coaliția de guvernare a fost impusă să mențină prioritar dezvoltarea economică și socială bazată pe consum și alimentată de remitențe. Ca rezultat, s-a atestat o deteriorare structurală a echilibrului bugetar-fiscal, datorată în principal creșterii semnificative a salariilor în sectorul public și a pensiilor, în condițiile unui deficit bugetar de proporții. Sursele interne de finanțare a bugetului au fost epuizate, ceea ce a determinat necesitatea de a solicita asistență suplimentară de la comunitatea internațională. Guvernul a demarat ulterior procedura de restabilire treptată a durabilității sistemului finanțelor publice, în raport cu ritmul de relansare a economiei. S-au realizat optimizările de rigoare a fondul de salarizare și a cheltuielilor publice pentru bunuri și servicii, majorând, în același timp, volumul asistenței sociale necesare pentru protejarea grupurilor sociale cele mai vulnerabile. Între timp, au sporit investițiile publice în dezvoltarea infrastructurii naționale, costurile fiind recuperate din impactul acestora asupra creșterii economice.

Specificul prognozei dezvoltării echilibrate presupune eliminarea treptată a deficitului structural al bugetului, având în vedere nivelul scăzut al economiilor în sectorul privat și accesul limitat al bugetului la finanțare din exterior.

Ținând cont de sectorul public neproportional de mare, în raport cu nivelul actual de dezvoltare a economiei, procesul de prognozare trebuie să consolideze sistemul bugetar și fiscal, în principal, prin limitarea și stabilirea priorităților pentru cheltuielile curente. În particular, ar trebui examinate mai stringent categoriile mari de cheltuieli, pentru a găsi oportunități de economisire, iar eforturile de reformă ar trebui concentrate mai degrabă asupra calității decât asupra numărului lor.

Particularitățile estimării și prognozei dezvoltării tehnologiilor noi și inovațiilor și echilibrare economică determină specificul politicii monetar-creditară care are ca scop limitarea inflației, în raport cu creșterea fluxului creditelor. Majorarea recentă a ratei dobânzii BNM a contribuit la stabilizarea așteptărilor inflaționiste, atenuând, astfel, efectele secundare ale șocurilor cauzate de prețuri și calmând piața valutară, însă, deoarece volumul creditării redus și cererea internă scăzută nu exercită în prezent presiuni inflaționiste, ar fi oportună o pauză în înăsprirea politicii monetare, pentru a reevalua situația privind inflația. Ulterior, ar putea fi necesare acțiuni monetare suplimentare, în caz că cererea internă se va fortifica simțitor și/sau dacă vor persista presiuni de depreciere.

Totodată, este necesar ca politica monetar-creditară a BNM să posede un grad mai mare de flexibilitate reiesind din necesitățile de re tehnologizare și inovare a sistemului economic. Deși menținerea inflației trebuie să rămână tinta principală, orizontul de politici, prin care BNM intenționează să mențină inflația la nivelul unei cifre trebuie să fie inteligente și să nu prejudicieze mediul financiar și cel de inovare a afacerilor. O asemenea flexibilitate ar putea ține cont de efectele transmisiei întârziate a acțiunilor politicii monetare, precum și vulnerabilitatea crescută la șocurile interne și externe. Mai mult decât atât, ea ar permite o reacție adecvată a politicilor la dinamica inflației, extinzând, astfel, în timp repartizarea costurilor asociate cu readucerea inflației la nivelul planificat. Comunicarea clară a rațiunii și modalităților acestor schimbări este foarte importantă, pentru a nu fi afectat cadrul politicilor de inovare promovate [150]. În același timp, regimul flotant al cursului de schimb valutar, menținut de BNM, va permite economiei să absoarbă șocurile externe și interne și să-și mențină competitivitatea.

Particularitățile prognozei dezvoltării tehnologiilor noi și inovațiilor și echilibrarea sistemului economic presupun menținerea unui nivel suficient al rezervelor valutare care joacă un rol important în amortizarea riscurilor. În R.Moldova în legătură cu furturile miliardelor de valută din sistemul bancar, nivelul rezervelor valutare s-a redus esențial și nu acoperă volumul datoriei externe, deficitul contului curent. Prin urmare, este necesară acumularea treptată a

rezervelor, pe măsura re tehnologizării, creșterii competitivității și a exportului, restabilirii fluxului de intrări de valută, fără influențarea esențială a ratei de schimb.

Specificul estimării dezvoltării tehnologiilor noi și inovațiilor și echilibrarea sistemului economic este determinat de particularitățile indicatorilor financiari, care denotă, existența unui sistem bancar monopolist. Ponderea mică a tranzacțiilor internaționale efectuate de către băncile comerciale din țară a dus parțial la limitarea consecințelor negative datorate crizei financiare internaționale și regionale. Băncile și-au menținut lichiditatea și capitalul la niveluri satisfăcătoare, a fost minimizată expunerea la active străine sau instituții cu probleme. Cu toate acestea, efectul pozitiv este doar unul temporar și izolarea sistemului bancar național la tranzacțiile internaționale diminuează reinvestițiile de capital.

Totodată, problema dezvoltării tehnologiilor noi și echilibrarea economică se acutizează, dacă avem în vedere nivelul înalt de credite neperformante și împrumuturile solide în valută străină. Instituțiile financiare resimt efectele declinului activității economice din anii trecuți asupra calității și profitabilității portofoliului de credite.

Este necesar a asigura suficiența rezervelor de capital și lichidități la bănci pentru a depăși riscurile asociate cu calitatea creditelor. Mai mult ca atât, este necesar de consolidat cadrul de reglementare a datoriilor băncilor, de a facilita și urgenta soluționarea creditelor neperformante, în vederea susținerii relansării procesului de creditare. Se impune elaborarea mecanismului de supraveghere și prevenire a riscurilor în cazul situațiilor neprevăzute, inclusiv delimitarea clară a responsabilităților și a cadrului legal și instituțional de luare a deciziilor în caz de situații de criză.

O deosebire a programului de dezvoltare a tehnologiilor noi și inovațiilor include reforma mediului de afaceri, stimularea exporturilor, realizarea consecventă a reformelor structurale etc. Conform rezultatelor diverselor evaluări internaționale ale mediului de afaceri, R. Moldova rămâne în urma altor țări în domenii importante, cum ar fi protecția investitorilor, proprietății intelectuale, accesul la finanțe și rigiditatea pieței muncii.

Totodată, este necesar de a extinde posibilitățile reorientării economice spre re tehnologizarea priorităților și creșterea exportului de bunuri și servicii cu valoare adăugată înaltă. În ultimii ani, economia se baza preponderent pe consumul alimentat de remitențe, care a crescut în 2010-2014 de 1,4 ori și constituie 34,2% din PIB (tab. 2). Pentru moment, acest model de creștere va rămâne important, dar problema se agravează dacă luăm în considerație cota forței de muncă moldovenești care lucrează peste hotare a atins deja 40 la sută, în timp ce legăturile migranților cu țara natală devin tot mai slabe cu timpul, iar reintregirea familiilor migranților are loc preponderent peste hotare. Este necesar sporirea cotei R. Moldova pe piețele mari ale

partenerilor comerciali principali din est și din vest care ar putea contribui la un salt puternic și durabil de creștere, după cum demonstrează experiența altor economii din regiune.

Specificul prognozei de dezvoltare a tehnologiilor noi și inovațiilor, echilibrarea sistemului economic este determinată de reformele structurale esențiale în ramurilor prioritare, a căror realizare va permite consolidarea creșterii bazate pe export și crearea locurilor de muncă, precum și asigurarea competitivității. În ansamblu, perspectivele de dezvoltare a tehnologiilor performante și inovațiilor în R. Moldova depind de capacitatea sa de a evidenția și re tehnologiza ramurile prioritare, concomitent cu menținerea stabilității macroeconomice și de a-și spori prezența pe piețele externe cu produse și servicii. Astfel, sporirea economiilor publice pentru restabilirea durabilității bugetar-fiscale și intensificarea reformelor structurale în scopul atragerii investițiilor străine și inovația ramurilor prioritare și impulsivitatea productivității totale, sunt esențiale pentru asigurarea caracterului echilibrat al creșterii veniturilor și reducerii sărăciei.

Prognozele de dezvoltare a tehnologiilor noi și inovațiilor și creșterii social-economice R. Moldova trebuie realizate în conformitate cu principiile și conceptele teoriei economice moderne, ținând seama de particularitățile economiei naționale, precum și în baza actualelor probleme și tendințe de dezvoltare a principalilor indicatori macroeconomici. În prezent, prognozele pe termen mediu ale evoluției economice în R. Moldova se deosebesc în dependență de sursa teoretică care le-a elaborat și calitatea acestora. Totodată, prognozele realizate, de cele mai multe ori, nu atrag o atenție sporită asupra indicatorilor economici influențați de criza financiară internațională și regională și, în consecință, nu reflectă impactul acesteia asupra perspectivelor dezvoltării economice a țării noastre.

Unele dintre principalele surse de prognoze pe termen scurt și mediu, cu privire la evoluția situației social-economice, sunt Guvernul R. Moldova și instituțiile independente de cercetare social-economică. Rațiunea diferențierii cercetărilor, și mai mult a rezultatelor, se explică prin utilizarea metodelor diferite de prognozare, evitarea analizei unor factori de risc care apar, analiza subiectivă a proceselor economice și incompetența evaluării factorilor externi în raport cu situația economică din R. Moldova.

Obiectivul prognozelor Guvernului este de a stabili priorități de dezvoltare pe termen scurt și mediu, în conformitate cu acestea se elaborează rezultatele așteptate, urmare a acțiunilor întreprinse și eforturilor depuse. Un alt element, foarte important este gradul major de responsabilitate pe care îl posedă administrația în fața cetățeanului. Din aceste considerente, acțiunile și prognozele Guvernului ar trebui să fie calitative și efective. Acesta însă nu este cazul R. Moldova ale cărei autorități se preocupă în definitiv de responsabilitatea lor asupra acțiunilor curente decât asupra celor viitoare. Corectitudinea prognozelor joacă un rol mult mai important în cadrul procesului de alegeri determinând deciziile electoratului. În esență, factorul electoral

este unul determinant pentru realizarea unor prognoze subiective care nu ne dau relevanța a ceea ce ar putea fi direcțiile de viitor ale economiei noastre. Pe de altă parte, sursa cea mai importantă de informații pentru elaborarea prognozelor este Biroul Național de Statistică, care are ca obiectiv furnizarea informațiilor statistice cu privire la toate categoriile și domeniile vieții economice și sociale din R. Moldova.

Sursa cea mai importantă de creștere a credibilității este obiectivitatea și transparența analizelor, precum și participarea activă a societății civile și a sectorului privat la monitorizarea și evaluarea activităților și rezultatelor. În cadrul estimării scenariilor de viitor, un element foarte important sunt instituțiile de cercetare de pe lângă Academia de Științe și colaboratorii instituțiilor de învățământ superior. Acestea ar putea servi drept capacități calificate în efectuarea unor astfel de analize sau, cel puțin, la evaluarea finală a acestora. De asemenea, un rol important îl dețin experții și specialiștii internaționali care participă la elaborarea și consultarea unor astfel de lucrări.

Prin urmare, se ajunge la concluzia că Guvernul deține cel mai înalt potențial pentru elaborarea și formularea analizelor de prognoză privind evoluția economică a Republicii Moldova pe termen mediu [151]. În pofida acestui fapt, după o revizuire a prognozelor elaborate de către autoritățile administrației publice, constatăm faptul că acest potențial nu se utilizează la capacitatea sa maximă. De asemenea, se notifică absența prognozelor sectoriale și intersectoriale care pun bariere semnificative la elaborarea analizelor de prognoză generale a dezvoltării economiei. Pentru atingerea unui nivel ridicat de obiectivitate și corectitudine a prognozelor pe termen mediu efectuate de către Guvern, este necesar: în primul rând, conștientizarea responsabilității acestuia față de cetățenii și domeniile publice care le gestionează; (ii) reformarea Biroului Național de Statistică și creșterea procesului de transparență în colectarea și prezentarea datelor statistice; (iii) factorul electoral în elaborarea prognozelor trebuie să fie diminuat la maximum; (iv) Guvernul trebuie să elaboreze prognozele în conformitate cu prioritățile stabilite; (v) elaborarea analizelor de prognoză trebuie să implice participarea societății civile, sectorului privat și instituțiilor de cercetare în domeniul economic.

O altă sursă de prognoze în Republica Moldova sunt instituțiile independente de cercetare economică. Acest tip de instituții se atestă actualmente a fi într-un număr foarte mic și cu o pondere nesemnificativă în cercetarea economică din RMoldova. În pofida acestui fapt, notificăm existența unor analize de prognoză economică care le corelează pe cele elaborate de către Guvern [152, 153].

Alte surse de prognoze și analiză în materie de dezvoltare economică sunt studiile experților internaționali angajați de către organizațiile internaționale, centrele de cercetare științifică de pe lângă instituțiile de învățământ superior. Toate aceste mijloace de analiză și

previziune a situației economice din Republica Moldova pe termen mediu au un impact considerabil asupra vieții economice a cetățenilor și ceea ce este cel mai important dețin un rol considerabil pentru predictibilitatea proceselor economice. Agenții economici, în activitatea lor, în special în alocarea investițiilor pentru inovatii pe termen mediu și lung, se conduc de previziunile economice elaborate. Acest fapt ține implicit și de atragerea noilor investitori autohtoni și internaționali, fluxul investițiilor străine crește considerabil și susține dezvoltarea mai multor sectoare din economie. De asemenea, obiectivitatea previziunilor își reflectă efectul și asupra tranzacțiilor financiare, un segment important în dezvoltarea economiei de piață în R. Moldova.

Analiza comparativă a prognozelor pe termen mediu elaborate de către diverse instituții abilitate în domeniu denotă o diferență a indicatorilor stabiliți și a rezultatelor planificate. Prognoza efectuată pe termen mediu (2014-2017) de către Guvern și evoluția economică pe termen lung (2014-2020) reflectă diferiți indicatori macroeconomici (a se vedea LP 121 din 03.07.14 MO 293-296/ 03.10.14). Cele mai mari devieri au loc la prognoza PIB-ului, exportului, importului, investițiilor și a salariului. În prima variantă de prognoză Guvernul accentuează schimbarea modelului de dezvoltare economică, bazat pe atragerea de investiții, precum și pe dezvoltare industriilor exportatoare de bunuri și servicii. În această prognoză se evidențiază atragerea investițiilor într-un șir de priorități, începând cu educația, drumuri, diminuarea costurilor financiare, ameliorarea climatului de afaceri și terminând cu diminuarea costului de energie, asigurarea stabilă a sistemului de pensii, calitatea sănătății, justiției, creșterii competitivității produselor agro-alimentare și dezvoltarea rurală durabilă etc., realizarea cărora vor conduce la creșterea anuală a PIB în anii 2015-2020 cu 6,7%. (a se vedea prognoza creșterii anuale medii a PIB din figura 2.1). Având în vedere că resursele investitionale pentru dezvoltare sunt limitate, realizarea acestei prognoze necesită evidențierea unei priorități relativ avantajoase și focusarea resurselor în această prioritate.

Raportul de prognoză acordă previziuni optimiste vis-a-vis de evoluția anumitor indicatori macroeconomici care sunt în contradicție cu scăderea producției agricole și cu atât mai mult cu diminuările drastice ale PIB-ului. Este vorba despre stabilitatea indicatorilor, precum volumul datoriei externe, ratele de schimb, volumul rezervelor valutare și venituri în bugetul consolidat. Este necesar ca scenariul de dezvoltare economică să țină cont de un număr important de factori naționali, regionali și internaționali ai evoluției social-economice. Se are în vedere următoarele: criza financiară mondială și regională care au afectat semnificativ economiile țărilor dezvoltate și în dezvoltare, inclusiv R. Moldova; ajustarea priorităților de politici economice stabilite de politici existente prin includerea activităților de diminuare a efectelor crizei globale și eficiența acestora; competitivitatea și productivitatea mediului de afaceri

autohton. Performanțele în dezvoltarea sectorului real al economiei și implicit a businessului mic și mijlociu; recomandările instituțiilor financiare internaționale pertinente la depășirea efectelor crizei și impactului acestora asupra sistemului economic; echilibrul indicatorilor macroeconomici, financiari și monetari - un lucru extrem de dificil în circumstanțele recesiunii economice mondiale; politici fiscale prudente și prin intermediul acestui instrument - liberalizarea climatului de afaceri și a celui investițional și inovativ, crearea mecanismului stimulatoriu de atragere a investițiilor străine în priorități și de intensificare a activității sectorului privat pe piața autohton; modul în care va continua implementarea reformelor structurale, în special în domeniul infrastructurii drumurilor, sectorul energetic, nivelul de trai al populației, dezvoltarea tehnologiilor noi și inovative în sectorul agro-industrial; climatul politic creat de alegerile parlamentare și locale precum și factorul geopolitic. În special, aceasta se va reflecta asupra indicatorilor financiari și monetari și asupra activității antreprenorilor din Republica Moldova în producerea, realizarea și exportul producției autohtone.

Creșterea economică presupune promovarea principiilor economiei de piață în Republica Moldova prin dezvoltarea mecanismelor și instrumentelor de liberă concurență, intensificarea productivității muncii și menținerea indicatorilor macroeconomici. În continuare vor fi argumentate trei scenarii de prognoze privind creșterea anuală a PIB-ului și dezvoltarea social-economică în R. Moldova pe termen mediu 2015-2020 (figura 3.1), în funcție de acțiunile Guvernului în scopul diminuării efectelor social-economice negative și rezultatele obținute.

Principalele metode utilizate în prognoza indicatorilor macroeconomici au fost metoda scenariilor și metoda extrapolării. Conform metodei scenariilor, au fost elaborate trei scenarii diferite ținând cont de legitățile teoriilor economice moderne și anume teoria neokeynesistă, teoria conservatoare și teoria echilibrului economic. În conformitate cu analiza proceselor economice în raport cu prevederile teoriilor menționate a fost posibilă extrapolarea datelor ce țin de evoluția principalilor indicatori macroeconomici.

Prima prognoză este cea mai optimistă și indică o creștere maximă și medie a PIB-ului ca urmare, după părerea noastră, a realizării în complex a măsurilor necesare, propuse de către teoria neoconservatoare de dezvoltarea tehnologiilor noi și inovațiilor în priorități și echilibrarea economiei prin intermediul reducerii de 2-3 ori a presiunii fiscale, limitarea semnificativă a reglementărilor administrative de stat, reformarea și descentralizarea administrației publice centrale și locale. De asemenea, considerăm că rezultatele pozitive nu ar întârzia să apară în cazul în care va fi promovată debirocratizarea sistemului de afaceri, promovarea businessului mic și mijlociu, combaterea oligarhismului și monopolismului, crearea condițiilor necesare pentru atragerea investițiilor străine și interne în economia reală și stimularea economiilor naționale care va conduce la echilibrarea economică.

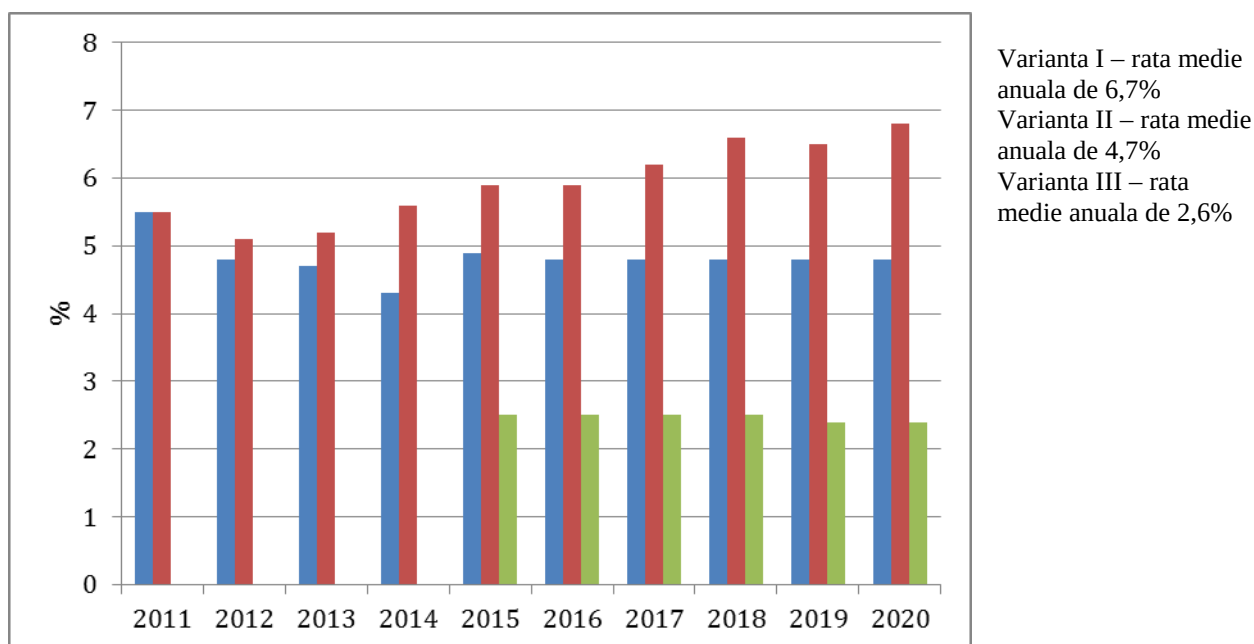

Figura 3.1 Prognoza creșterii anuale a PIB

Sursa: date pentru 2011-2014. BNS; calcule realizate de autor; strategia „Moldova 2020”

Prognoza macroeconomică pentru anii 2015-2020 trebuie să țină cont, în primul rând, de criza economico-financiară mondială și regională care s-a declanșat în anul 2008 și are o influență negativă asupra economiei Republicii Moldova, în așa măsură încât în anul 2012 am avut un declin esențial și care se va mentine în 2015. De aceea, odată ce vor fi implementate măsurile de recuperare economică, se presupune că vom avea creștere economică în perioada de prognozare. La baza acestei creșteri, vor sta următoarele premise: Impulsionarea procesului de cunoaștere și cercetare prin dezvoltarea calității forței de muncă a procesului educațional și a noilor tehnologii internaționale; dezvoltarea efectivă a sectorului privat (prin simplificarea inițierii afacerilor, facilitarea fluxului de credite, înlăturarea barierelor neargumentate pentru comerț etc.), ceea ce va determina ulterior oferirea de noi locuri de muncă celor care le-au pierdut odată cu declanșarea crizei economice; accelerarea reformelor structurale; evidențierea priorităților relativ avantajoase față de alte țări din regiune; relansarea sectorului real al economiei, inclusiv prin atragerea investițiilor străine directe în economia națională; promovarea unei politici fiscale prudente și implementarea reformelor menite să reducă cheltuielile publice ineficiente; protejarea sectorului financiar, printr-o reglementare mai prudentă a acestuia și menținerea stabilității pe piața valutară; optimizarea structurii importurilor prin substituirea unor tipuri de mărfuri de import cu producție de origine autohtonă; creșterea reală a nivelului de trai al populației etc.

Deosebirile dintre prognozarile propuse privind evoluția social-economică a Republicii Moldova pe termen mediu sunt realizate de către potențialele politici promovate de către stat și impactul acestora asupra principalilor indicatori economici. De asemenea, un rol vital în

construcția acestor scenarii și propuneri de politici are analiza marjei de influență a diverselor teorii economice moderne asupra sistemului economic național. Prima variantă a dezvoltării social-economice este determinată de adoptarea și implementarea politicilor de ieșire din cadrul recesiunii economice mondiale în baza principiilor și particularităților propuse de către teoria neoconservatoare. În acest sens, propunem adoptarea unor acțiuni care se vor materializa în liberalizarea sistemului economic și atingerea scopului final de creare a unei zone economice libere după modelul regiunii Hong-Kong sau a Taiwanului, ceea ce va susține atragerea unor investiții masive și diversificarea producției de bunuri și servicii.

În același timp, politica social-economică propusă ține să amelioreze climatul de afaceri și investițional prin intermediul dezoligarhizării sistemului economic, susținerea concurenței loiale, stimularea fiscală pentru sectoarele economiei naționale profitabile și eficiente. Alături de acțiunile nominalizate mai sus, statul are rolul de a dezvolta sistemul normativ de protecție a agenților economici împotriva fraudelor economice și financiare, a monopolismului și acordarea unui sprijin semnificativ întru atragerea investițiilor în economie. Ideea susținută mai sus nu neglijează rolul statului în economie, ci, dimpotrivă, menționează domeniile în care intervenția acestuia ar fi cea mai eficientă. După cum putem notifica, indicatorii economici propuși, în ciuda acțiunilor descrise, vor avea o tendință negativă. Provocarea principală este nivelul de oscilație al acestor indicatori și gradul de influență a crizei financiare globale și regionale asupra recesiunii economice din Republica Moldova. În acest sens, considerăm că măsurile nominalizate mai sus vor conduce la un nivel minim de pierderi economice atât pentru bugetul statului, cât și pentru activitatea agenților economici și cetățenilor. Bineînțeles că stimularea libertății de activitate a agenților economici va conduce în prima etapă la scăderea veniturilor colectate la bugetul național, însă acest fapt se preconizează a dura până la stabilizarea situației social-economice din țară. Micșorarea volumului exporturilor și importurilor va avea drept consecință trendul mondial de reducere a productivității și a nivelului de trai al populației și nu va avea la bază factorii interni de descurajare a producătorilor autohtoni în felul în care expres și inconștient se realizează în prezent.

Totodată, rezultatul preconizat al primului scenariu propus este de a menține echilibrul flexibil al principalilor indicatori macroeconomici, precum indicele prețului de consum, inflația, indicatorii monetari, deficitul contului curent și datoria publică internă și cea externă. Stabilitatea atinsă în cadrul activității sectorului privat, facilitarea mecanismelor de reglementare în afaceri, creșterea volumului investițiilor în sectoarele-cheie ale economiei și debirocratizarea sistemului administrativ va conduce la menținerea unor tendințe pozitive a indicatorilor macroeconomici și, în consecință, la limitarea distorsiunilor pieței.

Mecanismul de anticriză trebuie să conțină acele reglementări de stat care sunt discutate și acceptate de către agenții economici și societatea civilă și optimizarea poverii fiscale, stimularea businessului mic și mijlociu, a gospodăriilor casnice rurale și a fermierilor, a căror activitate se realizează în agricultură și industria alimentară. Evident este faptul că aceste măsuri vor fi acompaniate de reducerea ratei dobânzii cum am stipula anterior, scăderea poverii fiscale de aproximativ 2-3 ori și limitarea intervenției statului în cadrul procesului de producere și comercializare a bunurilor și serviciilor. După prima prognoză în anii 2015-2017, **cursul de schimb** al monedei naționale se va deprecia mai lent. Acest proces va fi asigurat preponderent de intrările valutare din partea rezidenților și nerezidenților din munca peste hotare. Se prognozează că cursul de schimb mediu anual în 2015 va atinge 20-22 lei pentru 1 dolar SUA, depreciindu-se lent în anii 2016 și 2017 cu cca 3%. Menținerea relativă a cursului de schimb la același nivel va contribui la stabilitatea prețurilor: **indicele prețurilor de consum** la sfârșitul anului se prognozează 105-106% pentru fiecare din anii 2015-2017.

Factorul major care va contribui la dezvoltarea economică va fi majorarea **investițiilor în capital fix** cu o rată medie anuală de cca 10,3% în anii 2015-2017. Investițiile de capital, ca sursă principală de dezvoltare economică echilibrată, vor contribui la: (i) crearea noilor locuri de muncă; (ii) creșterea competitivității produselor autohtone pe piața externă; (iii) majorarea ofertei interne, satisfacerea mai deplină a cererii solvabile, inclusiv prin substituirea importurilor; (iv) extinderea bazei productive și, respectiv, a celei de impozitare și crearea surselor suplimentare pentru bugetul de stat și bugetul asigurărilor sociale de stat.

În anii 2015-2017, **exporturile** se vor majora cu cca 13,5% în medie anual. Factorii care vor contribui la majorarea treptată a exporturilor în perioada de prognoză sunt: utilizarea facilităților tarifare de care beneficiază R. Moldova prin Acordul de Asociere la UE; liberalizarea accesului pe piețele țărilor - membre ale OMC și valorificarea preferințelor acordate în Acordul de Liber Schimb cu Uniunea Europeană; creșterea calitativă a exporturilor, în special datorită investițiilor efectuate în extinderea și reînnoirea bazei tehnologice, și, respectiv, integrarea superioară a produselor moldovenești în fluxurile internaționale. În perioada de prognoză, **importurile** vor crește anual în medie cu cca 9,7%. Creșterea volumului importurilor va fi condiționată de majorarea fluxului de investiții, în special a mașinilor, aparatelor electrice, produselor minerale. Ponderea majoră în totalul importurilor va reveni, ca de obicei, resurselor energetice, datorită creșterii economice preconizate în sectoarele de bază ale economiei, dar mai ales a prețurilor la gaze naturale. De asemenea, la sporirea importurilor va contribui cererea crescândă a populației pentru bunurile importate, condiționată de volumul semnificativ al veniturilor și transferurilor de peste hotare. Gradul de acoperire a importurilor prin export în anii 2015-2017 se prognozează între 44,2% și 47,6%. Soldul negativ al balanței de plăți comerciale

se va majora cu 12,6%. Ponderea în PIB se prognozează la o valoare între 41,7% în anul 2015 și 39,4% în anul 2017. În baza celor menționate, se estimează că **produsul intern brut** în anii 2015-2017 va evolua în ascendență cu o rată medie de cca 6,7% creștere reală anuală.

Conform estimărilor de prognoză, creșterea PIB în anii 2015-2017 va fi generată de: creșterea anuală în termene reale a **producției industriale** cu 7,3% și a **producției agricole** cu cca 2%; depășirea ritmului de creștere a **investițiilor în capital fix** pe cel al PIB de peste 1,5 ori ca rezultat al reorientării politicii investiționale spre programe de performanță, modernizării întreprinderilor autohtone, infrastructurii și dezvoltării micului bussines. **Salariul** mediu nominal în ansamblu pe economie se va majora de cca 1,2 ori și va atinge în anul 2017 suma de 4.800 lei, iar **fondul de remunerare a muncii** se va majora de peste 1,2 ori, atingând suma de 33,3 mld. lei sau cca 27,6% în raport cu PIB, față de 27,4% în anul 2014. Creșterea salariului nominal mediu lunar și a fondului de remunerare a muncii va fi condiționată de relansarea sectorului real, în special din contul dezvoltării sectorului privat și trecerii unui număr considerabil de personal în sfera businessului mic și mijlociu și perfecționarea sistemului de salarizare și motivare a angajaților.

Prognoza primului scenariu de dezvoltare macroeconomică este relativ pesimistă, iar a salariului mediu lunar și fondului de remunerare a muncii – relativ optimistă. Atingerea acestor parametri va fi posibilă prin asimilarea intensivă a tehnologiilor performante și ridicarea productivității muncii. Important este că asigurarea acumulărilor reale de venituri la bugetul public național, inclusiv în fondurile de asigurări sociale de stat și asigurări obligatorii în medicină, este în funcție directă de gradul atingerii indicatorilor prognozați, cu consecințele respective asupra realizării politicilor sociale și economice.

A doua variantă de prognoză care estimează o rată medie anuală de creștere a PIB de 4,7% va fi realizată în cazul elaborării unui program anticriză în baza conceptelor și principiilor propuse de teoria neokeynesistă. În acest caz, politica social-economică va fi direcțională spre susținerea investițiilor private și publice, reformele structurale privind activitatea businessului mic și mijlociu, precum și creșterea rolului statului în soluționarea problemelor sociale prin intermediul intervenției sale active în redistribuirea veniturilor. Susținerea sectorului social presupune alocarea cheltuielilor pentru domeniile sănătății, educației, salarizarea și creșterea facilităților pentru păturile vulnerabile ale populației. Repercusiunile acțiunilor nominalizate vor avea atât efecte pozitive, cât și negative. Vom înregistra un progres în susținerea sectorului social, stimularea economiilor populației și majorarea calității serviciilor sociale. Totodată, direcțiile adoptate vor face dificilă susținerea businessului mic și mijlociu și, în același timp, a creșterii volumului de producție prin intermediul optimizării poverii fiscale, debirocratizării sistemului administrativ, micșorarea inflației și a ratei dobânzii. Statul bunăstării sociale în

perioada de criză mondială poate aduce pierderi majore pentru un stat în dezvoltare, precum este Republica Moldova prin intermediul distorsiunii indicatorilor macroeconomici, cheltuieli bugetare nejustificate și ineficiente, micșorarea drastică a volumului producției agricole și industriale și, implicit, crearea unor dezavantaje vizibile pentru exportatorii producției autohtone pe piețele externe din Vest și Est.

În același timp, este necesar de menționat că politicile neokeynesiste sunt eficiente în cazul în care statele se confruntă cu o recesiune a indicilor financiari astfel cum sunt statele dezvoltate (SUA, UE) prin intermediul reglementării sistemului tranzacțiilor financiare și impunerea barierelor administrative împotriva dezvoltării unei piețe financiare distructive. Acest fapt însă este valabil într-o măsură foarte mică pentru Republica Moldova, dat fiind faptul că criza financiară și economică mondială și regională are un impact semnificativ, în special, asupra sistemului economic național. Sistemul financiar este mai puțin afectat (băncile comerciale, fondurile de asigurări) dat fiind faptul că aceste instituții financiare sunt create în principal în baza investițiilor și surselor financiare locale. În acest sens, considerăm că adoptarea unor politici monetariste dure pentru Republica Moldova în situația prezentă de recesiune economică este prematură, în contrast cu necesitățile acute de a stimula activitatea agenților economici și stimularea productivității și a consumului.

În final, desfășurarea celui de-al treilea scenariu de prognoză de o rata medie nominală anuală de 2,6% în anii 2015-2020 este real în cazul în care vectorul politicii social-economice din Republica Moldova nu se va modifica și, de asemenea, în situația în care autoritățile nu vor adopta anumite acțiuni cardinale pentru diminuarea efectelor crizei economice internaționale, iar dezvoltarea economiei se va baza încontinuu pe consum și pe remiteri din străinătate. În acest context - constrângerea libertăților economice, diminuarea formelor de proprietate privată, limitarea concurenței libere, creșterea monopolismului și oligarhismului - Guvernul va continua extinderea reglementării administrative de stat, creșterea rolului distructiv al intervenției statului în economie și implementarea mecanismelor de redistribuire ineficientă a cheltuielilor administrative pe seama activității agenților economici vor conduce la o scădere majoră a principalilor indicatori economici, ceea ce va afecta, în ultimă instanță, creșterea nivelului de trai în țară. Drept consecință, PIB-ul real se va micșora în perioada nominalizată, vor fi create premise pentru migrarea considerabilă a capitalului străin și intern, ceea ce va conduce la extinderea impactului semnificativ al crizei asupra sistemului financiar, reducerea volumului investițiilor, creșterea ratei șomajului și migrația masivă a forței de muncă. Pentru comparație, trebuie să menționăm că aceleași particularități ale evoluției social-economice au fost caracteristice perioadei 1997-1999 în Federația Rusă, Indonezia ș.a., perioadă în care a avut loc default-ul economiilor naționale nominalizate.

În contextul schimbărilor politice din anii 2009-2014, a fost întreprinse unele măsuri contradictorii de redirecționare a politicii social-economice. Aceasta se caracterizează, în principal, prin combinarea unor acțiuni de dreapta, liberale și unele facilități a mediului de afaceri, liberalizarea parțială a economiei și atragerea de investiții atât locale, cât și internaționale, pe deoparte și monopolizarea unor sectoare economice și oligarhizarea sistemului internațional și bancar, pe de alta parte.

3.3 Concluzii la capitolul III

Sumarul politicii economice exercitate pe parcursul anilor 2009 și 2015 se distinge prin faptul că dezvoltarea social-economice a R. Moldova, a fost afectată de crize economice și financiare, globală și regională. Exporturile și investițiile n-au condus la stimularea activității economice pe termen scurt, deoarece na-ș sprijinite în continuare de reformele de liberalizare a comerțului, conjunctura externă mai favorabilă și competitivitatea mai bună. În perioada următoare, politica economică trebuie să se concentreze pe menținerea unui ritm echilibrat de ajustare bugetar-fiscală, menținerea inflației sub control și acordarea asistenței băncilor în reluarea creditării economiei, consolidarea stabilității financiare prin intermediul sporirii capacității de supraveghere și planificare în situații de criză, restructurarea sectorului energetic și punerea în aplicare a unor reforme structurale profunde evidențierea și realizarea priorităților relativ avantajoase față de alte țări care vor sprijini reorientarea RMoldova spre o creștere economică bazată pe export.

Adițional, la situația descrisă, Republica Moldova va beneficia modest de suportul financiar al FMI, BM, UE care va fi utilizat la menținerea echilibrului bugetar, pentru stimularea investițiilor în infrastructură, precum și la stabilitatea socială în urma creșterii prețurilor la serviciile consumate și achitate de populație. Este foarte important, în acest sens, a reduce vulnerabilitățile sociale, în ciuda unei tensiuni crescute, precum și resursele austere ale finanțelor publice.

III. CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Reieșind din analiza principiilor elaborate și promovate de științe economice și a teoriilor economice moderne în soluționarea problemelor depășirii crizei economice, din datele statisticii oficiale, precum și de prognoze efectuate de autor, pot fi formulate următoarele **concluzii**:

1. Politicile economice naționale adoptate și implementate până în prezent nu au ținut cont de principiile economice elaborate și analizate de curentele științifice economice.
2. A apărut necesitatea elaborării de **politici noi de renovare** urmare recesiunii economice mondiale și necesității de prevenire a acestora la nivel global și național.
3. Economia Republicii Moldova se impune a fi restructurată în conformitate cu reperele teoriilor economice precum și a căilor moderne de creștere economică durabilă.
4. Lipsa unei planificări strategice a politicilor economice în Republica Moldova a condus la aprofundarea instabilității și a dezechilibrelor în economia națională, la creșterea nivelului de vulnerabilitate și constrângere de ordin social.
5. Prognoza indicatorilor macroeconomici demonstrează necesitatea implementării politicilor economice de stabilizare și creștere economică luând drept referință conceptele și ideile teoriei echilibrului economic.

Rezultatele analizei, precum și concluziile ce reies din aceasta, impun formularea următoarelor propuneri și recomandări pentru ameliorarea situației social-economice și stimularea activității economice prin prisma adoptării actelor legislative și normative precum și a principiilor economice elaborate de către teoriile economice moderne:

1. Se constată necesitatea elaborării și adoptării unei Strategii de supravegere a dezechilibrelor și de dezvoltare social-economică pe termen mediu și lung, care ar servi drept un program de depășire a perioadei de instabilitate economică. Instituția responsabilă trebuie să fie Ministerul Economiei de comun cu ministerele de resort.
2. Reformarea structurii și funcțiilor statului accentul principal punând pe implimentarea Strategiei pe termen mediu și lung, prin crearea Comitetului pentru supraveghere economică și financiară cu responsabilități de control și evaluare a sistemului bancar, a transparenței tranzacțiilor economice și financiare și nu în ultimul rând monitorizarea evoluției macroeconomice. Comitetul urmează să fie creat drept instituție independentă cu drepturi similare Curții Constituționale.
3. Trecerea definitivă la un sistem economic mixt de piață al cărui rol este de a crea climatul necesar pentru defuzia prin acționare și dezvoltare a proprietății private și a activităților conexe. Stabilirea cadrului regulatoriu ce va facilita procedurile de licențiere, creare și faliment a întreprinderilor - responsabil Guvernul și Ministerul Economiei;

4. Crearea unui mediu macroeconomic stabil prin redefinirea rolului agențiilor guvernamentale care se preocupă de politica în domeniul economic, în acest context, acordarea unui rol pentru BNM de a exercita independent funcțiile sale de implementare a politicii monetare și de monitorizare a proceselor valutare. Ministerul Economiei și Ministerul Finanțelor ar fi necesar să renunțe la acordarea creditelor și la controlul ratei de schimb. Pe de altă parte, ar fi recomandabil de a-și concentra eforturile la supravegherea dezechilibrelor și monitorizarea și prognozarea economiei, de a controla eficacitatea proceselor ce țin de cheltuieli și venituri bugetare, de a întări administrarea fiscală.
5. Una din principalele condiții de ameliorare a situației în economie o constituie integrarea în UE, creșterea economică și reducerea sărăciei. În acest context, unul dintre factorii determinanți este adaptarea sistemului economic național la criteriile și rigorile Uniunii Europene, fapt care ar trebui să contribuie la obținerea unor rezultate efective în domeniul creșterii nivelului de trai al populației și la liberalizarea activității economice.

BIBLIOGRAFIE

1. Dăianu D. Echilibrul economic și moneda: keynesism și monetarism, Ed. Humanitas, București, 1993 p. 143.
2. Popescu Gh. Evoluția gândirii economice, Editia a treia, Editura Academiei Romane, Editura Cartimpex, 2004, p. 123
3. Alonso Neira, M.Á., „Hayek’s Triangle”, An Eponymous Dictionary of Economics: A Guide to Laws and Theorems Named after Economists, Edward Elgar, Cheltenham, U.K., 2004, p. 504
4. Presley J., Geoffrey E.J. Theory and Practice, MacMillan Press, 1976, p. 473
5. Smith A. Avuția Națiunilor, Editura Publica, București, 2011, p. 410
6. Stanley L., Randy G. The Evolution of Economic Thought, South Western Educational Publishing, 2012, p. 344
7. Buchholz T., Feldstein M. New Ideas from Dead Economists, Penguin Group, 2007, p. 237
8. Blanchard O. Macroeconomics, Prentice Hall, 2002, p. 324
9. Kishtainy N. The Economics Book: Big Ideas Simply Explained, DK Publishing, 2012, p. 112
10. Kant I. Critica rațiunii pure, Univers Enciclopedic, București, 2011, p.57
11. Lucas R. Lectures on Economic Growth, Harvard University Press, 2004, p. 356
12. Lucas R. Studies in Business-Cycle Theory, MIT Press, 1981, p. 287
13. Ricardo D. Principiile de economie politică și de impunere, Antet Press, 2002, p. 322
14. Walras L. Elements of Theoretical Economics: Or the Theory of Social Wealth, Cambridge University Press, 2004, p. 483
15. Malinvaud E. Macroeconomic Theory, volume B: Economic Growth and Short- Run Equilibrium, Amsterdam, 1998, p. 267
16. Kuznets S. Toward a Theory of Economic Growth, National Economic Welfare at Home and Abroad, 1995, p. 371
17. Carstoiu C. Principiul Pareto și legile eficienței, Audiosfera, 2011
18. Hansen, L.P., Sargent, T.J. Recursive Models of Dynamic Linear Economies, Princeton University Press, 2013, p. 573
19. Keynes J.M. Teoria generală a ocupării forței de muncă, a dobânzii și a banilor, ed. Publica, 2009
20. Keynes J.M. Urmările economice ale păcii, București, 1990
21. Dăianu D. Echilibrul economic și moneda: keynesism și monetarism, Humanitas, 1993
22. Friedman M. The Optimum Quantity of Money, Aldine Transaction, 2005

23. Friedman M. A Program For Monetary Stability, Fordham University Press, 1983, p. 427
24. Milton Friedman on Economics: Selected Papers, University of Chicago Press Journals, 2008, p. 42
25. Nasar S. Geniul economic, All, Bucuresti, 2014
26. Phillips P. The et interview: Professor Edmond Malinvaud, Economic Theory Journal, nr. 3, p. 273-295, US, 1987, <http://korora.econ.yale.edu/et/interview/malinvaud.pdf>
27. Thirlwall, A. Growth and development, with special reference to developing economies, Palgrave Macmillan, 2006, p. 583
28. Memorandumul tehnic de înțelegere între FMI și Republica Moldova, <http://www.imf.md/pub-memo.html>
29. Fisher F. Disequilibrium Foundations of Equilibrium Economics, Cambridge University Press, 1983
30. Katsuhito I. Disequilibrium dynamics, Yale University press, 1981, <http://cowles.econ.yale.edu/P/cm/m27/m27.pdf>
31. Rizzo M. Time, Uncertainty and Disequilibrium, D. C. Heath and Company, 1979,
32. Equilibrium and Disequilibrium in Economic Theory, Proceedings of a Conference Organized by the Institute for Advanced Studies, Vienna, Austria July 3–5, 1974, <http://link.springer.com/book/10.1007%2F978-94-010-1155-6>
33. Postelnicu Gh. Economie Politică, Creștere și dezvoltare economică, vol 2, 2000
34. Abraham-Frois G. Economia politica, Humanitas, București, 1998
35. William J. Economics: Principles and Policy, 11th Edition, 2009 Cengage Learning, p. 269
36. Sexton R. Exploring Economics, South-Western College Pub; 5 edition, 2010, p. 486
37. Hayne P. Modul economic de gândire, Editura Pedagogică, 1991
38. Albert M. Capitalism contra capitalism, Editura Humanitas, București, 1994
39. Hausman D. Filosofia științei economice, Editura Humanitas, București, 1993
40. Dimian G. Dezechilibre pe piața muncii în țări din Uniunea Europeană și OCDE, Revista Română de Statistică nr. 1 / 2011
41. Memorandumul cu privire la Politicile Economice și Financiare pentru 2010-2012
42. Băcilă N. Politica privind ajutorul de stat în Uniunea Europeană, Studiu de caz – Marea Britanie, teza de doctor, 2012
43. Dornbusch R. External debt, budget deficits and disequilibrium in exchange rates. MIT, 1984, <http://dspace.mit.edu/bitstream/handle/1721.1/63494/externaldebtbudg00dorn.pdf?sequence=1>

44. Capet S. The Efficiency of Fiscal Policies: a Survey of the Literature, CEPII, Working Paper No 2004 – 11
45. Backhaus, J. Economic Policy in an Orderly Framework, Münster, 2003, p. 237
46. Arrow, K.J. The Economics of Moral Hazard: Further Comments, American Economic Review 58, 1968
47. Schneider F., Buehn A., Montenegro C. Shadow Economies All over the World, WB Policy research paper, 2010
48. Bhattacharyya, D.K. On the Economic Rationale of Estimating the Hidden Economy, The Economic Journal 109(456): 348–359, 1999
49. Chen, M. Rethinking the Informal Economy: Linkages with the Formal Economy and the Formal Regulatory Environment. Paper presented at the EGDI-WIDR Conference ‘unleashing human potential: linking the informal and formal sectors, Helsinki, Finland, 2004, p. 34.
50. Johnson, S., Kaufmann, D. and Shleifer, A. The Unofficial Economy in Transition. Brookings Papers on Economic Activity, Fall, Washington D.C., 1997, p. 43
51. Caballero, R. Specificity and the Macroeconomics of Restructuring, MIT Press, Cambridge, 2007, p. 369
52. Robu T. Unele aspecte ale realizării principiilor economiei de piață în Republica Moldova. În: Economie și Sociologie, Revista teoretico-științifică nr. 3/2009, Chișinău, p. 80-85
53. Rusu Gh., Robu T. Considerațiile teoriei economice asupra subdezvoltării economiei naționale. În: Revista economică, Nr. 4 (35)/2007, Sibiu-Chișinău, 2007, p. 5-12.
54. Abreu, D. Bubbles and Crashes, Econometrica, 2003, p. 525
55. Malthus, T. Eseu asupra principiului populației, Editura Științifică, București, 1992
56. Barro, Robert J. Determinants of Economic Growth, The MIT Press, 1997, p. 476
57. Barro, Robert J., Sala-i-Martin X. Economic Growth, The MIT Press, 1999, p. 428
58. Grossman M., Helpman E. Endogenous Innovation in the Theory of Growth” Journal of Economic Perspectives, 8 (1), 23-44, 1994
59. Solow R. Work and Welfare, Princeton University Press, 1998, p. 374
60. Solow R. Growth Theory: An Exposition, Oxford University Press, USA, 2000, p. 357
61. Solow R., Taylor J. Inflation, Unemployment and Monetary Policy, MIT press, 1998, p. 248
62. Kaldor N. Further Essays on Economic Theory and Policy, Holmes & Meier Pub, 1989, p. 345

63. Krugman P., Romer P. Microeconomics: Study Guide & Aplia, Worth Publishers, 2009, p. 219
64. Kaldor. N. Scourge of Monetarism, Oxford University Press, 1982, p. 265
65. Kuznets S. Population Redistribution And Economic Growth United States, LLC, 2011, p. 117
66. Kuznets S. Economic Development, the Family, and Income Distribution, Cambridge University Press, 1989, p. 524
67. North D. Institutions, Institutional Change and Economic Performance, Cambridge University Press, 1990, p. 284
68. North D. Understanding the Process of Economic Change, Princeton University Press, 2005, p. 241
69. Bunea C. Managementul dezvoltării umane durabile, ASE, România, <http://www.managementmarketing.ro/pdf/articole/65.pdf>
70. Bodislav D. Oligarhie versus democrație și reglementare versus dereglementare sub efectul globalizării, Revista Economie teoretică și aplicată, Volumul XIX, No. 5(570), 2012, pp. 32-44
71. Aghion P. Currency Crises and Monetary Policy in an Economy with Credit Constraints, European Economic Review, 2001, p. 15
72. Demirguc-Kunt, A. Financial Liberalization and Financial Fragility, World Bank Policy Research Working Paper No. 1917 , 1999, p. 37
73. Blanchard, O. Bubbles, rational expectations and financial markets, NBER Working Paper Series W0945, 1983, p. 49
74. Fallon P. The Impact of Financial Crises on Labor Markets, Household Incomes, and Poverty: A Review of Evidence, The World Bank Research Observer, vol. 17, no. 1, 2002
75. IMF, “World Economic Outlook Report – Rebalancing Growth”, International Monetary Fund, 2010, p. 27
76. Burghilea C. Impactul modelelor economice asupra dezvoltării economiilor Uniunii Europene, Economie teoretică și aplicată, Volumul XX (2013), No. 4(581), pp. 81-93
77. Hasselbach C. Să învățăm de la Țările Baltice, <http://www.dw.de/comentariu-s%C4%83-%C3%AEnv%C4%83%C5%A3%C4%83m-de-la-%C5%A3%C4%83rile-baltice/a-18168931>
78. Say J.B. A Treatise on Political Economy, Cosimo Classics, 2007, p. 634
79. J.-B. Say: An economist in troubled times, Writings selected and translated by R. Palmer, Princeton University Press, 1997, p. 418

80. Hayek F. Constituția libertății, Institutul European, București, 1998
81. Hayek F. Denationalizarea banilor, Libertas Publishing, 2006
82. Hayek F. Drumul către servitute, Humanitas, București, 2014
83. Bugetul de stat al Republicii Moldova pentru anii 2010, 2011
84. Patashnik E. Five key lessons about the welfare state, Washington post, 2015,
<http://www.washingtonpost.com/blogs/monkey-cage/wp/2015/04/06/five-key-lessons-about-the-welfare-state/>
85. The Czech Republic economic activity to strengthen in 2014,
http://ec.europa.eu/economy_finance/eu/forecasts/2014_winter/cz_en.pdf
86. Economic policy reforms 2011, going for growth, OECD 2011,
<http://www.oecd.org/czech/47469488.pdf>
87. Faris S. How Poland Became Europe's Most Dynamic Economy, Bloomberg, 2013,
<http://www.bloomberg.com/bw/articles/2013-11-27/how-poland-became-europes-most-dynamic-economy>
88. Bogumil P. Securing Poland's economic success: A good time for reforms, ECFin country focus, Volume 11, 2014
89. Evaluarea stării actuale și a perspectivelor colaborării Republicii Moldova în Comunitatea Statelor Independente, Institutul de Politici Publice, 2000, p. 23
90. Robu T. Politici de dezvoltare economică în Moldova. În: National and Regional Development Policies Journal, Yokohama, Japonia, 2005, p. 10-14
91. Doing business report 2013, WB and IFC, 2013
92. Severin A. Rolul statelor din spațiul ex-sovietic, balcanic și caucazian în contextul globalizării, <http://www.fisd.ro/art/State.html>
93. Hoppe H. Teoria socialismului și capitalismului, <http://mises.ro/220/>
94. Alessina A., Perotti R. Income distribution, political instability and investment, European Economic Review, 1996, p. 290
95. Gourinchas, P. Lending Booms: Latin America and the World, Economia, 2001, p. 38
96. Schneider F., The shadow economy, The Institute of Economic Affairs, 2013, p. 147
97. Hall, R. Market Structure and Macroeconomic Fluctuations, Brookings Papers on Economic Activity, 1987, 2, 285-322
98. Baxter, M. Productive Externalities and Business Cycles, Working Paper, University of Rochester, 1991, p. 75
99. Bomfim A. Measurement Error in General Equilibrium: The aggregate effects of noisy economic indicators, 1999, p. 158

100. Thirlwall P. Balance of Payments Constrained Growth Models: History and Overview, University of Kent, 2011, p. 253
101. Raportul Anual al Băncii Naționale a Republicii Moldova, 2013
102. Raportul Anual al Băncii Naționale a Republicii Moldova, 2012
103. Evoluția situației social-economice din Moldova în anul 2012, Ministerul Economiei, 2012
104. Moldova: Moving to a Market Economy”, World Bank Report, 1999, p. 25
105. Moldova: Public Expenditure Review, Report No. 87268-MD, World Bank report, 2014
106. Coulibaly K. Capital Expenditures: Making Public Investment Work for Competitiveness and Inclusive Growth in Moldova, World Bank report, Volume 72, 2014
107. Kinnunen J. External Shocks, Fiscal Policy and Income Distribution: Alternative Scenarios for Moldova, WB Policy Research Working Paper 6365, 2013
108. Qehaja D. Fiscal Policy Response to External Crises: The Case of Moldova 1998-2010, IMF working paper 12/82, 2012
109. Republic of Moldova: Recent Economic Developments, IMF Staff Country Report No. 99/110, September 1999
110. Clements B. Options for short-term public expenditure rationalization, IMF, 2001 p. 64
111. Davalos M. Moldova : A Story of Upward Economic Mobility, 2015, p. 46
112. Rusu Gh., Trofimova T. Stabilizarea și creșterea economică; aspecte metodologice, probleme, soluții, Chișinău-2007, CEP USM. pag 25-60/
113. Segura E. Ukraine’s financial crisis: past, present and future, 2009, <http://www.usubc.org/site/sigableyzer-macroeconomic-reports/ukraine-s-financial-crisis-past-present-and-future>
114. Ciumara M. Inflația în România. Modelarea fenomenului inflationist, INCE, 2004
115. Modalities of Moving to Inflation Targeting in Armenia and Georgia, IMF Working Paper 2007, p. 32
116. Varzari P. Birocrația în contextul consolidării democrației: tendințe spre modernizare, Jurnal Akademos, nr. 2, 2011, p. 54-57
117. Ramey V. Government Spending and Private Activity, University of California, 2012, p. 48
118. Wynne M. The Analysis of Fiscal Policy in Neoclassical Models, Working paper 9212, Federal Reserve Bank of Dallas, 1992, p. 24
119. Date statistice, www.statistica.md
120. Budianschi D. Achizițiile publice în Republica Moldova, Probleme și soluții, Expert-group, 2014, p. 78

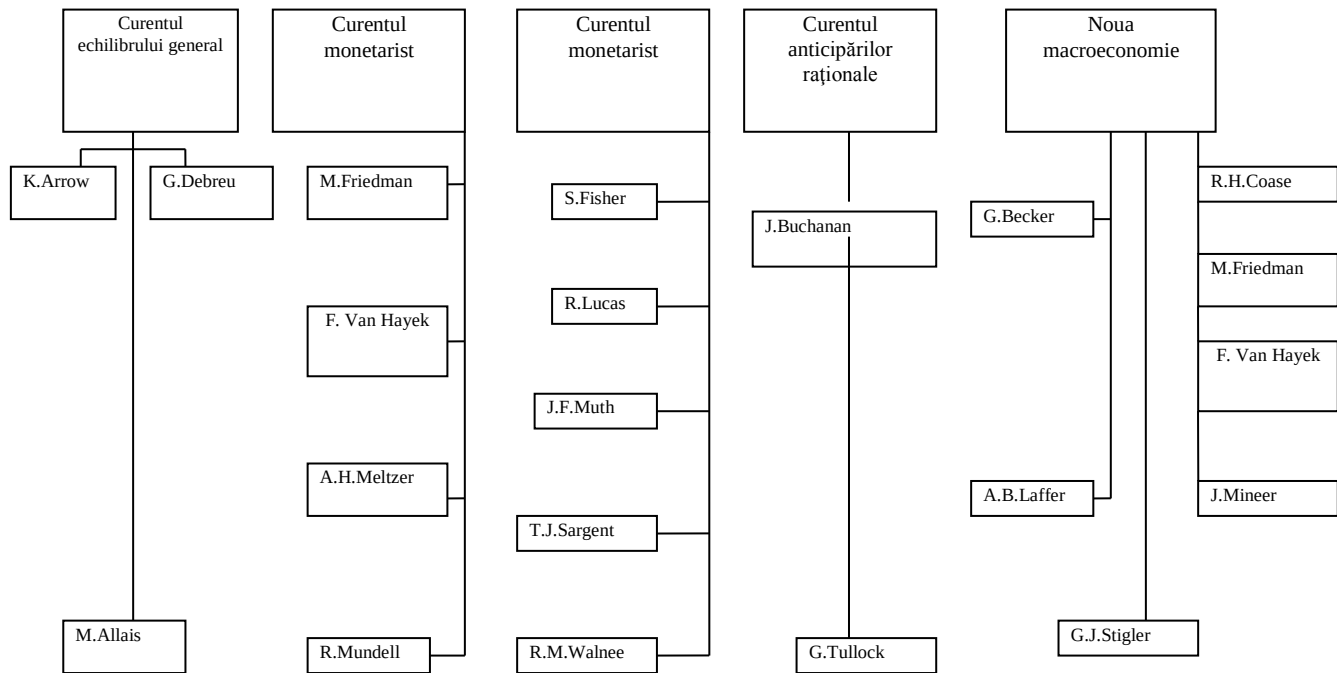
121. Bumpei M. The Effect of the VAT Rate Change on Aggregate Consumption and Economic Growth, CJEB Working Paper, 2011, p. 30
122. The social consequences of changes in VAT, Economic Affairs Series, 1998, http://www.europarl.europa.eu/workingpapers/econ/pdf/103_en.pdf
123. Medina S. The Policy Interest-Rate Pass-Through in Central America, IMF working paper 2011, p. 22
124. Financial Sector Assessment, World Bank, 2008, p. 27
125. Maslauskaitė K., Zorgenfrei A. Economic miracle in the Baltic States: an exemplary way to growth?, The Baltic states in the EU: yesterday, today and tomorrow, 2013, p. 32
126. Date Eurostat, <http://ec.europa.eu/eurostat>
127. Stratan A., Chistruga M. Development and side effects of remittances in the CIS countries: the case of Republic of Moldova, CARIM-East Research Report, 2013, p. 56
128. Marandici I. Remittances and Development in Moldova, 2009, p. 6
129. Reinke J. Remittances in the Balance of Payments Framework: Current Problems and Forthcoming Improvements, 2007, p. 17
130. O'Loughlin J. Comparing the Republics of Moldova and Pridnestrovie (Transnistria) Using Simultaneous Surveys, Eurasian Geography and Economics Journal, 2013, p. 59
131. Strategia de finanțare a Băncii Mondiale pentru Moldova 2013-2016
132. Hai A. Measuring poverty dynamics with synthetic panels based on cross sections". Policy Research Working Paper Series. The World Bank. Number 6504, 2013, p. 23.
133. Cadrul bugetar pe termen mediu 2012-2014 aprobat prin Dispoziția Guvernului nr. 129-d din 29 decembrie 2011
134. Budianschi D. Evoluția sectorului bugetar și lecțiile învățate, Expert-group, 2013, p. 15
135. Bruno M. și Esterli W. Crizele profunde și reforma, 1997, nr.2; p.6, 22
136. Отчёт о мировом развитии – 1996, От плана к рынку, Международный банк реконструкции и развития/Всемирный банк, 1997, p.50.
137. Comerțul exterior al Republicii Moldova, date Biroul Național de Statistică, <http://www.statistica.md/category.php?l=ro&idc=336&>
138. Strategia Națională de Dezvoltare Moldova 2020, http://particip.gov.md/public/files/strategia/Moldova_2020_ROM.pdf
139. Strategia Națională de Dezvoltare Agricolă și Rurală pentru anii 2014-2020, <http://maia.gov.md/lib.php?l=ro&idc=48&>
140. Programul de stabilizare și relansare economică a Republicii Moldova pe anii 2009-2011
141. Popa A. Investițiile străine directe în economia Republicii Moldova și perspectivele creșterii acestora în contextul vecinătății cu UE, ADEPT 2007, p. 44

142. World Investment Report, United Nations Conference on Trade and Development, 2006
143. Course of macroeconomics, Colorado University,
<http://www.colorado.edu/economics/courses/econ2020/section14/section14-main.html>
144. Foley-Fisher N. US real interest rates and default risk in emerging economies, Board of Governors of the Federal Reserve System. 2012, p. 22
145. Codul Educației al Republicii Moldova, Chișinău, 2015, p. 101
146. Conventia pentru instituirea Organizatiei Mondiale a Proprietatii Intelectuale, 1970, p. 12
147. Strategia de cercetare și inovare 2014-2020, 2013, p. 112,
<http://www.research.ro/uploads/politici-cd/strategia-cdi-2014-2020/sn-cdi-2014-2020.pdf>
148. Calitatea creșterii economice și impactul ei asupra dezvoltării umane în Moldova, PNUD, 2006
149. Politici de Creștere Economică, PNUD, Moldova 2005
150. Statistica oficială a conturilor naționale,
<http://www.statistica.md/category.php?l=ro&idc=191&>
151. IMF, „Selected issues”, Moldova, 2007
152. Prognoza macroeconomică, date ale Ministerului Economiei,
<http://mec.gov.md/ro/documents-terms/situatia-macroeconomica-prognostare-macroeconomica>
153. Prognoze elaborate de IDIS viitorul și expert group, <http://www.viitorul.org/>,
<http://www.expert-grup.org/en/>
154. Imai H. Hong Kong's High Inflation Under the US Dollar Peg, Stanford University, 2002, p. 34
155. Policy briefing books, Donors community in Moldova, 2015
156. Acordul de Asociere între Republica Moldova și Uniunea Europeană, 2014,
<http://gov.md/en/advanced-page-type/documente-utile>

Anexe:

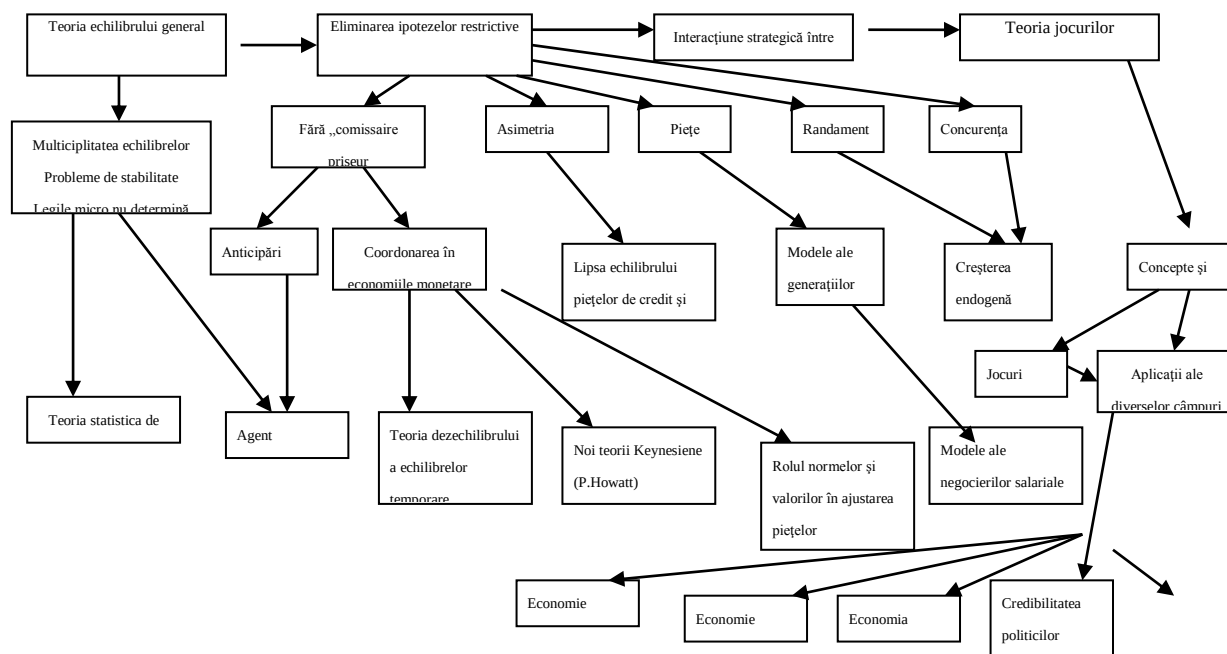
Anexa 1

Curentul echilibrului general în sistemul economic neo-clasic contemporan

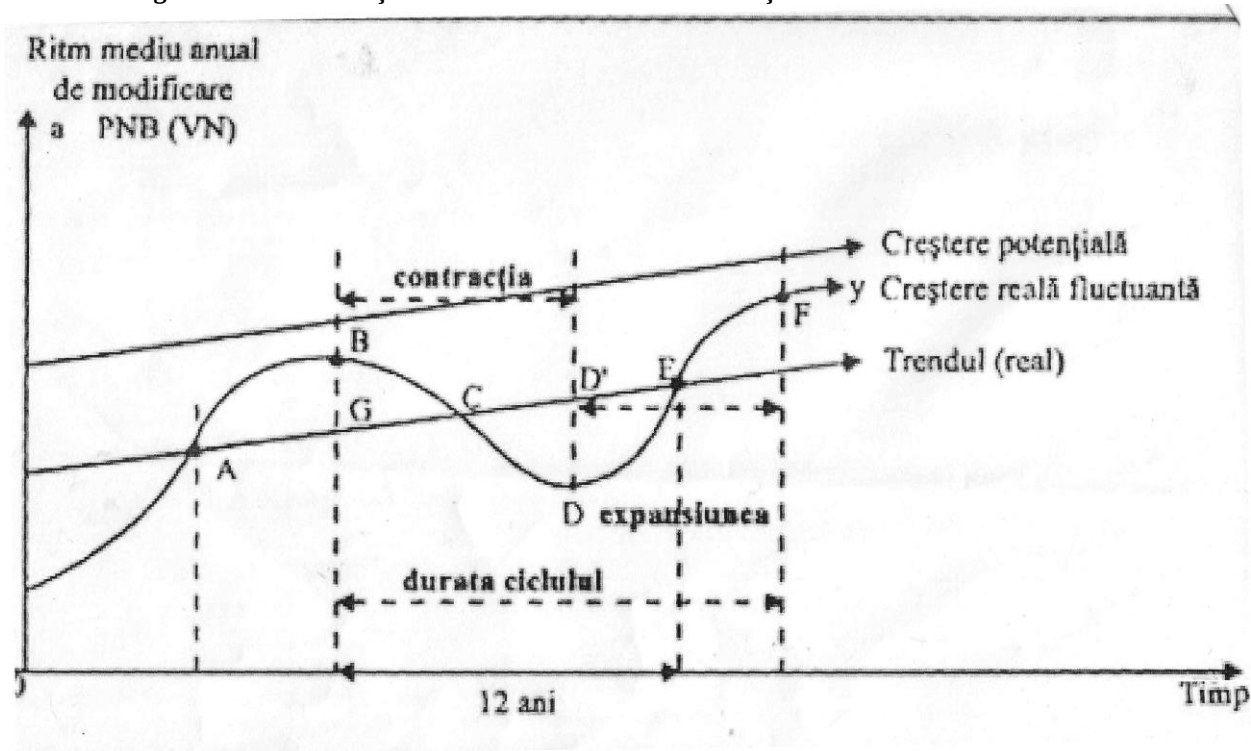
Sursa: Булатов А. Экономика, Москва, ИНФРА-М., 2012, 895 с.

Teoria echilibrului general

Sursa: elaborată de autor

Fig.3. Particularitățile ciclului economic mediu și fazele sale în R.Moldova

*)Sursa: elaborată de autor

Anexa 4

Fazele de depășire a situațiilor de criză în R.Moldova

FAZELE	CARACTERISTICI
Faza I. Declinul	Reducerea indicatorilor ce caracterizează rezultatele economico-financiare ale activității, din cauza factorilor externi ai pieței
Faza II. Înrăutățirea rezultatelor	Înrăutățirea în continuare a rezultatelor activității sub acțiunea factorilor interni din organizație (fără înrăutățirea condițiilor exterioare pe piață)
Faza III. Depresia	Acomodarea organizației bussinesului la noile condiții de gospodărire cu un nivel scăzut de venituri (adoptând măsurile anticriză primordiale)
Faza IV. Înviorarea producției	Restabilirea echilibrului financiar – restabilirea volumului de producție și realizarea a acestei la nivelul de dinaintea crizei.
Faza V. Sporirea producției	Accelerarea dezvoltării economice a organizației bussinesului, majorarea volumului de vânzări și realizare în perspectivă pe termen scurt.
Faza VI. Noul nivel de dezvoltare economică	Menținerea noului nivel economic de dezvoltare a întreprinderii, al stabilității ei în perspectivă pe termen lung, crearea condițiilor pentru autofinanțare

Sursa: elaborată de autor

Anexa 5

Specificul crizei social-economice în R.Moldova

TIPOLOGIA CRIZEI	CARACTERISTICI
Tehnologică (de producție)	Aparatul tehnic și tehnologiile învechite nu permit fabricarea unor produse calitate, competitive, reducerea costurilor și prețului de echilibru, ceea ce conduce la pierderi financiare și nerealizarea producției
Socială (social-administrativă)	Apare în rezultatul conflictelor dintre lucrători sau grupuri ale acestora, inclusiv între muncitori și administrație, conflictelor administrative din aparatul de conducere, conflicte între putere și societate civilă etc. Conflicte date conduc la adoptarea unor decizii neeficiente și la pierderi de timp productiv, la transformarea lor în conflicte antagoniste care
Financiară	Apare din cauza utilizării neraționale și monopolizată și forțată de putere a capitalului propriu și a mijloacelor împrumutate; a utilizării neraționale a profitului obținut, ceea ce se soldează cu probleme financiare pentru agenții economici și putere.
Organizatorică	Apare din cauza organizării și utilizării insuficiente a capitalului propriu și a mijloacelor împrumutate; a utilizării neraționale a rezultatelor obținute, ceea ce agravează problema finanțării circuitului economic.
Informațională	Constituie consecința situației în care informația disponibilă este ținută și monopolizată și nu reflectă situația reală de pe piață, nu redă suficient starea de lucruri în sistemul de bussiness național. Toate acestea conduc la apariție diverselor tipuri de pierderi.
De interacțiune	Apare între proprietarii bussinesului sau între ei și putere, interesele contradictorii ce nu permit promovarea unei politici eficiente și, drept rezultat, agentul economic se alege cu pierderi substanțiale.

Sursa: elaborată de autor

Anexa 6

Veniturile disponibile ale populației

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Venituri disponibile – total (medii lunare pe o persoană) lei Inclusiv în % pe surse de formare	1166,1	1273,7	1444,7	1508,8	1681,4	1767,5	1956,6
Activitatea salarială	45,3	42,6	44,7	42,7	41,6	41,6	41,4
Activitatea individuală agricolă	8,8	9,8	10,0	9,6	9,1	9,5	9,0
Activitatea individuală non-agricolă	6,5	6,8	6,8	7,2	6,9	6,6	6,9
Venituri din proprietate	0,2	0,1	0,4	0,2	0,2	0,1	0,2
Prestații sociale	17,5	18,7	18,1	19,2	19,9	20,2	20,9
Din care							
Pensii	14,8	15,1	14,7	15,9	16,8	17,6	17,4
Îndemnizații pentru copii	0,6	0,7	0,7	0,7	0,8	0,9	1,0
compensații	0,7	0,6	0,6	0,4	0,0	0,0	0,0
Ajutor social	0,1	0,2	0,2	0,8	0,6	0,3	0,4
Alte venituri	21,7	22,0	20,1	21,2	22,3	21,9	21,6
Din care, transferuri din afară țării	17,0	16,8	15,3	16,0	17,3	17,6	17,4
Ponderea veniturilor în natură în total venituri disponibile	10,7	11,8	11,4	11,3	10,4	10,3	10,2

Anexa 7

Cheltuielile de consum ale populației

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Cheltuieli de consum – total (medii lunare pe o persoană) lei Inclusiv în % pentru	1217,4	1371,7	1534,1	1598,6	1775,8	1816,7	2048,5
Produse alimentare	40,8	40,8	42,5	43,2	42,8	43,8	42,1
Băuturi alcoolice, tutun	1,8	1,8	1,8	1,7	1,5	1,3	1,4
Îmbrăcăminte, încălțăminte,	12,2	10,8	10,4	10,6	10,3	10,6	11,2